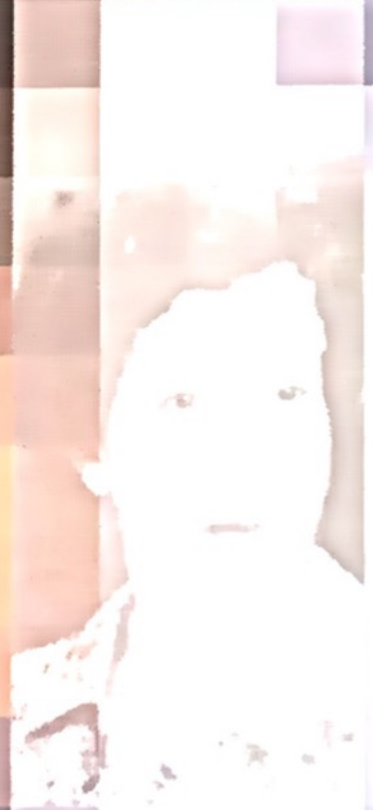

İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler

4

M. Necati Özkan Faiz Kaymak....Kadriye Hulusi Hacıbulguru

Ülker Vancı Osam (Editör)

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 4

M. Necati Özkan
Faiz Kaymak
Kadriye Hulûsi Hacıbulgur

Ülker Vancı Osam
Editör

Sunuş

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi olarak çok önemseydiğimiz etkinliklerimizden biri de İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumlarımızdır. Düzenli olarak iki yılda bir yaptığımız bu sempozyumların amacı, yaşamları boyunca düşünce ve fikirleriyle, gerçekleştirdikleri işlerle toplum belleğinde iz bırakmış kişileri öncelikle kendi yaşadıkları sosyal ve tarihsel ortam içinde ele alarak bugüne taşımak, onları bir de bugünün düşünce yapısı ve olguları içinde yeniden değerlendirmektir. Geçmişe bakmanın, aslında günümüzü daha iyi anlamının ve hatta belki de geleceği hayal etmenin bir yöntemi olarak önemli olduğunu düşünüyoruz. Bunu yaparken olabildiğince yazılı ve basılı verilere, kaynaklara ve dokümanlara dayanmaya çaba göstermekle birlikte, bazı durumlarda bu ne yazık ki arzu edilen oranda olamamaktadır. Toplum olarak, 'yazılı bellek' yerine daha çok 'sözlü bellek' alışkanlığına ve geleneğine sahip olmamız bunun en önemli nedenlerinden biri sayılabilir. Var olan yazılı kaynaklar da - başka kaynak yokluğundan, ya da kolay ulaşılabilirliklerinden - değişik araştırmacıların tekrarlara düşmesine bir araç olup çıkıyor. Bu nedenle, zaman zaman salt anıya dayanan görüş ve değerlendirmelere yer yermemiz zorunluluğu ortaya çıksa da, bu görüş ve değerlendirmeleri yazılı kayda almanın bile, daha sonra yapılacak başka araştırmalar için önemli bir katkı olacağına inanıyoruz.

Bu kitapta toplum belleğinde iz bırakmış üç değerli Kıbrıslı Türk'ün adına (**M. Necati Özkan, Faiz Kaymak ve Kadriye Hulûsi Hacıbulgur**) yapılmış sempozyumda sunulan bildirileri bir araya getirdik. **M. Necati Özkan ve Faiz Kaymak**, yaşamları boyunca Kıbrıs Türk toplumunun örgütlenmesinde ve milli dava mücadelesinde büyük rol oynayan iki toplum lideri... **Kadriye H. Hacıbulgur** ise uzun yıllar yaptığı öğretmenliğinin yanı sıra, Cemaat Meclisine giren ilk kadın olarak, Kıbrıs Türk kadınının aydın yüzünü simgelemekte...

Kitapta yer alan ilk çalışmada **Suna Atun ve Bülent Fevzioglu**, "Kıbrıslı Türklerin Aydınlanma Çalışmalarında Üç Öncü İnsan: Necati Özkan, Faiz Kaymak, Kadriye Hacıbulgur" başlığı altında, bu üç değerli ismin yaşadıkları dönemde Kıbrıs Türklerinin örgütlenmesinde, Kıbrıs'ta bir Türk varlığının ve davasının dış dünyaya duyurulmasında ve toplumun eğitilmesinde nasıl emek verdiklerini ve önderlik ettiklerini anlatmaktalar.

Daha sonraki on adet çalışmada ise **M. Necati Özkan** çeşitli açılardan ele alınıyor.

Ahmet Necati Özkan, “Babam Necati Özkan” başlıklı yazısında Necati Özkan’ın yaşamındaki önemli evreleri, çocukluk ve gençlik dönemine ait anılarıyla zenginleştirerek anlatıyor.

Ergin M. Birinci, “M. Necati Özkan’ın Hayatı” konulu yazısında Necati Özkan’ın yaşamından önemli kesitler sunuyor.

Altay Nevzat, Necati Özkan’ın Sömürge yönetimi valisi ile olan çekişmelerini belge ve kaynaklara dayanarak “Ronald Storrs ve Mısırlı zade Necati: Valinin “Onüçüncü Rum” ile Karşılığıması” başlıklı çalışmada ele alıyor.

Mehmet Demiryürek, “TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Mehmet Necati Özkan” adlı çalışmada Necati Özkan’ın yaşamındaki önemli dönemeçleri belgelerden alıntılarla anlatıyor.

N. Nazif Bozalı, “M. Necati Özkan’ın İş Yaşamı ve Ekonomi Hakkındaki Görüşleri” konulu yazısında İstiklâl gazetesindeki makalelerine dayanarak Necati Özkan’ın ekonomi hakkındaki görüşlerini günümüz dünyasına göndermeler de yaparak okuyucuya ulaştırıyor.

Ekonomi konulu bir başka çalışmada ise **Sibel Akgün**, “Kıbrıs Türk Ekonomisinin Gelişiminde Siyasal Bir Aktör Olarak Necati Özkan”ı ele alıyor.

İsmail Bozkurt, “Kıbrıslı Türklerin Siyasal Liderlik Sürecinde Necati Özkan” başlıklı yazısıyla siyasi bir lider olarak Necati Özkan’ın verdiği mücadeleyi ele alıyor.

İkbal Sezer, “İstiklâl Gazetesi’ndeki ‘Sanat ve Edebiyat’ Sayfasının Kıbrıs Türk Edebiyatına Kazandırdıkları” başlıklı yazısında söz konusu gazetede yayımlanan hikaye, roman ve şiirleri tarayıp sınıflandırmakta ve bu çalışmaların Kıbrıs Türk edebiyatına katkısını irdelemektedir.

Necati Özkan hakkındaki son iki yazıda ise **Doğan Haktanır**, “Geçmişteki Anılar–Necati Özkan”, **Bülent Yorulmaz** ise, “O Günlerden Bugünlere Necati Özkan” başlıklı yazılarıyla Necati Özkan’ı yaşadığı dönemdeki koşullar içinde ele alıp değerlendirmekteler.

Faiz Kaymak ile ilgili çalışmalar ise şöyle:

Ulvi Keser, “KATAK’tan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu’na Kıbrıs ve Faiz Kaymak 1943-1957” konulu çalışmada arşiv belgelerine dayanarak konuyu etraflıca ele alıyor.

Ulus Irkad, “Faiz Kaymak ve 1954’de Birleşmiş Milletlerde Yapılan Diplomatik Girişimler” konulu yazısında Faiz Kaymak’ın Kıbrıs davası adına yapmış olduğu diplomatik çaba ve çalışmaları irdeliyor.

Altay Sayıl ise, “Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı Günlerinde Faiz Kaymak ve Gazete Yazıları” başlığı altında söz konusu döneme ışık tutuyor.

Kadriye Hulûsi Hacıbulgur hakkında ise kitabımızda dört çalışma yer almaktadır.

Ali Nesim, “Hacıbulgur Kardeşlerin Kıbrıs Türk Eğitimine Yaptıkları Hizmetler” başlığı altında Kadriye Hacıbulgur ile yapılan röportajdan da alıntılar yaparak onu bize daha yakından tanıtıyor.

Neriman Cahit, “Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde İklere Sahip Bir Kadın: Kadriye Hulûsi Hacıbulgur” konulu yazısında kendi anılarına da yer vererek Kadriye Hacıbulgur’u irdeliyor.

Kemal Yücel, “Kadriye Hacıbulgur’un Çok Yönlü Hizmetleri” başlığı altında topladığı yazısında Kadriye Hacıbulgur’un eğitimci yönü hakkında detaylı bilgi veriyor. Son olarak da,

Sevin Uğural ve **Güner Burgul**, “Aile Anılarında Kadriye Hacıbulgur” başlıklı yazılarında, aile yaşamındaki Kadriye Hacıbulgur’u anlatıyorlar.

Kıbrıs Türk sosyal tarihi için önemi yadsınamaz bu kitap çalışmasına yazılarıyla katkı koyan herkese burada sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca **M. Necati Özkan**, **Faiz Kaymak** ve **Kadriye Hulûsi Hacıbulgur**’un değerli aile üyelerine ve yakınlarına, özellikle, Ahmet Necati Özkan’a, Ayhan Kaymak’a, Sevin Uğural’a, sağladıkları fotoğraflar için içten teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı bağlamdaki teşekkürlerimi Bülent Fevzioğlu’na da iletiyorum. Her zaman olduğu gibi desteklerini esirgemeyen Rektörlüğümüze ve son olarak sevgili çalışma arkadaşlarım Ayşen Dağlı, Zehra Şonya ve Nihal Sakarya’ya değerli katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ülker Vancı Osam
Editör

İçindekiler

<i>Sunuş</i>	i
<i>Kıbrıslı Türklerin Örgütlenme ve Aydınlanma Çalışmalarında Üç Öncü İsim: Necati Özkan, Faiz Kaymak, Kadriye Hacıbulgur</i> Suna ATUN-Bülent FEVZİOĞLU	1
<i>Babam Necati Özkan</i> Ahmet Necati ÖZKAN	29
<i>M. Necati Özkan'ın Hayatı</i> Ergin M. BİRİNCİ	43
<i>Ronald Storrs ve Mısırlı zade Necati: Valinin "Onüçüncü Rum" ile Karşılılaşması</i> Altay NEVZAT	49
<i>TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Mehmet Necati Özkan</i> Mehmet DEMİRYÜREK	77
<i>M. Necati Özkan'ın İş Yaşamı ve Ekonomi Hakkındaki Görüşleri</i> N. Nazif BOZATLI	85
<i>Kıbrıs Türk Ekonomisinin Gelişiminde Siyasal Bir Aktör Olarak Necati Özkan</i> Sibel AKGÜN	95
<i>Kıbrıslı Türklerin Siyasal Liderlik Sürecinde Necati Özkan</i> İsmail BOZKURT	109

<i>İstiklâl Gazetesi'ndeki 'Sanat ve Edebiyat' Sayfasının Kıbrıs Türk Edebiyatına Kazandırdıkları</i> İkbal SEZER	121
<i>Geçmişteki Anılar - Necati Özkan</i> Doğan HAKTANIR	155
<i>O Günlerden Bugünlere Necati Özkan</i> Bülent YORULMAZ	161
<i>KATAK'tan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'na Kıbrıs ve Faiz Kaymak 1943-1957</i> Ulvi KESER	165
<i>Faiz Kaymak ve 1954'de Birleşmiş Milletlerde Yapılan Diplomatik Girişimler</i> Ulus IRKAD	225
<i>Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı Günlerinde Faiz Kaymak ve Gazete Yazıları</i> Altay SAYIL	233
<i>Hacıbulgur Kardeşlerin Kıbrıs Türk Eğitimine Yaptıkları Hizmetler</i> Ali NESİM	257
<i>Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde İlkere Sahip Bir Kadın: Kadriye Hulûsi Hacıbulgur</i> Neriman CAHİT	269
<i>Kadriye Hacıbulgur'un Çok Yönlü Hizmetleri</i> Kemal YÜCEL	277
<i>Aile Anılarında Kadriye Hacıbulgur</i> Sevin UĞURAL-Güner BURGUL	283
<i>Fotoğraflar</i>	287

Kıbrıslı Türklerin Örgütlenme ve Aydınlanma Çalışmalarında Üç Öncü İsim: Necati Özkan, Faiz Kaymak, Kadriye Hacıbulgur

Suna ATUN*

Bülent FEVZİOĞLU**

Giriş

1923 Lozan Anlaşmasıyla Kıbrıs, Türkiye ile olan yasal bağlarını koparır ve hukuki olarak İngiliz idaresine geçer. Binlerce Kıbrıslı Türk, Türkiye'ye göç eder. İngiliz yönetimi, Ada'daki iki toplumdan biri olan ve "azınlık" olarak nitelendirdiği Kıbrıs Türk toplumunun örgütlenme çabalarını engellemek, eğitim kurumlarını denetlemek ve gelişmesini önlemek için elinden gelen çabayı gösterir.

Bu bağlamda; Türk toplumunun dini, sosyal ve kültürel alanda gelişmesinde önemli katkıları olan Evkaf, yönetimin atadığı bir Müslüman, bir de İngiliz memurun idaresine girer. İngiliz yönetimi karşısında Türk toplumunun resmi temsilcisi kimliğine sahip Müftü'nün de bu resmi kimliğine son verilir ve toplum sıkı baskı altına alınır.

Bildiri konusunu oluşturan Özkan, Kaymak ve Hacıbulgur, yoğun İngiliz baskısına karşın, Kıbrıs Türklerinin örgütlenmesi, Kıbrıs'ta bir Türk varlığının ve davasının dış dünyaya duyurulması ve toplumun eğitilmesinde önder olmuş, emek vermiş üç değerli insanımızdır. Bugün, artık bedensel olarak aramızda bulunmayan bu üç değerli insanımızın birbirleri ile örtüşen, önemli ortak yanları vardır. 1900'lü yılların ilk seksen yılında yaşamış, Kıbrıs Türk tarihinde çok önemli toplumsal alanlarda birer ilk olma özelliği taşımış olan değerlerimizin üçü de, Atatürkçü'ydüler, öğretmenlik yapmışlardı, Kıbrıs Türklerinin örgütlenme çalışmalarında bulunmuşlar, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamında söz sahibi olmuşlardı.

Necati Özkan, İngiliz yönetimine karşı seçim kazanmış ilk Kıbrıs Türk lideridir.

* Araştırmacı yazar. SAMTAY (Suna ve Ata Atun, Mağusa Tarihini Araştırma ve Yazın) Vakfı Başkanı - KIBATEK (Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları) Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi.

** Şair, araştırmacı yazar. SAMTAY Vakfı, Program ve Yayın Koordinatörü - KIBATEK (Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları) Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi.

Faiz Kaymak, Kıbrıs Türk toplumunda ilk kez tüm kurum ve kuruluşların birleşmesiyle oluşturulan ve Kıbrıs davasını Türkiye ve dünyada tanıtan ve savunan Federasyon'unun ilk başkanıdır.

Kadriye Hacıbulgur ilk kadın milletvekilimizdir.

Üç insan portremizi, doğum tarihlerine göre sırayla anmak ve anımsatmak isteriz.

I. Necati Özkan (1898-1970)

Kıbrıslı Türklerin 1950-2005 yılları arasında yaşadığı her türlü sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel tarihin göz tanığı olmuş önemli isimlerinden, KKTC 1. Cumhurbaşkanı Rauf R. Denктаş, altına imzasını attığı bir düşünce ve görüşünü şöyle dile getirir :

“M. Necati Özkan; ileri görüşlü, Atatürkçü, inançlı ve yılmaz bir yurtsever olduğunu ve topluma büyük hizmetler verdiğini kanıtlamış bir liderdir..¹ Kıbrıs Türkü'nün soylu mücadelesinde, aşama aşama, devre devre görevler üstlenip hizmetler veren liderler arasında merhum Necati Özkan'ı hatırlamamak mümkün değildir. Necati Özkan'ın mücadele tarihimize ayrı bir yeri vardır.”²

Necati Özkan'la ilgili olarak, toplamı 1460 sayfa tutarında 4 ciltlik bilgi, belge ve kaynak ağırlıklı biyografi kitabını kültür arşivlerimize kazandıran gazeteci, araştırmacı-yazar Ergin M. Birinci ise, kitaplarını yayına hazırlama gerekçesini şöyle yazar :³

“Geçmişini bilmeyenler geleceği savunamazlar...

Kıbrıs Türkü'nün varolma mücadelesi nasıl, ne zaman ve ne şartlarda başladı?

Bugünlere nasıl gelindi?

Kıbrıs Türk halkı 'toplum olma statüsü'nden, 'devlet kurma' aşamasına gelmeyi nasıl başardı? Bunları araştırmamız, ortaya koymamız ve bilmeyenlere sunmamız gerektiğini düşündük ve bu düşünceden hareket ederek geçmişimizi irdelemeyi görev bildik...”

Ergin Birinci, bu toplumcu görev bilinciyle yayına hazırladığı biyografik eserinde, Necati Özkan'ın, Kıbrıs Türk halkının onur hanesine kaydettirdiği 'ilkler' konusuna da değinir, şöyle der :

“O Necati Özkan ki, 1930'larda büyük mücadeleler vererek Kavanin Meclisi⁴ üyesi olmayı başarmış; Çankaya'da Atatürk'le görüşen, İsmet İnönü'nün ise itimadını kazanan ilk ve tek Kıbrıslı Türk lideri olmuş; mücadele arkadaşları ile birlikte Kıbrıs Türk Millî Kongresi'ni gerçekleştirmiş; sosyal ve ekonomik görüş ve katkılarıyla Kıbrıs Türk

toplumuna ışık tutmuş; Türkiye ile Kıbrıs Türkü arasında ilk ilişkileri kurmuştur.

Özkan'ın, demokratikleşme ve siyasal partilerin kurulması ile çok partili düzene geçilmesi sürecinde de özverili katkıları bulunmaktadır."

Maaşını Bağışlayan Öğretmen

Kıbrıs Türk toplumunun, yeni doğan çocuklarının doğum gününü duvara, bir kitap yaprağına veya Kuran-ı Kerim'in kabına yazma geleneğine benzer örf ve adeti çoktu. Toplumun o zamanki bir örf ve adetine göre de dört yaş, dört ay, dört günlük olan bir çocuk Medrese'de derslere başlardı. Bu, büyük bir sevap sayılırdı. İşte bu geleneğe uyularak, ailenin sekiz çocuğundan biri olan ve doğduğu zaman Mehmet Hulusi olarak isimlendirilen 12 Mayıs 1899, Lefkoşa doğumlu Necati Özkan, 16 Eylül 1903 günü Akarca'ya yakın en büyük Türk köyü olan Peristerona'da Medrese'ye başlar. Daha sonraları Lefkoşa'daki Tarakçı Mektebi ile müdürlüğünü Hafız Lisani Efendi'nin yaptığı Haydarpaşa İlkokulu'na devam eder ve buradan diploma alarak (1912), Rüştüye⁵ mektebine geçer. 1913'te Rüştüye'den, 1918'de İdadi'den mezun olur. Hedefi, İstanbul Üniversitesi'nde hukuk okumaktır.

Necati Özkan'ın İdadi'den mezun olduğu yıl, Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği, ancak henüz sosyal ve ekonomik yaraların sarılamadığı yıldır. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında, Kıbrıs'ta bulunan Türk öğretmenler askere çağırılmış ve Türkiye'ye gitmişlerdi. Daha sonra, Türk İstiklâl Savaşı başlayınca, Lefkoşa'daki Türk Lisesi (İdadi) yönetimi öğretmen bulmakta zorlanmaya başlar. Bu sıkıntılı durumu bir oranda gidermek için, o dönemin okul yönetimi, Türkiye'deki üniversiteleri bitirip adaya geri gelme olanağı bulan genç mezunları, liseye öğretmen olarak tayin etmeye başlar.

Liseyi iyi derece ile bitiren Necati Özkan, İstanbul Üniversitesi'nde hukuk tahsili yapmak üzere gerekli hazırlıkları tamamlamakla meşguldür. Hukuk tahsilini yeni tamamlayıp yurduna dönen avukat Mehmet Fehmi Bey'in kitaplarından ve notlarından yararlanırken, aynı zamanda onun avukat yazıhanesinde de çalışmaya başlar. Evkaf kanun ve fetvaları ile ilgili bilgileri özel derslerle Evkaf Müfettişi Fahri Bey'den, Avukat Ahmet Sait Hoca'dan da teorik dersler almaya başlar. Sömürge yönetimi gereğince, mahkemelerde İngilizce şarttı. Hakimler çoğunlukla İngiliz'di. Kıbrıs'ta hukukçu olacak bir kimsenin mutlaka İngilizce bilmesi koşuldu.

Bundan dolayı İngilizce öğrenmek gereği duyan Necati Özkan, acilen, İngiliz Okulu'na kaydını yaptırır ve üç ay süreyle İngilizce eğitimi görür.

Birinci Dünya Harbi'ni bahane eden İngiliz Sömürge Yönetimi, ortaya koyduğu engeller nedeniyle, Kıbrıslı bir Türk'ün Türkiye'de yüksek tahsil yapma olanaklarını zorlaştırır. Gençler, ancak kaçak yollarla Anavatana ulaşabiliyorlardı. Bu büyük engellerden, Necati Özkan da nasibini alır ve üniversiteye gidemez.

Ancak, onun için bir başka olanak doğar. Lefkoşa Lisesi'ne (İdadi) öğretmen aranıyordu. Liseden iyi derece ile mezun olup öğretmenlerinin takdirini kazanan Necati Özkan'a, Lise İdare Komisyonu tarafından öğretmenlik teklifi yapılır. Teklifi kabul eder ve kısa süre önce, 'öğrencisi' olarak mezun olduğu okuluna, bu kez 'öğretmen' olarak kendi ders kitaplarıyla girer.

Necati Özkan'ın, üç yıl süresince öğretmen olarak görev aldığı bu okul yıllarına ilişkin hizmetleri arasında bir küçük ayrıntı var ki, aslında bir büyük insanlık dersidir.

Necati Özkan, varlıklı bir aileden gelmesi nedeniyle, öğretmenlik hizmetinden üç yıl boyunca kazandığı aylık maaşının tek kuruşuna dokunmaz. Yaşanan savaş yılları, yokluğun ve yoksulluğun yaşandığı yıllardır. Okumaya çalışan öğrencilerin büyük çoğunluğu o kadar fakirdir ki, duhuliyelerini ödeyemedikleri için okulla sorunları bulunmaktadır.

Özkan, öğretmenlikten gelen maaşını, üç yıl boyunca bu fakir öğrencilerin duhuliyelerinin ödenmesi için bağışlar. Yıllar sonra anılarını banda okurken, bunun, o günlerin koşullarında yapılması gereken 'ulusal bir görev olduğunu' dile getirir.

Araştırmacı-yazar Ergin Birinci, Türk bayrağı taşımanın ve Türkçe marş söylemenin yasak olduğu İngiliz Sömürge yıllarında, milliyetçi, yurtsever bir ruha sahip bulunan Necati Özkan'la ilgili bir çocukluk anısını, ondan aldığı bilgilerle şöyle aktarır :

"...1914 -1915 yıllarında, daha öğrenci iken ilk defa olarak millî duygularını açığa vurur. Bir şenlik günü Lefkoşa Hürriyet Kulübü'nde arkadaşları ile birlikte millî marşlar söylerken, polisin hücumuna uğrarlar ve yakalanırlar.

Yakalanan genç öğrenciler, zamanın Evkaf Murahhası ve aynı zamanda Lefkoşa Komiseri olan Keith'in yanına çıkarılırlar. Öğrenciler arasında hem yaş, hem de boy bakımından küçük olan Necati, ön sırada durur.

Özkan, İstiklal gazetelerini ciltleyenleri ödüllendirerek gazetelerin günümüze kadar gelebilmesinde de önemli rol oynamıştır.

Necati Özkan, 1930'lu yılların ikinci yarısından sonra ekonomik - ticari bağlamlı yatırımlarda ve o güne değin Kıbrıslı Türklerin sahibi olmadıkları girişimlerde bulunur.

Mapolar, onun için şunları yazar :

“Necati Özkan, o günlerin hatırı sayılır zenginlerindendi. Babasından payına düşen malın değeri çok yüksekti. Kendi alın terinin de bulunduğu bu babadan kalma malları, millet yolunda feda etmeye hazırdı. Çünkü kendini toplumuna adanmış, politikanın sihirli havasına kaptırmıştı.”

Ekonomik yatırımları ile birçok insana iş olanağı yaratan Necati Özkan, ne zaman ki aktif politika ile doğrudan ilgilenmeye başlar... Ne zaman ki İstiklâl Partisi'ni kurar ve bu paralelde de İstiklâl Gazetesi'ni yayınlamaya başlar... İşte o zaman, 'politik muhalifleri' de giderek yoğunlaşır. Çok sürmez, 5 Aralık 1953 gecesi, hiç olmaması gereken bir olay olur ve Necati Özkan'ın Lefkoşa'daki evi ile, bu evin altında bulunan iş yerleri tamamen yanar. Sonraları, herkesin bir başka yorum getirdiği bu büyük yangın için Necati Özkan tedbirsizlikle suçlanır.

Necati Özkan Mısırlızade'nin Politik Yürüyüşü

Politik hayatının başlangıcında 'Necati Mısırlızade' olarak tanınan Necati Özkan'ın 'Mısırlızade' soyadı, büyük dede Halil Ağa'dan gelmektedir. Köylü olup, geçimini çiftçilikle sağlayan büyük dede Halil Ağa, Süveyş Kanalı'nda çalışmak maksadıyla 1869 yılında işçi olarak Mısır'a gider. Aileye, 'Mısırlı' soyadı bu nedenden dolayı verilmiştir.

Kıbrıs Türk siyasi hareketi içerisinde, 'Mısırlızade' soyadıyla ilk olarak baba Ahmet Mısırlızade yer alır. 1889 yılında Mekteb-i Rüştîye'den mezun olan baba Ahmet Mısırlızade, Lefkoşa Tapu Dairesi'nde, yıllık 250 kuruş maaşla, memur olarak çalışmaya başlar. Ancak, bu maaşla aileyi geçindirmek olanağı bulunmadığını hesaplayan baba, 3 ay içinde bu görevinden istifa eder ve babasının leblebici dükkânının başına geçer. Leblebi ve şekerbadem yanında, iplik ve dokumacılığa da el atar; girişimlerini, bakkaliyecilik üzerinde yoğunlaştırır.

Baba Ahmet Mısırlızade, 1924 yılında, oğlu Necati Özkan 25 yaşında iken, Kavanin Meclisi seçimleri için, İngiliz Sömürge Yönetimi'nin desteklediği Evkaf Murahhası İrfan Efendi'ye karşı adaylığını koyar. O zamanlar kimse, Evkaf Murahhaslarına karşı adaylık koyamazdı. Koysa

bile, kazanamazdı. Buna karşın Ahmet Mısırlızade adaylığını, sömürge idaresinden çekinmediğini kanıtlamak ve gelecek nesillere ve Kıbrıs Türk gençliğine cesaret vermek için özellikle aday olur. Ahmet Mısırlızade, kanunları yeterince bilmiyordu. İngilizce de konuşamıyordu. Seçimi kazanamayacağını tahmin edebiliyordu. Yine de seçimde epeyce oy alır. Fakat tahmin ettiği gibi seçimi kaybeder.

1925 yılında gerçekleşen Kavanin Meclisi seçimlerinde, bu kez, Ahmet Mısırlızade'nin damadı Avukat M. Bahaeddin Bey, birinci seçim bölgesinden adaylığını koyar, ancak o da seçimi kaybeder.

1924 ve 25 yıllarında önce babanın, sonra eniştesinin yürüdüğü seçim yoluna, 1926'da Necati Özkan Mısırlızade yürür. Lefkoşa Belediye Meclisi üyeliği seçimleri için aday olur ve seçimi kazanır. Bu adım, Necati Özkan'ın politik yaşam içerisine attığı ilk adımdır.

1926-1930 yılları arasında Belediye Meclis Üyesi olarak Kıbrıs Türk toplumuna hizmet veren Özkan, bu yıllar içerisinde;

* Belediye Meclisi Komisyonları'nın ilk kez oluşmasında etkin roller üstlenir.

* Lefkoşa Türk kesiminde fakirhane açılmasına, su ve yol işlerinin Türk kesiminde de yeterince yer almasına ve Türkler yararına da beledi hizmetler oluşmasına katkıda bulunur.

* Lefkoşa Belediye Pazarı'nın Türk bölgesi içerisine alınmasını başarır.

* Kentin, surlar içine açılan yollarının genişletilmesine ve artırılmasına öncü olur.

* Türklere belediye konularında yardım edilmesini ön plâna çıkarmayı ilke edinir.

* Ada'nın her tarafını gezerek, İngilizlerin Türkler aleyhine çevirdiği oyunları halkına anlatarak, onların desteğini alır.

Bu çalışmalar, 1926-1930 yılları arasında 'açıkça' yürütülürken, öte yandan da İngiliz Sömürge Yönetimi'nin uygulamakta olduğu 'Böl-Parçala-Yönet' oyunlarına karşı daha güçlü ve daha etkin bir siyasi yapılanmanın girişimleri, yönetimden 'gizli' olarak hızlandırılmakta idi. 'Millî Cephe', bu 'gizli' çalışmaların sonucunda kurulan bir partidir.

Dönemin Kıbrıs Valisi Ronald Stross'un 12 Mart 1931 tarihinde Müstemlekeler Bakanı Pasfield'e gönderdiği mektupta, Necati Özkan'ın 'hükümet aleyhtarı ve Kemalist hareketin öncüsü' olduğu, 'tüm hareketlerinin gözetlenmesi gerektiği' ve 'partisinin liderleriyle devamlı toplantılar yaptığı' teyit edilmektedir.⁷

Örgütlenme Çabaları

1926-1930 yılları arasında Belediye Meclis Üyesi olarak Kıbrıs Türk toplumuna hizmet veren Özkan, örgütlenme çalışmaları çerçevesinde Kıbrıs'ın her tarafını gezerek, İngilizlerin Türkler aleyhine çevirdiği oyunları halkına anlatır, onları aydınlatır, desteğini alır.

Atatürk ilkelerini kabullenmiş, yaymış, kıyafet ve harf devrimine duraksamasız uymuş ve özellikle gençlerin, yeniliğe ve asrın icaplarına açık olmaları gerekliliği yönünde çaba harcamıştır.

Necati Özkan, gözlenmekte, izlenmektedir. Buna hiç aldırmaz, İngiliz yönetiminin baskılarından korkmadan çekinmeden halkına güvenerek Kavanin Meclis Üyeliği seçimlerinde İngiliz Sömürge idaresinin desteklediği kişiye karşı aday olur. Çünkü, halkının kendisini adına marş yapacak kadar sevdiğini bilmektedir.

Geç öne doğru yol göster Necati

Bağrımız yanıktır su ver Necati

Necati Özkan, halkın coşkusunun ve özgürlüğe susamışlığının sembolü olarak tüm baskılara karşın seçimi kazanır. İngilizler bu yenilgiyi unutmaz ve bir yıl sonra Kavanin Meclisi'ni dağıtır.

Araştırmacı-yazar Sabahattin İsmail, Necati Özkan tarafından kurulan 'Millî Cephe'nin Kıbrıs Türk halkı için önemini ve Kavanin Meclisi'ne seçilmesini şöyle yazar :⁸

"30.11.1926'da adaya Vali olarak gelen Sir Ronald Storrs, ada Türklerinin haklarını bir bir ortadan kaldırmaya ve Türklere karşı ayrımcılık uygulamaya başlamıştı.

Diğer yandan da Vali'nin yönetiminde çalışan Kavanin Meclisi'nde Türk üyelerin sayısı azaltılıyor ve Türk halkının sesinin Meclis'te güçlü bir şekilde yansması engellenmek isteniyordu.

Bundan da önemlisi, seçimlerde İngiliz sömürge yönetiminin desteğini alan İngilizci adaylar seçiliyordu. İşte böyle bir ortamda, 1930 yılı seçimleri yaklaşırken, İngiliz Yönetimi'nin ayrımcı tutumuna ve Türk toplumunun haklarının gasp edilmesine karşı mücadele etme gereğine inanan Kemalist Kıbrıslı Türk aydınlar, Mehmet Necati Özkan'ın (Mısırlıade) önderliğinde Milli Cephe Partisi'ni (veya Grubu'nu) kurdular.

Atatürk devrimlerini savunan ve Kemalist Türk milliyetçiliği hareketine gönül veren, ezici çoğunluğun temsilcisi olan Necati Özkan, bu seçimlere "Halkçılar" adı verilen bir grupta katıldı. Halkçılar

listesinin Necati Özkan Başkanlığındaki ekibinde Fadıl Korkut, Dr. Pertev, Mehmet Zekâ, Av. Sait Hoca gibi dönemin Türk aydınları vardı.

'İngilizciler' olarak nitelenen ve İngiliz Sömürge Yönetimi tarafından desteklenen Evkaf Murahhası Sir Mehmet Münür başkanlığındaki ikinci grupta ise, Baf-Limasol bölgesinden Dr. Eyyüp Necmettin, Lefkoşa-Girne bölgesinden Sir Mehmet Münür vardı.

Seçimler, halkın desteğindeki Kemalist grupla, Sömürge Yönetimi'nin desteğindeki İngilizci grup arasında kıyasıya bir mücadele şeklinde geçti.

Sonuçta halk, Kemalist duygu ve düşüncelerinin bir ifadesi olarak Sömürge Yönetimi'nin tüm baskılarına karşın Halkçı Grup'tan Necati Özkan ile Mehmet Zekâ'yı Kavanin Meclisi'ne gönderdi. Baf'ta ise diğer gruptan Dr. Eyüp Necmettin seçimleri kazandı. Bu sonuç, İngiliz Sömürge Yönetimi ve işbirlikçiler için büyük bir tokat oldu."

Necati Özkan, Millî Kongre ya da İkinci Ulusal Lefkoşa Kongresi

Necati Özkan, halkın lideri olduğu ve bu özelliğini "İngilizlerin geri alamayacağı bilinciyle" örgütlenme çabalarına devam eder. Kıbrıslı Türklerin siyasi tarihinde Milli Kongre diye adlandırılan ve İkinci Ulusal Lefkoşa Kongresi olarak da isimlendirebileceğimiz bu Kongre, 1 Mayıs 1931 tarihinde, Lefkoşa'da toplandı.

Necati Özkan'ın kendi evinde, tüm adadaki köylerden ve mahallelerden gelen 200'ü aşkın delegenin katılımı ile toplanan kongre, 6 saat boyunca süren ateşli tartışmalardan sonra, çok önemli altı karar üretti.

Necati Özkan'ın açış konuşmasından sonra Av. Ahmet Behaettin Bey'in Başkanlığa, Öğretmen Teki Bey'le Başöğretmen Turgut Bey'in de kâtipliklere getirildiği Kongre'de alınan kararları, araştırmacı-yazar Sabahattin İsmail şöyle aktarır :⁹

"1) Kıbrıslı Türklere de, diğer toplumlara tanınan serbest eğitim hakları tanınmalı ve eğitime ayrılan ödenekler artırılarak okulların yönetimi Türk halkına devredilmeli.

2) Kongre, 1928 yılında lağvedilen müftülük makamının yeniden ihya edilmesini ve Müftü'nün maaşının Evkaf'tan karşılanmasını, yetkilerinin bir yasa ile belirlenmesini ve dinimize aykırı olarak Müslüman olmayan biri tarafından yönetilen Evkaf'ın aynı zamanda müftülük işlerini yönetmesine engel olunması.

3) Şer-i Mahkemelerin yeniden düzenlenmesi, gelirlerinin bağımsızlığını ortadan kaldıran Evkaf yerine, genel bütçeden karşılanması, medeni hukukun yeniden düzenlenmesi ve eğer bunlar yapılmayacaksa bu mahkemelerin yetkilerinin medeni, çağdaş mahkemelere aktarılarak Türk hakimlere görev verilmesi.

4) Evkaf'ın dini yetkilerini müftüye devretmesi ve yalnız ekonomik bir kuruluş olarak çalıştırılması, yönetimin ise Kongre tarafından seçilecek altı Türk üye ile hükümetçe tayin edilecek bir üye tarafından yönetilmesi ve 1928 yılında çıkarılan (Evkafı ve Müftülüğü İngiliz yönetimine devreden) yasanın iptal edilmesi.”

Bu arada 5'inci maddede Av. Sait Hoca'nın Kıbrıs Müftüsü seçildiği bir emrivaki ile duyurulurken, 6'ncı maddede de Necati Özkan, Mehmet Zekâ, Av. Bahaettin, Av. Fazıl, Av. Con Rıfat, Dr. Pertev, Dr. Şevki, Av. Ahmet Raşit ve Sait Hoca'dan oluşan bir Merkez heyetinin de bir 'Yürütme Komitesi' olarak seçildiği belirtiliyordu.

Bu kongrenin sömürge yönetiminin gasbettiği toplumsal hakların yeniden elde edilmesi açısından mücadelemizde çok önemli bir yeri vardır. İngiliz Yönetimi ise, derhal, yaptığı bir açıklama ile Kongreyi, aldığı kararları ve Müftü seçtiği Sait Hoca'yı tanımadığını açıklayarak, yeni bir baskı kampanyasına başlıyordu.

Necati Özkan öncülüğünde önce Millî Cephe (1930), hemen ardından da Millî Kongre (1931) oluşumları Kıbrıslı Türkler arasında ciddi ve güçlü bir kenetlenme sağlarken, Rumların 'Enosis İsyanını' (1931-Vali konağının yakılması) vesile bilen İngiliz Yönetimi tüm siyasi faaliyetlere sert baskı ve yasaklar uygulamaya başlar.

Millî Cephe, siyasal çalışmalarını, gizli olarak yürütme yönüne gider. Bu çalışmalar 1940 yılı başlarına kadar sürdürülür ve daha sonra, İkinci Dünya Savaşı koşulları nedeniyle son verilir.

Necati Özkan, savaş sonrası siyasi faaliyetlere izin verilmesi ile birlikte, bu kez, Kemalist çizgide önce İstiklal Partisi'ni, beraberinde de İstiklal Gazetesi'ni yayın yaşamına katacaktı.

Millet Yoluna Feda Edilen Mallar ve Nedeni Belirsiz

Büyük Yangın

Kıbrıs Türk basınının ve edebiyatının duayenlerinden merhum Hikmet Afif Mapolar, Necati Özkan'la ilgili kaleme aldığı bir portre çalışmasında, onun için şöyle yazar :¹⁰

“1930 yılı onun için dönüm noktası yılı oldu. Siyasî hayatının bu yılda başlamış olmasına karşın, sanki siyasî yaşamla yıllar yılı haşır-neşir olmuş bir tutumu, bir görünümü vardı. Çare oluşturmak zorundaydı. Ekip çalışması yapmak gerekti. Çünkü o günlerde ne partiler vardı ve ne de kuruluşlar. Varolan birkaç kulüp ise, politikadan uzaktı. Necati Özkan, o günlerin hatırı sayılır zenginlerindendi. Babasından payına düşen malın değeri çok yüksekti. Kendi alın terinin de bulunduğu bu babadan kalma malları, millet yolunda feda etmeye hazırdı. Çünkü kendini toplumuna adanmış, politikanın sihirli havasına kaptırmıştı.”

Mapolar'ın anlatımıyla, “babadan kalma malları, millet yolunda feda etmeye hazır” olan Necati Özkan, gerçekten bu ‘feda’yı yapmış bir insandır.

Necati Özkan, 1930’lu yılların ikinci yarısından sonra ekonomik - ticari bağlamlı yatırımlarda ve o güne değin Kıbrıslı Türklerin sahibi olmadıkları atak girişimlerde bulunur. Bunları kısaca anımsarsak; Türk sigara fabrikasının kurulması, sinemacılık, turizm ve otelcilik, Türkiye bağlantılı deniz ve hava yolları acenteliği, kereste, hırdavat boya deposu ve marangozculukla ilgili doğrama işleri, mozaik fabrikası ve Kütahya çinilerini Kıbrıs’ta pazarlama girişimleri, meşrubat üretimi, Thornicroft kamyonlarının mümessilliği ve hatta vapur şirketi kurulması çabaları...

Necati Özkan, değinmiş olduğumuz bu ekonomik yatırımların neredeyse tümünü hayata geçirmiş, birçok iş alanları açmış, işsiz insanlarımıza ekonomik gelir sağlayan istihdamlarda bulunmuş ve Kıbrıs Türk toplumunun güçlenip kalkınması yönünde büyük özverilerde bulunmuştur.

Kısacası, Mapoların deyimi ile Necati Özkan, yalnızca 1930’ların ikinci yarısından 1960’lara uzanan yıllar içerisinde “babadan kalma malları, millet yolunda feda etmeye hazır” değil, aynı zamanda, bire bir uygulayıcısı da olmuştur.

Ekonomik yatırımları ile birçok insana iş olanağı yaratan Necati Özkan, ne zaman ki aktif politika ile doğrudan ilgilenmeye başlar. Ne zaman ki İstiklâl Partisi’ni kurar ve bu paralelde de İstiklâl Gazetesi’ni yayınlamaya başlar. İşte o zaman, ‘politik muhalifleri’ de giderek yoğunlaşır. Çok sürmez, 5 Aralık 1953 gecesi, hiç olmaması gereken bir olay olur ve Necati Özkan’ın Lefkoşa’daki evi ile, bu evin altında bulunan iş yerleri cayır cayır yanmaya başlar. İtfaiye, bu büyük yangına

müdahale için 24 saat boyunca çalışır fakat, geriye kalan, yalnızca bir kül yığınınından ibarettir.

Sonraları, herkes bir başka yorum getirir bu büyük yangın için... Politik muhaliflerinden günümüze kalansa, Necati Özkan'ı tedbirsizlikle suçlayan şu cümleleri olur :

- *Hata kendisinde. Kuluçka makinesini çalışır bıraktı. Yangına, bu eski makine sebep oldu..!*

Bu 'kuluçka makinesi' teorisi ilginç ve dikkate değerdir. Kimbilir, belki de politik muhaliflerinin gizliden gizliye anlatmak istedikleri, aslında, Necati Özkan'ın doğurganlığı idi. Ve bu doğurganlık, kısırlaştırılmalı idi...! Kısırlaştırıldı da...!!

İstiklâl Partisi ve İstiklâl Gazetesi

1940'lı yılların sonunda, Kıbrıslı Türklerin üç gazetesi vardır. Bunlar; Halkın Sesi, Hürsöz ve Kıbrıs gazeteleridir. Necati Özkan'ın bu gazetelerde kendi görüşlerini yayınlaması olanaksızdı. O, bir yandan Kıbrıs Türk toplumunun kalkınması için savaşım verirken, diğer yandan da İngiliz Sömürge Yönetimi ve aday Yunanistan'a bağlamak uğraşı veren Kıbrıs Rum toplumu ile kendi görüşleri doğrultusunda bir mücadele başlatmayı tasarlamaktadır. Necati Özkan, aynı zamanda o yıllarda yayınlanmakta olan Türkçe gazetelerin Kıbrıs Türk halkına gerektiği gibi hizmet vermediğine de inanmaktadır. Bu nedenlerle doğrudan kendisi bir gazete çıkarmaya karar verir ve İtalya'dan, Nebiola firmasından en gelişmiş baskı makinelerini getirir.

Bu girişime ilk engellemeyi İngiliz Sömürge Yönetimi yapar. Gazetenin ismini kaydetmede zorluklar çıkarır. Bu yönde büyük mücadeleler verilir. Sonuçta, Necati Özkan gazetenin kaydını yaptırmayı başarır ve güçlü bir kadro ile İstiklâl'in ilk sayısı 28 Ekim 1949'da renkli ve 8 sayfa olarak yayın hayatına başlar.

Bu noktada onun önüne çıkan engellemelerin adresi yalnız İngiliz Yönetimi değildir. Bazı Kıbrıs Türk siyasilerinin de hedefi olur. "İstiklal" gazetesi başlığını renkli bastığı için "solcu komünist" diye suçlanır. Gazetenin, Türkiye'deki depremzedelere yardım amacıyla açtığı yardım kampanyasına kiliseden yapılan yardımı kabul etmesi nedeniyle "vatan haini" olarak ilân edilmek istenir.

Güçlü bir yazar kadrosu ile okur karşısına çıkan ve dört yıl iki ay gibi kısa bir süre yayın hayatında bulunan İstiklâl Gazetesi'nin son sayısı, 13 Ocak 1954 tarihlidir.

Türk halkbiliminde, 'hariçten gazel okumak' diye bir deyim vardır. Bu deyim, kimi konularda hiçbir fikri olmamasına karşın, 'çok bilir'miş gibi ortaya çıkanlar, söz söyleyip yazı yazarlar ve bu cahil tavırlarıyla da etrafı bulandıranlar için söylenilmektedir. İstiklâl Gazetesi'nin yayın hayatından çekilmesinden sonra da 'hariçten gazel okuyan' olmuştur. Ancak, güzel ve sevindirici olansa, bu 'hariçten gazele' yanıt veren ve deyim yerindeyse yazılanları yalanlarken yazarını susturanın da, Kıbrıslı Türkler arasından değil, 'hariçten gazel okuyanın' coğrafyasından yetişmiş biri olmasıdır.

İstiklâl Gazetesi ile ilgili bu konu, bugüne değin çok fazla bilinen bir konu değildir. Ancak, 'hariçten okunan gazelle', bu gazele verilen yanıtın bu sempozyum vesilesiyle kayıtlara geçirilmesini ve bir yerlerden cahilce yapılan haksız bir karalamanın bilinmesi gerekliliğine inanmaktayız.

Cemalettin Ünlü, şöyle yazar :¹¹

"Erdal Cam'ın 'Anadolu Kokan Kıbrıs' adlı kitabında, İstiklâl Gazetesi hakkında şöyle değerlendirmelere rastlıyoruz :

"...Partiler, İngiliz sömürge idaresinin elimizden aldığı pek çok hakları geri almak için işe başlamışlar ise de, bazı menfaatperestlerin sözde milliyetçi geçinerek kendi kaprisleri uğruna cemaati ikiye böldükleri bilinmektedir. Meselâ bunlardan biri olan Necati Özkan (Doktor Fazıl Küçük'e şahsi kininden ötürü bu harekete tevessül eylemiştir) 1950 de sömürgecilerin çıkarlarına bir iş yaparak Türkiye Demokrat Parti hükümetine, Kıbrıslı Türklerin Halk Partisi'ne hayran oldukları, Demokrat Parti'yi sevmediklerini empoze ederek, o devirde Kıbrıslı Türklere, Türkiye hükümetinin yakınlık duymamasında ve iki yıl sonra hükümet ileri gelenlerinin '..Kıbrıs İngiltere'nin iç meselesidir..' görüşüne hizmet etmiştir...(Sayfa: 116)"

"...Kıbrıs Türkleri arasına nifak sokan, kütle halinde bulunan toplumu parçalayıcı neşriyatta bulunan bir gazete olarak tanınan İstiklâl, 1950 yılında Necati Özkan tarafından neşir hayatına başlatılmıştı. Fakat Kıbrıs Türklerine faydadan ziyade zararlı olduğu için matbaası Türkler tarafından yakılmış ve sonra da çıkmamıştır... (Aynı kitap, sayfa : 105)"

Ünlü, kendi basın kitabında bu mesnetsiz iddia ve suçlamaları şöyle yanıtlar :

"Günlük olarak yayınlanan İstiklâl Gazetesi'nin bir yıllık bütün sayılarını incelerken, yukarıdaki satırlardaki suçlamaları gerektirecek tutum ve davranışlara, biz rastlayamadık. Öte yandan Türkiye

Cumhuriyeti'nin 1950'den sonraki Kıbrıs politikası ile Erdal Cam'ın değerlendirmeleri arasında bir ilişki olmadığına da inananlardanım. Bu yüzden Erdal Cam'ın değerlendirmelerine katılmıyorum. Necati Özkan'a ait basımevinin Türkler tarafından yakıldığı da doğru değildir.

Erdal Cam'ın "...Kıbrıslı Türklere faydadan ziyade zararlı olduğu için matbaası Türkler tarafından yakılmış sonra da çıkmamıştır..." gibi bir değerlendirmesi, hem de kitaba geçmiş bir değerlendirmesi, İstiklâl Gazetesi sahibi M. Necatî Özkan'dan çok, Kıbrıs Türklerine gölge düşürür.

Fakat, Kıbrıs Türklerine bu şekilde genel bir gölge düşürmek ise, haksızlıktır."

İstiklâl, Kıbrıs Türk gazeteciliğinde ilk kez tam sayfa "edebiyat, kültür sayfası" hazırlatarak Kıbrıs Türk edebiyatına büyük hizmet vermiştir.¹²

Gazete ile ilgili her türlü bilgiye, gerek Girne Millî Arşivi'nden, gerekse Necati Özkan adına, oğlu Ahmet Necati Özkan tarafından kurulan ve her zaman için Lefkoşa'da ziyaret edilebilen Necati Özkan Vakfı'ndan ulaşılabileceği için, bu konuya daha fazla değinmenin, ek bilgi yaratmayacağı kanısındayız.

İstiklâl Partisi'ne gelince... Kıbrıs Türk siyasi partiler tarihi içerisinde gözardı edilemeyecek bir konuma sahip bulunan İstiklâl Partisi, 4 Haziran 1950'de tüzüğü ve programı kabul edilmek suretiyle resmen kurulmuş ve aktif yaşama katılmıştır.

Necati Özkan, İstiklâl Partisi başkanı olarak Kıbrıs'la ilgili her gelişmeyi dikkatle izlemiş ve gerekli girişimi yapmaktan geri kalmamıştır. Necati Özkan parti başkanı olduktan sonra Türkiye'deki yöneticilerle sürdürdüğü temaslarını daha da yoğunlaştırır ve onları, her zaman, Kıbrıs'taki gelişmelerden ve Ruamların faaliyetlerinden haberdar ederek tedbirler önerir, bilgi alışverişinde bulunur.

Kuşkusuz, Necati Özkan'ın bir siyasi parti başkanı olarak ortaya koyduğu düşünceleriyle tutum ve davranışlarını, değil sayfaları sınırlı bir bildiriye, kitaplar dolusu sayfalara aktarabiliriz. Ancak, günümüzden yarım yüzyıl önce ortaya koymuş olduğu şu düşünceleri, inanıyoruz ki, bir siyasi parti kurucusu ve başkanı olarak onun geniş dünya görüşünü ve her türlü önyargılardan arındırmış olduğu, sağduyu sahibi vizyonunu çok net bir şekilde özetleyecektir.

Bilindiği gibi Kıbrıs'ta, gündemini her zaman koruyan ve siyasal tartışmalar ekseninde dillerden düşmeyen birkaç temel konu var ki.

bunlardan biri de Kıbrıs adasının 'askersizleştirilmesi' konusudur. Elbette ki, tüm dünya ülkelerinden alınacak ortak bir kararla, yalnızca ülkelerin değil, dünyanın silâhsızlandırılması en güzel özelemlerimizdendir. Akli başında hiç kimsenin 'silâhlanmaya' evet demeyeceği de bir gerçektir.

Ancak, dünyanın değil de, bölgelerin silâhsızlandırılması konusuna gelince. İstiklâl Partisi kurucusu ve Genel Başkanı Necati Özkan, bu konudaki duygu ve düşüncelerini, yarım asır önce şöyle özetlemektedir: ¹³

"Kıbrıs'ın askeri bir üs olması ile adanın daha tehlikeli bir hale gelebileceği düşünülebilir; fakat dünya insanlığının bir hayat memet mücadelesine giriştiği bir devirde Kıbrıslıların asude (sessiz, rahat, sakin) ve rahat bir halde cennet hayatını geçirmesini beklemek fazla otkâmlık (bencillik, egoistlik) ve düşüncesizlik olmaz mı ?

... Dünya insanlığı en kritik ve en tehlikeli anlar geçirmek ihtimalleri ile karşı karşıya bulunmaktadır. Demokrat milletler; hürriyet, demokrasi ve insanlık idealleri için en büyük feragat ve fedakârlığı görmekten çekinmemelidir. Bu durum karşısında Kıbrıs adası da, üzerine düşecek ödevi yapmak zorundadır.."

25 yıl, bir yandan İngiliz Sömürge İdaresine karşı savaş vermiş, diğer yandan kendi ulusundan siyasilerin hedefi olmuş, saldırılara uğramış, bir gözünü kaybetme tehlikesi geçirmiş, maddi, manevi kayıplar vermiş, tükenmemiş fakat tüketilmiş bir büyük insan o.

İnandığı yolda toplum çıkarlarını savunarak kendi çizdiği yolda yürümüş.

1947 yılında İnönü'ye yaptığı özel ziyareti bile olay olur. Ve büyük yangın sonrasında Necati Özkan, artık yorulmuştur. Antidemokratik yöntemlerle onu siyaset sahnesinden silmek isteyenler bu kez başarılılar. İstiklâl gazetesinin yayınına son verir.

Ölümü ardından Mapolar, onun için şunları yazar: *"Yıldızının parladığı günlerde doğanlara Necati adının konulduğunu biliyoruz. Ak geldi, pak gitti Necati Özkan..."*¹⁴

II. Ahmet Faiz Kaymak (1904-1982)

Asıl adı 'Ahmet Faiz Kaymak' olmakla birlikte, Kıbrıs Türk toplumu arasında 'Faiz Kaymak' adıyla anılmakta ve bilinmektedir. Lefkoşa'nın tanınmış ailelerinden, Debbağ Hacı Kaymak Ahmet Efendi'nin oğlu olup, 31 Mart 1904 tarihinde, Lefkoşa'da doğdu.

Ahmet Faiz Kaymak'la ilgili ilk biyografik bilgiler, araştırmacı-yazar Ali Nesim tarafından verildi.¹⁵ Bu bilgilere göre Faiz Kaymak, günümüz

liselerinin değerinde olan Sultani eğitimini bitirdikten sonra ilkokul öğretmenini olarak çalışmaya başlar.

17 yıl süreli eğitimciliği içerisinde, yalnızca, 1926-1927 yılları arasında 'Kıbrıs İslâm Lisesi'nde ilkokul üstü eğitmenlik yapan Faiz Kaymak, diğer 16 yıllık hizmet süresini; (1924-26) Limasol; (1927-30) Haydarpaşa; (1930-35) İpsillat¹⁶; (1935-38) Sinde¹⁷; (1938-40) Yenağra¹⁸; (1940-41) yıllarını da Mağusa İlkokulu'nda¹⁹ tamamlar ve 1941'de de öğretmenlikten ayrılarak, Lefkoşa'da tahıl ticaretiyle ilgilenmeye başlar.

Faiz Kaymak, öğretmenlik mesleğinden ayrılarak serbest ticaretle ilgilenmeye başladığı günlerde, Dr. Fazıl Küçük'le bir araya gelir ve Kıbrıslı Türklerin aktif siyasal yaşamı içerisinde ilk kez, 18 Nisan 1943 günü yer alır. Bu tarihte adı, ilk siyasi partilerimizden olan KATAK'ın kurucuları listesinde görülür. Araştırmacı-yazar Ahmet Cemal Gazioğlu, KATAK'la ilgili şöyle yazar :

*"Lefkoşa'nın yeni seçilen 4 Türk belediye üyesi olan M. Necati Özkan, Dr. M. Fazıl Küçük, Necmi Avkıran ve Şükrü Veysi'nin yaptığı çağrı üzerine, 18 Nisan 1943 Pazar günü, Lefkoşa'da Evkaf Dairesi salonunda bazı davetliler ve kentin serbest meslek sahipleriyle zenaatkâr ve esnafını temsil eden 76 kişi bir araya gelir.."*²⁰

Faiz Kaymak'ın siyasal çalışmalarını özetleyen araştırmacı yazar Ahmet An, '1943'de oluşturulan Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu KATAK'ın kurucu üyeleri arasında yer aldı' dedikten sonra, kronolojisini şöyle verir:²¹

"...Bir yıl sonra, Dr. Fazıl Küçük'ün kurduğu Kıbrıs Türk Milli Halk Partisi'nin veznedarlığını yaptı ve Halkın Sesi gazetesinde makaleler yazdı.

1948'de Türk İşleri Komisyonu'nun üyeleri arasında o da vardı.

1949'da Mağusa'daki Belediye Meclisi'nin üyeliğine seçildi. Eylül 1949'da oluşturulan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun başkanlığını, 17 Ekim 1957 tarihine kadar sürdürdü ve bu görevi o tarihte Rauf Raif Denктаş'a devretti. Eylül 1954'de bir heyetle New York'a giderek, BM'de Türk tezini tanıtıcı çalışmalar yaptı. Aralık 1954'de, bu kez yanında Müftü Dana Efendi olmak üzere ikinci defa New York'ta çalışmalarda bulundu.

1955-58 yılları arasında Dr. Küçük ile birlikte birkaç kez Ankara'ya ziyaret ederek, Kıbrıs Türk toplumunun çeşitli sorunlarının çözümlenmesi ve Türk tezi ile ilgili olarak temaslarda bulundu."

Faiz Kaymak'ın yakın çalışma arkadaşlarından Dr. Fazıl Küçük ise anılarında, Evkaf'ın Türk toplumuna devri konusu başta olmak üzere, Kaymak'la ilgili şunları yazar: ²²

"...İlk günden, Faiz Kaymak'ı yanı başımızda bulduk.

Eski bir öğretmen olan Faiz Kaymak okullar ve Evkaf konularında geniş bilgiye sahipti. Ve 1944 tarihinde de kurulan Millî Birliğin doğmasında çok büyük yardımları geçen biridir. 1957'ye kadar parti ve federasyonda vazife almış, gerek okulların hürriyete kavuşması, Evkaf mücadelesinde, gerekse Müftü seçimlerinde faaliyetine aralıksız devam etmiştir. EOKA'nın başladığı günlerde de Federasyon Başkanı olarak, yine bizimle işbirliği halinde mücadele içinde bulunuyordu"

Faiz Kaymak'ın ilk başkanı olduğu 'Federasyon' ne idi? Araştırmacı-yazar Sabahattin İsmail, kısaca 'Federasyon' diye anılan 'Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun oluşum nedenleri ile Kıbrıs Türk halkı adına büyük çabalar ve özverilerle ortaya koyduğu siyasal çalışmaları şöyle verir: ²³

"Kıbrıs Türk Kurumları Birliği'nin²⁴ dağılmasından sonra Enosis'e karşı verilen mücadele bir süre dağınık şekilde sürdürüldü. Ancak, her geçen gün artan Enosis faaliyetleri, dağınık çalışmanın Türk halkını bir sonuca götürmeyeceğini ortaya koyuyordu. Bu amaçla bir araya gelen tüm kurum ve kuruluşlar, bir üst örgüt kurma yönünde karar aldılar.

Bu birlik, 'Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu' adı ile 1949 yılında kurulur ve birleşme yönünde karar alır. Bu arada mevcut partiler de, 'Kıbrıs Türk Millî Birliği' adı altında birleştirilir. Böylece, birbiri ile koordine içindeki iki merkezi örgüt, 1949 yılından itibaren Türk halkının nabzını eline geçirerek, Enosis'e karşı mücadeleyi tırmandırır.

'Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu' ve Türk Millî Birliği heyetleri, ardı ardına Türkiye'ye ve dünyanın belli başlı merkezlerine ziyaretler yaparak, Türk halkının görüşlerini etkin bir biçimde anlatmaya başlarlar. Bu arada Türkiye'deki siyasi partiler, politikacılar, hükümet, basın, kurum ve kuruluşlar da sürekli olarak uyarılarak Türk kamuoyunun Kıbrıs'a sahip çıkmasını sağlarlar. İngiltere, Birleşmiş Milletler ve tüm dünya ülkeleri, telgraflarla, mitinglerle Kıbrıs Türkü'nün sesine kulak vermeye çağrılarak, büyük bir mücadele başlatılır..."

1949 yılının ikinci yarısında, önce, 'Kıbrıs Türk Kurumları Birliği'nin ve hemen ardından da, değişen siyasal koşullar nedeniyle 'Kıbrıs Türk

Kurumları Federasyonu'nu oluşturan Kıbrıslı Türkler, bu günler içerisinde büyük bir siyasal etkinlik daha gerçekleştirirler.

Bu siyasal etkinlik, Rumların, Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etme yönündeki girişimlerine karşı bir yanıt olan, 11 Aralık 1949 tarihli Lefkoşa mitingidir. Faiz Kaymak'ın da öncüleri arasında bulunduğu ve yaklaşık 15 bin Kıbrıslı Türkün katıldığı miting, yalnızca Kıbrıs'ta değil, Kıbrıs'la yakından ilgilenen her ülkenin siyasal merkezlerinde dikkat ve ilgiyle izlenilir. Dönem, İngiliz'in Kıbrıs'ta hüküm sürdüğü, İngiliz Sömürge Yönetimi dönemidir.

Faiz Kaymak, Federasyon başkanlığına ilişkin anılarını aktarırken, İngilizlerin Kıbrıslı Türklere karşı yürütmekte oldukları tutum ve davranışlarını şu sözleriyle aktarır:²⁵

"...Elden gelen yardımı yapmakta olduğumuz halde, Ada'daki kargaşalıklar sürüp gitmekteydi. Koca bir devletin kendi gücüyle yatıştırılamayacağı bir kargaşalığın Türkler aracılığı ile yatıştırabilmesi elbette akla aykırıydı.

Sömürge yönetimi, öteden beri kendi çıkarları uğruna Türk azınlığını harcamak eğilimindeydi. Rumlarla Türkleri, gerçekten birbirlerine yaklaştırmak için yaptıkları gösterişleri, kuşkuyla izlememiz doğaldı.

Hükümetin gütmekte olduğu politika; Rum tedhişçilerine karşı Türklerin desteğini sağlamak ve Çoğunluk'la, Azınlık'ın çatışmasını elden geldiğince önlemek!

Askeri Vali, Mareşal Sir John Harding ile yapılan görüşmelerin birinde Sömürgeler Bakanı Lennose Boy'da hazır bulunmuştu. Federasyon Başkanı olarak konuşurken, Sömürgeler Bakanı'na düşüncelerimi apaçık söylemekte bir sakınca görmemiştim... 'Biz, sağlam bir çözüm yolu istiyoruz. Teklifleriniz (muhtar yönetim) doyurucu değil. Bizi Filistin-Arap çatışmasına benzeteceksiniz. Yani, bir bakıma Türk-Rum kavgasının eşğine iteliyorsunuz' dedim."

Faiz Kaymak'ın Kıbrıslı Türklerin siyasal yaşamındaki yeri konusunda yine Dr. Fazıl Küçük, şunları yazmaktadır:²⁶

"Faiz Kaymak, Milli Birliğin kurucuları arasında olanlardan ve aynı zamanda 1948'den sonra da Federasyon'da esas görev alanlardan biridir.

Yine 1948'de Vali Winster tarafından kurulan Türk İşleri Komisyonu'nda da görev almış, Komisyon işini tamamlayıp raporunu hükümete verdikten sonra, hazırlanan yeni mücadelede takip edilecek politikanın ne olacağı yolunda birçok çalışmaları olmuştur.

O da, 'yumuşak politika'dan 'sert politika'ya geçmenin 'mütaassıp' taraflarından biriydi... Esas davalarımızın hallinde alın teri döken bir parti mensubu olarak ön saflarda yerini almıştır."

1924-1941 yılları arasında (17 yıl) eğitimci, 1943-1960 yılları arasında (17 yıl) ise Kıbrıs Türk siyasal hayatının içerisinde etkin görev alan Faiz Kaymak, 1949 yılında başkanı olduğu 'Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nda da sekiz yıl görev yaptıktan sonra, bu görevini, 27 Ekim 1957 günü Rauf Raif Denктаş'a devreder.

Varoluş savaşımımıza büyük katkıları olan Faiz Kaymak, 27 Temmuz 1982 günü aramızdan ayrılır. 28 Temmuz 1982 tarihli Bozkurt gazetesi, Faiz Kaymak'ın ölümüyle ilgili vermiş olduğu haberinde, yukarıda değinmiş olduğumuz çalışmalarına ek olarak özetle, şu açıklamalarda da bulunur :

"... Faiz Kaymak, dün sabah geçirdiği ani bir rahatsızlık sonucu 78 yaşında vefat etti. Faiz Kaymak, 1957 yılında Rauf Denктаş'ın Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu başkanlığına seçilmesinden sonra, siyasal yaşama veda etmişti.

Faiz Kaymak, 1953 yılında, büyük vatan şairimiz Namık Kemal'in büstünün Mağusa'ya dikilmesinde etkin bir rol oynamış, başta Türkiye olmak üzere, çeşitli ülkelere giden heyetlere toplumumuzu temsilen katılmış, davamızın anlatılmasında öncülük etmişti."

Faiz Kaymak'ın cenaze törenine, Kıbrıslı Türklere vermiş olduğu millî hizmetlerinden dolayı ve bir vefa borcu olarak, Kıbrıs Türk Güvenlik Kuvvetleri Merasim Bölüğü ile bando da katılır.

Gazeteci-yazar Eşref Çetinel, kendine ait birkaç anıya da yer verdiği köşe yazısında, Faiz Kaymak'ı şöyle anlatır: ²⁷

"Hep düşünmüşümdür : 'Bizler gencecik öğrencilerken ve de yollarda 'Ya Taksim Ya Ölüm' diyerek sloganlar atarken, etrafımızdaki o günlerin lider ve politikacılarının düşünce ve eylemleri nelerdi?' diye. Elbette ki bilinmedik yanları kalmadı. Ama, yine de kendilerine sakladıkları, eş dost toplantılarındaki sohbetlerinde ağızlarından çıkarıverdikleri ilginç anıları kalmıştır kendilerinin olan.

- Eşref'ciğim, Dışişleri Bakanlığı'nda Kıbrıs haritasını arıyoruz. Yok.. Şuraya buraya adamlar salındı, bir harita buldular ve getirdiler. Ve çizdik bir çizgi, taksim ettik Kıbrıs'ı..!'

İşte, bundan yıllar önce rahmetlik Faiz Kaymak'la bir sohbetimiz sırasında Ankara'daki bir anısının kahkahalar arasındaki deyişlerini böyle ballandırıyorduk.

Onu, Mağusa'da Namık Kemal Meydanı'nda, 1960'ların muhalifi olarak da dinleyip alkışladık.

Alabildiğine keskin bir hafızası vardı. Ve diyordu ki:

- Ankara karar vermişti. Herhalde, bende göremedikleri aktifliği Denktaş'ta görüyorlardı. Ben bunu anladım. O, yeni yeni ortalara çıkıyordu. Bizse eskimiştik..'

Ve tatlı sohbete hiç sitemde bulunmadan, görev teslimini seve seve yaptığını vurgulayıveriyordu.

Doğrusu ya, o günkü koşullar içinde rahmetlik Faiz Kaymak, Kıbrıs Türkünün davasını Türkiye'ye anlatabilmek için yırtınan üç beş liderden birisiydi.

Her ne kadar sonraları, küsen yıldızları barışmamış olsa da, Mağusa'da bir Niyazi Manyera²⁸ da bu konuda direnen ve Türk toplum bünyesine ilk kez Türkiye'yi Namık Kemal Lisesi'nin hamisi olarak sokmayı başaran kişi olmuştu.

Faiz Kaymak ise, önceleri, galiba Dr. Küçük'le 'Kıbrıs'ta bir Türk cemaati vardır' deyişinin bayraktarlarından birisiydi...Ve hep düşünmüşümdür: Bu kişilerin mutlaka söyleyecekleri, söyleyip de yazılabilecek değerde anıları olacaktır. Ve aklımın ucuna takılı, fakat yapamadığım bir görevin kayıplar hanesine Faiz Kaymak'ı da ekleyerek, rahmetlik ettik.

Elimizde, kendi döneminin olaylarını anlatan Kıbrıs'la ilgili bir kitabı kalıverdi sadece. Oysaki onların ötesinde, mutlaka, rahmetlik Faiz Kaymak'ın söyleyeceği, yazacağı çok şeyleri vardı. Belki de söylemiştir, pek çok eş dost sohbetlerinde...

Politikanın kıyımına uğramış, hatta bir yerde yılmış, gerçekten namuslu bir insandı Faiz Kaymak. Kıbrıs Türk ulusal davasının bayraktarlarından... Allah rahmet eylesin."

III. Kadriye Hacıbulgur (1905-1988)

Kadriye Hulusi Hacıbulgur hanımefendi, Necati Özkan Mısırlızade ve Faiz Kaymak'la aynı tarihsel dönemde iz bırakmış, önemli değerlerimizdendir.

1905, Lefkoşa doğumlu Kadriye Hanım, kendisiyle ilgili bilgi verirken, öğretmenlik yıllarına ilişkin şunları aktarır:²⁹

"...[Türkiye, 1923] Cumhuriyetin ilân edildiği sene, öğretmenliğe başladım.

Kıbrıs'ın her tarafında kız mekteplerinde müdirelik yaptım. Kızlara dersler yanında, temiz olmayı, terbiyeli olmayı, iyi ev kadını olmayı öğrettim.

1927'de göreve başladığım Viktorya'da 6 yıl öğretmenlik ve müdirelik yaptım. Bu esnada Türkiye'den Suat Hanım müdüre olarak Viktorya'ya geldi. İlkokul öğretmenleri arasından beğendiklerini seçerek okula aldı. Okulun adını Viktorya Kız Lisesi yaparak, 5 seneye çıkarıldı.

Suad Seyid Hanım çok medeni bir hanımdı. Kıbrıs Türk kadınının gelişmesi için çok çalıştı. Viktorya onun zamanında tedrisatta çok ilerledi, ev ev gezerek aileleri teşvik etti, öğrenci sayısını artırdı. Hizmetleri unutulmayacak bir eğitimci idi. Suad Hanım ayrıldıktan sonra, iki sene müdür vekilliği yaptım.

Tam 37 sene öğretmenlik yaptım, severek çalıştım. Pek çok öğrenciler yetiştirdim. Rauf Raif Denктаş, Osman Örek, Ümit Süleyman, Denктаş'ın ağabeyisi, Denктаş'ın hanımı Aydın Hanım, Eczacı Kâmran Hanım, Süheyla Küçük Hanım, Latife Birgen Hanım talebelerimdi. Pek çok öğretmenler yetiştirdim...

Kıbrıs Türkleri, hep Atatürk'ün izinde gitmişlerdir. Hiç mecburiyet olmadığı halde, Atatürk devrimlerini benimsemişlerdir. Yenağra'da öğretmen iken Himaye-i Eftal Cemiyeti Başkanı Dr. Fuad Bey geldi. Ben hâlâ çarşafliydim. Civar köylerden de binlerce halk toplanmıştı. Babamız, Himaye-i Eftal Cemiyeti'nin Kıbrıs Temsilcisi idi. Cemiyet 'Gürbüz Türk Çocuğu' adlı bir dergi çıkarır ve Kıbrıs'a gönderirdi. Hatta eski yazıda G ve K aynı yazıldığı için çoğu 'Kürbüz' diye okurdu. Babam bu dergiyi satar, para toplar ve Türkiye'ye gönderirdi. Fuad Bey halka konuştu, Arkasından ben de peçemi açıp konuştum.

Köylü 'Fuad Bey'den daha iyi konuştu' dediler, keselerinin ağzını açtılar, çok yardım yaptılar..

1927'de, Lefkoşa'da 3 Anaokulu açıldı. Birisi Kardeş Ocağı olan yerde, birisi Yenicami'de, öteki de Tahtakale'de. Ben, her üçünün müdiresi idim. Arkasından, 1932'de Baf'a müdüre gittim. 1934'de Selimiye İlkokuluna müdüre oldum. Denктаş da orada, talebem idi.

Öğretmenlik yıllarımı hiç unutamam...Öğretmenleri, onun için çok severim.

İyi bir öğretmen olmak için öğretmenler, öğrencilerini daima sevmeli, onlara güler yüz göstermeli, anne babalarından çok ilgi göstermelidir. 1959 senesinde, çok sevdiğim yıllarımı ve ömrümü verdiğim öğretmenlik mesleğimde 42 yıllık hizmetten sonra, emekliye ayrıldım."

20 Ağustos 1988 tarihli Halkın Sesi gazetesinde, 'Kadriye Hocanım'ın Ardından' başlıklı bir yazı yayınlanır. Bu yazı, Kadriye Hanım'ın 1935-36 ders yılı öğrencilerinden birine aitti ve S. Cahit imzasını taşıyordu. O yılların öğrencilerinden S. Cahit, ilkokula başlarken tanıdığı ilk sınıf öğretmenini şöyle anlatır:

"...1935-36 yılında Ayasofya ilkokuluna kaydolduğum gün tanımuştım kendilerini, güler yüzlü sevecen, müşfik ve de şefkatli davranışları, pırıl pırıl giysileri ile daha ilk günden etkilenmişti çocuk ruhum. Yaşamları boyunca da hep böyle kaldılar, insan sevgisi ile dopdolu, duygusal, küçükle küçük, büyükle büyük ve fakat vakur ve ölçülü.

İlk öğretim yıllarındaki başöğretmen-öğrenci ilişkisi, 1949-1953 yıllarında amir-memur ilişkisine dönüşmüştü. Fevkalâde deneyimli, otoriter bir idareci oldukları genel yargı idi toplumda. Amirlik taslamadan, daha ziyade tevazu içinde icra etmiş olmaları da mesleği, bir gerçektir.

Titizdi görevinde. Kusur ve ihmalleri görmezlikten gelemezdi. Sorunları katı kurallarla değil, lisanı münasiple, kırmadan kırılmadan halletmiş olmayı yeğlemesi bir yerde görev anlayışından, karakter yapısından idi. Her ortamda meslektaşlarının yanında, onlarla birlikte olmuştur.

Ders yılı boyunca beraber, yazları açılan öğretmen kurslarında beraberdik; Girne'de, Fakir Öğrenciler Kampı'nda birlikte görev almıştık.

Meslekte güzel anılarla dolu bir beraberlik, iç içe, gönül gönüle işbirliği ardından uzun ömürlü bir yaşam, kolay değil unutmak ve anılarıyla yaşatmamak sayın Kadriye Hocanımı. Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Raif Denktaş'ın da ifade ettikleri gibi 'Kendisinden feyiz alanlarla yaşayacaktır' her zaman..."

Ve yine, Halkın Sesi gazetesinden bir başka haber... Kadriye Hanım'ın ilkokul sıralarından öğrencisi olan ve sonraki yıllarda Kıbrıs Türk Kadınlar Konseyi Başkanlığı görevini üstlenen Dr. Latife Birgen ise ilköğrenim yıllarını anlatırken, şöyle der:³⁰

"Onunla ilk karşılaşmam, Ayasofya ilkokuluna öğrenci kaydolanduğum yıllara rastlar. Sevecen, fakat otoriter bir müdire olan Sayın Hacıbulgur'a olan büyük sevgi, saygı ve hayranlığımız o yıllarda başladı ve tazeliğinden kaybetmeden, devam ediyor. Tatlı dili, kıvrak zekâsı ile öğrencilerinin sevgisini kazandığı gibi, okul aile birliklerinin henüz var olmadığı o günlerde, öğrenci aileleriyle olumlu ve yararlı

diyalog içinde olmayı başarabilmişti. Kadınların pek sınırlı işlerde çalışabilecekleri bir devirde, Kıbrıs Türk toplumunun eğitiminde üstlendiği sorumluluğu büyük bir başarı ile yerine getirmiş olan Sayın Hacıbulgur, yetiştirdiği öğrencilere örnek olmuş çok değerli bir Türk kadınıdır.”

Halkın Sesi gazetesinden Mukaddes Altınok, 1983 yılında, Kadriye Hulusi Hacıbulgur Hanımla bir söyleşi gerçekleştirir. Gazetede yayınladığı söyleşisine, “Sayın Kadriye Hulusi, bugün, Kıbrıs Türk Federe Devleti’nde belli bir yaş kategorisindeki kadın-erkek herkesin tanıdığı, saydığı, o günlerin Müdüre Hanım’ı. Geçen seneler, karakterindeki disiplini, kendini kontrol duygusunu ve ölçülü davranışı hiç etkilememiş. Kadriye Hanım, son derece nazik, fakat dimdik vakur oturuşu ve sakin konuşmasıyla karşısındakine saygı telkin eden bir yaradılışın sahibi” cümleleriyle başlar ve daha sonra, aralarında gelişen soru cevap diyalogunda Kadriye Hanım, hem öğretmenlik yıllarına ilişkin bilgi verir, hem, dünle bugün arasında bir karşılaştırmada bulunarak, kimi olumsuzluklara şu sözleriyle dikkat çeker :³¹

“Kadriye Hanım’a ilk sorum, uzun meslek yıllarına ait oldu.

Cevap: Meslekte geçen senem, 37-38 senedir. Birkaç sene öğretmenlik yaptıktan sonra müdür oldum. Ve çalışmalarım, bundan sonra müdür olarak sürdü.

Soru: O zamanki idare ile çalışma sahası içinde bir probleminiz oldu mu?

Cevap: Bizi yoracak, çalışmamızı engelleyecek bir problemimiz olmadı. Gerek İngilizler, gerekse Rumlar, o zamanlar çalışmama ve bana ilgi gösterirler, okul içi çalışmalarımızda da rahat çalışırdık. Müfredat Programımız Türkiye’den gelirdi ve biz, o programlarda ne varsa okuturduk. Yalnız, 1931 senesinde Rumlar İngiliz Hükümet Konağı’nu yaktılar. O tarihten sonra İngilizler, gerek Rumlara, gerekse Türklere ‘Bayrak çekme yasağı’ koydular. Ancak izinle bayrak çekebilir hale geldik. Çalışma hayatındaki zorluklar, 1950 senesiyle başladı diyebilirim.

Soru: Yoğun çalışma içinde geçen Müdürelilik devrinde, okul dışı başka faaliyetleriniz oldu mu ?

Cevap: Benim Müdüreliliğim, 1960 yılına kadar sürdü. Bu tarihe kadar geçen meslek dönemimde okul içi faaliyetlerim o kadar çoktu ki, dışarıda başka bir işle ilgilenmeye vakit bulamıyordum. Eğitim sistemimize gelince; uygulamada, düne göre aksayan, gevşeyen bir durum

gözlüyorum. Kimseyi darıltmak istemem amma, gerek idari davranışlarda, gerekse öğretmenin vazifeyi tatbik şeklinde disiplin eksikliği, takip azlığı olduğunu söylemek isterim.

Eskiden, öğretmen, tayin edildiği yere gitmek ve orada da köylüye okuma-yazma, biçki-dikiş gibi yardımlarda da bulunmak mecburiyetindeydi. Esaslı bir kontrol ve teftiş görürdü. Çalışmalarını aksattı mı, bunun kendisi için getireceği sonuçları bilirdi. Başarı ve başarısızlığı takip edilirdi.

Bugün öğretmen, ancak şikâyet edilirse müfettiş görüyor. İkincisi, öğretmenin kendi vazife anlayışı ile ilgili bir husus. Ben, talebelerimizin evlerini tek tek gezer, ailelerle konuşur, yalnız çocukların değil, ana babaların problemlerini de çözecek kadar yakın bir ilgi kurardım. Bugün öğretmen, sınıfta dersini vermekle yetiniyor...

Okul Aile Birliği'nin yeterli ilgi ve samimi yakınlaşmayı sağladığını söyleyemem.

Üçüncü bir nokta olarak ben, bugün okullarımızda gerekli disiplinin yeterli olmadığını söylemek isterim. Bence iyi bir eğitim, kuvvetli bir disiplinle sağlanır."

83 yıllık ömrünün yarısını, Kıbrıs Türk halkının hizmetinde bir eğitmen olarak yaşayan Kadriye Hanım, Kıbrıslı Türklerin siyasal yaşamında yeni bir dönüm noktası olan 'Cemaat Meclisi'nde de 'üye' olarak görev almış ilk kadın milletvekilimizdir.

Milletvekilliğine seçilmesi ve bu siyasal görevlendirmede hangi hizmetleri verdiği konusunda da, sözü, yine Kadriye Hanım'a bırakıyoruz :³²

"1960 yılında Cumhuriyet kurulunca, Rauf Bey, beni de Cemaat Meclisi üyeliğine lâyık gördü. Seçime girdim. 1973 senesine kadar Cemaat Meclisi üyeliği yaptım.

Öğretmenler Kanunu'nun geçmesi, lise ve ortaokul öğretmenlerinin eşit maaş almaları için Komisyon Başkanı olarak faaliyet gösterdim. Yine Cemaat Meclisi üyeliğim zamanında arkadaşlarla köy köy, kasaba kasaba dolaştık. Halkımıza, Rumların maksatlarını anlattık.

Çok çocuk sahibi olmazlarsa, bu adada Rumlarla baş edemeyeceğimizi söyledik. Birbirleriyle iyi geçinmelerini, çok çalışmalarını, işlerinde ilerlemelerini söyledik.

Başkanımız Denктаş Bey'e devamlı raporlar veriyorduk."

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Rumlar tarafından ve silâh gücüyle yıkılması sonrasındaki yıllarda yaşadıkları çalışma zorluklarını da anlatan Kadriye Hanım, bir köy gezisinde yaşadıklarını şöyle anlatır: ³³

"...1960 yılında Cemaat Meclisi'ne üye seçilince, bana çok iş düştü. Gitmediğim köy kalmadı diyebilirim. Kendi arabama şoför tutarak, bu köylere ihtiyaçları olan bazı şeyleri (silâh dahil) taşırdım. Gittiğim köylerde millî propaganda yapardım. Konuşurdum, anlatırdım. Rumlar da dinlerdi. Bu devir, artık, Rumların Türk toplumunu imha plânlarını tatbik başladığı devirdi. Bu toplantılarımızda, Rum polisleri de bulunmaya başladı. Öyle zannediyorum ki evimin yakılışı, bu faaliyetlerimi önlemek ve evimdeki bazı evrakların imhasını temin etmek içindi. Bu faaliyetlerimi önlemek bakımından ikinci bir örnek olarak, Boğaz'da arabamızın 12 Rum polisi tarafından çevrilip didik didik aranarak, 'Sosyal Ekip' arkadaşlarımla beraber bizi, sabaha kadar tutmalarını gösterebilirim. O gün benim soğukkanlı cevaplarım ve Cemaat Üyesi olmam, tevkifimizi ve belki de canımızı kurtardı diyebilirim."

Hacıbulgur ailesiyle ilgili ayrıntılı bilgiler veren emekli öğretmen ve ahşap heykel sanatçısı Şinasi Tekman, Kadriye Hacıbulgur'un babası Ahmet Bey'i anlatırken, ondan, 'Atatürk'ün şapka inkılâbına uyararak, Kıbrıs'ta ilk şapka giyenlerden biri' diye söz eder...

Atatürk'çü bir aileden gelen Kadriye Hacıbulgur Hanım da anılarında, Kıbrıslı Türklerin Atatürk devrim ve ilkelerine olan bağlılığını şöyle anlatır :

"...Türkiye'de olanları günü gününe takip ederdik. Şöyle ki: Merkez postahanesine telgraflar gelirdi. Bunlar tercüme edilerek kâğıtlara basılır ve hangi saatte olursa olsun, hemen sokaklarda satılmaya başlardı. Biz, bütün kurtuluş savaşını, her olayı böylece takip ederdik. Cumhuriyet kurulduktan sonra, gazete ve kitaplar da gelmeye başladı. Her türlü devrimi böylece öğrenmeye ve anında haber alma imkânlarına kavuştuk. Türk toplumu, kadını ve erkeğiyle hiçbir mecburiyet, hiçbir uyarı olmadan ve toplu bir karar almadan bu devrimleri hemen benimseyip, tatbik etmeye başladı. Kadın çarşafı, erkek fesi attı..."

Kendisi de çarşafı ilk çıkaranlardan biri olan Kadriye Hanım, bir yanda uzun yıllara yayılan öğretmenliği ve müdireliği, diğer yanda, Kıbrıs Türk siyasal yaşamına bir milletvekili olarak katılan ilk bayan olması nedeniyle, Kıbrıs Türk halkı tarafından içten, yalın ve samimi bir şekilde kucaklanır, kabul görür, sevilir.

Bu sevgi, zaman içerisinde öylesine gelişir ve adanın her tarafına yayılır ki, eski öğrencilerinden biri olan Dr. Lâtime Birgen, insana onur veren bir gerçeğin altını da, şu sözleriyle çizer :

“O, birçoklarımızın sevgili öğretmeni, sevgili müdiresiydi. Cemaat Meclisi üyesi iken halkın sorunları ile yakından ilgilenmiş ve bu maksatla sık sık köyleri ziyaret etmişti. Gittiği yerlerde o kadar sevilmişti ki, hamile kadınlar, çocuklarına, Kadriye ismini takıyorlardı.”

Yalnızca, yeni doğan kız çocuklarına mı Kadriye adı verilmekteydi? Hayır! Soruya, ‘Hayır’ yanıtını vermemizin nedeni, Kadriye Hanım’ın anıları içerisinde süzülüp gelen ve dinlerken, insanı gülümseten şu sözleridir :

“Bir köye, ikinci gidişimizdi. Bir evde, içeriye doğru ‘Kadriye, Kadriye’ diye çağrıldığımı duyuyordum. Belki ‘çocukları olmuştur’ diye düşündüm, ama genç değillerdi. Bir de baktım ki, kuzu almışlar ve ona ‘Kadriye’ ismini vermişler. Anladım ki, beni çok seviyorlar.”

Değerlendirme

Azınlık, “dağınık bir toplum statüsünden” bu gün bir “devlet kurabilme” aşamasına gelmişsek, KKTC’ye sahipsek, bu, Necati Özkan, Faiz Kaymak ve Kadriye Hacıbulgur gibi toplumuna özverili çalışmaları ile öncülük yapmış değerlerimizin katkılarıdır. Ne mutlu onlara ki, arkalarında böylesine derin ve sevgi dolu izler bırakmışlardır. Her üçünün de anıları önünde, saygı ile eğiliriz.

Notlar

- ¹ Necati Özkan Vakfı 6'ncı Ödül Töreni'ndeki konuşmasından. (Lefkoşa, Saray Otel, 6 Eylül 1995).
- ² İstiklal Gazetesi, 19.8.1993; Sayı : 1271 + 1, sayfa 3.
- ³ İstiklal Gazetesi, 19.8.1993; Sayı: 1271 + 1, sayfa 13
- ⁴ İngiliz Sömürge Yönetiminin oluşturduğu 'Yasama Meclisi'. Resmi üyeler, vali tarafından atanıyordu. Kazalardaki 3 Türk ve 3 Rum'dan oluşan diğer üyeler ise, kazaların Türk ve Rum toplulukları tarafından ayrı ayrı seçilmekteydi. Adanın başkenti olan Lefkoşa'da Meclis-i İdare'nin seçimle göreve getirilen 5 üyesi vardı ve bunların 3'ü Rum, 2'si Türk'tü. Vali tarafından atanan resmi üye sayısı ise 4'dü. (Ahmet C. Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler - İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II, (1878-1952) - Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı -*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), İstanbul, Nisan1996, s.130.
- ⁵ Bu okul, sonraları *İdadî, Sultani ve Lefkoşa Türk Lisesi* olur.
- ⁶ Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan (1899 -1970)* Cilt 1, İstanbul, 2001, s.31-35
- ⁷ İngiliz Devlet Arşivleri (PRO); (CO 67/238/11)
- ⁸ Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınevi, KKTC Kıbrıs Dizisi, Ağustos 1998, s. 26
- ⁹ a.g.e. s. 28
- ¹⁰ *M. Necati Özkan (1899-1970) - Geç Öne Doğru Yol Göster Necati / Bağrımız Yanıktır Su Ver Necati*, Yazan: Ergin M. Birinci, [Mapolar, Necati Özkan'ı Anlatıyor] Necati Özkan Vakfı Yayınları, Ekim 1971, Umut Matbaası, İstanbul, s. 47
- ¹¹ Cemalettin Ünlü, *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*, TC Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara. s.109 [*Cemalettin Ünlü*; 1928'de Afyon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Afyon'da tamamladıktan sonra Ankara Hukuk Fakültesi'nde bir süre okudu. Fakülteyi bitirmeden gazeteciliğe başladı. *Son Havadis, Yeni Gün, Ulus, Barış, Yeni Ulus* gazetelerinde 1957'den, 1974'e dek Yazı İşleri Müdürlüğü, Genel Yayın Yönetmenliği ve yazarlık yaptı. *Ulus* gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü yaptığı sırada, 27 Mayıs Devrimi öncesi Tahkikat Komisyonu önüne çıkarıldı. 1975'te, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde işe başladı. 1975'ten 1979'a kadar Lefkoşa'daki TC Büyükelçiliği Basın Ataşeliği'nde görev yaptı. 1979'da Ankara'ya döndü. Basın-Yayın'daki görevini Eğitim Uzmanı olarak sürdürdü ve yabancı dillerdeki kimi gazetelerin yöneticiliğini yaptı. Çağdaş şairler arasında yer alan ve birçok yapıtı dergilerde yayınlanan *Ünlü*, 1990 yılı başlarında KKTC'ne gelip Haber Müdürü, röportaj, araştırma ve sanat yazıları yazarı olarak Kıbrıs gazetesi yazı işleri kadrosuna katıldı. 9 Ağustos 1990'da Lefkoşa'da öldü]
- ¹² Suna Atun, *İstiklal'in Kıbrıs Türk Edebiyatına Katkıları*, KIBATEK – YDÜ XI. Uluslararası Edebiyat Şöleni, Lefkoşa, 23-28 Ekim 2005
- ¹³ Cilt 3, s. 103, 104
- ¹⁴ *Unutulan Adam Necati Özkan*, Kıbrıs Postası, 26 -28 Mart 1986.

- ¹⁵ Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, Lefkoşa 1987, s.126-128.
- ¹⁶ Bugünkü Sütluce köyü.
- ¹⁷ Bugünkü İnönü köyü.
- ¹⁸ Bugünkü Nergisli köyü.
- ¹⁹ Bugünkü, Mağusa Gazi İlkokulu.
- ²⁰ Ahmet C. Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler - Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı*, İkinci Baskı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Lefkoşa, Aralık 2000, s.339
- ²¹ Ahmet An, *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler -2 (1900-1920)*, Lefkoşa, 2005, s.99-100.
- ²² Dr. Fazıl Küçük, *Evkafın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri - Teslimi 56 Yıl Süren Kavga*, Yayına Hazırlayan : Altay Sayıl : Halkın Sesi Matbaası, Nisan 1999, s. 81-82.
- ²³ Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınevi, KKTC Kıbrıs Dizisi, Ağustos 1998, s. 38
- ²⁴ Türk İşçi Birlikleri'nin çağrısı üzerine bir araya gelen KATAK, Millî Parti, Çiftçiler Birliği ve Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu, 23 Aralık 1945'de 'Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği'ni kurdular.
- ²⁵ Faiz Kaymak, *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü ?*, Yayına Hazırlayan: Müfide Zehra Erkin, İstanbul 1968, s.45,46
- ²⁶ Dr. Fazıl Küçük, *Evkafın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri-Teslimi 56 Yıl Süren Kavga*, Yayına Hazırlayan: Altay Sayıl, Halkın Sesi Matbaası, Nisan 1999, s. 83
- ²⁷ Eşref Çetinel, *Ve Rahmetlik Faiz Kaymak*, 30 Temmuz 1982, *Bozkurt Gazetesi*, *Köşemden* sütunu.
- ²⁸ Niyazi Manyera, Doktor ve Eski Sağlık Bakanı
- ²⁹ Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, Lefkoşa 1987, s.204-206.
- ³⁰ Dr. Lâtife Birgen, *Sayın Kadriye Hacıbulgur'un Ardından*, Halkın Sesi gazetesi, 17 Ağustos 1988.
- ³¹ Mukaddes Altınok, *Kadınlarımız : Kadriye Hacıbulgur*, Bozkurt Gazetesi, 7 Ağustos 1983.
- ³² Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, Lefkoşa 1987, s.204-206.
- ³³ Mukaddes Altınok, *Kadınlarımız : Kadriye Hacıbulgur*, Bozkurt Gazetesi, 7 Ağustos 1983.

Babam Necati Özkan

Ahmet Necati ÖZKAN*

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin "*İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumu*"na, rahmetli babam M. Necati Özkan hakkında konuşma yapmam talebiyle davet edilmiş olmaktan onur duydum; tüm ilgililere içtenlikle teşekkür ederim.

Bugüne kadar, çeşitli vesilelerle düzenlenen birçok toplantıda, babam hakkında konuşma yapmam istendi, ancak bunların hiç birini kabul etmedim. Fakat bu sempozyumun düzeyi ve burada konuşmacı olmam konusunda taleplerini reddetmem mümkün olmayan değerli dostların ısrarları neticesinde huzurlarımda bulunuyorum.

Babam hakkında dört ciltte 1500 sayfa tutan bir külliyat yazıldı; sekiz yüksek lisans tezi hazırlandı; uluslararası düzeydeki bir doktora tezinde çok geniş yer verildi. Son yıllarda yayınlanan birçok araştırma ve referans kitabında Necati Özkan hakettiği yeri aldı. 2004 yılından itibaren ortaokul ve bu yıldan itibaren de lise tarih kitaplarında babam hakkında bilgiler yer alıyor ve böylece geçmişte onun adına yer vermekten kaçınan yayınların eksikliği ortaya çıkıyor.

Burada sunulan değerli araştırma ve bilgiler ile yapılan konuşmalarda, onun Kıbrıs Türk tarihindeki mücadelesinin önemi bir kez daha irdelenmiştir. Babam hakkında yeni ulaşılan kaynaklar ve bulunan yeni belgeler, birçok yeni araştırmaya zemin oluşturacaktır. Bu çok önemli çalışmaları yapan ve burada bize sunan değerli araştırmacılara, tarihimize katkıda buldukları için teşekkürlerimi sunarım.

Resmi arşivlerde bulunan ve gizlilik nedeniyle henüz ulaşamadığımız bazı belgelerin, gerekli süre sonunda elde edilmesiyle, mevcut külliyat önümüzdeki yıllarda daha da zenginleşecektir.

Çocukluk ve gençlik dönemime ait babamla ilgili birkaç anekdotu kısaca sizlerle paylaşacağım. Bu konuda uzun konuşmam artık gereksiz; çünkü, siyasetten çekilmesinden yarım yüzyıl sonra da olsa, Necati Özkan hakkında artık rahatça ve bol bol konuşulabiliyor, yazılabiliyor.

Kişinin babası hakkında konuşması, özellikle duygusal olabileceği ve tarafsız olamayacağı düşüncesiyle, oldukça zordur. Ancak, o babanın en yakınındaki kişinin, ondan öğrendiklerini ve yaşanan gerçekleri

* Necati Özkan Vakfı Başkanı, Lefkoşa

başkalarıyla paylaşmasının ihmale gelmeyecek bir görev olduğuna inanıyorum.

Mehmet Necati Özkan'ı gerçekçi biçimde ifade etmek gerekirse; bu topraklar, yani bu memleket, yani bu küçük nüfuslu Türk toplumu için; kendisi için bir ikbal ya da çıkar ummaksızın, daima veren, her türlü sıkıntıya katlanan ve tüm bu mücadele içerisinde ailesini asla ihmal etmeyen bir kişilikten söz edilebilir.

Hiç bir şey Necati Özkan'ı davasından döndüremedi. Çektiği sıkıntılar, Kıbrıs'ta ve anavatanda sürdürdüğü mücadele ve hattâ topluma örnek olmak amacıyla meydana getirdiği başarılı girişimlerin sabotaj sonucunda tamamen yok edilmesi bile onu yıldırmadı.

Babam, gerek fikir ve düşünceleri ve gerekse dış görünüşüyle gerçek anlamda Atatürkçü bir dava adamıydı. Tüm çabaları ve girişimleri onu yorsa da, elde ettiği başarılarla dünyanın en mutlu insanı olurdu.

Babamın bugün siyasetten arınmış bir bilim ortamında anılıyor olması, ona sunulabilecek en büyük şükran ifadesidir. Onun, gerçek ve kesin ölüm olan unutulmuşluk girdabında kaybolmasına izin vermeyerek, ona lâayık bir evlât olarak bu günleri görmek benim için en büyük mutluluktur.

Necati Özkan'ı tarafsız bir gözlemlerle, duygusallığa kapılmadan değerli bir kişilik olarak görmemin sayısız nedenleri var. Çünkü o, sömürge ortamının baskıları altında bile kutsal bildiği davanın takipçisi olmuştu. Türklüğün onurunu herkese kabul ettirmiş ve ikinci sınıf vatandaş ya da azınlık olarak görülmemek için topluma örnek olmak amacıyla ticaret ve küçük sanayi alanlarında girişimlerde bulunmuştu. Toplumun gerek duyduğu sinema salonunu ticari kazanç amacıyla değil, yasak olmasına rağmen Atatürk filmleri ve Türk filmleri gösterebilmek için açmıştı. Eşraf, yani toplumun onurlu katmanına mensup olmanın Türklerin de en doğal hakkı olduğunu kanıtlamak ve bu görüşünü gerçekleştirmek için çalışmıştır.

Şimdi, fazla ayrıntıya girmeden babamla ilgili bazı anekdotları sizlerle paylaşmak istiyorum.

Kıyafet Devrimi

Atatürk'ün kıyafet devrimi sonrasında, o güne kadar başından eksik etmediği festen vazgeçerek şapka giymeye başlayan Necati Özkan, bu konuda kendisi ile aynı şekilde düşünmeyen annesi tarafından dışlanır. Olay şöyledir:

Katıldığı bir toplantıda Necati Özkan fesi atar ve şapkayı giyer. Eve döndüğünde pencereden şapkalı oğlunu gören annesi “oğlum gavur oldu” der ve kapıdaki oğlunun suratına bir tokat yapıştırır. “Senin vurduğun yerde gül biter anam. Bir tokat da diğer yanağıma vur,” der oğlu, ama o vurmaz. Ancak o andan itibaren oğlunu eve almaz, mirasından mahrum eder, yıllarca oğluna yüzünü dahi göstermez ve bu küslük valide hanımın vefatına kadar devam eder.

Bir şapkanın maliyetinin bu kadar yüksek olduğu başka bir olay yoktur. Babam için ise en önemli olay Atatürk devrimlerinin Kıbrıs'ta da uygulanmasıdır.

Yazı Devrimi

Harf devrimi de babamın en üst düzeyde saygı duyduğu bir olaydır. Doğru ve güzel Türkçe'ye verdiği önem nedeniyle gazetesinde yalnızca mükemmel Türkçe kullanan yazarlara yer vermiştir. İngilizce öğrenmeye başladığım ilk yıllarda, gençlik hevesiyle ve daha sonra da hatırlayamadığımdan bazı sözcüklerin Türkçesi yerine İngilizcesini kullandığım bazı durumlarda büyük tepkisi ile karşılaşmış ve dilimize saygı gösterilmesi gerektiği konusunda sert biçimde uyarılmışım.

Bir olay şudur: 1966-67 yıllarında Tanzanya'da olduğum devrede bana her gün Türkçe gazete ve mecmua postalar, mektuplarında da Türkçemi unutmamamı her zaman hatırlatır. Tatile geldiğim ilk gün akşamı konuşurken ‘kulübe’ kelimesini hatırlamayıp İngilizce ‘hut’ (okunuşu ‘hat’) demem üzerine “Ne hattı? Elektrik hattı mı, telefon hattı mı?” diye sorar ve şunu anlatır:

Yıllar önce bir gün halkı Selimiye meydanına toplar. Kara tahta üzerine eski Türkçe (Arap harfleriyle) “İç Gül Ahmet Çeşmesinden Gülâp Asa Suyu” (İç Gül Ahmet Çeşmesinden gül gibi tüten suyu) cümlesini yazar. Okuduktan sonra iki nokta ilave ederek “İç Kel Ahmet Çeşmesinden Kelâp asa suyu” (İç kel Ahmet çeşmesinden köpek gibi suyu) diye yine okur.

Türkçe Latin harfleri ile de yazdığı cümlenin başka türlü okunamayacağını ve mananın değişmeyeceğini halka anlatarak harf devriminin benimsenmesini önerir.

Bunu anlattıktan sonra bana ikazda bulunur: “Gazeteleri mecmuaları boşuna mı gönderdik? Türkçe konuş” der.

Halk Adamı

Babam tam anlamıyla bir halk adamıydı. Hali vakti yerinde olmayan Lefkoşa dışından gelmiş özellikle köylüleri seçip eve yemeğe davet ederken, *“yalnız yemeğin tadı olmuyor, buyurun birlikte yiyelim”* diye gönüllerini almayı ihmal etmiyordu.

Bir gün aile fertlerinin ada dışında oldukları bir dönemde, eve giderken kahveye uğrayıp bir kişiyi alarak eve beraber yemeğe getirir. Bu arada hakim Şakir Sıtkı İlkay (kız kardeşinin kızının kocası) eve gelirler. Yemek odasına girdiklerinde babam misafirine Şakir beyin kim olduğunu anlatır. Az sonra yemeğini bitiren köylü misafiri teşekkür ederek ayrılır.

Şakir bey misafirin kim olduğunu sorunca babam tanımadığını, bilmediğini, ilk defa görüştüğünü söyler. Şakir bey, Necati beyin tanımadığı ve ilk defa gördüğü bir kişiyle yemek yemesine hayretler içerisinde kalır.

Milliyetçilik Savaşı

1931-1941 yıllarında sömürge yönetimi milliyetçi akımlara göz açtırmıyor. Kurallara uymayanlar çeşitli ağır cezalarla yıldırılıyor. Böyle bir ortamda, toplumun büyük kesimi başını eğmek zorunda kalmış, ama Necati Özkan yasakları dinlemiyor. Halka Türk bayrağı dağıtıyor. Tüm öğrencilere, üzerinde altı ok amblemi bulunan defterler ve köy kahvehaneleri dahil altı ok'lu kül tablası dağıtıyor. Vali veya polis kumandanı tarafından zaman zaman ağır olabilen uyarmalarda başını öne eğmiyor; kendini ve yaptıklarını cesaretle savunuyor. Kurucusu olduğu İstiklâl partisinin 'altı ok' ambleminden vazgeçmediği için Türkiye'ye girişi dahi yasaklanıyor.

Altı Ok

İngiliz yönetimiyle uzun ve çetin mücadele sonucu (ok uçlarında değişiklik yaparak) tüm müesseselerine altı ok'u amblem olarak alıyor. Bu altı ok amblemini defterler, kalemler ve kül tablaları üzerine koyar. Amacı öğrenciler görünce öğretmeninden ve bilmeyenlerin de kahvehanede bilenden öğrenmesidir.

Öğretmen ve haykeltıraş Şinasi Tekman altı ok konusunda şöyle der: *“Altı ok'u o kadar halka mal etmişti ki, babamın evinin kapısının üzerinde de altı ok bulunuyor.”*

1937 yılından itibaren kullandığı altı ok amblemini değiştirmedeği için ise 1954 yılında Demokrat Parti hükümeti tarafından Türkiye'ye girişi 1961 yılında kaldırılincaya kadar yasaklanıyor.

Türk Bayrağı / Yasak Devrede Başkaldırı

Türk bayrağı çekilmesinin ve ayrıca beş kişiden fazla bir arada bulunulmasının yasak olduğu (1931 – 1941) 1937 ve 1938 yıllarında yine kanunlara aykırı hareketlerde bulunur. 1937'de ticari kuruluşlarında istihdam ettiği ve arkasına aldığı 300'den fazla kişiyle Türk bayrağını çekerek 29 Ekim Cumhuriyet Bayramını kutlamak için TC Konsoloslukuna yürür. Tebrik kabulü sonrasında İngiliz askerleri tarafından evinde tutuklanarak Vali konağına götürülür.

Vali ve başkomutanın karşısına çıkarılır. Sorularla sıkıştırılır ama milliyetçi tavırları ve bu yöndeki konuşmalarına orada da devam eder. Böyle olmasına rağmen, serbest olduğu ve evine gidebileceği söylenir. Ancak Necati Özkan onlarla devamlı mücadele ettiğinden Kıbrıs'ta başlattığı Türkiye sevgisi, halka aşılama çalıştığı hürriyet ve istiklâl bilincinin noktalanması ve böylelikle kendinin ortadan kaldırmasını mı planlıyorlar diye kuşkulandır. Dolayısıyla sinsi bir plan olabileceği düşüncesiyle evine yalnız olarak dönmeyi reddeder.

Vali konağına nasıl getirilmişse evine aynı şartlarda ulaştırılmasını ve emniyet bakımından yanına iki de Türk polisi verilmesini talep eder ve bu şekilde Vali konağından ayrılır.

29 Ekim 1938'de aynı kutlama yöntemini uygular. Bayrağı çekerek yürür. Ancak bu kez mahkemeye verilir. Türk bayrağı çekmek ve beş kişiden fazla toplantı yapılamayacağı ve yürülemeyeceğini, bunun yasak olduğunu hatırlatan hakime yanıtı şöyledir:

“Cumhuriyet Bayramı nedeniyle Türkiye Konsoloslukuna gittiğim doğrudur. Fakat bu ziyareti de tek başıma yaptığım bir gerçektir. Benim arkamdan bir takım insanların toplu halde gelişlerinden dolayı beni sorumlu tutamazsınız. Ben dönüp arkama bakmadım ve bu kişileri toplantı gösterisi için de çağırmadım. Onlar da her vatandaş gibi Konsoloslukta bayram kutlamaya gitmiş olmalıdır. Yolda toparlanmışlar, çoğalmışlar ve bir topluluk halini almışlar. Bundan benim sorumluluğum ne, suçum ne?”

Kendisinin de inanmadığı bu mazeretine hakim de inanmaz ve Necati Özkan'ı para cezasına çarptırır. Şahsı için beş lira ve ayrıca kendisi ile birlikte dava edilen altı işçisine kesilen 10'ar şilin para cezalarını da öder.

Vali Ronald Storrs ve Müsteşar Henniker Heaten ile Restleşme
1930 Kavanin Meclisi seçimlerinden birkaç gün sonra evinde çaya davet eden Müsteşarla aralarında geçen konuşma şöyledir:

Necati Özkan daha yerine oturmadan müsteşarın “*Kavanin Meclisi'nde nasıl bir siyaset izleyeceğinizi*” sorması üzerine “*Anlamadım; Maksudunuz nedir? Daha açık konuşunuz da anlayayım...*” yanıtını verir. Bunun üzerine müsteşar sorusuna açıklık getirerek şöyle devam eder. “*Hükümeti mi destekleyeceksiniz yoksa Rumlarla birlikte mi siyaset yapacaksınız?*”

Bu soruya Necati Özkan'ın yanıtı çok sert olur. Salonun çıkış kapısına doğru yürür ve müsteşara şu yanıtı verir:

“Beni bu göreve milletim getirdi. Seçimle ve ekseriyetle mebus oldum. Milletimin menfaatını nerede görürsem ben oradayım. Ne Hükümetle, ne de Rumlarla. Ben ne satılmış bir adamım, ne de satılırım. Ciddi, namuslu ve yurtsever bir adam olduğum için ben bu seçimleri kazandım. Bundan sonra da aynı yolu takip edeceğim. İlkelerimden taviz vermek söz konusu olamaz.

Siz benim bu uzun ve onurlu mücadelemi gördünüz. Bunları bildiğiniz halde beni buraya çağırmanız mantık dışıdır. Bana böyle bir sual sormak ve beni etkilemek için mi bu çay ziyafetini düzenlediniz? Teessüf ederim. Bu durumda çayınızı almayacağım ve daha fazla konuşmayacağım. Allaha ısmarladık” der ve ayrılır.

Müsteşarla olan toplantıdan on gün kadar sonra Necati Özkan, lise öğrencilerinin isteği üzerine okulu ziyarete gider. Öğrenciler İngiliz müdürü istememekte ve faziletli bir Türk müdür atanması için Necati Özkan'dan tavassutta bulunmasını isterler. Müdürü suçlayıcı ipuçları bulmak ve liseden uzaklaştırmak amacıyla Lise İdare odasına giren babam bir defter alır ve okuldan ayrılır.

Bu durumdan haberdar olan İngiliz Evkaf Murahhası ve aynı zamanda polis başkomutanı Necati Özkan'ın evine birkaç çavuş göndererek aldığı defteri geri vermesini emreder. Ancak Necati Özkan bunu reddeder ve niye aldığı konusunda çavuşlarla başkomutana sözlü mesaj gönderir. Bunun üzerine 28 Ekim 1930 günü vali görüşmeye çağırır.

Vali konağında valinin yanında müsteşar ve başkomutan da hazır bulunmaktadır. Defteri aldığı doğru olup olmadığını soran valiye “*doğru*” yanıtı ile başkomutana gönderdiği yanıtı verince, vali “*ne hak ve salahiyyetle aldığını*” bir kez daha tekrarlamasını ister ve masaya da eliyle vurur. Necati Özkan valinin kanunları bildiğini, kendisinin tatbik ettiğini, Necati Özkan'a verdiği yetkileri bildiğini ve Lise Komisyonunda

azalık görevini hakkıyla yerine getirebilmek için defteri aldığını söyler ve şöyle devam eder: *“Tetkikte bulunup arkadaşlarımla müzakere etmem gerektiğine inanıyorum. Komisyon toplandığı gün meclise götürüp varsa, yapılan yanlışlıkları ve haksızlıkları anlatacağım... Hükümetin bundan memnun kalması gerekir. Çünkü hükümetin her işin kanunlara göre yürütülmesini istediği kanaatindeyim.”*

Müdür İngilizdir. Vali başa çıkamayacağını anlayınca konuyu değiştirerek *“Yarın Türklerin Cumhuriyet bayramıdır. Larnaka’ya Türk konsolosunu kutlamaya gidecek misiniz?”* sorusuna *“Daima gittiğim gibi, elbette yarın da gideceğim”* yanıtını alınca, *“Lefkoşa’da halk toplanırsa nutuk verecek misiniz ?”* diye sorar. Necati Özkan *“Ben vaziyete göre hareket ederim. Ne istediğinizi biliyorum. Maksadınızı da anladım. Fakat seçim propagandaları sona erdi. Ben milli günlerde nasıl konuşulacağını bilirim. Bana akıl hocalığı yapmamanızı rica ederim. Kanunsuz harekette bulunursam, memlekette cari kanunlar vardır. Suç işlersem beni mesul (sorumlu) tutar ve kanunu icra edersiniz. Beni bunları konuşmak için mi buraya çağırdınız? Teessüf ederim. Allaha ısmarladık”* der ve valinin odasını terk eder.

Vali konağına ilk kez gittiğinden bu heyecanla koridorları da bilmediğinden, şaşırır; bir türlü çıkış kapısını bulamaz. Ansızın kendisini mutfağın kapısında bulur ve bir görevlinin yardımıyla binadan çıkmayı başarır.

Londra’ya İngiliz Müstemleke Nazırı’na şikayet telgrafı çeker ve kendine yapılan bu muamelenin Kıbrıs Türk halkına yapılan bir nevi hakaret olduğunu yazar.

Kavanin Meclisi

1930 seçimleri sonrasında Necati Özkan’ın, Kavanin Meclisi’nde İngiliz İdaresi’nin tayin ettiği kişilerle beraber hareket etmemesi nedeniyle İngiliz İdaresi ipin ucunu elinden kaçırmış, bundan dolayı Necati Özkan Meclis kararlarını yönlendiren milletvekili durumuna gelmişti.

Bu nedenle de İngiliz Yönetimi ve vali ona karşı büyük bir kin beslemiş ve daha sonraki yıllarda oluşturulan komisyonlara Necati Özkan çağrılmamış, onun yerine kendilerinin destekledikleri ve 1930 Kavanin Meclisi seçimlerini kaybeden Sir Münir atanmıştı.

Serbest Gün Heyecanı ve Sevinci

1931 Rum isyanından sonra 18 Mart 1941 tarihinde ilk defa Türk bayrakları Kıbrıs sokaklarında dalgalanıyordu. Yasak kalkmıştı, çünkü Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden Lefkoşa'ya gelmişlerdi. Bu ziyaretin gerçekleşmesinden ve Türk bayrağı çekilebileceğine çok heyecanlanan Necati Özkan çarşıdan temin ettiği kırmızı renkli bezlerden Türk bayrağı üretmek için Lefkoşa ve civar köylerde dikiş makinesi olan hanımlarla terzileri seferber eder, yüzlerce bayrak diktirir ve bakanların geçeceği sokakları donatır; halka da Türk bayrağı dağıtır.

Aile Reislği ve Titizliğı

Babam evine, eşine, ailesine, çocuklarına, akrabaları ve arkadaşlarına çok bağlıydı. Düzenli bir yaşam sürdürdü. Giyimi konusunda son derece titiz ve düzenliydi. Altı ok'lu kravat veya papyonunu her zaman takardı. Zamana çok değer verir, hiç bir randevusunu aksatmaz, saatlere ve zamanın boşa harcanmaması kuralına riayet ederdi.

Komşunun Evinde Kalıyorum

Evde yemek masası düzenine hepimiz riayet etmek mecburiyetinde idik. Yemeklerde herkes masanın kendine ayrılmış yerinde olurdu. Yemek saatleri aksatılamaz ve izinli olarak başka saatlerde bir yere gitseniz dahi belirttiğiniz saatte dönmek mecburiyeti vardı.

12 yaşında idim. Girne Üç Mil'deki yazlık evimizde olta ile balık avına meraklı Kuyucu Bahriyali usta ile balık avlamak için böyle bir ramazan gününde iftar saatinde dönmek kaydıyla babamdan izin alarak balık avlamaya gittim. Ancak iftar saatinden sonra döndüğüm için eve giremeyip o akşam komşu Mustafa efendinin evinde konakladım.

Sabahleyin eve döndüğümde babam şöyle dedi: *"Sözünde durmadın. Herhalde yaptığının doğru olmadığını anladın. Ama komşuda kalmak ayrıca bir suç değil mi? Adam olan sözünde durur. Buna dikkat et. Tekerrür etmemeli."*

Üç Kez Merdiven Yıkılır

Ev tamirata yapıyor ve dülgere merdiveni tarif ediyor, çiziyordu. Yıllar önce marangoz dülgere atölyesi de bulunduğundan hem meraklı, titiz idi ve hem de işten anlıyordu. *"Anladın değil mi? Yanlış olmasın!"* diye ikaz da etti. Beş-altı gün sonra kontrolde *"Yanlış"* dedi ve merdiveni

yıktırdı... Tekrar anlattı ve yeni yapılına da kontrol ettiğinde yanlış olduğunu görünce *"Sen anlamazsın. Fakat anladım dersin. Önce bunu çözelim"* der, tekrar anlatır ve merdiven yine yıkılır. Daha sonra merdiven üçüncü kez de yıkılınca üç-dört gün dülgerin yanında olur ve doğrusu yapılına dülgere sorar *"Şimdi anladın ve öğrendin değil mi?"*

Türkiye'ye Giremez

1958 yılında üniversite ve liselere kaydolmak için ben ve iki kardeşim Türkiye yolcusuyuz. Bizleri Ankara ve İstanbul'a annem götürecektir. Babam götüremiyor, çünkü Türkiye'ye girişi yasak. Kıbrıs'tan ayrılmadan bir önceki akşam, anneme tanıdığı bazı isimleri yazdırıyor, neler yapacağını anlatıyor.

Yanılarında olduğumdan *"Baba, annem götürüp yerleştirecek ama biz oradayken sen hiç gelip ve bizi göremeyeceksin"* diye sorum devam ederken *"Yalancının mumu yatsıya kadar... Ümit ederim gerçekler yakında ortaya çıkacak ve gelip sizleri göreceğim"* der.

Babamın yasağı nedeniyle, Ankara Esenboğa Havaalanı'nda annem ve kardeşlerimin giriş işlemleri tamamlanır ama benim isim benzerliği nedeniyle iki saat emniyette araştırma yapıldıktan sonra girişime izin verilir. Yaş, doğum tarihi dahi fayda etmez.

Bu durumu telefonda annemin izah etmesine babam üzülmüştü. Ancak 1961'de girişi serbest bırakılınca 1962'de ODTÜ mezuniyet törenine geldiğinde hatırlatma yapar ve *"Ahmet gördün mü? İşte Ankara'dayım. Gerçekler her zaman ortaya çıkar"* der. O günlerde yapılan CHP balosuna da davet edilir ve İsmet İnönü ile de görüşür. Ancak politikaya hiç girmez.

Necati Özkan Ağlıyor

Babamı hayatımda iki kez ağlarken gördüm. Biri yangın olayı ile ilgilidir. Bir akşamüzeri kundaklanarak yangın çıkıyor ve malının büyük bir kısmı, evimiz dahil sigara fabrikası, matbaa ambarları, ticarethaneleri, dükkanları vs. yanıp kül oluyor. Lefkoşa İngiliz Okulu'nda leyli kaldığımdan ertesi sabah babamı görmeye hocam Hasan Nevzat getiriyor. Mustafa Kenan beyin evinde olan babamın yanına gittiğimde beni görünce ağlamaya başlıyor.

Elini öpüp yanına oturuyorum, niye ağladığını soruyor ve ağlamamasını istiyorum. Yanıtı şu oluyor: *"Annen ve siz çocuklar hayattasınız. Kimsenin canına zarar gelmedi. Sevencimden ağlıyorum."*

Mal mülk yine yapılır, üzülmiyorum. Ama yine Mustafa Kemal Atatürk'ün bana kendi el yazısı ile Özkan soyadı verdiği belge ve imzaladığı fotoğrafı yandı, yerine gelmez. Bunlara da üzüntümden ağlıyorum” dedi.

İyi Kalpliliği ve Karşıtlarıyla İlişkileri

Hoşgörülü olmayı ilke edinen babam, kin tutmayan bir kalbe sahipti. Herhangi bir nedenle dargın olduğu kimselerle barışmak yollarını arar ve eskisinden daha samimi bir ortam yaratırdı. Herhangi bir dargınlığa sebebiyet verdiği zaman üzülür, olanak bulduğunda durumu yumuşatmak için atak yapardı. Sinirlilik hali çok kısa sürer, gücendirdiği kimsenin kalbini yeniden kazanmak için akla karayı seçerdi.

Kendine güveni olduğundan; bilgi dağarcığı dolu, araştırmayı, okumayı ve öğrenmeyi ilke edindiğinden karşıtlarıyla ilişkilerde çok rahattı. Karşıtlarından asla çekinmez, karşılarında görüşlerini çekinmeden ifade eder, eleştirileri soğukkanlılıkla karşılardı. Kindar olmadığından kendisine yapılan kötülükleri bile erken unutturdu. Bağışlayıcılık yanı her zaman ağır basardı.

Necati Özkan, Dr. Küçük'le

1962 yılında Girne Üç Mil'de Bosfor Oteli işletmeye açtığımız zaman babam da çoğunlukla gece geç saatlere kadar otelde bulunurdu. Bir akşam, politik hayatta babamın karşıtlarından olan ve aralarında çok sert tartışmalar geçen zamanın Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük, ailesi ile birlikte otel restoranını şerefendirir. Resepsiyon görevlileri ve başgarson Kazafanalı Ramiz telâşa kapılırlar. Doktorun geldiğinden babam haberdar olunca gülererek yanına gider, hal hatır sorar ve iki lider ayaküstü kısa sohbet ederek şakalaşırlar da...

Necati Özkan'ı ve Dr. Küçük'ü 1940'lı yıllarda Üç Mil Plajında galif işlettiği devreden tanıyan ve aralarındaki rekabeti, husumeti iyi bilen Başgarson Ramiz babamın tavrı karşısında hayretler içinde kalır. Dr. Küçük ayrılınca babamın yanına gelir ve: “Dr. Küçük'le geçmişte aranızda geçenler... Size karşı tutumları... Sizin bu akşamki davranışınızın nedeni nedir?” diye sorar ve şu yanıtı alır: “Ben bugün bir işletmeciyim. Benim indimde buraya gelen herkes benim müşterimdir. Bir işletmeci, işçi de olsa, memur da olsa, Cumhurbaşkanı da olsa tüm müşterilerini iyi karşılamak ve onları memnun etmek mecburiyetindedir.

İşte ben bu prensipleri uyguluyorum. Geçmişte bana yapılanların hesabının sorulma yeri burası değildir.”

Hamidiye Vapuru

20-22 Haziran 1938’de Mağusa Limanını ziyaret eden okul gemisi Hamidiye’nin karşılanması milliyetçi gösterilere neden olmuş ve limanda beş bin kişilik bir kalabalık “Anavatan” “Yaşasın Türkiye” “Yaşasın Atatürk” sloganları ile sevgi gösterilerinde bulunmuştur.

20 Haziran akşamı gemi kaptanı ve bahriyeliler onuruna Lefkoşa’da Rum kesiminin ortasında olan Lefkoşa Belediye binasında yemekli resepsiyonda Necati Özkan konuşmasını yaparken önceden planladığı gibi verdiği gizli talimat uyarınca bu burçta Türk bayrağını göndere çektirir ve “1571 yılında Bayraktar Burcu’na Türk bayrağını ilk çeken Türk askerinin torunlarının da bugün Türk bayrağını bu burca diktiklerini” söylemesi üzerine topluluk büyük bir heyecanla coşar. Resepsiyona katılan Rumlar ve İngiliz yetkililer şaşkına döner.

O zaman bayrak çekmek yasaktır. Onun yarattığı bu emrivaki karşısında sömürgecilerin yapabileceği bir şeyleri kalmamıştır.

Türkçe İsimler

Kıbrıs’ta bazı köylerin yüzyıllarca Türkçe olarak doğru kullanılan isimlerinin değiştirilmesine her zaman karşı çıkmıştır. Bu isimlerin tahsildarlar tarafından galat olarak cahillikleri neticesi değiştiğini söyler ve doğru kullanılmasını isterken, 1960 sonlarında daha düzeltilmemelerini de şiddetle eleştirirdi. Bazı isimler hakkında şöyle söylerdi:

“Akaçça: Bu köyün doğru ismi Akarca’dır. Nedeni ise sulak bir bölge içerisindedir.”

“Gönyeli: Doğrusu Günyeli’dir. Çünkü Lefkoşa’ya rüzgar batıdan eser. Bu köy Lefkoşa’nın batısındadır.”

“Gönendere: Güneydere’dir doğrusu. O bölgede iki dere vardır. Bu köy güneydeki derenin yanındadır.”

Necati Özkan, günümüzde dahi değerini yitirmeyerek hem önemli bir turistik zenginlik hem de sosyal bir buluşma ve ticaret noktası olma özelliğini sürdüren Belediye Pazarı’nın, özgünlüğünü koruyan Selimiye / Arasta Bölgesi’nde yapılması konusunda Belediye Meclisi’nde yaptığı yoğun lobi faaliyeti ile bu konuda da amacına ulaşmış ve Belediye Pazarı, Türk Bölgesi içinde yer almıştır. Bu arada, domuz kasaplarının kasaplar

bölümünde değil de Rum kesimine açılan kapı bölgesinde yer alması gerektiğini de vurgulayarak bu konuda da başarılı olmuştur.

Kaybolan Osmanlı Tuğrası

Girne Kapısı'nın güney cephesinde bulunan Venedik yazıtının yanına İngiliz Yönetimi'nin bir nişanesi olmak üzere GR (George Rex = Kral George) levhasının konulması sırasında, daha önceden oraya yerleştirilmiş bulunan Osmanlı padişah tuğrası indirilmişti. Necati Özkan, sömürge yönetiminin bu haksız uygulaması karşısında da sinmemiş; İngiliz polisi tarafından Taş Eserler Müzesi'ne kaldırılmış olan mermer tuğra kitabesini, büyük bir kalabalık toplayarak, iş yerlerinden birinde çalışmakta olan İzmirli ustanın yardımıyla gerçek yerine yerleştirmiştir.

1960 Sonrası Büyükelçi ve Komutanlarla

1960 yılına kadar olan süreçte, hasımlarının Türkiye'de iktidarda olan siyasi parti nezdindeki etkileri nedeniyle dışlanan, hatta büyük bir haksızlık sonucunda Türkiye'ye seyahatine tahdit konulan Necati Özkan, 27 Mayıs 1960 sonrasında oluşan özgürlükçü atmosfer sayesinde, bu sınırlamalardan kurtuldu ve Türkiye'ye giriş yasağı 22.8.1961 tarihinden itibaren kaldırıldı. 1961 yılından itibaren ise Türkiye Cumhuriyeti'nin asker kökenli büyükelçisi Emin Dırvana ve Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nın komutanları ile yakın ve içten ilişkileri oldu. Emin Dırvana elçiliğin Girne'deki ikametgâhı olan Villa Fırtına'ya giderken yolda Bosfor Hotel'e uğrar ve Necati Özkan ile çeşitli konularda görüş alışverişinde bulunurdu. Ayrıca Necati Özkan, resmi kutlamalar ve bayram günlerinde Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı Komutanlığı'na düzenlenen resepsiyonların değişmez protokol konuğuydu.

Patron Değil Arkadaş

İş yerlerinde çalışanlar ve işçileri ile çok dostça ilişkiler içindeydi. Patron gibi değil mesai arkadaşı gibi davranırdı. Her zaman hepsine bol bol ikramda bulunurdu. Bahçelerindeki kâhyası Mehmet Arnavut'a orada olduğunda hem akşam yemeği ve hem de konyak ikram eder, kendine yasaklanan fakat çok sevdiği renga ikram eder, "benim için de ye" derdi.

Arkadaşı olan ve kendisini matbaada ziyarete gelen Feylesof namıyla tanınan ünlü eğitimci Necmi Sagıp Bodamyalızade'nin iştahını bildiği için baklavayı tepsiyle ikram ederdi.

Yangın Kundakçısı

Siyasal rekabet ortamının acımasızlığı neticesinde, sahip olduğu tüm maddi varlığı bir gecede, bir kundaklama sonucunda alevler içinde kaybeden Necati Özkan, yıllar sonra bu işi para karşılığı yaptığını, kimlerin yaptırdığını kendisine itiraf ederek af ve helallik dileyen Sigara Fabrikasında çalışan Hafız Ali'ye, hiç tereddüt etmeksizin, “*Ben seni affettim, hakkımı da helal ederim, inşallah Allah da affeder*” diye yanıt verir.

Daha yüzlerce anı ve çok değerli anekdotlar var, ancak sözü fazla uzatmak istemiyorum. İlgilenenler, söz konusu dört ciltlik külliyatı inceleyerek daha çok bilgi sahibi olabilirler.

Not: Bu yazının hazırlanmasında babamdan işittiklerim, onun anlattıkları; kendi sesinden banttan dinlediklerim; tanık olduğum olaylar ve yaşayarak gördüklerim; *Söz ve İstiklâl* gazetelerinden okuduklarım temel alınmıştır.

M. Necati Özkan'ın Hayatı

Ergin M. BİRİNCİ*

Bu yazıda Kıbrıs Türkü'nün varoluş savaşımında önemli köşe taşlarından biri olan Necati Özkan'dan söz edeceğim. Gerçi, hakkında 1,500 sayfalık külliyat hazırlanan bir lideri 5-10 sayfa içinde anlatmak mümkün değildir. Yine de özetleyerek, bir şeyler aktarmaya gayret edeceğim.

Öncelikle bir inancımı vurgulamak isterim: Kıbrıs Türk halkı, dünyaya örnek olan bir kurtuluş mücadelesi vermiştir. Ancak bir gerçeği gözden ırak tutmamamız gerekir; mücadelemiz 1950'li yıllarda başlamamıştır.

Adanın İngiltere'ye kiralanmasından itibaren, Kıbrıs Türkleri arasında ulusal bir direniş ve onurlu bir bayrak yarışı başlamış ve Necati Özkan da uzun yıllar bu yarışta yerini almıştır.

Biz 1950 öncesi tarihimizi Necati Özkan külliyatı hazırlanıncaya kadar maalesef rafa kaldırdığımızdan; o günleri, o günlerde verdiğimiz kavgayı ve bu kavgayı yürüten liderlerimizi pek bilmiyoruz.

Oysa, atalarımızdan bize miras kalan bu şerefli tarihimizi ve bu tarih içinde yer almış olan liderleri, kırpıp kırpıp atacak kadar lükse sahip değiliz. Kimsenin "mücadele tarihimizi kaldıramayız, kısaltalım" demeye hakkı da yoktur.

Benzerliklerimiz kadar farklılıklarımızı da hazmetmemiz gerektiğine inanmalı ve tarihimizi en ince ayrıntılarına kadar inceleyip, bulduğumuz değerleri gün ışığına çıkarmayı, öncelikli ve vazgeçilmez görevlerimiz arasında saymalıyız. Örneğin, Kıbrıs Türkü'nün soylu mücadelesinde aşama aşama, devre devre görevler üstlenip hizmetler veren liderler arasında, Necati Özkan'ı hatırlamamak, irdelememek ve araştırmamak mümkün değildir. Kimdir Necati Özkan? Önce özetle Necati Özkan'ın kimliğinden söz edelim.

M. Necati Özkan 12 Mayıs 1899 tarihinde Lefkoşa'da doğdu. Lefkoşa Türk Lisesi'nden mezun oldu. Birinci Dünya savaşı nedeniyle yüksek tahsil yapma olanağı bulamadı, ancak özel hocalardan Türk edebiyatı, lisan ve hukuk dersleri aldı.

Liseden mezun olduktan sonra 3 yıl aynı lisede öğretmenlik yaptı ve maaşlarını fakir öğrencilere bağışladı. Daha sonra ticari hayata atıldı. İlk olarak bakkaliye dükkanını genişletti ve "altı ok" amblemi ile sigara fabrikası kurdu. Daha sonra inşaat malzemeleri, kereste deposu, hırdavat

* Araştırmacı yazar, Lefkoşa

mağazası, mozaik fabrikası, dülger atölyesi, marangoz fabrikası, müteahhitlik bürosu, sinemahane, ithalat bürosu, turizm ve seyahat acenteliği, basımevi, günlük gazete yayıncılığı, otel ve tarım işletmeciliği yaptı.

Bakkaliye işlettiği sıralarda siyasete atıldı ve İngiliz yönetimine karşı çok sert bir tutum izledi. 1920'li yıllarda "Milli Cephe" adı altında gizli bir örgüt kurarak siyasal faaliyetlerini sürdürdü. 1926 ve 1930 yıllarında Lefkoşa Belediye Meclis üyeliğine seçildi.

1930 yılında Kıbrıs'ın en büyük seçim beldesi olan Lefkoşa-Girne kazalarından Kavanin Meclisi üyeliği için adaylığını koyarak sömürge idaresinin desteklediği adaya karşı seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanarak mebus seçildi.

"Geç öne, doğru yol göster Necati, bağrımız yanıktır, su ver Necati" dizeleriyle oluşturulan slogan ile seçime girip başarı kazanmasından sonra, Kıbrıs Türk tarihinde yeni bir dönem başlamış oldu. Bu dönemde İngiliz yöneticileri önünde artık "Evet efendim" siyaseti sona ermiş, daha onurlu tavırlar sergilenmiştir; enosisin önüne büyük bir set çekilmiştir; örgütlü mücadele başlamış, Türk hakları gündeme getirilmiştir; Evkaf'ın Türkler'e devri söz konusu olmuştur; Türk okullarının Türk idaresine verilmesi, eğitimin ciddi bir şekilde ele alınması ve daha kaliteli bir eğitim kavgası başlamıştır; Şeriat Kanunları yerine, Medeni Kanun gündeme gelmiştir; Kıbrıs'ta Türkler'in varlığı ve eşitliği onaylanmıştır; Müftülük kanunu üzerine ciddiyetle eğilmeye başlanmıştır.

Necati Özkan, Çankaya'da Atatürk tarafından kabul edilen ilk ve tek Kıbrıslı Türk lider olup, "Özkan" soyadı kendisine Atatürk tarafından verilmiştir. Kemalizm'in Kıbrıs'taki öncülerindendir. Atatürk ilkelerinin Kıbrıs'ta yayılması ve benimsenmesi için büyük gayretler sarfetmiş, bu yüzden İngilizlerin şerrine uğramıştır.

İsmet İnönü ile de yakın ilişki içine girmiş ve hem onun hem de diğer Türk yöneticilerinin takdir ve itimadını kazanmıştır.

Kıbrıs Türk aydınları ve halk temsilcileri ile Milli Kongre'yi toplamış ve İngilizler ile olan kavgayı hızlandırmıştır.

Türk İstiklâl Savaşı'nda olduğu gibi, Kıbrıs Türkü'nün Kurtuluş Mücadelesi'nde de, bazı olayları dönüm noktası olarak kabullenmek gerekmektedir. Türk tarihinde Sivas ve Erzurum kongreleri ne denli önemli ise, 1918 ve 1931'de Kıbrıs Türk yurtseverlerinin düzenlediği milli kongreler de o denli önem taşımaktadır.

Bundan dolayıdır ki, 1918'de Müftü Ziyai Efendi'nin çağrısı ile toplanan Meclis-i Milli ve Necati Özkan'ın önderliğinde gerçekleşen Milli Kongre, Kıbrıs Türk tarihinde çok önemli dönüm noktaları olarak değerlendirilmektedir.

1930'ların en hareketli ve hararetli etkinliklerinden bir tanesi 'Milli Kongre'nin toplanmasıdır. Bu münasebetle Lefkoşa-Girne Bölgesi milletvekili Mısırlızade Mehmet Necati Bey tarafından bir duyuru yayınlanmıştır.

Yayınlanan bu duyurudan sonra, 1 Mayıs 1931 günü Kıbrıs'ın 150 Türk köyünden gelen halk temsilcileri, Lefkoşa'da, Necati Bey'in evinde toplanarak, aralıksız altı saat toplum sorunlarını tartışmışlar ve çok önemli sonuçlara ulaşmışlardır. Bu sonuçları özetle şöyle sıralayabiliriz:

1. Milli Kongre, Kıbrıs Türklerinin İngiliz işbirlikçisi oldukları şeklindeki saçma iddiayı sıfırla çarpmış ve sömürge yönetimine karşı bayrak açmıştır.

2. Biriken sorunlar ve sömürge yönetiminin baskıları karşısında umutsuzluğa kapılan halka umut olmuş, yol ve yön göstermiş, mücadele azmini kamçulamıştır.

3. İngiliz yönetimine, Kıbrıs Rumlarına, Yunanistan'a ve dünyaya "Ben de varım" demiş, Kıbrıs Türkü'nün varolduğu sürece ilhakın gerçekleşmesine izin vermeyeceğini kanıtlamıştır.

4. Kıbrıs Türkleri arasında ulusal birliği sağlamıştır.

5. Delege seçiminde uygulanan demokratik yöntemle dostu düşmana demokrasi dersi vermiş, gerçek bir Halk Meclisi oluşturarak herkese örnek olmuştur.

6. Evkaf'ın ve Lise'nin Türk halkına devri konularında Kıbrıs Türkü aydınlatılmış, mücadelenin hedefleri belirlenmiştir.

7. Milli Kongre, Necati Özkan'ı liderlik konumuna getirirken Remzi Okan, Sait Hoca, Fadıl Korkut, Mehmet Zekâ, Ahmet Raşit, Con Rifat gibi kişilerin de tanınması ve toplum içinde söz sahibi olması sonucunu doğurmuştur.

8. Bu kongrede delegeler oylarıyla müftüsünü seçmiş, bu yönde İngiliz sömürge yönetimine esaslı bir dayatma yapmıştır.

9. Türkiye'nin Kıbrıs Türklerine ve Kıbrıs konusuna daha yakın ilgi göstermesine neden olmuştur.

Rumların 1931 isyanının ardından, Kavanin Meclisi'nin kapanması ile Necati Bey mücadelesini ekonomik alanda sürdürmüştür. Ticarethaneler açmış, birçok fabrikalar kurmuş, Türk Hava Yolları'nın acentliğini alarak

Türk uçaklarının Kıbrıs'a seferler başlatmasını sağlamış, turizmi teşvik etmiş ve acentelikler elde ederek Kıbrıs Türkleri'nin de Rumlar gibi ticarete yönelmelerini özendirmiştir.

Necati Özkan ticarethanelerine alâmeti farika olarak, Kemalizm'in simgesi olan "altı ok"u seçmiş, Atatürk ilkelerinin her eve girmesini ve sürekli gündemde kalmasını sağlamıştır.

28 Ekim 1938 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kutlamak için Türk bayrağı çekerek yüzlerce kişi ile TC Konsoloslugu'na yürümüş ve tutuklanmış, daha sonra ceza ödeyerek serbest bırakılmıştır.

1938 yılında Türk donanmasının göz bebeği Hamidiye'nin Kıbrıs'ı ziyaretinde ev sahipliği yapmış ve gelen konukları Kıbrıs Türkü'nün mümessili olarak karşılamış ve ağırlamıştır.

1943 yılında "Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu", kendi deyimiyle "Kemal Atatürk Türk Adası Kıbrıs"ın (KATAK) kurucu üyesi olarak büyük çaba göstermiştir. KATAK'ın gelişmesi, kökleşmesi ve yayılması için büyük maddi ve manevi destek sağlamıştır.

1943'te yeniden Lefkoşa Belediye Meclisi üyeliği seçimlerini kazanmıştır. 1949'da basın dünyasına da adımını atmış ve İstiklâl Gazetesi'ni çıkarmıştır. Gazetesinde Türk haklarını savunmuş, Enosis'e her zaman karşı çıkmıştır. O günlerde İstiklâl Gazetesi'nin 6,000 üzerinde satış yaptığı bilinmektedir.

1950 yılında Necati Özkan'ın önderliğinde kurulan İstiklâl Partisi'ne binlerce Kıbrıs Türkü üye olmuştu. Herkes tüm umutlarını İstiklâl Partisi'ne ve partinin lideri Necati Özkan'a bağlamıştı.

1920'li yıllardan itibaren kendini politik yaşamın içinde bulan M. Necati Özkan, yasağcı İngiliz Sömürge Yönetimi'nin amansız takibine rağmen, siyasi partilerin önemini her zaman dikkate almış, partilerin demokratik hayatımızın vazgeçilmez unsurları olduğunu ısrarla vurgulamıştır. Bundan dolayıdır ki politik hayata atıldığı ilk günlerden itibaren Sömürge Yönetimi'nin baskılarına hedef olmamak için resmen kayıtlı olmamakla birlikte "Milli Cephe" adı altında gizlice parti çalışmaları yürütmekten geri kalmamış, katıldığı seçimlerdeki başarısını ekip çalışmaları sayesinde kazanmıştır. Olanak yakaladığı andan itibaren ise kolları sıvayarak, Kıbrıs Türk toplumunun parti nitelikli ve ilk resmi kayıtlı örgütü olan KATAK deneyimini gündeme getirmiş, bu girişimin başarılı olması için maddi manevi hiçbir fedakarlıktan kaçınmamıştır. Ancak, bütün iyi niyetine ve yıllarca sabırla ve umutla beklemesine

karşın KATAK'ın istenen sonuca ulaşamaması karşısında, yeni arayışlar içerisine girmek mecburiyetinde kalmıştır.

Necati Özkan parti kurma düşüncesini öncelikle kendi arkadaşları ile tartışmış ve olumlu neticeler elde etmiştir. Daha sonra Ankara'yı ziyaret ederek bu fikrini, o zamanlar çok iyi ilişkiler içerisinde olduğu Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye de açmış ve ondan da olumlu yanıt almıştır.

Gerçi Türkiye'de 1950 seçimlerinde İsmet Paşa'nın Cumhuriyet Halk Partisi seçimi kaybetmiş, iktidara Celal Bayar ve Adnan Menderes'in öncülük yaptığı Demokrat Parti gelmiştir. Ancak anavatandaki iktidar değişikliği Necati Özkan'ı yıldırılmamış, Atatürk'ün kurduğu partinin de simgesi olan "altı ok"u amblem olarak seçtiği partisinin tüzük ve programını, durup dinlenmeden, çok kısa bir zaman içerisinde hazırlamıştır. Sahibi olduğu İstiklâl Gazetesi'ni partinin yayın organı gibi kullanarak propaganda çalışmalarına başlamıştır.

Bu hızlı gidişattan kuşkuya düşenler, Necati Özkan'ı kötülemek için ellerinden geleni yapmışlardır. Ona saldırılar düzenlemişler, döverek yaralamışlar, evini-barkını, fabrikasını yakmışlardır. Bu arada bazı girişimler sonucunda Türkiye'ye giriş-çıkışı da yasaklanan Necati Özkan üzerindeki bu yasaklama, 1961 yılına kadar devam etmiştir. Tüm bunlar sonucunda Necati Özkan, 1954 yılında politikadan ayrılmak zorunda kalmıştır.

1950 öncesinde Kıbrıs Türk toplumuna hizmet veren birçok isim, Necati Özkan hakkında yayınlanan 1,500 sayfalık külliyyat ile birlikte gündeme gelmiş ve bu yayından sonra adları anılır olmuştur.

Çankaya'da Atatürk ile görüşen ve soyadını Atatürk'ten alan, İnönü'nün itimadını kazanan ve o zamanki Türkiye hükümeti ile Kıbrıs Türkleri'nin ilişkilerini başlatan ilk etkili Kıbrıslı Türk liderdir.

Kıbrıs Türk Milli Kongresi'ni gerçekleştirmiş, sosyal ve ekonomik görüş ve katkılarıyla Kıbrıs Türk toplumuna ışık tutmuştur. Demokratikleşme ve siyasal partilerin kurulması için çok partili düzene geçilmesi sürecinde de özverili katkılarda bulunmuştur.

Necati Özkan 1926 yılından 1954 yılına kadar Kıbrıs Türk toplumunun haklarını savunmuştur. Bu konudaki görüş ve mücadelesini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Enosis: Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını Kıbrıs Türkleri için en büyük tehlike olarak görmüştür. Enosis'in Kıbrıs Türkleri'nin can, mal

ve her türlü hukukunu Yunanistan'a teslim etmek anlamına geldiğini belirtmiş ve bunun asla kabul edilmemesini vurgulamıştır.

2. Ada'nın Türkiye'ye verilmesi: Rumların Enosis isteklerine karşı Kıbrıs'ın eski sahibi olan Türkiye'ye verilmesi üzerinde durmuştur. Stratejik, coğrafik, tarihi bağları ve o günün bölgesel şartları bakımından Ada'nın Türkiye'ye iadesini savunmuştur.

3. Plebisit: Kıbrıs'taki Türk varlığını tehlikeye koyan ve çoğunluğu kayıran bir sistem olduğundan, bu görüşü her zaman reddetmiştir.

4. Statüko: Kıbrıs Türkiye'ye verilmeyecekse, Enosis'e karşı önleyici tedbir olarak Kıbrıs'ta İngiliz İdaresinin devamını savunmuştur. Kıbrıs'ta statükonun devamı durumunda Türk toplumunun haklarına daha kolay sahip çıkacağını ve Kıbrıs'ta yaşama hakkını muhafaza edebileceğini belirtmiştir.

5. Müstakil veya muhtar bir idare: Her iki şeklin de Kıbrıs Türkleri'nin çıkarına aykırı olduğu ve toplumu mahvedici bir mahiyet taşıdığı görüşünde olmuştur. Böyle bir sonucun Kıbrıs Türk halkı için idam kararı olacağına inanmıştır. Her zaman Girit, Teselya, Rumeli ve Selanik gibi tarihteki kanlı sayfaları örnek göstererek tedbirli olmamız gerekliliği üzerinde durmuştur.

6. Necati Özkan Kıbrıs sorununa iki hal şekli önermiştir: A) Mübadele: Kıbrıs'taki Rumlarla Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türkleri'nin mübadelesini önermiştir. B) İki Bölge: Kıbrıs meselesinde hiçbir başarı elde edilmeyecek olursa, Kıbrıs'ın Hindistan ve Pakistan gibi iki bölgeye ayrılarak Türklerle Rumların özel bölgelere yerleştirilmelerinden yana olmuştur.

Necati Özkan 20 Ağustos 1970 tarihinde vefat etmiştir. İngilizce ve Rumca bilmekte idi ve altı çocuk babasıydı.

NOT: Necati Özkan'la ilgili bilgiler ve belgeler, evi yakılıp kül olduğu için, o günkü gazetelerden, kendi anlattıklarından, yakınları ve ailesinden, İngiliz ve Türk arşivlerinden derlenmiştir.

Ronald Storrs ve Mısırlızade Necati: Valinin “Onüçüncü Rum” ile Karşılaşması

Altay NEVZAT*,¹

Giriş

“Değersiz“, “ehemmiyetsiz“, “zayıf“, “sorumsuz“, “samandan adam“, “satılmış“, “küçük Türk” ve nihayetinde, belki de en çok göze batan, “Onüçüncü Rum” gibi sözler Sir Ronald Storrs’un Mısırlızade Necati’yi anlatmak için kullandığı, bazen mantığa aykırı görünen, ancak her zaman hakaret içeren, kayda geçmiş tanımlamalarından ancak bazılarıdır... Gerçi Storrs’un, en azından özel ortamlarda, kendileriyle yakın ilişkide olan insanlar için de bazen tam övgü kabul edilemeyecek tanımlamalar yaptığı bilinmektedir. Mesela Kıbrıs Türk liderlerinden, Münür Bey’den, tam da aşağılayıcı olmamakla beraber himayekâr bir üslupla, “iyi şişko Türk” (“the good fat Turk”) ve Lefkoşa’nın Rum Belediye Reisi Themistoclis Derviş’den, “sevimsiz sayılmayan haydut” (“a not disagreeable bandit”) diye bahsetmiştir.² Ancak bu gibi hafiften yakışsız sözler, Storrs’un Necati için kullandığı sözlerle kıyaslanamaz ve Necati’ye beslediği derin garazı anlatamaz.

Bu bildiri Storrs’un Necati’ye karşı hissettiği şiddetli öfkenin nedenlerini, yalnızca bu iki şahsiyetin karşıtlıklarıyla değil, Necati’nin Kıbrıs Valisi Storrs’un ada için öngörülerinin bozulmasında oynadığı önemli rolü analiz ederek irdelemeyi amaçlar. Storrs’un bir koloni yöneticisi olarak itibarının lekelenmesinde Necati’nin etkisini değerlendirmeyi ve Storrs’un tutumundaki muhtemel yanlışlıkları öne çıkarmayı amaçlar. Storrs’un bir şahıs olarak Necati’ye karşı tutumundan ziyade onun temsil ettiği yükselişte olan güce karşı tutumu, birçok yanlışlıklara yol açtı. Yanlış değerlendirmeleri, dik kafalılığı ve hatta ihmalleri, İngilizlerin idarelerini idame etmek için desteklerine ihtiyaç duydukları Türk toplumuyla olan müstemleke ilişkilerine halel getirmiştir.³

Storrs acaba neden özellikle Necati’yi bu farklı muameleye layık görmüştü? Acaba uzun yıllar sonra mesleki hayatının bitmesinden sonra bile bu kızgınlığı neden bu kadar şiddetini korumuştur?

*Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa

30 Kasım 1926'da Ronald Storrs Kıbrıs'a geldiğinde genel manasıyla sakin sayılabilecek bir siyasi durumla karşılaşmıştı. İngiliz otoritesini sorgulamak hevesinde olan adadaki hem Rum hem de Türkler Birinci Dünya Harbi sonrası Anadolu'daki çatışmaların neticesinde doğan yeni siyasi duruma katlanacaklardı. Kıbrıs ne Yunanistan ile birleşecekti ne de yeni Türk Cumhuriyeti'yle. Ada çapında yapılan 1925 Kavanin Meclisi seçim sonuçları da bunu destekler nitelikteydi. İngiliz idaresini kabullenmiş, nisbeten ılımlı yerli siyasiler mecliste yerlerini almış ve bunların, özellikle Müslüman Türk üyelerin işbirliği ile Storrs'un Kıbrıs'taki görev süresinin sulh içerisinde geçme olasılığı beklenebilirdi.⁴ Ayrıca, büyük çoğunluk tarafından hiç benimsenmeyen Malcolm Stevenson'un halefi olarak Storrs'u Kıbrıslı nüfusun çoğunluğunun daha olumlu bir beklentiyle karşılaması da söz konusu idi.⁵

Hakkını vermek gerekir ki, Storrs adanın daha iyiye gitmesi için en az başka yöneticiler kadar, hatta birçoğundan fazla gayret etmiştir. Adanın ürünlerini, doğal güzellikler ve kültürel zenginliklerini dış piyasalarda tanıtmak için çalışmış; Kıbrıs sigaralarından, henüz emekleme evresinde olan turizme kadar birçok ürünün pazarlanmasını sağlamış, Ticaret Odası'nın kurulmasını desteklemiş ve sanatı teşvik etmiştir.⁶ Belki de en önemlisi, kendinden önceki İngiliz yöneticilerinin ada nüfusuna uygulanan, "Kıbrıs Geliri" ('Tribute') diye bilinen ve Osmanlı'nın borçlarına karşılık Londra'daki Hazineye aktarılan özel vergiden yakınmalarına karşın, Storrs'un kendi döneminde kendisinin de sayısız şahsi müdahaleleriyle, İngiltere makamları Kıbrıs'tan ödenen miktara mükabil ek senelik mali katkı yapmayı kabullenmiştir.⁷ Nitekim, seyahat dönüşü kendisini Limasol'da karşılayan Kavanin Meclisi üyeleri (Rum ve Türk), bu konudaki "büyük düşünce ve gayretlerinden ötürü," Storrs'a ortak minnettarlıklarını arz etmişlerdir.⁸

Böyle çabalar içerisinde olduğunda bile Storrs'un ada halkına karşı tutumu, oldukça tepeden bakan, mağrur bir nitelik gösteriyordu. George Lloyd'a yazdığı özel bir mektupta yardım isterken şöyle diyordu: "Her ne kadar inanılmaz derecede sıkıcı olsalar ve sonuçta buna layık olmasalar da, adalılarım adına müdahale edersen, bir İngiliz müstemlekesini temsil ettiklerini hatırd tutarak [bu yardımı] yapma iradenizi güçlendirebilirsiniz."⁹

Kıbrıslı Türklerin ta baştan Storrs hakkında bazı şüpheler taşımış olabilecekleri anlaşılabilir bir husustur. Storrs hayat boyu "Philhellene" olduğunu kendisi beyan etmiş, Yunan Hükümetince "Commander of the Order of St. Saviour" nişanı ile onore edilmiş birisiydi. Adayı terk

ettikten 10 sene sonra da olsa, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine resmen kadeh kaldırmıştır.¹⁰ Ayrıca, Storrs Albay Thomas Edward Lawrence'ın ("Arabistanlı Lawrence") yakın arkadaşıydı ve duyarsızca kendisine Kıbrıs'ta Arkeoloji Direktörü pozisyonunu teklif etmişti.¹¹ İngiliz Askeri İstihbarat Servisi'nde Arabistan'da Osmanlı İmparatorluğu'nu çökertmek için birlikte çalışmışlardı. Lawrence teklifi kabul etmedi, ancak etmiş olsaydı Kıbrıs Türklerinin bunu kendilerine yapılmış olan bir saygısızlık olarak yorumlamaları beklenebilirdi.¹²

Yine de, "Storrs bir Yunan hayranı idi ve bu nedenle Kıbrıs'taki valiliği süresince Kıbrıs Türk toplumunun ulusal kimliğini korumak, haklarını geri almak için başlatılan halkçı hareketin karşısına dikildi," iddiası yanlıcıdır.¹³ Her ne kadar Storrs, eski Yunanlılara ve kültürlerine ilgi duymuşsa da, hatta Kıbrıslı Rumların Yunanistan'la birleşme arzularına sempatiyle bakmış olsa da, Kıbrıs Türk toplumuna karşı davranışlarının doğrudan bu duygulardan kaynaklandığı söylenemez. Ne de Gazioğlu'nun, "Atatürk devrimlerinin adada yayılmasını engelleyici girişimlere destek oldu," iddiası tamamıyla geçerlidir.¹⁴ En azından latin alfabesinin kullanımı hususunda, (bir kaynağa göre İsmet Paşa'nın özel ricası sonucunda), desteğini vermiştir.¹⁵ "İngilizci" ve "Storrs'cu" olarak bilinen Münür Bey'in başkanlığında bu maksat için kurulan komisyon oybirliğiyle, "Ada sathında yeni Türk alfabesinin yürürlüğe geçirilmesini," kabul etmiş ve Kıbrıs Türk Kemalistlerin öncü yayını Söz gazetesi Valiye gerekli değişiklikleri uygulattırdığı için özellikle teşekkür etmiştir.¹⁶

Buna rağmen, Storrs'un, daha genel anlamda, Kıbrıs'ta Kemalizm'in halk arasında yayılmasına ve kökleşmesine ve Münür'ün İngiliz yanlısı duruşuna karşı büyümekte olan muhalefete kayıtsız kaldığı doğrudur.

Storrs'un Kıbrıs'taki İlk Yılları

Kıbrıs'a geldiğinde Storrs, Kavanin Meclisinin 3 Türk üyesini kendi tercih ve siyasetine uygun buldu ve çok geçmeden liderleri pozisyonundaki yeni üye seçilmiş Evkaf murahhası Mehmet Münür'le uyumlu bir anlayış içerisine girdi. Sadece o değil, diğer iki Türk üye de, Münür beye bağlılıkları sayesinde, Storrs'un bir idareci olarak konumunu kuvvetlendiriyorlardı.¹⁷ Eyyub bir zamanlar Türk milliyetçilerinin adadaki ateşli öncülerinden sayılma yolundaydı; hatta 1922'de, "adanın İngiltere tarafından terki ve adanın orijinal sahibi konumundaki Türkiye'nin yeni milli hükümetine iadesi için," imza toplamıştır.¹⁸ Daha

sonra, şaşılacak şekilde Kavanin Meclisindeki İngiliz siyasetinin destekçisi olup Meclis'te Münür'ün arkasından gitmeye başlamıştır.¹⁹ Diğer taraftan, daha esnek bir şahsiyet sayılabilecek olan Mahmut Celaleddin, Münür Bey'in akrabasıydı.²⁰

Münür Bey ile danışıklı olarak Storrs, Müslüman Türklerin otonomi sahibi kurumlarını tam merkezî kontrol altına almak için işe koyuldu. 1920'lerin ortalarında zaten İngiliz hegemonyası altına girmiş olan Evkaf, Müslüman toplumu üzerinde otorite kurmanın odağı oldu. Münür kendisinden önceki İrfan Bey gibi hem Kavanin Meclisindeki Türk heyetinin hem de Evkafın başı olarak İngiliz siyasetinin Müslümanlara uygulanmasındaki en önemli konuma sahipti. Kısa zaman içinde Müslüman Türkler bağlamında güç zemini oluşturulabilecek tüm diğer hatırı sayılır kurumlarda da hakimiyetini kurdu. Önemli bir husus da, Münür'ün Valiye siyasi konularda fikir sunan İcraat Konseyinin de atanmış üyesi olmasıydı. Storrs Münür'e o kadar güvenir olmuştu ki, uzun süren hastalığı nedeniyle yokluğunda Reginald Nicholson, Münür'ün bu Konseyden istifasını almış olmasına rağmen, Storrs bunu orada bırakmayarak görevine fiilen geri döndüğünde Nicholson'un kararını bozarak Münür'ü tekrar tayin edip kendi kararını Londra nezdinde Münür'ün "değer biçilmez" ve "bağımsız" nitelikleriyle savunmuştu.²¹

Storrs'un kendi deyimiyle Münür, "Evkaf dairesinin doğrudan söz konusu olduğu zamanlar hariç", Valinin herhangi bir görüşüne karşı çıkabilecek salahiyyete sahipti.²² Buna ve yapılan itirazlara rağmen Storrs döneminde Kıbrıs Türklerinin Müftülük ve Kadılık kurumlarının geleneksel olarak varolan önemli derecedeki bağımsızlıkları sonlandırılmış ve bu kurumların işlevleri ancak bir ölçüde Münür'ün kontrolündeki Evkaf dairesi altında sürdürülebilmiş. Gürel'in deyimiyle, "İngiliz yönetimi bu kurumlara vurduğu darbelerle bir anlamda Türk toplumunu geleneksel liderlik ve temsilcilik kurumlarından da yoksun bırakıyordu."²³

Belki de Storrs'un en büyük başarısızlığı, Kıbrıs'ta Kemalizm'in artmakta olan gücünü kabullenememesi veya en azından hesaba katmaması olmuştu. Enosis idealini savunanlardan da fazla, Kıbrıs'ta Kemalist hareketin öncülüğünü yapanları sadece bir avuç vefasız nankör, hiçbir sosyal temeli olmayan bozguncular olarak gördü. Sonraları, ilk konsolosu Asaf Bey'in faaliyetlerine de kabahat bulup, hatıratında konsolosu, "Sadık Türk çoğunluğuna karşı küçük fakat etkin bir muhalif

unsur yaratmakla" suçladı.²⁴ Hiç şüphesiz, Asaf bazı yönlerden adanın Kemalist hareketine yardım etmiş ve hatta Necati Özkan ve siyasi yandaşlarına destek çıkmıştır.²⁵ Ancak Storrs'un kabullenmeyi başaramadığı şey, Asaf'ın Türk milliyetçiliğinin yükselişinde sadece bir unsur oluşuydu. Zaten bu milliyetçilik, kendisinden bağımsız şekilde, hem adaya gelişinden önce kendini göstermeye başlamış, hem de ayrılışından sonra devam etmişti. Mesela öğretmenlerin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulup konsolos tayin edebilecek duruma gelmesinden önce Mustafa Kemal'e destek veren Kıbrıslı Türk basın organlarını yeterince dikkate almamıştı. Sosyopolitik değişimin sadece derinliği değil, kapsamı da Storrs'un algıladığından büyüktü. O "sadık Türk çoğunluğu", daha büyük bir "çoğunluk" tarafından yerinden edilmiş ve bu ikincisi sömürge hükümetinin en sadık yandaşını iktidardan etmişti.

20'nci asrın başlarından Türk milliyetçiliği Kıbrıs'ta kökleşmeye başlarken ve Jön Türklerin fikirleri özellikle şehirlerdeki elit tarafından benimsenirken, 1920'lerde Lozan neticesinde hissedilen terkedilmişlik ve hayal kırıklığı duygularına rağmen Anadolu'daki Kemalist zaferin etkisiyle Kıbrıslı Türk nüfusunun genelinde bir Türk milliyetçiliği yayılmaya başladı. Mısırlı Necati gibi bu yeni çağın Kıbrıslı Türkleri, gün geçtikçe Storrs ve Münür'ün üzerlerindeki nisbeten geleneksel ve muhafazakar usluptaki idarelerine daha fazla karşı çıkıp, muhalefetlerini duyarlılığı artmakta olan halka anlatmayı yeğlediler. Storrs (ve doğrusu Koloniler Bakanlığındaki daha birçokları da) Kıbrıs Türklerini halen sadık ve pasif Müslüman nüfus diye algılamaktaydı, halbuki bu nüfus daha az kaderci ve siyaseten daha sorgulayıcı bir topluma dönüşmekteydi.

1928 yazında İngiliz idaresinin 50'nci yıldönümünü gösterişli şenlikler tertipleyerek kutlamaya çalıştığı esnada çıkan olaylar, Storrs için erken uyarı sinyali niteliğinde olmalıydı. Hatıratında Kıbrıslı Türklerin, Rumların boykotunu telafi ettiğinden; Mağusa'dan özel bir trenle bir Müslüman sporcu kafilesinin şenliklere katılmak için Lefkoşa'ya geldiğinden bahseder.²⁶ Ancak şenliklere katılımın Türklerde de bir mesele olduğunu ve dört Lefkoşa Belediye Meclis üyesinin [Fadıl Korkut, Mehmet Necmi (Avkırın), Dr. Pertev ve Şevket Bahçe] şenlikleri protesto edip beyannamelerinde "Kıbrıs kalelerinden Türk bayrağının indirilmiş olduğu gün, Kıbrıs Türklerinin şenlik günü olmayıp matem günü olduğunu," deklare etmiş olduklarını söylemeyi ihmal eder.²⁷

Her ne kadar Kıbrıs Türk halkının tümü bu kişilerin tertiplelediği boykot girişimlerine katılmadıysa da, bu sömürgecilik karşıtı yeni nesilden milliyetçiler, Kıbrıs Türk siyasetinde bir temel değişimin sembolü oldular. Temsiliyetle ilgili modern ilkeler ve gerekli siyasi donanım ve kabiliyet sahibi olan bu insanlar, Kıbrıslı Rumların muhalefetine karşı tümüyle Müslüman toplumun desteğine dayanan İngiliz siyaseti için zorluklar yaratmaya başlamaktaydılar.

Necati'nin, bu olayda boykotu destekleyenlerden biri olmaması ilginçtir. O, bu kez Evkaf kampındakilerin şenliklere katılım çağrısını destekleyerek, aksini yapmanın Rumların oyununa gelmek olacağını söyleyenlerdendi. Korkut'a göre: "Siyasi işlere karışmaya başlamış olan Necati... belediye üyelerinin beyannamesine taraftar olmadıkları hakkında bazı kimselere protesto kağıdı imzalattı. Bu işlere önyak olmak için Necati'nin nereden ilham aldığını öğrenemedim. Storrs'u memnun edebilecek olan kâğıdın hükümete verilip verilmediğini de soruşturmadım. Korkut'un dediği gibi, "Ne garip tecelli ki, bu olaydan kısa bir süre sonra Kavanin seçimleri Storrs ile Necati'yi karşı karşıya getirdi."²⁸ Nitekim Necati daha sonraları aynı Belediye Meclisi üyeleriyle çok yakın ittifak ilişkisine girmiş, hatta Kemalist bir aday üçlüsünün Kavanin Meclisindeki Storrs yanlısı güçlerin yerine geçmesi için yapılan 1930 seçimlerinde onlar ile birlikte tarihi bir kampanya yürütmüştür.

Storrs belki de, kendi yardımcısı konumundaki Reginald Nicholson'un Aralık 1928'de yazdıklarına daha fazla dikkat etmeliydi. Nicholson, Vali vekili olarak bulunduğu bir dönemde Koloniler Bakanına gönderdiği gizli bir mektupta Londra'yı ileriye görürcesine uyarılmıştı:

Hükümetin her zaman bütün Türk üyelerin oylarını elde edebileceğinden emin olamayız. Dış mihrakların yönetiminde değilse, onların desteğiyle, Kıbrıs'ta da son günlerde Türkiye'de yapılan reformları gerçekleştirmek amaçlı kararlı bir akımın işaretleri eksik değildir. Eski Türkler ile Yeni Türkler arasındaki çatlak şimdiden Türk toplumunun bütünlüğünü kırma süreci içerisindedir. Yeni akımın bir mensubunun şimdiki Türk üyelerin birinin yerini alması imkan dışı değildir ve o taktirde oyunu Rum çoğunlukla beraber kullanmanın partisinin yararına olacağı kanısına varırsa, öyle yapabileceği olasıdır.²⁹

Zamanın ileri gelen Türk milliyetçilerinin milli duygularını geliştirdikleri İdadi'de tahsil görmüş ve İngiliz yanlısı Evkafçı adayların karşısına çıkmış siyasi muhalif olan fertlerin fazlasıyla bulunduğu bir aileden olan Necati, aristokrat bağları olan bir aileden gelen ve Georghallides'in deyimiyle, "zamanın tipik İngiliz üst sınıf tahsili marifetiyle kültürel ve

ulusal üstünlük mefhumları geliştirmiş", Cambridge Üniversitesinde eski Yunan ve Roma medeniyetlerinin tahsilini almış olan Storrs ile pek kolay anlaşabilecek birisi değildi³⁰. Necati, Storrs'dan yaşça epey genç, yaş veya otoriteye pek saygı gösterme eğiliminde olmayan, Valinin takdir edebileceği gibi İngilizleşmemiştir. Necati, Storrs'un mezarının restorasyonunda saygı gösterisi yapıp mezar taşına "Büyük bir Türk ve Büyük Bir Adam" yazdırıldığı Kıbrıs'ta doğan ve orada gömülen Kâmil Paşa gibi Osmanlı İmparatorluğu geleneğinde yetişen, oturaklı devlet adamı kalıbından birisi de değildi.³¹ Aksine, Necati ihtiraslı, karizmatik, çoğunlukla kararlı ve oldukça inatçı, halkçı, popülist bir politikacıydı. Zamanına göre küçük bir servet sayılan aileden kalan mirası, Münür ve arkadaşlarını tahtlarından indirmek için iyi planlanmış bir seçim kampanyası uğruna harcamaktan çekinmezdi.³²

Storrs'un Türkleri aşağıladığı, onları bir nevi vahşi kabile gibi, Münür'ü kabile reisi gibi kullanıp halkın arzularını kaale almadan idare ettiği yönünde çarpıcı suçlamalar yapılacaktı. Korkut, "Storrs, bizi Afrika zencilerinden daha aşağı bir sürü sanıyordu" diye yazacaktı.³³ Aslında kendi önyargılarına rağmen, bu insanlar sanki Storrs'un keskin oryantalist bakış açısına tepki koymaktaydı. Kıbrıs'ta birçok başka İngiliz memuru da böyle görüntü arz etmişse de, bunun en çarpıcı örneği belki de Storrs'dur. Nitekim Edward Said, Storrs'u Lawrence ile birlikte İmparatorluk ajanlarının tipik oryantalist örnekleri olarak gösterir. Said'e göre bu ajanlar çok bilmişliklerine rağmen "günün sonunda Batının Doğuya olan geleneksel düşmanlığını ve Doğu'ya beslenen korkuyu ifade etmişlerdir."³⁴ Storrs'un Necati'ye olan husumetinin ne derece Said'in bu oryantalistlere atfettiği derin bağnazlığa veya politikalarının başarısızlığından kaynaklanan daha kişisel bir hayal kırıklığına dayandığı belki hiçbir zaman tam olarak bilinemeyecektir. Ancak yine de Said'in görüşleri, Storrs'un davranış ve tavırlarını anlamak için uygun ve daha geniş bir perspektif sağlar.

Ekim 1930 Kavanin Meclisi Seçimleri

1930 seçim kampanyası ve seçimin doğurduğu sonuçlar hakkında söylenebilecek birçok şey vardır. Bu seçimlerde Necati, Münür Bey'i önemli bir farkla yenilgiye uğratmıştır. Arkadaşı Zekâ Bey, Celaleddin Efendi'nin yerine geçmiş, Kemalist ekibin üçüncü adayı, Ahmed Said de, Eyyub'ü yenilgiye uğratmayı kıl payı kaçırmıştır. Eyyub sandalyesini ancak 24 oy farkla koruyabilmiştir.³⁵ Burada dikkatimizi yoğunlaştırmamız

gereken husus ise, Storrs'un kendisine başarıyla karşı gelenlere gösterdiği tepkidir.

Neticeler daha belirir belirmez, Storrs Necati'ye, "seçimini çok savurganca para dağıtarak sağladı," suçlamasını getirdi.³⁶ Nitekim, Necati kampanya için gerçekten büyük paralar harcadı; bunun da bir kısmını sonradan açıkça, Münür kampında bulunan casuslarının finansmanı dahil, çok da siyasi ahlaka uygun düşmeyen maksatlar için kullandığını açıkladı. Örneğin, Necati kendi ağzından: "Seçim günleri yaklaşmış, benim de casusum vardı... Bu adam Münür Bey'in çok sevdiği dostuydu. Ona yardım ettim "para verdim", yalnız istedim, 'Münür Bey'in yanından ayrılmaycan ve defter yazacan bana, postalayacan bileyim.' O da sadıkça bunu yaptı," demiştir.³⁷

Yine de, herşeye rağmen Necati'nin seçimlerdeki başarısını seçim yolsuzluklarına bağlamaya çalışmak, aslında Necati'ye olan gerçek desteği ve de Münür'ün İngiliz yanlısı tutumuna olan itirazın yoğunluğunu Storrs'un taktir edememe başarısızlığını kamufle etme çabasıydı.³⁸ Storrs, belki de neticeleri beğenmediğinden, gerçekte Kıbrıs'ta seçim yapılmasının yararına gönülden inanmamıştı. Ancak, kendisinin de kabullenmek zorunda kaldığı gibi, Kıbrıs'ta seçim yolsuzlukları tek taraflı ve istisnai değil, olağandı ve Münür de Necati'de olmayan Evkaf kaynaklarını mobilize etme imkanına sahipti. Bu değerli kaynakların geçmişte de seçim kampanyalarında rol oynadığını İngilizler de zaten teyid etmişlerdi.³⁹ Ayrıca, Storrs'un kendisinin de seçim sürecine Münür lehinde doğrudan müdahil olduğu iddia edilmiştir. Mesela maden işletmeleri müdürlerinden Kıbrıslı Türk çalışanlarına Necati'yi desteklememeleri için baskı kullanmayı teklif ettiği söylenmiştir.⁴⁰ Kaymak, sonraları böyle hükümet baskı ve müdahalelerinin geri tepip, sonunda milliyetçilerin 1930 seçimlerindeki zaferine katkıda bulunduğunu iddia etmiştir.⁴¹

Necati, Storrs'un seçime müdahalesinden endişelenmiş olmalı ki, kendi ifadesine göre, yeni atanmış olan Koloniler Bakanlığı Müsteşarına Valinin tarafsızlığı hakkındaki güvensizliğini ileterek Müsteşarın Kıbrıs'a gelip Storrs'un Münür lehinde seçim sahtekarlığı yapmasına engel olmasını istemiştir.⁴² Hatta, Necati'ye göre, neticede Müsteşar Drummond Shiels, seçimleri kaybedecek olan adaya, yani Münür'e destek olması nedeniyle Storrs'a çok kızmıştı.⁴³ Bizzat Shiels, seçimler sonrasında Storrs ve Münür'ün başka bir Kemalist Kıbrıslı Türkle, Raif

Efendi'yle (Rauf Denktaş'ın babası), ilişkileri hakkındaki bir dosyada yer alan belgeye çok zekice bir not düşmüştü:

İtiraf etmeliyim ki, Vali'nin görüşünde yansıdığı Münür Bey'e yönelik olan büyük hayranlığı ve şahsi arkadaşlığının tesiri altında olduğunu hissetmekteyim. Seçimlerdeki başarısızlığı onu çok üzmüştür... Bu meselenin adli yönü yanında, siyasi önemi de vardır. Rumlar hükümete karşı oldukça bütündürler. Türkler de, Kavanin Meclisi yapısına göre, Hükümete yardımcı olmuşlardır. Valinin, Türklerin bir bölümünden yana olduğu görünümünde olmaması çok önem taşımaktadır. Münür Bey'in partisine yakın olmasının gayet iyi nedenlere dayandığını biliyorum – çünkü güçlü bir şekilde İngiliz yanlısıdır – fakat diğer bölümün de daha fazla İngiliz karşıtı olmasını istemeyiz. Münür Bey'in partisi Hükümet Konağınca aşırı desteklenirse böyle olabilir.⁴⁴

Drummond Shiels'in adaya önceden planlanmış ziyaretinin tarihinin değiştirildiği bilinmektedir. Kıbrıs'a seçim sonrası değil, seçimlerin arifesinde gelmiştir ve Kıbrıs'taki İngiliz memurlar da bu değişiklikten, "seçim kampanyasının ortasında gelecek" endişesiyle tedirgin olmuşlardır.⁴⁵ Seçim gününe bir hafta kala başlayan ve gayriresmi addedilen bu ziyaretin gerçek maksadı Georghallides'e göre şu muğlak gerekçeye dayanır: Koloniler Bakanı "Passfield'in *statüko*'nun idamesi tercihi zemininde Shiels'in Kıbrıs'ın anayasal ve siyasi problemleriyle haşır neşir olabilmesi gibi muğlak bir gerekçeye dayanır."⁴⁶ Fadıl Korkut ise, "Toplumumuzun o zamanki kanaatine göre Doktor Shiller [Shiels olmalı. A.N.] Kıbrıs'ta bulunmamış olsa idi, Storrs'un bize karşı daha şiddetli davranarak seçimleri altüst etmesi ihtimal dışında değilmiş" demektedir.⁴⁷

Shiels'in adaylığı ziyaret amacı ne olursa olsun, genç, tecrübesiz ve kendinden emin Kemalist karşısında Storrs'un himayesindeki koyu İngiliz yanlısı Münür'ün yenilgisi Storrs için hiç şüphesiz ciddi bir sıkıntı kaynağıydı. Bu sıkıntı Koloniler Bakanlığındaki amirinin mevcudiyetiyle bir o kadar daha katlandı.

Seçim Sonrası

1930 seçimleri Kıbrıslı Rumlar bakımından nisbeten daha az dramatik geçmiş olsa da, yine de değişim getirmiş ve İngiliz yönetimine daha az ılımlı bakan, daha katı enosis yanlısı yeni Rum üyeler seçilmiştir.⁴⁸ Bir o kadar daha öfkelenen Storrs bu arada Necati'yi de polis gözetimine aldı. Buna gerekçe olarak da Londra'ya Necati'nin, "seçim gecesinde Türk Lisesinde İngiliz öğretmenlerden birinin saldırıya uğratıldığı bir

ayaklanmaya karışmışlığını” göstermiştir. İlaveten Necati’nin, “hükümet karşıtı Kemalist akımın öncüsü olduğunu” belirtmiş ve “hareketlerini gözetim altına almak gerekli olmuştur” demiştir.⁴⁹ Necati’nin İngiliz karşıtlığı sayılan faaliyetlerinin gözetimi senelerce sürmüş ve nihayetinde, Haziran 1937’de, Necati (Söz gazetesinin başyazarı Remzi Bey ile birlikte), “müsait bir fırsat belirirse müstemlekededen ihraç edilmeleri uygun” kimseler listesine gizlice dahil edilmiştir.⁵⁰

Necati seçimlerin hemen ertesinde Henniker-Heatton’la yer alan bir buluşmayı şöyle anlatır:

Vali Müsteşarı, Ronald Storrs’un müsteşarı Henniker-Heatton ikinci çayına davet etti ve arkadaşım, eniştem, tapu başkatibi Zihni Bey’i tercüman olarak götürdüm. Müsteşar bizi evin kapısında karşıladı... beni tebrik etti. Kırk yıllık ahbapmışız gibi samimi bir tebrik ile, sıkı sıkı elimi sıkı. Arkasından ne çıkacak diye bekliyordum. Oturunca bana, “Mecliste ne gibi bir siyaset takip edeceğinizi bana söyley misin?” [dedi]. “Anlamadım. Daha açık konuşun da anlayayım,” dedim. “Hükümetle mi gideceksin, Rumlarla mı gideceksin?” [diye sordu]. “Beni milletim seçti, seçimle geldim, büyük bir çoğunlukla. Milletimin menfaatini nerede görürsem oradayım. Ben ne satılmış bir adamım, ne de satılırım. Ciddi ve namuslu, milletperver bir adamım. Bana bunu sormak için mi bu çay ziyafetini çektiniz?” dedim. “Teesüf ederim! ... Daha fazla kalamayacağım ve çayınızı de alamayacağım. Allahsmarladık” dedim ve ayrıldım.⁵¹

Necati bu kez Vali Storrs’un kendisi tarafından makamına çağrıldı. Sözde bu toplantı Necati’nin de parmağı olduğu iddia edilen Lisedeki defter hırsızlığı olayını tartışmak içindi.⁵² Ancak Storrs’un buradaki esas amacının genç ve tecrübesiz siyasetçiyi genel anlamıyla hizaya getirip, hükümet çizgisine uyumunu sağlamak olduğu de düşünülebilir. Henniker-Heatton’un daha nazik ikna etme yönteminin başarısızlığından sonra biraz korku salacak olan bir tutum gerekli görülmüş olabilirdi.

Henniker-Heatton amirine, “Necati Efendi’ye haber salıp şimdi yapması gereken tek şeyin sebebiyet verdiği tahribatı düzeltmeye çalışması olduğunu iyice anlatmayı ve bunu da ancak Başöğretmenden özür dileyip kullanabileceği bütün nüfuzunu disiplinden yana kullanmasını istemeyi” salık vermiştir.⁵³ Bu öngörüye 30 Ekim’de Storrs şöyle cevap verdi:

N[ecati] Eff[endi]’ye dün haber saldım ve Polis Başkomutanının [ve aynı zamanda Evkaf’ın İngiliz murakkas üyesi olan Albay Gallagher] da bulunduğu bir buluşmada davranışlarıyla ilgili sert bir azarlamada bulundum. Sonra da orada Bay Grant’dan [Lisenin İngiliz müdürü] af

dilemesini sağlayarak Bay Gallagher ve Salih Hoca [Lise öğretmeni] önünde okul hayatına herhangi bir şekilde siyaset karıştırılmaması için ikaz ettim.⁵⁴

Tahmin edilebileceği gibi Münür yanlısı Hakikat gazetesinde yayınlanan görüşmenin seyri hakkındaki bilgiler de genelde bu doğrultuda idi ve Hakikat, "Affedilmek için yalvardı!" dediği Necati'yi bariz bir şekilde alay konusu yapmaya çalışıyordu.⁵⁵ Yani, hem Vali makamındaki dört duvar arasında, hem de halk önünde Necati'nin küçük düşürülüp, sindirilip, boyunun ölçüsünü alması beklenmekteydi.

Necati'nin olayların gelişimi hakkındaki anlatımı daha farklıydı. Necati'ye göre:

Yüzbaşı Şevket Efendi bana Valinin davetini getirdi; vali, vali konağında bekler diye. Gittim... Hükümet tercümanı da Mithat Bey idi... Gallagher beni aldığım defterler hakkında beni şikayet etti... Gallagher arasına gılcını çeker, bazı işaretler yapar, (askeri yeminmiş bu) Vali bana sorar... beni çocuk zannettilerdi... gorkudacaklar. O gün 28 Ekim idi. Ertesi gün Cumhuriyet Bayramı olacak... "Yarın Cumhuriyet bayramıdır. İskele'ye konsolosu tebriğe gidecekmin?" [diye sordular]. "Daima gittiğim gibi elbet yine gideceğim," dedim. "Halk Lefkoşa'da toplanırsa konuşacak mısın?" [diye sordu]. [...] "Duruma göre," dedim. [...] "Bu gibi milli günlerde ne konuşacağıma kendim karar vereceğim... Kanunsuz hareketlerde bulunursam beni mesul tutarsınız," dedim ve çıktım.

Eve geldikten sonra Başkumandanın ve Valinin bana yaptıkları muameleleri yersiz bulduğumu ve bir nevi hakaret saydığımı telegrafla Koloniler Bakanlığına bildirdim. Storrs da Münir Bey kadar, belki daha fazla, şaşkına döndü.⁵⁶

Kemalist çizgideki Söz gazetesi Necati'nin toplanan ahaliye konuşmakla kalmadığını, Liseye özel bir ziyaret yaptığını ve de orada talebelerin kendisini İstiklal Marşı ile karşıladığını yazacaktı.⁵⁷

Necati meseleyi burada da bırakmayıp, birkaç gün geçmeden Koloniler Bakanı Passfield'e kendisine uygulanan muamelenin sadece gereksiz değil, aynı zamanda aşağılayıcı olduğunu yazdı.⁵⁸ Bakana gönderilen şikayet mektubu şöyle diyordu:

Kıbrıs Valisi Hazretlerinin daveti üzerine Vali Konağına 29 Ekim 1930'da gittim. Beklentilerimin aksine orada yakışıksız ve halkın temsilcisi olarak pozisyonumun şeref ve haysiyetine denk olmayan şekilde muamele gördüm. Vali Hazretlerinin yaptığı muamele, eminim ki temsil ettiğim halka karşı hakaret ve aşağılama olarak görülebilecektir.

15 Ekim 1930 tarihinde halk ve talebelerin Kavanin Meclisi üyeliğine seçilmem dolayısıyla bana gösterdikleri olağan haklı heyecan üzerine umumi asayişin bozulduğu varsayımıyla Polis Başkomutanı önünde Vali Hazretleri tarafından azarlanıp tehdit edildim.

Saygıdeğer makamınıza arz etmek isterim ki müstemlekenin asayişini hiçbir zaman bozmadığım gibi, temsil ettiğim halk da İngiliz idaresinin başlangıcından beri hiçbir zaman hükümeti desteklemekten kaçınmamıştır.

Herşeye rağmen herhangi bir şekilde ülkenin kanunlarına aykırı davranmış olsaydım doğru yapılacak olan hukuki tedbirler almaktı.

Vali Hazretlerinin bu olaydaki davranışı hiç şüphesizdir ki İngiliz idaresinin gelenekleri ve prensipleriyle bağdaşmaz ve temsil ettiğim halk üzerinde o kadar derinden bir tesir bırakmıştır ki onların hükümete karşı beslediği geleneksel inanç ve güveni sarsabilecektir.

Dolayısıyla Vali Hazretlerinin bu davranışını şiddetle protesto ederim.⁵⁹

Storrs zaten Necati hakkındaki menfi görüşlerini ve kaygılarını Bakanına rapor göndererek önceden bildirmişti. “Necati Bey’in zayıf ve sorumsuz olduğu söylenir. Dış kaynaklı ve yeni türemiş olduğuna inandığım ‘Türk milliyetçi’ inancında olmasından dolayı Meclisteki tutumunun ne olacağını kestiremiyorum. Nitekim, temsil ettiği akımın hedeflerinin açıkça bilindiği söylenemez” diyerek de uyarıda bulunmuş Vali.⁶⁰ Necati’nin Lord Passfield’e ilettiği şikayetler sonrasında Storrs Bakana Necati ile buluşmaları konusuna tekrar dönme ihtiyacını hissetmiş ve yeni izahatlarda bulunmuş. Necati’nin “Önceleri özür dileyip” kendisine “disiplini sağlama yönünde Okul Müdürüne destek güvencesi vermesine rağmen” sonradan bu çizgisini değiştirdiğini savunmuştu:

Doğru olmayan hareketlerinin tamamıyla idraki içerisinde Saygıdeğer makamınıza müracaat etme cüretini göstermeyi yeğlemesi yeterince belli ediyor ki yapılan uyarı yerinde olmasına rağmen maalesef pişmanlıkla neticelenmemiştir. Hakikat şudur ki o, kendisini destekleyenlere karşı itibarını bu başvuruyla korumaya çalışan zayıf karakterli birisidir.⁶¹

Her ne kadar Kıbrıs’taki Kemalistlerin faaliyetlerini küçümsemeye çalışmayı devam ettirmişse de, zaman zaman da olsa, Storrs artık Londra’ya bazı gerçekleri ifade etmek zorunda kalıyordu. Amirlerine gönderdiği 4 Haziran 1931 tarihli gizli yazısı, kemikleşmiş politikaları hakkında herşeyin tamam olmadığını kendisinin de nihayet görmeye başladığı düşüncesini uyandırır. Storrs bu kez şöyle demiştir:

Rum üyelerinin daima kabul edilemez ve bazen da tahammül edilmez tutumu, Hükümetin Türklerin sadakatli işbirliğine güvenebildiği sürece

etkili olamamıştır. Bu artık elimizde değildir, çünkü Rumlar, Türk toplumundaki şahsi ve partisel rekabetten yararlanarak, son zamanlarda seçilmiş bir ehemmiyetsiz Türk Necati Bey'i ya satın alarak ya da başka şekilde ikna ederek kendileriyle birlikte oy vermeyi kabul ettirmişlerdir. Böylece Gümrükler Kanununu, 17 Nisan 1931 tarihli gizli yazımda anlattığım fenalıkları düzeltecek Köy Otoriteleri Kanununu ve daha başka önlemlerin geçmesini engellemeye muktedir olmuşlardır. Hükümeti küçük düşürmek için atılacak her adımda Necati Bey'in tam katılımı olacağını varsayabiliriz. Son günlerde Meclisin en aşırı solcu Rum üyelerinden Theodotou ile birlikte Maarif müdürü pozisyonunun şimdiki şeklinin lağvedilmesini ve yerine bir Rum ve bir Türk Müdür konulmasını önermiştir. Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini destekleyenlerin bundan daha iyisini istemesi düşünülemez ve öneri gündeme alınıp tartışılırsa geçeceği şüphesizdir. Necati Bey ülkeyi gezip Türk milli duygularını kamçulamıştır. 1 Mayıs'ta adanın her tarafından Türklerin buluşup siyasi ve dini lider olarak bir Müftü ve Evkaf Dairesi'ni devralacak bir komite atanmasını ayarlamıştır. 140 kişiden oluşan bu toplantı Milli Kongre olarak nitelendirilmiş ve ekte kopyalarını sunduğum beyannameler Merkez Komitesi ve "Müftü" tarafından çıkarılmıştır. Tabiidir ki bu durum sonrasında hatırı sayılır Türkler, din adamları ve köy temsilcileri mümkün olan en şiddetli şekilde protesto etmişlerdir.⁶²

Seçim sonuçlarının Kıbrıs'taki İngiliz yönetiminin eskisi gibi devam etmesi bakımından yarattığı sıkıntılara da değinmiş olan Storrs, " [İcra Konseyi Üyesi] Bay Stavrinakis'in son günlerde söylediği gibi anayasa şimdi bu değersiz Necati Bey'in şahsında odaklanmıştır" diye de eklemiştir.⁶³

Anayasal Sisteme Tehdit ve "Onüçüncü Rum"

Storrs'un tercih ettiği, üç Türk oyu ile dokuz atanmış İngiliz memurun oylarını, kendi belirleyici oyuyla birlikte Rumların oniki oyuna karşın birleştirip, Kavanin Meclisinde dengeyi elinde tutma sistemiydi. Necati'nin seçilmesinin yarattığı en büyük ve acil tehlike müstemleke hükümeti politikalarına muhalefette Rum üyelerle işbirliği yapma olasılığı idi. Şöyle ki Necati, Storrs'un kendi kelimeleriyle, "ırkının geleneksel düşmanlarıyla beraber oy veren," "Onüçüncü Rum" olacaktı.⁶⁴

Nitekim Necati seçim kampanyasında Rum siyasi sınıfıyla beraber çalışmaya hazır olduğunu açıkça vurgulamıştı da. Bağlıköy'de (Ambelicou) yaptığı bir konuşmada Necati, Kavanin Meclisine seçilmesi durumunda Münür Bey gibi her zaman Hükümeti destekler pozisyonuna

girmeyeceğinin işaretini vermişti. Daha da ileri giderek Rum üyelerin hükümette karşı durmada gösterdikleri cesareti Türk seçmeni önünde açıkça da övmüştü. Necati şöyle demişti:

Eğer Kavanin Meclisi üyeleri ve de özellikle Türk üyeler İngiliz üyelerle işbirliği yapmış olmasa böyle olmayacaktı. Rum üyeler her zaman adanın yararına uğraşmalarına rağmen her defasında yenilirler, çünkü 12'si birlikte oy verse de, Türk ve İngiliz üyeler 13 olur. Bizim Kavanin Meclisindeki üyelerimizin lideri Münür Bey hiçbir zaman mecliste itiraz koymaz. Münür 5 seneden beridir Kavanin Meclisinde görevli. Hanginize ne yararı olduğunu bana söylemenizi isterim?⁶⁵

Storrs seçimin neticesine şüphesiz çok üzülmüştü. İnsanın önemli yanılgılarına üzülməsi anlaşılabilir. Ama Storrs'un bu üzüntüsü, (hatta utanç hissiyatı), Necati'nin zaferinin gerçekte neyi temsil ettiğini algılamasını fazlasıyla engelledi ve kendi suçluluk payını kabulleneceğine, bunu hep başkalarına yönlendirmesine sebep oldu. Gençlik yıllarında ev paylaştığı arkadaşı Philip Graves'e "Egyptian Gazette"nin Kahire muhabiri iken yazdığı şahsi bir mektupta Storrs serzenişte bulunuyordu:

Bütçemi yeni seçilmiş ve olağanüstü süprüntü bir Kavanin Meclisini demir kapılardan içeri zor kanaat sürüklemeye çalışmaktayım. Oylarına nihai olarak yasa geçirmede muhtaç olduğum üç Türk üyeden birini Rumlar satın almış.⁶⁶

Storrs'un, ispatlanmamış "Necati'yi Rumların satın aldığı" suçlaması bazı hakikatleri gizlemektedir. Necati'nin gayet meşru ve takdire şayan bir şekilde yapmaya çalıştığı Kıbrıslı Rumlarla birlikte koloni hükümetinin bazı politikalarına karşı ortak zemin bulmaktı. Ancak öz milli mesele sayılabilecek konularda ödün vermeme konusunda çok hassastı. Nitekim Storrs, Necati ve destekleyicileriyle köprüleri yakmayıp, çoğalmakta olan güçlerini görüp, desteklerine talep olma siyasi kabiliyeti sergileyebilmiş olsaydı, 1930 seçimlerini kazanan Rum ve Türk milliyetçileri arasındaki bu temel ayrılığı kendi çıkarları doğrultusunda belki de kendi lehine istismar edebilecekti. Georghallides'in ifadeleriyle:

İngiliz-Türk siyasi ilişkilerinin dikte ettiğini iki Kemalist üyenin seçilmesi gerçeğiyle bağdaştırmayı Storrs'un kabullenememesi ve neticede Türk liderlerle olan anlaşmazlıklar Rumlar yönünden Meclisin işine olumlu yansımıştır. Selefleri Münür ve İrfan Beyler kadar *enosis*'e [Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine] karşı olduğunu göstermişse de, Necati İngilizlerden yönetimden farklı düşündüğü

toplumsal meselelerde ayrı düşmüştür ve başka meselelerde Rumlara belirgin ortak çıkar uğruna katılmıştır.⁶⁷

Storrs'un daha önceleri söylediği gibi Necati mecliste Theodotou ile bile ortak zemin bulabilmişti. Vali Vekili Henniker-Heatton 7 Ağustos 1931 tarihli gizli bilgi notunda Londra'ya bu meselede, "son oturumda Gündem'de öneriye yer bulmamak usulüyle acil zorluk giderilmiştir," haberini vermişti.⁶⁸ Ama "tehlike" sonlandırılmamıştı. Tabiidir ki, İngiliz karşıtı Rum siyasi liderliği, Necati gibi hükümetten bağımsız olabilecek kişilerin seçilmesi arzusunun ifade etmişti. Hatta, "Evkafın vasiliğinden kurtulmak isteyen ilerici Türklerin" de varlığını tanımıştı.⁶⁹ Ancak Necati'nin kendi halkının da ötesinde, Rumlar arasında da takdir görmesi, onların "kuklası" olduğu anlamına getirilemeyecektir.⁷⁰ Kavanin Meclisinin 1931 Bahar oturumunda Rumlarla güç birliği yapıp hükümeti yenilgiye uğratmaktan az önce bu aynı "kukla", kendisini önceleri takdir eden aynı Rumlar arasında infial yaratmıştı. Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde hiçbir iddiası olmadığını ısrarla söyleyip Kıbrıs'ın tarihi ve coğrafyası itibarıyla Türkiye'ye bağlı olduğunu, hatta Rum Meclis üyelerinin büyük öfkesine karşın, "bu ada Anadolu'nun bir parçası olduğuna göre üzerinde bulunan buranın yabancıları olanların Yunanistan'a gidebileceğini[!]," söyleyen Necati'nin ta kendisiydi.⁷¹ Her ne kadar Necati enosis bağışmalarına karşın açıkça İngiliz idaresinin sona ermesi çağrısında bulunmamışsa da, ada Türklerinin haklarına saygılı davranılmasında ısrarcı olmuştur. Necati, enosis karşıtlığından, İngiliz Valisinin her konuda hamiliğine sığınmayı anlamamıştı. Fakat arkadaşlarıyla birlikte taşıdığı kaygılara, dile getirdiği taleplere Storrs daha fazla önem verseydi eğer, belki Necati'yi ve Kemalistlerin genelini müttefiği haline getirebilirdi.

Halbuki Storrs Türk milliyetçilerini daha da kızdıracak, çatışma dolu ve kışkırtıcı bir yön seçti. Kendilerini dehşete düşürecek şekilde Münür'ü 28 Ekim 1930'da (halkın oylarıyla düşürüldükten sadece bir hafta sonra) İcra Konseyine tayin edip, 1 Ocak 1931'de Resmi Gazete'de verildiği yayınlanacak olan O.B.E. [İngiliz İmparatorluğu Payesi] ödülünü şahsen takdim etti.⁷² Georghallides'in deyimiyle aşağılayıcı son davranış, "Münür Bey'i eleştirenlere inat edencesine Türk [Evkaf] Murahhasına artık mensubu olmadığı Kavanin Meclisi bahar oturumu açılışında, 14 Nisan tarihinde İngiliz İmparatorluk Payesi nişanını takmasıydı."⁷³ Storrs inatla çatışma politikası sürdürmeyi seçmişti.

Özellikle bu dönemde Storrs, Yunan ve Türk siyasileri dışta Türk-Yunan dostluğu iklimini yeşertmeye çalışmaktayken, bunun Kıbrıslı Rum

ve Türkler arasında bir ittifak oluşturulması olanağına katkı sağlayacağını hesaplayabilmeliydi. Haziran 1930'da Türkiye ve Yunanistan, aralarındaki sorunların çözümü için bir dizi anlaşmanın ilkinin imzalamış ve ardından tekrar iktidara dönmüş olan Venizelos Türkiye'yi ziyaret için davet edilmişti. Ekim sonunda başarıyla gerçekleşen resmi ziyarette dostluk ve işbirliği anlaşmaları imzalanmıştı ve ardından Türk Başbakanı İsmet Paşa Atina'ya iade-i ziyarette bulunmuştu.⁷⁴ Türkiye ve Yunanistan daha yakın geçmişte yaşananlara rağmen yeni sayfa açmaya çalışırken, Kıbrıs'ta Rum ve Türklerin birbirleriyle çatışma içerisinde olması herhalde yakışsız olurdu. Aksine, bu iki devlet arasında doğan yeni uzlaşma ve dostluk devri Kıbrıs'a da yansımıştı. Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler adada toplumlararası güçbirliği yapılmasına son derece elverişliydi ve gerek Kıbrıslı Rumların gerekse Kıbrıslı Türklerin basınları ve de politikacıları tarafından da bu gerçek vurgulanmaktaydı.⁷⁵ Georghallides'e göre Necati Koloni Hükümetine karşı Kıbrıslı Rumlarla daha kapsamlı bir işbirliği hareketinin liderliğini yapmaya hazır olduğunu ziyaretine gittiği Başpiskopos Kyrillos'a da teyid etmişti.⁷⁶ Diğer yandan bazı Rumlar da toplumlararası işbirliği konusunun getirebileceği kazanımları ön planda tutmaktaydı.⁷⁷

İşte bütün bunları Storrs göremedi ve Büyük Buhran'ın etkisinin de hissedilmeye başladığı bir dönemde kendisinin yeni vergi koyma çabaları, korkulan Rum-Türk ittifakıyla Kavanin Meclisinde reddedildi. Böylece bir bakıma öngörülebilir bir kriz gerçekleşmiş oldu. Şükrü Sina Gürel, aslında geneliyle çok değerli olan bir çalışmada, Necati'nin Rum üyelerle birlikte oy kullanmasının "ilginç" olduğunu vurgular. Rum tarihçi, Alastos Doros rumuzlu, Evderos Ioannides, "28 Nisan 1931'de, bir Türk temsilci ilk kez ... Kavanin Meclisinde Rum üyelerle birlikte oy kullanmıştır" der."⁷⁸ Aslında böyle bir işbirliği kesinlikle ilk kez olmamış, birçok kez olmuştur. Belki de "ilginç" olan hem Türk hem de Rum tarihçilerin ve birçok kez İngiliz yazar ve yöneticilerin dahi bunu bu şekilde bilmesi veya yansıtmasıdır. Sanırım bu, en azından bir ölçüde, Türklerde Rumlarla her zaman ayrı siyaset güdüldüğü önyargısından, Rumlarda ise Türklerin hep İngilizlerin emrinde olduğu önyargısından kaynaklanmıştır. Fakat unutulmamalıdır ki, Storrs adaya ayak basmazdan sadece bir gün önce Münür Bey'in başını çektiği Türk üyeler bile, benzer bir konuda Mecliste Rumlarla birlikte hareket etmişti.⁷⁹

Bu defaki toplumsal işbirliğinin özelliği, Storrs'un Kavanin Meclisinde nisbeten kolay bir dönem yaşamasının ardından, kritik bir dönemeç

sırasında gerçekleşmesi idi. Dahası Necati, sadece sırası geldiğinde belirli bir olaya özgü olmadan, Kıbrıslı Rum ülkedaşlarıyla devamlılığı olabilecek bir işbirliği devresini başlatmaya gönüllü olduğu izlenimini veriyordu.

Storrs şimdi yeni önlemlerini Krallık Konseyi Emirnamesi kararı ile, halkın temsilcilerinin arzusunun dikkate alınmadan empoze ediyor ve bu durum sadece Rumları değil Türkleri de öfkeliyordu. "Hükümet Yumruğunu Çevirdi" başlıklı baş sayfadaki yazısıyla Remzi Bey, Söz gazetesinin 17 Eylül 1931 tarihli sayısında: "Dünya yüzünde bütün Hükümetler bu dehşetli (kriz) belasını bertaraf etmek için en mütacel işlerini tehir etmişler[ken] ... [bizde] Hükümetin bu yolu ihtiyar eylemesi şüphe yoktur ki Kıbrıs'ın umum halkını yeis ve endişelere sevkedecek ve müntahap azayı Kavanin Meclisine devam edip etmemeleri noktası üzerinde çok düşündürecektir. Zira halkın arzu ve emeline muvafık olmak üzere verilen reylerin bir kıymet ve ehemmiyeti olmadığı bilfiil sabit olduktan sonar tekrar Meclise gitmenin bir lüzum ve faydası olduğuna inanmak müşküldür kanaatındayız" diye yazmış.⁸⁰ Bu arada, birkaç sene önce "Kıbrıs Geliri" meselesinin Kıbrıslılar lehine çözüme kavuştuğu ilan edilirken bazı gerçeklerin gizlendiği haberi sızdırılıp, Kıbrıslıların ödenmesi öngörülenden de fazla ödediği ve bu fazlalığın İngiliz Hazinesine mal edilip Kıbrıslılara iade edilmeyeceği anlaşılınca ve de ilaveten adadaki iktisadi durum da gittikçe kötüleşince siyasi karışıklık zemini oluştu.⁸¹

Halkın çıkarları bakımından yaklaşmış olsa, belki de ortak bir amaca yönelik gayret gösterilip sömürge karşıtı Kıbrıslı Rum ve Türklerin paylaştığı bir direniş için müşterek bir program geliştirilmesi daha isabetli olurdu. Nitekim Necati böyle bir yola sıcak bakabilirdi ve en azından bazı Kıbrıslı Rumlar da bu yönü düşünmüşlerdi.⁸² Halbuki Rum siyasi liderliği Kıbrıslı Türklerin tamamıyla reddettiği Yunan konsolosu Kyrou'nun da teşvik ettiği enosis çağrısıyla direniş bayrağını çekmeyi tercih ettiler ve böylece Kıbrıslı Türklerin Rum gayretlerine katılma olasılığını da ortadan kaldırmış oldular.⁸³ Georghallides'in kabul ettiği gibi Rumların daha ılımlı siyasi kadroları da bu isabetli açılımı yakalamayarak insiyatifi aşırı milliyetçilere bıraktı.⁸⁴

Ekim Ayaklanması neticede enosis ile sonuçlanmadı, fakat özellikle Vali'nin ikametgahı ve çalışma yeri olan Vali Konağının yakılması ile sömürge yönetimine ve onun adadaki en kıdemli yöneticisine yine de bir sıkıntı kaynağı oldu.⁸⁵ Ayaklanma girişimi çabucak bastırıldı, ancak

sömürge binaları ve bayraklarıyla birlikte Storrs'un gurur ve itibarı da büyük ölçüde alevler içinde kaldı.

Her ne kadar Storrs ada üzerinde asayiş ve kendi otoritesini tekrar tesis etmiş, hatıralarında vurguladığı üzere amirlerinin alenen desteğini almış ve Koloniler Bakanının "zor bir durumu" halletmesinden memnuniyetini belirttiğini anımsıyor olsa da, Georghallides'in ifadesiyle Koloniler Bakanlığındaki "hakim görüş Valinin durumu çok kötü okuduğu," yönündeydi.⁸⁶ Ayrıca Storrs'un itibarının amirleri, meslektaşları ve İngiliz kamuoyu arasında, gerek anavatanında, gerekse adada, iyice sarsılmış olduğunun aslında farkında olduğu özel yazışmalarından da görülebilir.⁸⁷ Kupürünü sakladığı başka bir İngiliz sömürgesinin İngilizce yayını olan "Egyptian Gazette"de kendisine sempati gösteren bir başmakalede, "Kıbrıs'ta, son çıkan kargaşalıklarla ilgili bütün suçu şimdiki Vali'ye yükleme eğilimi vardır. Bu tutum halkın sadece bir kısmının değil, Kıbrıslıların genelinde, Kıbrıs'ta memur olan ve de olmayan İngilizlerde de böyledir. Valinin desteklenmemesi neredeyse evrenseldir..." denmişti.⁸⁸ Acilen ayrılma arzusuna rağmen Storrs, muhtemelen hoş olmayan ani şekilde geri alındığı görünümü vermemek amacıyla, adada makul bir süre daha, Haziran 1932'ye kadar, bırakılmıştı. Storrs özel bir mektubunda, "burada altıncı yıl kalmayı hiçbir zaman istememiştim ve şimdi ülkeden ve halkından o kadar çok bıktım ki [Ekim Ayaklanmasından önce] o kadar yakın görünen alternatif, şimdi en üst derecede arzulanan oldu."⁸⁹ Nihayetinde Kıbrıs'tan Kuzey Rodezya'ya (çok da meraklısı olmadığı bir görev yerine) gönderildi ve oradan, sağlık sorunu nedeniyle 1934'de emekliye ayrıldı.⁹⁰

Zaman geçmesine ve gerçeği örtme çabalarına rağmen, Kıbrıs'ta başına gelen gurur incinmesinden Storrs kolay kurtulamadı. Sonraları hatıratı için ilgili bölümleri üretmekte özellikle zorlandığını ve Kıbrıs'ta geçirdiği zamanın kendisine verdiği acıyı atlatamadığını kaydetmişti.⁹¹ Ayrıca, "Küçük Türk" diye aşağıladığı Necati'ye karşı beslediği husumet de kolayca dinmemiştir.⁹²

Sonuç

Necati ile Storrs'un ilişkilerini değerlendirirken Necati'nin de siyasi açıdan çok masum olmadığını, Makyavelist siyasi taktikleri kullanabildiğini ve hemen her siyasi lider gibi şahsi hırs dahil birçok unsurun birleşmesinden etkilendiğini kabul etmeliyiz. Belki de, resmi olan tarih anlatımlarınca çok uzun süredir es geçilmiş olsa da, Necati'nin

Kıbrıslı Rum siyasi liderliğiyle işbirliğine bakış açısından çıkarılabilecek değerli dersler de vardır.

Bununla beraber, Necati'nin Storrs'a karşı direnişi ve 1930 seçimlerindeki zaferi belki de, sonraki çeyrek yüzyılda aktif siyasete devam ettiyse de, siyasi hayatının en üst noktasıydı. Diğer taraftan Storrs için Kıbrıs'taki başarısızlığı geleceği çok parlak görünen mesleki hayatını pratikte noktalamıştır. Adadaki görev süresini daha başarılı tamamlamış olabilseydi kariyeri bakımından daha yüksek mevkilere ulaşabilirdi. Storrs ne "kötü", ne de olağanüstü sevimsiz ve ahlaksız biriydi. Her ne kadar da mağrur, tepeden bakan ve bazen de, özellikle Kıbrıslı Türklere karşı, duyarsız tavırlar takınmışsa da, hatta bazı davranışları ahlâki yönden sorgulanabilir olsa da, temelde kendisine verilen görevi, gelişmeleri yeterince okuyamaması, dik kafalığı ve esnek olmayışı neticesinde iyi yapamaması bakımından sorgulanabilir.

Storrs'un Kıbrıs'taki Türklerin siyasetinin değişken niteliğine uygun ve etkin çareler geliştirememesi aşağıdaki sebeplere dayanır:

İlk olarak kendisiyle şahsi arkadaşlık kurduğu ve aşırı derecede güvendiği Münür'e – o kadar ki ondan "Kıbrıs'ın vazgeçilmez ve daimi Atatürk'ü" diye bahsetmiştir – belki de fazla sadık kalmıştır.⁹³ Münür Bey'in etkin bir yönetici olmadığı veya "ehemmiyetsiz" olduğu söylenemez, ancak Necati gibi daha karizmatik bir liderin halka yakınlığına sahip değildi ve parçası olduğu toplumun geçirdiği ve geçirmekte olduğu değişimin tam manasıyla farkında değildi. Sanıldığı gibi, halkın benimsemekte olduğu Kemalist çizgiye tamamiyle yabancı değildiyse de, Necati'den çok daha uzaktı.

Birinciyle ilişkili bir ikinci husus, Storrs Kıbrıslı Türklere yaratıcılık esasında verimli iletişim ve ilişki kurma beceri ve duyarlılığını gösteremedi, gösterme gereğini de hissedemedi. Necati'nin atılgan, inatçı ve talepkâr şahsiyeti Storrs'un daha aristokrat, belki de biraz kendini beğenmiş tutumuna ters düşmüş, kabaca gelmiş olabilirdi. Ancak Lawrence'ın "Yakın Doğu'daki en parlak İngiliz" – "şüpheli veya inatçı doğululara nasıl muamele göstermesi gerektiği konusunda her canlı İngiliz'e ders verebilecek" kimse ve harika bir diplomat olarak tanımladığı Storrs'un, yerli halkların usta idarecisinden Necati'yle bile köprü kurabilmesi beklenebilirdi. En azından Kavanin Meclisi seçimlerinde siyasi "ehemmiyetini" ispat ettikten sonra bu ilişkiyi gerçekleştirmeyi becerebilmeliydi.⁹⁴ Ama belki de böyle övgüler Lawrence'ın sonra eklediği, biraz çelişkili gözlemlerle birlikte

değerlendirilmeli. Lawrence, Storrs'un "nadir olarak başkalarına tenezzül eden, tahammülsüz bir beyine" sahip olduğunu da belirtmişti.⁹⁵

Üçüncü olarak, Storrs Kıbrıs'ta Türk milliyetçilik duygularının gelişmesini anlamakta başarısızdı. Necati'nin başarısı, kısmen de olsa, bu milliyetçilik yükselişinin bir neticesiydi. Storrs için (çok geç olana kadar) bu bozguncu Kemalistler sadece can sıkıcı küçük baş belâlarıydılar, fakat sadık Müslüman halkının sadakatini bozacak kadar tehlike arz etmezlerdi. Evet, Ekim 1931 İsyanından sonra Kemalist sembol, söz ve gösteriler de Rum milliyetçiliği gibi sistematik ve sert şekilde bastırılmıştı. Ancak her iki konuda da bu baskıcı önlemler çok geç gelmişti ve aslında geri tepmeye yüz tutmuş nitelikteydi.

Dördüncü olarak, önceden geri tepen önlemler arasında, Storrs'un Kıbrıslı Türklerin geleneksel Müftülük ve Kadılık kurumlarını Evkaf'ın yönetimi altına alıp, üzerlerindeki otoriteyi merkezileştirme çabaları ve ayrıca Türklerin Lisesini İngiliz nezaretine alma ısrarı, özellikle Kıbrıslı Rumların kurumlarının çok daha fazla olan bağımsızlığıyla kıyaslandığında, siyasi tepkiye dönüşen büyük hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bu tepki, yalnız Storrs'un idaresinde değil, ondan sonra da senelerce yeni Kıbrıslı Türk liderliği ile sömürge yönetimi arasında devam eden bir çekişme konusu olmuştur. Bu önlemlerin muhaliflere, etrafında birleşebilecekleri elle tutulur malzeme yaratmaktan başka yararı olmamıştı.

Beşinci ve son olarak, Storrs 1920'lerin sonunda Yunanistan ve Türkiye arasında daha sıcak ilişkilerin etkisini hesaba katmayı ve yaşanan bu gelişmeler ışığında politikalarında daha fazla esneklik ve ince ayar gerektiğini düşünemedi. Necati'nin Rum yanlısı olduğu suçlamaları ve hatta "Onüçüncü Rum" yakıştırmaları değişik bir dönemde bu yeni politikacıya zarar verebilirdi; fakat bir barışma döneminde onun siyasi itibarını ciddi bir şekilde zedeleyebilecek nitelikte değildi.

Yukarıda anlatılan başarısızlıkların da neticesidir ki, Storrs'un döneminde sömürge idaresinin Kıbrıs Türkleri üzerindeki etkinliği azalmıştır. Ayrıca, kanımca Storrs, Necati'yi aşağılayıcı bu kaba sözleri, kısmen Necati'nin küstahlığı diye algıladığı için kullandıysa da, kısmen de kendi bilinçaltında yaşadığı başarısızlığı örtmek için kullanılmıştır. Bu başarısızlık Necati'nin kim olduğunu ve neyi temsil ettiğini kabul etmeyip, gerekeni zamanında yapamamanın neticesiydi; suçlu olduğunun en azından bilinç altında yer etmesiydi. Ama son tahlilde, Necati,

Storrs'un kendi suçluluk duygularını giderebilmesini sağlayacak düzeyde bir günah keçisi de değildi.

Notlar

¹ Yazar bu yazının düzeltmelerinin yapılması konusundaki katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Kudret Özersay ve İlker Nevzat'a teşekkür etmeyi borç bilir.

² Storrs'un 16 Ekim 1930 tarihli yemek davetinin katılımcıları listesine el yazısıyla aldığı notlardan. The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 1, Cyprus, 1927-1931, Letters.

³ 1930'da Kavanin Meclisine daha radikal bir Rum milliyetçi ekibin seçilmesinden sonra Storrs şöyle yazmıştı: "Şimdi bile üç Müslüman Türk üyenin hükümetle birlikte oy kullanmalarına güven olduğu takdirde devam etmek mümkündür... Üzücüdür ki koyu bir milliyetçi ve Kemalist olan Türk Konsolosu Asaf Bey sadık Türk çoğunluğuna karşı küçük ancak faal muhalefet unsuru yaratmayı başarmıştır. Entrikalarını keşfedip Hükümete rapor verdim ve geri çağırılmasını sağladılar, ancak o zamana değin Türk seçmenini o kadar etkilemiş ki artık hükümete destek olması güvenilemeyen bir Türkün seçimi Rumlar tarafından sağlanabilmişti. Samandan [zayıf] adam olmasına karşın, neticede Kavanin Meclisinde belirleyici oyun sahibi oldu. Bu güç dengesini tamamıyla altüst etmişti." Storrs 1943, 501; Takdire şayandır ki, Necati'nin kendisi siyasi başarısının bireysel değil, kolektif niteliği olduğunu kabul etmekten geri kalmamıştı. Özkan 1967.

⁴ Bkz. Georghallides 1979, 344-349.

⁵ Georghallides 1988, 18.

⁶ Bkz. Storrs 1943, 487-8 ve 498, ve Georghallides 1988, 24-25.

⁷ Hill 1952, 476-477.

⁸ Storrs 1943, 478.

⁹ Storrs'dan GL'ye, 15 Kasım 1928. The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 1, Cyprus, 1927-1931, Letters.

¹⁰ Crawshaw Storrs'u "kusursuz bir filhelen" olarak tarif etmiştir ve İngiliz yönetimindeki ilk ciddi tedhiş patlamasının Storrs'un valilik döneminde gerçekleşmesinin kaderin cilvesi olduğunu belirtmiştir. Crawshaw 1978, 26-27.

¹¹ Storrs 1943, 22-23.

¹² Bkz. Lawrence 1962, 56-57.

¹³ Gazioglu 1997, 62.

¹⁴ Gazioglu 1997, 62.

¹⁵ Behçet 1969, 314 ve 314n.

¹⁶ Münir Bey ve diğerleri tarafından Vali Müsteşarı'na, 24 Mart 1930. SA1/1320/1928, 13; 11 Nisan 1930'da Resmi Gazete'de "Yeni Türkçe Harfleri"

hakkında şu ilan verilmiştir: “Genel bilgi için ilan edilir ki Hükümet Türkiye Cumhuriyeti’nde son günlerde kabul edilen yeni Türkçe alfabesinin bu sömürge de kullanıma 1 Ocak 1932’den itibaren girecek... Hükümetin çıkaracağı tüm kanunlar, tasarılar, Krallık Konseyi Emirnameleri ve tüm yönetmelik ve kurallar yalnızca yeni alfabeyle göre basılacaktır.” Ayrıca, tüm Müslüman memurların bundan böyle alfabeyle belirlenen tarihler içinde öğrenmek zorunda olacakları da belirtilmişti. Cyprus Gazette 11 Nisan 1930; Söz 27 Mart 1930.

¹⁷ Münür Bey’in diğer iki Türk üye üzerindeki etkisini vurgulayan, “Münür Meclisteki iki meslektaşının oylarını da kontrol eder,” diyen Nicholson’un gizli gönderisi de var. Bkz. Nicholson’dan Koloniler Bakanı’na, 20 Aralık 1928. CO 883/8, 96.

¹⁸ Dr. Eyyoub’dan Stevenson’a, 11 Aralık 1922. SA1/1273/1922, 10.

¹⁹ Bunun neden böyle olduğu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Nevzat 2005, 288-289.

²⁰ Storrs’dan Shuckburgh’a (ek’te), 12 Mart 1930. CO 67/233/14, 47.

²¹ Storrs’dan Koloniler Bakanı’na, 7 Mayıs 1930. CO 67/235/13, 32.

²² Storrs’dan Koloniler Bakanı’na, 7 Mayıs 1930. CO 67/235/13, 32.

²³ Gürel 1984, 172; Erken sömürge dönemindeki siyasi gelişmeleri araştırmaya ciddi zaman ve enerji ayıran ilk Kıbrıslı Rumlardan Georghallides, İngilizlerin Storrs döneminde adadaki Türkler üzerinde Münür vasıtasıyla dolaylı etki kurmaya çalışmışlarsa da Rumlardan benzeri bir “etki sistemini” hiçbir zaman geliştiremediklerini söyler. Georghallides 1985, 490.

²⁴ Storrs 1943, 501.

²⁵ Bkz., ör., Purcell 1969, 243 ve Georghallides 1985, 467. Ayrıca bkz. McHenry 1987, 134.

²⁶ Storrs 1943, 488-489.

²⁷ Korkut 2000, 68.

²⁸ Korkut 2000, 36; Kıbrıslı Türklerin şenlikler esnasındaki durumları hakkında başka yazışmalar, değerlendirmeler ve makaleler Kıbrıs sömürge hükümeti tarafından tutulan SA1/623/1928 numaralı dosyada bulunabilir.

²⁹ Nicholson’dan Koloniler Bakanı’na, 6 Aralık 1928. CO 67/227/4, 260. Buna rağmen, Nicholson’un kendi değerlendirmelerinin de birçok kez birbirini tutmadığı bir gerçektir. Bkz., ör., Nicholson’dan Koloniler Bakanı’na, 30 Ocak 1929. CO 67/227/4, 131.

³⁰ Georghallides 1988, 18-19.

³¹ Storrs 1943, 496-497.

³² Necati, kampanya için hatırı sayılır bir miktar sarfettiğini kendisi de açıkça kabul etmiştir. Özkan 1967; Korkut, Necati’nin babasından kalan mirası kampanya için kullanacağına önceden and içtiğini ve ayrıca gayretlerini finanse etmek için borca bile girdiğini söyler. Necati’nin bu amaç uğruna 3000 İngiliz sterlini harcadığını şahsen bildiğini iddia eder. Korkut 2000, 39-40.

³³ Korkut 2000, 70; Seneler sonra başka bir milliyetçi lider, özellikle 1931 İsyani'nın ardından uygulanan sıkı tedbirler içeren döneme yönelik olarak, İngilizlerin Türklere bakış açısı hakkında hemen hemen aynı ithamda bulunacaktı. Kaymak 1968, 9.

³⁴ Said 1979, 237 ve 245-246..

³⁵ "Limasol ve Larnaka" bölgesindeki bu seçim aslında üç yönlü bir mücadele idi. Eyyub ile Said'in en güçlü adaylar olmalarına karşın, Ahmed Hulusi Köprülüzade isimli üçüncü bir aday da vardı ve bu üçüncü aday da neticede 644 oy almıştı. [Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 29 Ekim 1930. SA1/1430/1930, 8]. Georghallides, Türk konsolosunun her iki rakibiyle işbirliği yaptığı hakkında Eyyub'un şikayet ettiğini söyler. Ahmed Hulusi'nin seçime girmemesi halinde, kendine atılan oyların daha büyük bölümünün kendisi gibi muhalif olan ve konsolosa ilişki içinde olan Said'in elde edeceğini varsayabiliriz. Yani, aslında, bu seçim bölgesinde de oyların çoğunluğunun İngiliz yanlısı adaya karşı olduğunu ve sadece iki aday olmuş olması durumunda seçimi Eyyub'un değil de Said'in kazanmış olacağını tahmin edebiliriz. Georghallides 1985, 467.

³⁶ Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 12 Mart 1931. CO 67/238/11, 29.

³⁷ Özkan 1967. Necati destekçilerinin köylerde yalan propaganda yaydıklarını da kabul etmiş ve ayrıca demiştir ki: "Geceleri çirkin yazılarla Münür Bey'e mektup yazardım ve şoförüm gittiğim köylerden atardı, altına [sahte] isimler atardım. Mesela: 'Münür Bey, sen rahatına bak. Mısırlının oğlu geldi, rey isterdi, (köylü ağzından), biz sana rey vereceğiz, seni isteriz [...] Bir defa gelmek sana kafidir.' Münür Bey mektupları aldıkça otururdu, biz faaliyet gösterirdik." Özkan 1967.

³⁸ Necati üyeliği elinde tutan adayı, Münür'ü, 1993 oya karşı 1553 oyla yendi. Storrs'dan Koloniler Bakanı'na (ek'te), 29 Ekim 1930. SA1/1430/1930, 8.

³⁹ Bir raporunda Storrs şöyle der: "Meselenin kökeni halk oyu ile seçimin denendiği her türlü genel ve yerel idari seçimlerde her yönden Kıbrıs'ta başarısız olmuştur. İstisnasız, seçimler kargaşa, yolsuzluk ve yılgınlık ile neticelenmiş ve alayvari, gayri ciddi olmayan bir temsiliyet üretememiştir." Storrs'dan Shuckburgh'a, 12 Mart 1930. CO 67/233/14, 36-37; İngilizler de nitekim geçmişte Münür'ün selefiyle ilgili Evkaf'ın kaynaklarının seçimlerde suistimal edilebileceğini teyid etmişlerdi. Bkz. Clauson'dan Bonar Law'a, 6 Kasım 1916. CO 67/182, 104-105.

⁴⁰ Korkut 2000, 38-40; Açıkcası Necati kendisi de melek değildi ve kampanyasında Münür'e karşı Makyaveli vari taktikler de kullandığını, tereddüt etmeden, hatta biraz gurur duyarak kabul etmişti. Ancak Ali Süha ile olan mülakatında hiçbir zaman oya karşılık para teklifinde bulunduğunu da söylemedi. Özkan 1967.

⁴¹ Kaymak 1968, 11-12.

⁴² Özkan 1967.

⁴³ Özkan 1967.

⁴⁴ Dr. Drummond Shiels, (minute), 26 Mayıs 1931. CO 67/238/11, 6.

⁴⁵ Georghallides 1985, 381.

⁴⁶ a.g.e., 382-383.

⁴⁷ Korkut 2000, 40.

⁴⁸ Georghallides 1985, 380-381.

⁴⁹ Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 12 Mart 1931. CO 67/238/11, 29-30; Ayrıca bkz. Georghallides 1985, 469.

⁵⁰ Ashmore'dan Vali Müsteşarı'na, 5 Haziran 1937. CO 67/280/5, 68.

⁵¹ Özkan 1967.

⁵² Lise "hırsızlığı" ve Necati'nin olayla ilgili olduğu iddiası için bkz. Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 29 Ekim 1930, (draft). SA1/1430/1930, Polis Başkomutanı Gallagher, (minute), 24 Ekim 1930, SA1/1420/1930 ve Polis Başkomutanı Gallagher, (minute), 28 Ekim 1930, SA1/1420/1930.

⁵³ Henniker-Heatton, (minute), 25 Ekim 1930. SA1/1420/1930.

⁵⁴ Storrs, (minute), 30 Ekim 1930. SA1/1420/1930.

⁵⁵ "The Question of Interview". Hakikat'tan alıntı, 25 Kasım 1930. SA1/950/1926, 87; Gelişmelerin seyrinin göstereceği gibi, yeni Kemalist akımın önde gelenleri o kadar kolayca korkutulup pes ettirilemedi. "Cyprus News" gazetesinde çıkan bir makaleye cevaben Remzi, Türk toplumunu şimdi temsil edenlerin haklı hedeflerinden korkarak cayacakları düşüncesiyle aldanmamaları gerektiğini yazmıştı. Söz 29 Ocak 1931.

⁵⁶ Özkan 1967.

⁵⁷ Söz 6 Kasım 1930.

⁵⁸ Özkan 1967.

⁵⁹ Necati'den Koloniler Bakanı'na, 5 Kasım 1930. SA1/1420/1930, 9-10.

⁶⁰ Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 29 Ekim 1930. SA1/1430/1930, 10-11.

⁶¹ Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 19 Kasım 1930. SA1/1420/1930, 13-14.

⁶² Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 4 Haziran 1931. CO 67/239/14, 26-28.

⁶³ a.g.e., 28-29.

⁶⁴ Storrs 1943, 502.

⁶⁵ a.g.e., 330-331.

⁶⁶ Storrs'dan Graves'e, 26 Kasım 1930, (taslak). The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 1, Cyprus, 1927-1931, Letters. Ayrıca bkz. Storrs 1943, 48-49.

⁶⁷ Georghallides 1985, 638.

⁶⁸ Henniker-Heatton'dan Koloniler Bakanı'na, 7 Ağustos 1931. SA1/698/1931, 10-12.

⁶⁹ Georghallides 1985, 66-67.

⁷⁰ Maalesef birçok İngiliz araştırmacı sorgusuzca Storrs'un işaret ettiği yolu takip etmiştir. Bunlar arasında Sir George Hill özellikle göze çarpar. Kendi araştırmasını yapmadan veya daha tarafsız bir kaynak aramadan Storrs'un papağanı gibi aslında biraz tutarsız bir şekilde Necati'yi, "Rumların, Türk

konsolosu Asaf Bey'in karıştırmacılığı neticesi, Kavanin Meclisine seçilmesini sağladıkları kukla birisi," olarak tanımlamıştır. Hill 1952, 460.

⁷¹ Kavanin Meclisi Tutanakları 1931, Part I, 13-18.

⁷² Cyprus Blue Book 1930, 108; Cyprus Gazette 1 Ocak 1931.

⁷³ Georghallides 1985, 477.

⁷⁴ Gönlübol - Sar 1974, 72-74.

⁷⁵ Bkz., ör., Söz 31 Aralık 1931 ve Georghallides 1985, 418-420, 474 ve 476.

⁷⁶ Georghallides 1985, 483; Özkan 1967.

⁷⁷ Bkz., ör., Georghallides 1985, 612.

⁷⁸ Gürel 1984, 134n; Doros 1955, 350.

⁷⁹ Storrs 1943, 456; Çok üzüldüğü bir başarısızlığın verdiği öfkeyle daha önceki bir Yüksek Komiser, 1901'de şöyle rapor vermişti: "Kavanin Meclisinin yapısı adadaki taraflar arasında doğru bir denge olacağı fikrine dayalıydı, çünkü Türk üyeler hükümetle anlaşlığında beraberce çoğunluğu teşkil edeceklerdi. Bu emniyet unsuru pratikte çalışmamıştır," Haynes-Smith'ten Chamberlain'e 28 Kasım 1901. CO 883/6, 360-361.

⁸⁰ Söz 17 Eylül 1931.

⁸¹ Georghallides 1988, 25 ve Storrs 1943, 503-504.

⁸² Tecrübeli Rum politikacılarından Ioannis Kyriakides bu fikri basında yer alan yazısında açıkça savunmuştu. Georghallides 1985, 668-669.

⁸³ Kyrou'nun oynadığı rol için bkz. Terlexis 1968, 73-80, Storrs 1943, 503-509, Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 21 Ekim 1931. CO 67/237/11, 67 ve Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 22 Ekim 1931. CO 67/240/13, 30.

⁸⁴ Georghallides 1985, 640.

⁸⁵ Storrs'un kaybını gidermek amacıyla şahsına sanatsal, edebi ve/veya arkeolojik malzeme bahşedenlerden biri T. E. Lawrence idi. Bkz. Storrs 1943, 17.

⁸⁶ Storrs 1943, 512; Ayrıca bkz. Georghallides 1988, 29.

⁸⁷ Bkz. Storrs'dan GL'e, 3 Aralık 1931 (copy) The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 3, Cyprus, 1931. The Burning of Government House.

⁸⁸ "Egyptian Gazette" in 26 Nisan 1932 tarihli sayısından kesilmiş, (ve Storrs'un arşivinde sakladığı), "Intermission in Cyprus" adlı makale. Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 5, Press Cuttings.

⁸⁹ Storrs'dan GL'e, 3 Aralık 1931 (copy) The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 3, Cyprus, 1931. The Burning of Government House.

⁹⁰ Georghallides şöyle ifade eder: "İyi bir başlangıca rağmen, Kıbrıs Storrs'un işini bilen bir Vali olarak itibarını sarsacak veya Yakın Doğu ya da Hindistan'da büyükçe bir terfi alma ümidine engel olacaktı." Georghallides 1988, 23. Kıbrıs'tan sonra tercih ettiği görevlendirmelerine Georghallides'in göndermeleri

Storrs'un özel yazışmalarında teyid edilir. Storrs şöyle der: "Seylan'ı arzulamaktaydım," ve "Hak ettiğim birşey varsa o da bir görev değişimi ve de terfidir." Bkz. Storrs'dan GL'e, 3 Aralık 1931 (copy) The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 3, Cyprus, 1931. The Burning of Government House; Storrs sonraları da peşini bırakmayacak olan "ciddi hastalığa" 1928 sonunda Kıbrıs'ta yakalandığında, sağlığına kavuşmak için adayı terk edip 1929 sonunda geri dönecekti. Tarihsel yönden bu hastalığın ne olduğunu öğrenmek enteresan olur çünkü muhtemelen kronik bir durum iseydi, ruh halini etkileyici olmuş olabilir. Hastalığının ciddiyetine Storrs'un kendisi işaret etmiş ve Orientations'daki bir dipnotunda şöyle demişti: "Kıbrıs'a döndüğümde dosyalarda Mısır'daki askeri makamlara gönderilmiş bir telegrafa rastladım – Bir Vali'nin cenaze töreni için doğru usulu soruyorlardı!" Bkz. Storrs 1943, 512-513, Storrs'dan Koloniler Bakanı'na, 16 Mart 1932 The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge, BOX IV, Folder 2, Cyprus, 1932, Letters; Storrs 1943, 499 ve Storrs 1939, 17.

⁹¹ Bkz. Storrs 1943, 512 ve Storrs 1939, 23.

⁹² Storrs 1943, 502.

⁹³ Storrs 1943, 492-493.

⁹⁴ Lawrence, Storrs için hayranlıkla, "ona birkaç dakikadan fazla karşı durmak neredeyse imkansızdı" diye anlatmıştı. Lawrence 1962, 56 ve 71.

⁹⁵ Lawrence 1962, 65.

Kaynakça

I. Yayınlanmamış Kaynaklar

1. The Papers of Sir Ronald Storrs (1881-1956) from Pembroke College, Cambridge.
BOX IV, Folder 1, Cyprus, 1927-1931, Letters.
BOX IV, Folder 2, Cyprus, 1932, Letters.
BOX IV, Folder 3, Cyprus, 1931. The Burning of Government House.
BOX IV, Folder 5, Press Cuttings.
2. State Archives of the Republic of Cyprus; Secretariat Archives (SA 1);
SA1/623/1928; SA1/698/1931; SA1/950/1926; SA1/1273/1922;
SA1/1320/1928; SA1/1420/1930; SA1/1430/1930.
3. National Archives of the UK; Records of the Colonial Office, Commonwealth and Foreign and Commonwealth Offices, Empire and Marketing Board, and Related Bodies 1570-1990 (CO); Series: CO 67 (Colonial Office: Cyprus, Original Correspondence 1878-1951);
CO 67/182; CO 67/227/4; CO 67/233/14; CO 67/235/13; CO 67/237/11; CO 67/238/11; CO 67/239/14; CO 67/240/13; CO 67/280/5.

II. Basılmış / Yayınlanmış Kaynaklar

1. Referans ve Belge Yayınları

United Kingdom: Records of the Colonial Office, Commonwealth and Foreign and Commonwealth Offices, Empire and Marketing Board, and Related Bodies 1570-1990 (CO);

Series:

CO 883;

CO 883/6; CO 883/8;

Cyprus Blue Books: 1930;

Cyprus Gazettes: 1930, 1931;

Cyprus Minutes of the Legislative Council: 1922, 1931

2. Gazeteler

Söz 1930, 1931

III. Mülakat

M. Necati Özkan (doğum 1899), 1967 [Ali Süha tarafından, Nicosia.]

IV. Kitaplar

Alostos, Doros. *Cyprus in History: A Survey of 5,000 Years*. Zeno Publishers, London 1955.

Behçet, Hasan. *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi, (1571-1968)*. Lefkoşa 1969.

Crawshaw, Nancy. *The Cyprus Revolt: An Account of the Struggle for Union with Greece*. George Allen & Unwin, London 1978:

Gazioğlu, Ahmet C. Enosis, Autonomy and Independence: A Documented Background to the Colonial Experience, 1878-1960. *Journal for Cypriot Studies*, 3 (2), 1997.

Georghallides, G. S. *A Political and Administrative History of Cyprus 1918-1926: With a Survey of the Foundations of British Rule*. Cyprus Research Centre, Nicosia 1979.

Georghallides, G. S. *Cyprus and the Governorship of Sir Ronald Storrs: The Causes of the 1931 Crisis*. Cyprus Research Centre, Nicosia 1985.

Georghallides, G. S. *Cyprus, British Imperialism and Governor Sir Ronald Storrs*. Zavallis Press, Nicosia 1988.

Gönlübol, Mehmet ve Sar, Cem. *1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası. Olaylarla Türk Dış Politikası*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1974.

Gürel, Şükrü S. *Kıbrıs Tarihi, 1878-1960: Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, I. cilt. Kaynak Yayınları, Ankara 1984.

Hill, Sir George. *A History of Cyprus: Volume IV The Ottoman Province The British Colony, 1571-1948*. Edited by Sir Harry Luke. Cambridge University Press, Cambridge 1952.

Lawrence, Thomas E. *Seven Pillars of Wisdom: A Triumph*. 1926. Reprint, Penguin Books, London 1962.

McHenry, James A. *The Uneasy Partnership on Cyprus 1919-1939: The Political and Diplomatic Interaction Between Great Britain, Turkey and the Turkish Cypriot Community*. Garland Publishing Inc., New York 1987.

Nevzat, Altay. *Nationalism Amongst the Turks of Cyprus: The First Wave*. Oulu University Press, Oulu 2005.

Purcell, H. D. *Cyprus*. Praeger, New York & Washington 1969.

Said, Edward W. *Orientalism*. Vintage Books, New York 1979.

Storrs, Sir Ronald. *Readers News*, Vol. 2, No.2, July 1939.

Storrs, Ronald. *Orientalism* (definitive edition), Nicholson & Watson London, London 1943.

Terlexis, Pantazis. *Greece's Foreign Policy and Attitude Towards the Problem of Cyprus*. A Dissertation in the Department of Politics Submitted to the Faculty of the Graduate School of Arts and Science in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at New York University, June 1968.

TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Mehmet Necati Özkan

Mehmet DEMİRYÜREK*

Giriş

Mehmet Necati Özkan, Kıbrıs Türklerinin yetiştirdiği önemli değerlerden biridir. Bununla birlikte hayatının ve düşünce dünyasının bazı noktaları hâlâ tam olarak aydınlığa kavuşturulamamıştır. Kendisi ve gazetesi hakkında çeşitli araştırmalar yapılmış ise de gün geçtikçe bunların yetersizliği ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmamızda TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan ve Mehmet Necati Özkan hakkındaki bazı belgeleri ele alacak ve bu belgelere dayanarak bilgiler sunup yorumlar yapacağız. Bu belgeler 1936, 1937 ve 1939 yıllarına aittir.

Mehmet Necati Özkan'ın TC Başbakanlık Müsteşarı'na Kıbrıs Türkleri Hakkında Verdiği Bilgiler

Mehmet Necati Özkan'ın 1936 yılı Kasım ayının ilk günlerinde Ankara'da bulunduğu anlaşılmaktadır.¹ M. Necati Özkan'ın Ankara'ya yaptığı bu ziyaretin nedeni Kıbrıs Türklerinin durumunu “*anavatan'a arz*”² etmek istemesidir. Bu amaçla TC Başbakanlık Müsteşarı Bay Kemal Gedeleş ile görüşmüş ve kendisine Kıbrıs Türkleri hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Kemal Gedeleş de ilgili bilgileri not ederek TC Dışişleri Bakanlığı'na göndermiştir. Mehmet Necati Özkan kendisini tanıtırken “*Kıbrıs Birinci İntihab Dairesi Mebuslarından*” ifadesini kullanmıştır.

Mehmet Necati Özkan'ın TC Başbakanlık Müsteşarlığı'na verdiği bilgiye göre “Kıbrıs'ta 300,000 Rum, 65,000 Türk ve 4,000 Ermeni” yaşamaktadır. Kavanin Meclisindeki Türk üye sayısı 3 olup, bunlar Mehmet Necati Özkan, Hakim Zekâ Bey ve Doktor Eyüp'tür.³

Mehmet Necati Özkan'ın sunduğu bilgilerin ikincisi, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin şikayetleri ile ilgilidir ve 3 bölüm halinde sunulmuştur. Birinci bölüm Kıbrıs Türklerinin eğitim ile ilgili şikayetlerini içermektedir ve şunlardır:

* Doç. Dr., Tarih Bölümü, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke

“1. Rumların her sene mektepleri çoğaltıldığı halde Türk mektepleri azaltılıyor. 1935’de 42 ve 1936’da 39 Türk mektebi kapatılmış.

2. Rumların mekteplerine müdahale edilmediği halde Türk Lisesine⁴ müdahale ediliyor. Gelecek sene lise kolej şekline sokulup başına bir İngiliz müdür konacaktı.

3. 1931 isyanına iştirak eden Rum muallimleri bile ancak mahkeme kararı ile işten çıkarıldıkları halde, milliyetçi Türk muallimleri sudan bahanelerle ve idari kararlarla işlerinden çıkarılıyorlar. Şimdi Sümer Bank’ta çalışmakta olan Tagi⁵ bunun bariz bir misalidir.

4. Rum mektepleri için Yunanistan’dan kitap getirtilerek bunlar okutulduğu halde oraya Maarif Vekaleti tarafından tavsiye ile gönderilen Türk Lisesi Müdürü Mahalli Hükûmetin teşviki ve himayesiyle Türk mekteplerinde ancak kendisi tarafından telif edilen ve millî duyguyu uyandıracak bir tek yazıyı ihtiva etmeyen kitapları okutturuyormuş.”⁶

Kıbrıs Türklerinin ikinci şikayet konusu ise Evkaf’tır. Buna göre, Evkaf İdaresi Kıbrıs Türklerine mali sahada önemli bir destek olabilecek konumda iken “Lozan Ahidnamesi ahkâmı hilafına ve Kıbrıs Evkaf Murahhası Münir’ün delaletile İngiltere Kralı namına tescil ettirilmiştir. Halbuki Rum evkafı serbesttir ve cemaate aittir. Rum evkafını halk tarafından müntehab heyetler idare ettiği halde Türk evkafını hükûmet tarafından tayin olunan bir İngiliz ve biri Türk memur idare eder.”⁷

Kıbrıs Türklerinin üçüncü şikayet konusu ise siyasi alandadır ve şöyle sıralanmıştır:

“1. 1931 ihtilâlinden beri Meclis⁸ içtimaa davet edilmemektedir. 1928 tarihinden beri de müftülük mülgadır. Bu suretle Türk cemaatini temsil edecek ve hükûmet yanında onun iddialarını müdafaa edecek bir kimse yoktur.

Halk mutaassıp değildir. Ancak sırf kendilerinin müddeiyatını hükûmete eriştirebilmek için Avukat Bay Said’i müftü seçmişlerdir. Ancak hükûmet bunu tanımamıştır.

Rumların ise despotları vardır. Ve hükûmet yanında Rum Cemaatinin mümessilliği vazifesini görür.

2. Hükûmet bütçesinden maaş alan Türk cemaati memurlarının maaşları kesilmiştir. (Mehakim-i şer’iye memurları)”⁹

Mehmet Necati Özkan, Kıbrıs Türklerinin yukarıdaki sıkıntılarını bildirdikten sonra, Kıbrıs Türkleri için bu durumdan kurtulmanın tek çaresinin Türkiye’ye göç etmek olduğunu açıklamıştır.¹⁰ Fakat hem kendisi hem da arkadaşları göç işine girişmeden önce Türkiye

Cumhuriyeti Hükûmeti'nin göç konusundaki tavrını öğrenmeden teşebbüse geçmeyi doğru bulmamaktadırlar. M. Necati Özkan'a göre, eğer TC göçe karar verirse, Kıbrıs Türkleri Türkiye'ye göç edebilirler ve çoğu Kıbrıslı Türk, TC hükûmetine yük olmadan yaşayabilecek maddi imkâna da sahiptir.

Mehmet Necati Özkan'ın bildirdiğine göre, eğer göç söz konusu olmaz ve Kıbrıslı Türklerin adada kalmaları istenirse, o zaman atılacak birinci adım *"bu halkı ekonomik olarak güçlendirmek"* tir.

Mehmet Necati Özkan, *"ada Türklüğünün ekonomik olarak güçlenmesi için"* yapılması gerekenleri ise şöyle sıralamıştır:

"1. Kıbrıs'ta Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti'nin¹¹ Mısır'da olduğu gibi bir sigara fabrikası tesis etmesi. (...)"¹²

2. Kıbrıs'ta İş Bankası'nın bir şube açması.

3. Sümer Bank'ın bir yerli mallar pazarı açması.¹³

Ada Türklüğünü adadaki varlığını koruyabilmesi için atılması gereken ikinci adım ise, Kıbrıs'ta Türk kültürünün gelişmesi için TC'nin yardımı ile *"tam kadrolu bir lisenin açılması"* dır.¹⁴

Kıbrıs'ta Türk varlığının devamı istendiği takdirde yapılması gereken bir başka iş de siyasî alandadır. O da TC'nin İngiltere ile gelişmekte olan dostluk bağlarını güçlendirmek ve böylece adadaki İngiliz yönetiminin Kıbrıs Türklerine sempati ile bakmasını sağlamaktır.

Mehmet Necati Özkan'a göre Lefkoşa'daki İngiliz komiseri, Ankara'ya giderse bir daha Kıbrıs'a dönemeyeceği konusunda tehditte bulunmuş, buna rağmen, o *"anavatana vaziyet-i arz"* için gitmiştir. Mehmet Necati Özkan'ın verdiği bilgileri TC Dışişleri Bakanlığı'na ileten Başbakanlık Müsteşarı'na göre, Mehmet Necati Özkan, *"bütün bu hususât hakkında direktif almak istiyor"* du.¹⁵

TC Başbakanı İsmet İnönü'ye Gönderilen Mektup

Bu mektup 26 Nisan 1937 tarihlidir. Mektup Kıbrıs Türk Millî Kongre Heyeti adına M. Necati Özkan, M. Remzi Okan ve A. Said imzalarıyla dönemin TC Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderilmiştir. Mektupta imza sahipleri şöyle tanıtılmıştır:

"Türk Millî Kongre Heyet-i Merkeziyesi Azası ve Sabık Kavanin Azası M. Necati Özkan.

Kıbrıs Türk Millî Kongre Heyet-i Merkeziyesi Reisi ve Sabık Kavanin Azası Dava Vekili A. Said.

*Kongre Heyeti azasından ve Söz Gazetesi Sahibi M. R. Okan"*¹⁶

Mektuba göre, Kıbrıs'taki Türkler İngiliz idaresinde bulunmaktadır. Bunda Kıbrıs Türklerinin bir günahı yoktur. Çünkü o zamanın Osmanlı hükûmeti kendisini kurtarmak için Kıbrıs'ı kurban etmiş, ama Kıbrıslı Türkler bütün zorluklara rağmen Türklüklerini muhafaza etmeyi bilmişlerdir. Anavatan muhabbetini unutmamışlardır. Kıbrıs Türklerinin "hissiyat ve maneviyatının" ve "millî hayat ve varlığının" "*evvela menbai, saniyen kıblesi Türkiya'dır.*"

Mektubun ikinci kısmında ise Kıbrıslı Türklerle ilgili bilgiler verilmekte ve Kıbrıs Rumlarının temel politikaları açıklanmaktadır. Buna göre, Kıbrıslı Türkler ada Rumlarının 1/5 oranında olan bir azınlıktır. Rumların ise kendilerine özgü bir politikaları vardır: "*Umuru adiyede olduğu gibi umuru remiyede de Türk menafii mevzubahis olduğu zaman daima aykırı ve daima muarız görünürler. Ve kendi hayat ve menfaatlerini Türklerin ziyanına olarak kazanmak siyasetini takip ederler.*"

İhtirasları ile millî taassublarına nihayet olmayan bu hayalperest cemaat, vakit vakit cezirenin Yunan'a ilhakı, muhtariyet ve tevsii mezuniyet gibi fikir ve tekliflerde bulunurlar ve kendi kanaatlerine göre amal-i millîyelerine nail olmak hususunda en büyük engel ceziredeki Türk mevcudiyetidir. Bunun içindir ki Türkleri manen ve maddeten zif düşürmek ve perişan etmek minelkadim siyaset meslekleridir. Despotları, muharrirleri ve bazı siyasi adamları hatta Yunanistan'da bulunan bazı insanları onları mütemadiyen Türklerin ziyanına olarak tahrik eylemekte ve senelerden beri bu yolda işlemektedirler."

Mektubun üçüncü bölümü Kıbrıslı Türklerin takip ettikleri politika ile ilgilidir. Buna göre, Kıbrıslı Türkler "*cezirenin siyasi hatta bazı idarî cihetlerinde Rumlar ile arkadaşlık ve teşrik-i mesaî etme imkanı*" olmadığını anlamışlar, Rumlara karşı adadaki İngiliz yönetimi ile işbirliği yolunu tercih etmişler, hükûmete karşı hiçbir zaman ciddî bir muhalefet göstermemişler, Rumların hükûmete yaptıkları hücumlara karşı hükûmet yanında yer almışlardır. Dolayısı ile bir bakıma "*iki şerrin ehvenini tercih*" ederek hareket etmişlerdir.

Mektubun dördüncü bölümü de Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerine karşı takip ettikleri siyasete ayrılmıştır. Buna göre, Kıbrıslı Rumlar Türklerin dayandığı temel alanlara hücum etmişlerdir. Türk okullarına "*maarif parasından beşte bir nispetinden ziyade para veriliyor*" diye yıllarca itirazda bulunmuşlar, Kıbrıs Müftüsü ile kaza kadılarının Kıbrıs bütçesinden maaş almasına karşı çıkmışlardır. Kıbrıs valileri buna karşı

çıkışlar ise de, 1925 yılında Kıbrıs valisi olan Sir Ronald Storrs Rumların taleplerini dikkate alarak bazı icraatlarda bulunmuştur. Maarif idaresi hükûmet kontrolüne alınmış, 121 Türk okulu kapatılmış, Lise'ye İngiliz müdür tayin edilmiş, Türkiye okullarının takip ettiği müfredat programı yürürlükten kaldırılmış, ilkokullarda kitapsız eğitime geçilmiş, Müftülük ve kazalardaki kadılıklar kaldırılmış, şer'i mahkeme hakimlerinin maaşlarının evkaf idaresince ödenmesi kararlaştırılmıştır. Sonuçta hükûmet nezdinde Türk cemaatini temsil edecek müftülük makamı ortadan kaldırılmıştır.

Mektubun beşinci bölümü İngiliz idaresine karşı Kıbrıslı Türklerin yaptığı mücadeleye ayrılmıştır. Buna göre, hükûmetin Kıbrıslı Türkler aleyhindeki girişimlerine Kavanin Meclisi azası Mehmet Necati Özkan karşı çıkarak müftülük makamının yeniden kurulmasını talep etmiştir. Kıbrıs hükûmeti Türklerin yeni bir müftü seçebileceğini söylemiş ise de, 1 Mayıs 1931 tarihinde Mehmet Necati Özkan'ın çağrısı ile toplanan Kıbrıs Türk Milli Kongresi'nde seçilen Müftü Hoca Said hükûmetçe onaylanmamıştır.

Mektubun altıncı bölümü Kıbrıslı Türklerin Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerine ayrılmıştır. Buna göre, Kıbrıs Türkleri bütün bu zor zamanlarda Türkiye Cumhuriyetine müracat etmeyi düşünmüşler ise de, zamanın müsait olmasını beklemişlerdir. Bu müsait zaman şimdi gelmiştir. Çünkü Türkiye ile İngiltere arasında dostluk işaretleri görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti bu dostluğa dayanarak Kıbrıslı Türkleri için bazı girişimlerde bulunabilir.

Mektubun yedinci bölümü ise, Kıbrıslı Türklerin gelecekte beklentilerine ayrılmıştır. Buna göre, Kıbrıslı Türkler Kıbrıs hükûmetinin millî hislerine hürmet etmesini ve Rumlarla eşit muameleye tabi tutmasını umut etmektedirler. Ayrıca, İngiliz yönetimi Hoca Said'in müftülüğünü kabul etmeli, müftü başkanlığında oluşturulan 9 kişilik Cemat-i İslâmiye teşkilatını tanımalı, kapatılan okullar yeniden açılmalı, okul programları Türkiye ile uyum içinde olmalı, ders kitapları Türkiye'den getirilmeli, kitapsız eğitime son verilmeli, Liseye Türkiyeli olan bir Türk müdür tayin edilmeli, lise programı Türkiye programına uygun olmalı, Cemaat-i İslâmiye Teşkilatı Kıbrıs Evkafının bütçesini kontrol etmeli, Türk Medeni Kanunu kabul edilmeli ve Türkiye iktisadî alanda yardımcı olmalıdır. (Örneğin İş Bankası Lefkoşa'da şube açmalıdır.)

Mektubun sekizinci bölümünde Kıbrıs Müftülüğü konusu bir kez daha ele alınmakta ve durum Kıbrıslı Rumlarla kıyas edilmektedir. Buna göre, Rumların baş despot maiyetinde bir teşkilatları vardır ve bu teşkilat sayesinde Rumlar hükûmetten çeşitli konularda istekte bulunabilmektedirler. Türklerin ise böyle bir teşkilatı yoktur. Türklerin Müftü başkanlığında bir teşkilat kurmak istemelerinin nedeni onların dini taassubu değildir. Amaç Kıbrıs Türk halkını ve çıkarlarını temsil edip koruyacak bir teşkilat kurmaktır.

Mektubun dokuzuncu ve son bölümü, bir anlamda dilek ve temennilere ayrılmıştır. Buna göre, Kıbrıslı Türkler, Türkiye hükûmetini rahatsız ettiğinin farkındadır. Ama kendilerini kimsesiz kalmış hissetmektedirler. Hükûmet ve Rumların girişimleri, Kıbrıslı Türkleri Türkiye Cumhuriyeti'ne müracaata zorlamıştır. Mektuba şu cümlelerle son verilmiştir:

“Herhalde cihan durdukça durmasını, azamet ve ikbalin en yüksek derecelerine kadar çıkmasını samim kalbimizden arzu ve dua eylediğimiz Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin, sırası geldikçe mazharı lütf ve inayetleri olmanızı ve her nasılsa anavatandan ayrılmış ve ecnebi ellere düşmüş olan şu bir avuç Türk evladının da unutulmamasını ister ve bekleriz.”¹⁷

M. Necati Özkan'ın CHP Umûmî Kâtipliğine Gönderdiği Mektup

M. Necati Özkan'ın bu mektubu, 26 İkincikanun (Ocak) 1939 tarihini taşımaktadır. Mektuba göre, M. Necati Özkan “millî mücadele” olarak adlandırdığı mücadelesine 1927 yılında başlamış, önce Belediye Meclisi üyeliğini kazanmış ve 1930 yılındaki Kavanin Azası seçimlerinde de başarı kazanmış ve Kavanin Meclisi üyesi olmuştur. Bununla birlikte 1931 yılında Rumların çıkardığı isyan sonucunda Kavanin Meclisi kapatılmış ve hareket kesintiye uğramıştır. Fakat Kıbrıs Türkünün anavatana bağlılığı sarsılmamıştır.

Mektubunda “Ümit ederiz ki pek yakında Kıbrıs'ta bir teşrii meclis kurulacak ve eski hürriyetimiz iade olunacaktır. Binaenaleyh yeni intihaplarda faaliyet göstermek için şimdiden neşriyatta bulunmak mecburiyetinde kalıyoruz” diyen Necati Özkan basının desteğinin önemine değinmektedir. Ona göre, daha önceki mücadele günlerinde “Söz” gazetesi kendisini desteklemiş ise de, şimdi evkafçılardan yana olmuştur. Evkafçılar ayrıca bir de “Vakit” adında bir gazete

çıkarmaktadırlar. Bu durumda mücadeleyi başarıyla yürütebilmek ve halkı aydınlatmak için bir gazeteye şiddetle ihtiyaç vardır.

M. Necati Özkan mektubunun devamında, millî mücadeleyi sürdürebilmek için bir gazete yayımlama konusunda teklifler aldığını, Kıbrıs hükûmetinin 1936 yılındaki Ankara ziyareti sonrasında pasaportuna el koyduğunu, ama 1936 yılındaki ziyaretinin sonucunda ve TC'nin yardımı ile "Sırf Kıbrıs'ta Türk tütünlerini işlemek ve sarfetmek ve buradaki işsizlere iş temin etmek için" Türk Sigara Fabrikası'nı kurmayı başardığını ifade ettikten sonra kurmayı arzuladığı matbaa konusunda TC'nin yardımcı olmasını istemektedir. M. Necati Özkan mektubunu şu satırlarla bitirmektedir:

*"Şimdiye kadar olduğu gibi bu hususta da yardım edilecekse hükümet-i mahalliyeye müracaat ederek bir gazete neşretmek imtiyazını talep edeceğim. Ve mahallî kanunlar mucibince tediyesi icab eden 250¹⁸ İngiliz lirası depozitoyu mahalli hükümet sandığına yatırarak imtiyazı elde edip burada fırkamızın ve halkımızın naşiri eskârı olacak bir gazete çıkaracağımı tarafınıza arzeyler ve hurufat ve tabî makinesinin, CHP'nin anavatanından ayrı düşen bir diyarda yaşayan Türk kardeşlerine vermekten esirgemeyeceklerini kaviyyen ümit eyler, sonsuz samimi duygularımı bildiririm. Bu babda vaktimiz dar olduğundan intihabattan evvel faaliyete geçebilmek ve mücadelemize devam etmek için cevabınızı acele beklerim."*¹⁹

Sonuç

M. Necati Özkan'ın Kıbrıs Türk halkı adına başlattığı mücadeleyi bütün zorluklara rağmen sürdürme azim ve kararlılığı, arşiv belgeleri ile de teyit edilmektedir. Kıbrıs Türklerinin adadaki varlığını ekonomik güce dayandırması çok gerçekçi bir yaklaşımdır. Kendisinin hayal ettiklerinin birçoğu bugün gerçekleşmiştir. Kıbrıs Türk halkının bugün elde ettiği kazanımlarda M. Necati Özkan'ın 1930'lu yıllarda başlatmış olduğu mücadelenin büyük önemi vardır. Bu nedenle denilebilir ki, M. Necati Özkan, Kıbrıs Türk halkının menfaati uğruna ilk mücadeleye atılanlardan ve bu uğurda birçok sıkıntılara katlanmak zorunda kalanlardan biridir.

çıkarmaktadırlar. Bu durumda mücadeleyi başarıyla yürütebilmek ve halkı aydınlatmak için bir gazeteye şiddetle ihtiyaç vardır.

M. Necati Özkan mektubunun devamında, millî mücadeleyi sürdürebilmek için bir gazete yayımlama konusunda teklifler aldığını, Kıbrıs hükûmetinin 1936 yılındaki Ankara ziyareti sonrasında pasaportuna el koyduğunu, ama 1936 yılındaki ziyaretinin sonucunda ve TC'nin yardımı ile "Sırf Kıbrıs'ta Türk tütünlerini işlemek ve sarfetmek ve buradaki işsizlere iş temin etmek için" Türk Sigara Fabrikası'nı kurmayı başardığını ifade ettikten sonra kurmayı arzuladığı matbaa konusunda TC'nin yardımcı olmasını istemektedir. M. Necati Özkan mektubunu şu satırlarla bitirmektedir:

*"Şimdiye kadar olduğu gibi bu hususta da yardım edilecekse hükûmet-i mahalliyeye müracaat ederek bir gazete neşretmek imtiyazını talep edeceğim. Ve mahallî kanunlar mucibince tediyesi icab eden 250¹⁸ İngiliz lirası depozitoyu mahalli hükûmet sandığına yatırarak imtiyazı elde edip burada fırkamızın ve halkımızın naşiri eskârı olacak bir gazete çıkaracağımı tarafınıza arzeyler ve hurufat ve tabı makinesinin, CHP'nin anavatanından ayrı düşen bir diyarda yaşayan Türk kardeşlerine vermekten esirgemeyeceklerini kaviyyen ümit eyler, sonsuz samimi duygularımı bildiririm. Bu babda vaktimiz dar olduğundan intihabattan evvel faaliyete geçebilmek ve mücadelemize devam etmek için cevabınızı acele beklerim."*¹⁹

Sonuç

M. Necati Özkan'ın Kıbrıs Türk halkı adına başlattığı mücadeleyi bütün zorluklara rağmen sürdürme azim ve kararlılığı, arşiv belgeleri ile de teyit edilmektedir. Kıbrıs Türklerinin adadaki varlığını ekonomik güce dayandırması çok gerçekçi bir yaklaşımdır. Kendisinin hayal ettiklerinin birçoğu bugün gerçekleşmiştir. Kıbrıs Türk halkının bugün elde ettiği kazanımlarda M. Necati Özkan'ın 1930'lu yıllarda başlatmış olduğu mücadelenin büyük önemi vardır. Bu nedenle denilebilir ki, M. Necati Özkan, Kıbrıs Türk halkının menfaati uğruna ilk mücadeleye atılanlardan ve bu uğurda birçok sıkıntılara katlanmak zorunda kalanlardan biridir.

Notlar

¹ “1936 senesinde Ankara’ya vukubulan ziyaretimden...” M. Necati Özkan’ın 26 İkincikanun (Ocak) 1939 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Umûmî Kâtipliğine yazdığı mektup. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.10.36.218.1.

² BCA, 030. 10. 124.886.14.

³ BCA, 030. 10. 124.886.14.

⁴ Bilindiği gibi o yıllarda adadaki tek Türk lisesi Lefkoşa’da bulunan ve Türk Lisesi adıyla anılan lise idi. M. Necati Özkan’ın bir olasılık olarak bahsettiği durum bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Lise’nin adı İslâm Lisesi olmuş, müdürlüğüne de bir İngiliz atanmıştır.

⁵ Teki bey olmalı.

⁶ BCA, 030. 10. 124.886.14.

⁷ BCA, 030. 10. 124.886.14.

⁸ Kavanin Meclisi.

⁹ BCA, 030. 10. 124.886.14. Aynı belgede ifade edildiğine göre Necati Özkan ve arkadaşlarının bu konuda Kıbrıs hükûmeti nezdinde yaptığı girişimden olumlu bir sonuç alınamamıştır.

¹⁰ Necati Özkan, Başbakanlık Müsteşarına kendisinin halkın temsilcisi olduğunu, 65,000 Kıbrıs Türkünden 63,000’inin kendi partisine mensup olduğunu söylemiştir.

¹¹ TC Gümrük ve Tekel Bakanlığı

¹² M. Necati Özkan, Rumların Kıbrıs’ta beş tane sigara fabrikası olduğunu ve yaptığı araştırmaya göre kurulacak bir Türk sigara fabrikasının yılda 100 bin kilo Türk tütününü işleyebileceğini de sözlerine eklemiştir.

¹³ M. Necati Özkan’a göre, eğer bunlar yapılacak olursa “Bir çok Türk aileleri iş bulacak ve sıkıntıdan kurtulacaktır.” BCA, 030. 10. 124.886.14. M. Necati Özkan kendisinin bu alanda çalışmaya başladığını ve bir fabrika ile iki ticarethane açtığını da ifade etmiştir.

¹⁴ M. Necati Özkan, eğer TC böyle bir girişimde bulunursa, bu amaç için Kıbrıs Türk halkından 1500 İngiliz lirası yardım parası toplayabileceğini de belirtmiştir. BCA, 030. 10. 124.886.14.

¹⁵ BCA, 030. 10. 124.886.14.

¹⁶ BCA, 030.10.124.886.19

¹⁷ BCA, 030.10.124.886.19, s.7.

¹⁸ “25İ” şeklinde yazılmış ise de “250” olması muhtemeldir.

¹⁹ BCA, 030.01.36.218.1

Kaynaklar

1-(BCA) T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.36.218.1

2-(BCA) 030.10.124.886.14

3-(BCA) 030.10.124.886.19

M. Necati Özkan'ın İş Yaşamı ve Ekonomi Hakkındaki Görüşleri

N. Nazif BOZATLI*

M. Necati Özkan, Lefkoşa Türk Lisesi'ndeki öğretmenlik döneminden hemen sonra, ticari hayata atılmış ve bu sayede halkla daha yakından tanışma ve kaynaşma olanağı bulmuştur.

Kıbrıs Türkleri'nin ada üzerinde tutunabilmesi, Kıbrıs konusundaki haklı davasını dünya kamuoyu önünde başı dik olarak savunabilmesi ve her zaman ve her zeminde güçlü olabilmesi için, bilimsel ve planlı ekonomiye el atması gerektiğini, ticaret alanında ciddi adımlar atmanın şart olduğunu, kooperatifler ve şirketler kurarak geniş çaplı ticari faaliyet göstermenin gerekliliğini, tasarrufa önem verme zamanının gelip çattığını ve en önemlisi, bu sayılanları yerine getirebilmek için Türkiye'nin ilgi ve yardımlarının şart olduğunu her fırsatta savunan Necati Özkan, Kıbrıs'taki TC Konsolosu'nun da hazır bulunduğu bir toplantıda şunları söylemiştir:

“Memleketimizde, rakibimiz olan Rum unsuruna karşı tutunabilmek ve mevcudiyetimizi idame ettirebilmek için ticari sahada yardıma ihtiyacımız olduğunu, bu vesile ile belirtmeyi muvafık buluyoruz.

Kıbrıs'ta bir Türkiye bankasının şube açmasını daima intizar eylemekteyiz. Aynı zamanda bir Anadolu Pazarı ile Sümerbank'ın yerli mallar pazarının şubelerinin adamızda açılmasını özlemekteyiz. Sayın Konsolosumuzun bu zikrettiğim hususlara dikkatini çekerek, gayret ve teşebbüslerini Kıbrıs Türklüğü namına rica etmeyi milli bir borç bilirim...”¹

Kıbrıslı Türkler'in ticaret alanındaki geri kalmışlıklarına karşın, sanata karşı çok özel yetenekleri vardı. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethinden sonraki her dönemde Kıbrıs'taki en başarılı ustalar Türk sanatkarlar arasından yetişmiş, Türk sanatkarlar her zaman Kıbrıs'ta çoğunluğu oluşturmuşlardır. Necati Özkan da kendi sesiyle kaydedilen anılarında, Kıbrıslı Türk sanatkarlardan övgüyle söz etmekte, bu konudaki geleneklerle ilgili geniş bilgiler vererek o günlerin düzeni hakkında bizleri aydınlatmaktadır:

* Araştırmacı yazar, Necati Özkan Vakfı Koordinatörü, Lefkoşa

“...Kıbrıslı Hristiyan unsurun bize en çok muhtaç olduğu kesim sanatkar kesimi, Türkler'den satın almak mecburiyetinde kaldığı eşyalar ise bu kesimin ürettiği mallardı. Ancak ne yazık ki, asrın icaplarına uymamak ve yeniliklere ayak uydurmamak suretiyle, zaman içinde bu yeteneğimizi yitirmekten kurtulamadık. Oysa ki bir Rum, merkebine ısladır almak veya hayvanını nallatmak için mutlaka Türk çarşısına gelmek mecburiyetinde idi. Tatlıcıların, marangozların, yapıcıların, aktarların, çorapçıların, saraçların ve iplikçilerle ipçilerin çoğu da Türktü. Rumlar, bu Türk sanatkarların ürettiği malları satın almak için Türk çarşısına uğramadan edemezlerdi. Türk sanatkarlar, Rumlara sanat öğretmemek için özen gösterirlerdi.

Sanatkarlarımız bir teşkilat içerisinde iş görürlerdi. Her mesleğin bir idarecisi vardı. Buna 'baş' derlerdi. Mesela, 'tüccarbaşı, bakkalbaşı, yorgancıbaşı' gibi. Herhangi bir meslekle ilgili karar verileceğinde 'baş'ın idaresinde bütün sanatkarlar toplanır ve konu görüşülerek karara bağlanırdı.

Örneğin bütün yorgancıları birlik halinde idare ve temsil eden kimseye 'yorgancıbaşı' denirdi. Kıbrıs'ın muteber iş adamlarından Dedezadeler'in dedeleri Sami Efendi 'yorgancıbaşı' idi. Sami Efendi'nin ayrıca Efkaf'ta icare-i müeccele ve icar paralarını toplama gibi özel bir görevi daha vardı.

Rahmetli Avukat Fuat Bey'in dedesi Fuat Efendi ise 'tüccarbaşı' idi. Fuat Efendi'nin kendi özel çarşısı bile vardı. Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa Kıbrıs'ı ziyarete geldiği zaman 'tüccarbaşı'nın Köşklüçiftlik'teki konağına misafir edilmişti. Kadılar, müftüler, tüccarlar, vali, bütün eşraf ve yüksek rütbeli memurlar, burada Paşa'nın şerefine verilen muazzam ziyafete katılmışlardı...”²

Necati Özkan, Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet Halk Partisi'nin sembolü olan altı oku Kıbrıs'ta da yaymak için işletmelerinin amblemi olarak seçmiştir. Bu konuda İngiliz Sömürge Yönetimi ile uzun ve çetin mücadelelerden sonra, öncelikle ürettiği sigaraların paketleri üzerine koyduğu altı ok amblemini, daha sonra okul çocuklarına ücretsiz olarak dağıttığı defterlerin üzerine de yerleştirir. Atatürk'ün partisini kurarken benimseyip benimsetmek istediği ilkeler olan Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, İnkılapçılık ve Laiklik kavramlarının Kıbrıs Türk halkı tarafından da tanınması ve İngiliz Sömürge Yönetimi'nin baskılarına karşı bilinçli bir karşı çıkışı örgütlemek

açısından, Necati Özkan'ın seçtiği amblem, çok büyük bir anlam taşımaktadır.

Dönemin Türkçe ve Rumca gazetelerinde altı ok amblemlili sigaraları tanıtan kapsamlı bir reklam kampanyası yer alır. 1938 yılından itibaren Kıbrıs'ın her tarafında satılmaya başlanan sigaraların markaları; Akasya, Gelincik, Turan, Yoldaş, Kadın, Bayan, Virginia gibi adlardan oluşuyordu.

Necati Özkan, 1938 yılında Lefkoşa'nın ilk Türk sineması olan 'Kristal'i yazlık ve kışlık bölümleri ile hizmete açtı. Bu sinemayı kurmaktaki amacı, hem Kıbrıs Türk toplumunun da bir sinemaya sahip olmasını sağlamak, hem de ulusal duyguları ön plana çıkaran ve Türklük gururuna yaraşır filmleri beyaz perdeye yansıtmaktı.

Kristal Sineması'nda özellikle Türk Kurtuluş Savaşı ile Atatürk'ün yaşamını konu alan filmler izleyiciler tarafından ilgiyle izlenmiştir. Halk, bu filmleri seyredabilmek için sinema önünde uzun kuyruklar oluşturmaktaydı.

1940'lı yıllarda Kıbrıs'ta Türkler tarafından işletilen bir turistik tesis ve yabancı turiste hizmet verebilecek düzeyli bir otel yoktu. Oysa Rumlar bu sektörde oldukça ileri giderek birçok turistik tesis kurmuşlardı. Bu eksikliği hisseden Necati Özkan, Girne'nin beş kilometre doğusunda, 1945 yılında zeytinyağı fabrikası olarak inşa ettiği, ancak işletme iznini alamadığı binanın bir bölümünü, elindeki kısıtlı olanaklarla tamamlayarak 1949 yılında 'Bosfor Otel' adıyla hizmete açtı. O dönemde birçok yabancı ziyaretçiyi ağırlayan, düğünler, balolar ve benzeri toplumsal etkinliklere sahne olan Bosfor Otel, zaman zaman Necati Özkan tarafından, bazen de kiracıları tarafından işletilmiştir. Otel, Aralık 1963 olayları sırasında Rumlar tarafından yağmalanır. Rum askerleri burayı işgal ederek, Milli Muhafız Ordusu karargahı haline getirirler. Bu otelle ilgili hakların kaybı nedeniyle Necati Özkan'ın oğlu Ahmet Necati Özkan tarafından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi aleyhine açılmış olan dava günümüzde sürmektedir.

Necati Özkan, daha önce de belirttiğimiz gibi, anavatan-yavruvatan ilişkilerinin gelişmesini, toplumsal ve kültürel temasların gerçekleştirilmesinde ve sürdürülmesinde görürdü. İki ülke arasındaki temasların sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ve gelişmesi ise ancak ulaşım sayesinde mümkün olabilirdi. Bu nedenlerle, Necati Özkan, ulaşım sektörüne de el atmak gereğini duymuştur. 1950 yılında TC Devlet Demiryolları'nın Kıbrıs acenteliğini alarak bu yönde de yararlı

olmaya çalışmıştır. Bu sayede, gemiyle de olsa Türkiye limanlarından birine ulaşıldığı zaman gerek duyulacak tren biletleri, Kıbrıs'ta Necati Özkan Kuruluşları'ndan sağlanabiliyordu.

21 Haziran 1949 tarihinde Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'na TC Devlet Havayolları'na ait iki uçak indi. Bunlar adaya inen ilk Türk uçaklarıydı. Uçakların yaklaşık 40 kişilik yolcuları arasında TBMM Üyeleri, Ulaştırma Bakanı, havayolları yetkilileri, hükümet memurları ve Necati Özkan da bulunuyordu. Necati Özkan Devlet Havayolları acenteliğini almak için birçok kez Ankara'ya gidip gelmişti. Sonunda Türk uçaklarının Kıbrıs'a sefer düzenlemesi fikrini Ankara'daki ilgililere kabul ettirme başarısını göstererek, bir idealini daha gerçekleştirmiş oldu. 1954 yılına kadar süren bu acentelik, 1954 yılında siyasi gerekçelerle elinden alınmıştır.

1940'lı yıllarda Kıbrıs'ta Türk sigorta şirketi olarak sadece Doğan Sigorta faaliyet gösteriyordu. 1949 yılında Necati Özkan'ın Güven Sigorta Kıbrıs acenteliğini almasıyla bu alandaki Türk kuruluşlarının sayısı ikiye yükselmiştir.

Necati Özkan'ın siyasal faaliyetlerinin yasaklanmasından sonraki ticari girişimleri arasında; kereste, hırdavat, boya mağazası ve marangoz doğrama fabrikası, karo mozaik fabrikası ve Kütahya çinilerini Kıbrıs'ta pazarlama girişimleri, meşrubat fabrikası için girişimler ve Thornicroft kamyonlarının mümessilliği sayılabilir.

Necati Özkan'ın iş yaşamında bu kadar geniş bir yelpazeye yayılan girişimler ve farklı sektörlerde döneme ve coğrafyaya büyük gelecek boyutta işlerin yer alması, onun para hırsından ya da maceraperestliğinden kaynaklanmıyordu. Tüm bu girişimlerin ana fikri, toplumsal düşünceye dayanmaktaydı. İngiliz Sömürge Yönetimi'nin değişmez siyasal tarzı olan 'parçala ve yönet' ilkesi çerçevesinde, Rumlar ve Ermeniler'in ticaret ve sanayi alanlarına yönelmeleri teşvik edilirken, Türkler'in memur kesimini oluşturmaları tercih edilmişti. Bu yüzden gelişen ve palazlanan Rum toplumu, özellikle ticaret alanında Türkleri ezmekten çekinmiyordu.

Kıbrıs Türkleri'nin içine düşürülmüş oldukları ekonomik zaaf ve ticari yetersizlik yanında sosyal dayanışma eksikliğinin de bir an önce giderilmesi gerektiğine inanan Necati Özkan, ne ilginçtir, bugün de değerini ve büyük önemini koruyan bazı demeçlerinde konuya şöyle değinmektedir:

“...Kıbrıs'ta Türkler birbirine karşılıklı yardım ve himayede bulunmazsa içtimai bünyemiz gittikçe zayıflayacak ve bunun kötü neticeleri tahmin ettiğimizden çok daha feci olacaktır...”³

“...Kıbrıs'taki varlık ve yükselişimizin temeli ekonomik kalkınmadır. Bunun için bizlere ticaret ve zamana uygun ekonomik faaliyet lazımdır. Camilerden yükselen minarelerimiz yanında, gökleri delen fabrika bacaları lazımdır. Bizlere kahve, kulüp, sinema ve eğlence yerlerinde geçecek atıl hayat yanında, ticari ve sınai faaliyet ile coşulacak faal hayat lazımdır...”⁴

“...Kendimizin, ailemizin, cemaatımızın, ulusumuzun bizden beklediği vazifeyi hakkıyla ifa edebilmemiz için iktisadi faaliyetlerimizi arttırmamız ve kazançları yüksek ve varlıklı insanlar olmamız şarttır. Pazarlar Türk tüccarları, Türk komisyoncuları, Türk acenteleri, Türk ithalatçıları ve Türk meslek sahipleriyle dolmalıdır. Ada üzerinde kazançsız, atıl ve hazır yeyici bir tek Türk kalmamalıdır !..”⁵

Necati Özkan'ın siyasi faaliyetleri II. Dünya Savaşı yıllarına rastlamaktadır. Harp ekonomisinin ağır baskısını hisseden Özkan, pahalılığın önlenmesi ve Kıbrıs'ta halkın içine düştüğü sıkıntıların azaltılması için sürekli olarak hükümeti uyarılmış, koruyucu ve etkin önlemlerin alınmasını önermiştir.

Kıbrıs Türkü olarak ekonomik bakımdan kalkınabilmek için toplumsal dayanışmanın gerekliliği üzerinde ısrarla duran Necati Özkan, bu konudaki bir makalesinde, “...Evvela bedbaht ve düşkün vatandaşlarımızı acıklı durumlarından kurtarmaya çalışmalıyız. Bunun için de herşeyden evvel buradaki vatandaşlarımıza yardım ve himaye elimizi uzatmak lüzumunu sezmeli ve bunu en büyük bir vatandaşlık ve insanlık ödevi saymalıyız...” demiştir.⁶

Kıbrıs Türkü'nün yaşam seviyesini de konuşmalarında ve makalelerinde sık sık irdeleyen Necati Özkan, bu konuda şu görüşü savunmuştur:

“...Hayat seviyemizi yükseltmek ve zamanın icaplarına uygun medeni ve parlak bir hayat sürebilmek için hayat telakkimizi zamanın icaplarına uydurmamız gerekmektedir. Eski adet ve ananelerin zebunu olarak gerilik ve karanlık içerisinde bocalayan insanların ömürleri, çok iptidai bir tarzda geçer..

...Türkiye Cumhuriyeti ve Büyük Türk İnkılabı bize birçok nurlu yollar gösterdi. Bilgimizi, hayat telakkimizi ve kazancımızı arttırarak zamanın icaplarına uygun bir hayat seviyesine ulaşabilmemiz için

*gereken bütün şartları aydınlattı. Bu nurlu yollardan gitmek ve her türlü refah ve saadet şartlarını yerine getirmek artık bizim elimizdedir...”*⁷

Milli servetimizi yitirmemek ve mali durumumuzu sağlamlaştırmak için de gayret sarfetmemiz gerektiği üzerinde duran Necati Özkan, “...Hiç bir Kıbrıs Türkü kazancını yitirmekle sadece şahsına ve ailesine zarar ve felaket getireceğini zannetmemelidir. Aynı zamanda cemaatına karşı da bir zarar işlemiş olur...” görüşünü savunmuştur.⁸

Kıbrıslı Türkler’in yabancı mallarına karşı düşkünlüğü bulunduğunu da zaman zaman eleştirilerinde içtenlikle dile getiren Necati Özkan, “...Hepimizde bir ksenomanya vardır. Yabancılara lüzumundan fazla kıymet veriyoruz. Kendimize gelince birbirimize karşı küçümser duygular izhar etmekten çekinmiyoruz...” demiştir.⁹

Necati Özkan, her fırsat bulduğunda ve 1930’larda yazı yazmaya başladığı gazete sayfalarında Kıbrıs Türkleri’nin ekonomik durumlarını gündeme getirmeyi ve sorunlara çözüm önerilerinde bulunmayı asla ihmal etmemiştir. Türkiye’ye özel olarak yaptığı ziyaretlerde de bir araya gelme olanağı bulunduğu yetkililerle Kıbrıs’taki ekonomik durumu tartışmış, Türkiye’nin Kıbrıs Türkleri’ne yardım etmesi gereği üzerinde ısrarla durmuştur. Necati Özkan büyük olanaksızlıklara karşın kurduğu fabrikalarla bizzat kendisi Türk toplumuna örnek olmuş, yol göstermiştir. Girişimleri yanında, her zaman birbirimizi himaye etmemizi de salık vermiş, Rum toplumu karşısında tutunup kalkınmamızın başka yolu olmadığını vurgulamıştır.

“...Varlıklı ve müterakki bir çoğunluğun karşısında ve zamanın çetin şartları içerisinde Kıbrıs Türkleri’nin hayat ve istikballerini temin edebilmeleri için, birbirlerini himaye etmeleri gayet önemlidir. Birbirimizi himaye sayesinde durumumuz çok daha iyi ve emniyetli olacaktır...”

*...Bizden çok daha azınlıkta olan yabancıların daima birbirlerini himaye ve muhafazası sayesinde iktisadi ve mali durumları kuvvetlenerek varlıklı ve müreffeh bir kitle haline gelmişlerdir...”*¹⁰

Kıbrıslı Türklerin ekonomik kalkınmasında İngiliz Sömürge Yönetimi’ne de görevler düştüğüne işaret eden Necati Özkan, şu uyarılarda bulunmuştur:

“...Kıbrıs Türklerin mağdur ve perişan olması, Kıbrıs Hükümeti’nin hiç de lehine değildir. Kahir ve varlıklı Rum çoğunluğunun karşısında

kalan Kıbrıs Türkleri'nin memnun ve müreffeh bir hayat sürmesi, hükümetin idari başarısının bir emaresi olacaktır...

Kıbrıs Türkleri, hükümetin yardım ve himayesi sayesinde kalkınarak, layık olduğu müreffeh ve ileri hayata kavuşabilir..."¹¹

İktisadi kalkınmamızda Türk köylüsüne büyük görevler düştüğüne ve Kıbrıs Türk köylüsünün başaramayacağı hiç bir şey bulunmadığına dikkat çeken Necati Özkan, köylümüzü şöyle tanımlamıştır:

"...Kıbrıs Türk varlığının temeli Türk köylüsüdür. Kıbrıs adasındaki nüfusumuzun çoğunu, milliyetperver ve çalışkan Türk köylüsü teşkil etmektedir. Onlar bütün çetin şartlara rağmen, dini ve milli hislerini, örf, adet ve ananelerini muhafaza ederek, anavatan köylüleri gibi hayat sürmeye ve bugüne kadar Kıbrıs'taki varlıklarını muhafaza etmeye muvaffak olmuşlardır..."

"...Bu ada üzerinde varlık ve bekamızı idame etmede Türk köylüsü en önemli rolü oynamıştır..."¹²

Necati Özkan, tasarrufun önemini şöyle açıklamıştır:

"...Netice itibarıyla süratle değişen bu dünyaya intibaka çalıştığımızı söylemek isterken ilave etmek istiyoruz ki, memleketimiz yalnız iktisadi değil, sosyal bir buhran içerisinde de bulunmaktadır..."

"...Bu iki başlı krizin içinden sağlam olarak çıkmanın yegane çaresi 'tasarruf'tur ve kanaatimizce tasarrufa başlamamız için henüz zaman geç değildir..."¹²

Kooperatifçiliği de her vesile ile gündeme getiren ve önemini vurgulayan Necati Özkan, bu konudaki görüşlerini şöyle yansıtmaktadır:

"...Kooperatifçilik, ister banka, ister başka alanlarda olsun, bir memleketin iktisadi hayatında büyük rol oynar. Kooperatifçiliği ileri olan memleketler iktisadiyatı en sağlam ve hayat seviyesi en yüksek memleketlerdir..."

"...Biliyoruz ki hususi bankalar muayyen ve mahdut menfaatlere hizmet eder ve büyük sermayeye daha faydalı olur. Halbuki kooperatif bankalarında her hissedarın idari mekanizmasında müsavi hak ve sözü olması bir tarafa, bu gibi bankaların sermayedarları birkaç kişi değil, geniş vatandaş kitleleri olduğundan, her vatandaş az bir para ile hissedar yazılarak bu gibi bankalardan istifade edebileceğinden, kooperatif bankaları daha ziyade halk bankalarıdır. Yani hakkıyla milli bankalardır. Bu gibi bankaların kurulduğu yerlerde vatandaşın refahı artar. Halk faizci madrabazların elinden kurtulur..."¹³

Necati Özkan'ın önderliğinde kurulan İstiklal Partisi'nin programında da Kıbrıs Türkü'nün kalkınmasında kooperatifçiliğin önemi üzerinde ısrarla durulmuş, Lefkoşa'da bir Türk kooperatif bankası kurulması için girişimler başlatılmıştır.

Partinin öncülük ettiği bu teşebbüste, listeler hazırlanarak kooperatif bankasına hissedar olmak isteyenlerin isimleri yazılmış, alacakları hisse miktarları resmi formlara kaydedilmiş ve bu payların kaç taksitte ödeneceği belirtilmiştir.

Parti öncülüğünde şirketleşmek suretiyle bir sabun fabrikası kurulması yönünde de Necati Özkan'ın girişimleri olmuştur.

Her zaman planlı çalışmayı ve hedefe ulaşmada programlar çerçevesinde hareket etmenin önemine işaret eden Necati Özkan, *"...ancak iktisaden kalkınmış olan ülkelerin mevcudiyetlerini tanıttırabileceğini..."* savunmuştur.¹⁴

29 Ekim 1950'de Lefkoşa'da İstiklal Partisi'nin düzenlediği Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü kutlama töreninde yaptığı konuşmada ekonomik konulara değinen Özkan, *"...İktisadi alanda büyük hamleler yapabilmenin birinci şartının, Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin Türk sanatkarlarını ve Türk müesseselerini korumasına ve onlara yardım zihniyetinin gelişmesine bağlı olduğunu..."* söylemiştir. Konuşmasında diğer partilerin de vatandaşlar arasında ekonomik kalkınma bilincini uyandırmak ve geliştirmek için ellerinden geleni yapmaları gerektiğini de hatırlatan Necati Özkan, *"...bu maksat için bütün partilerin ortaklaşa bir iktisadi kalkınma kampanyası açmalarını..."* önermiştir.¹⁵

Necati Özkan, Kıbrıs Türk halkının bir bütün olarak yükselmesini istiyordu ve bu yönde büyük çabalar harcadı. Ona muhalefet edenler, onun bu kalkınma davasındaki önerilerini her zaman baltaladılar. Bu yöndeki davetlerine karşı çıktılar. Böylece cemaat ileri adımlar atacağı yerde, hep yerinde saydı; hatta ekonomik yaşamda geriye bile gidildi.

*"...Kıbrıs'ın birçok güzellik ve tabii servetlerinden yabancılar faydalanmakta ve bizler seyirci kalmaktayız. Ne kadar acı bir hakikattir ki, bu memleketin birçok nimetlerinden bizler hakkıyla istifade edemiyoruz. Bunun en büyük amili, kazancımızın, bilgimizin ve hayat telakkimizin zamanın icaplarına gereği veçhile uymayıdır..."*¹⁶

Necati Özkan'ın yaşadığı dönem için geçerli olan sözleri ve görüşleri, ne yazık ki, günümüzde de tüm açıklığı ve ciddiyetiyle geçerliğe sahiptir. Bunun en önemli nedeni, dış odakların bu toplumu parçalamak

konusundaki çabalarına teşne olan toplumun bu konudaki gayretleri boşa çıkarmamak için siyasi mülahazalarla yapılan her türlü parçalama ve bozma faaliyetlerine çanak tutma alışkanlığıdır. Burada belirtmeden geçemeyeceğim bir gerçeği altını çizerek vurgulamakta yarar görüyorum. Bugün Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin başarıyla düzenleyegeldiği 'İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumu' için günümüzden ileriki yıllara kaç tane Necati Özkan ya da sempozyumlara konu oluşturan eski değerlerimizin benzerlerinden bulabileceğiz. Toplumdaki, Necati Özkan'ın yarım yüzyıl önce işaret etmiş olduğu bozulma, daha ne kadar süreyle devam ederek yok olma noktasına ulaşacak? Bir kez daha Necati Özkan'a kulak verelim:

"...Yalnız kazancımızı arttırmak kafi değildir. Aynı zamanda israf ve sefahatten de kaçınmak lazımdır. İyi kazanç yanında tasarruf da şarttır...

...Bugünkü neslin çektiği birçok felaket ve ıstırapların sebebi, dedelerimizin israf ve sefahatidir. Yarını düşünmemek, gelecek nesillerin istikballerini hazırlamamak hiç de iyi haller değildir. İstibalimizi iyi kılmak, gelecek nesillere iyi imkan ve parlak istikballer hazırlayabilmek için tasarrufa önem vermek ve her türlü israf ve sefahatten kaçınmak lazımdır..."¹⁷

"...Cemaatimizin artık boş sözler ve semeresiz vaatlerle avutulmaya tahammülü kalmamıştır. Az söz çok iş zamanı çoktan gelip çatmıştır...

...Cemaatimizin ileri gelenleri ve içtimai faaliyetlerimizde rol almak isteyenler için bu cihet bir kat daha büyük önem taşımaktadır. Cemaatimizin artık yaldızlı sözlerle avunmaya hiç de tahammülü yoktur...

...Kıbrıs Türk Cemaati'nin terakki ve başarı yollarının ancak ve yalnız iş ve kazanç alanında olduğunu kafamıza iyice yerleştirmeliyiz. Cemaatimiz için selamet ve saadet yolunun iş gösterme ve iktisadi yükseliş alanında olduğunu bir an bile hatırdan çıkarmamalıyız..."¹⁸

Sanki elli küsur yıl önce değil de, dün söylenmiş...

Notlar

- ¹ İstiklâl Gazetesi 02.12.1949
- ² Ali Süha tarafından 1967 yılında M. Necati Özkan'la yapılan mülakat
- ³ İstiklâl Gazetesi 24.07.1951
- ⁴ İstiklâl Gazetesi 20.09.1951
- ⁵ İstiklâl Gazetesi 13.05.1952
- ⁶ İstiklâl Gazetesi 18.07.1951
- ⁷ İstiklâl Gazetesi 21.08.1951
- ⁸ İstiklâl Gazetesi 01.09.1951
- ⁹ İstiklâl Gazetesi 24.07.1951
- ¹⁰ İstiklâl Gazetesi 11.03.1952
- ¹¹ İstiklâl Gazetesi 25.03.1952
- ¹² İstiklâl Gazetesi 04.08.1950
- ¹³ İstiklâl Gazetesi 04.08.1950
- ¹⁴ İstiklâl Gazetesi 17.12.1950
- ¹⁵ İstiklâl Gazetesi 01.11.1950
- ¹⁶ İstiklâl Gazetesi 26.05.1951
- ¹⁷ İstiklâl Gazetesi 01.06.1951
- ¹⁸ İstiklâl Gazetesi 20.06.1951

Kıbrıs Türk Ekonomisinin Gelişiminde Siyasal Bir Aktör Olarak Necati Özkan

Sibel AKGÜN*

Kıbrıs'taki Türk siyasi hareketinin ilk önderlerinden biri olan Necati Özkan aynı zamanda Kıbrıs Türk ekonomisine büyük katkıları olmuş bir kişidir. Necati Özkan'ın kurduğu fabrikalar, açtığı acentalar, atölyeler, çıkardığı gazete ve yaptığı siyasi görevler ile Kıbrıs Türk ekonomik ve siyasi hayatında çok yönlü etkileri olduğu aşikârdır. Hayatı boyunca Kıbrıs Türk toplumu içinde önemli ve başarılı girişimlere damgasını vuran Necati Özkan Kıbrıs Türk toplumunu siyasi ve ekonomik yönlerde cesaretlendirmeyi başarmış ve toplumlarda ekonomik gücün ne kadar önemli olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır.

Ekonomi en basit ve en genel tanımıyla kârı maksimize etmeyi hedefleyen bir faaliyet olmakla beraber, Kıbrıs Türk toplumu içinde bu tanım Necati Özkan öncülüğünde aynı zamanda siyasi bir karaktere de bürünmüştür. Özkan, Ada'da Kıbrıs Türk toplumunun siyasi olarak Rum toplumunun karşısında tutunabilmesinin ve varlığını idame ettirebilmesinin yollarından biri olarak zengin bir toplum olması gerektiğini belirtmiştir. Bunun için zamana uygun ekonomik faaliyetler yapmak ve Anavatan Türkiye'nin ilgi ve yardımına gereksinim olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Necati Özkan Kıbrıs Türk toplumunun güçlü bir konumda olması, sözünü dinletebilmesi ve refahı yaklayabilmesi için özel girişimciğin önemini kavrayarak birçok ilklere de damgasını vurmuştur.

Bu bildiride Kıbrıs Türk tarihinin yazılmasında önemli yeri olan Necati Özkan'ın ekonomi hakkındaki görüşleri ve ekonomik girişimleri doğrultusunda Kıbrıs Türk siyasi ve toplumsal hayatındaki etkisi ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır. Böylece Necati Özkan'ın "siyasal ekonomi"nin Kıbrıs Türk toplumunda yegane temsilcilerinden biri olduğu vurgulanacaktır.

Necati Özkan'ın Yaşadığı Dönemde Kıbrıs Türklerinin Sosyo-Ekonomik Durumu

Necati Mısırlızade olarak da tanınan M. Necati Özkan Kıbrıs Türk toplumunun ilk önderlerinden biri ve Kıbrıs Türklerinin haklarını

* Araştırma Görevlisi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara Üniversitesi

koruyan ilk liderlerdendir. Kıbrıs'ta 12.5.1899 yılında dünyaya gelen ve 1970 yılında hayata veda eden Necati Özkan Rum toplumu karşısında Türk toplumunun iktisadi kalkınmasının önemini vurgulayarak, ekonomik alanda çok önemli teşebbüslerde bulunmuştur. Böylece siyasi alanın yanı sıra ekonomik alanda da Rum toplumu ve İngiliz Sömürge yönetimine karşı mücadele vermiştir. Necati Özkan'ın verdiği bu mücadele ve ekonomi üzerine düşüncelerinin önemini kavrayabilmek için öncelikle yaşadığı dönemdeki Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik durumuna bakılmasında büyük fayda vardır.

XX. yüzyılın başında Kıbrıs Türkleri'nin ekonomik durumu, Ada üzerinde yaşayan Rum toplumu ve Hıristiyan diğer azınlıklardan kötü bir durumdaydı. Bu dönem içerisinde Kıbrıs Türkleri daha ziyade el sanatları ile uğraşmakta, çiftçilik ve çobanlık yaparak hayatlarını kazanmaktaydı. Kıbrıs'ta yaşayan Rum toplumu ve Hıristiyan cemaatler ise bilinçli olarak sanayi, ticaret, esnafılık gibi zenginliği arttırıcı mesleklere yönelmişlerdi. Köylerdeki birkaç bakkal ve kahveci dışında Türk esnafa rastlamak pek mümkün değildi. Yani XX. yüzyıl başlarında Kıbrıs'ta Rum toplumu ve Hıristiyanlar ekonomik alanda dışa açılma olanağı bulup zengin olurken, Kıbrıslı Türkler bu alanda pasif ve fakir kalmaktan kurtulamıyordu.¹

Ekonomik alanda Kıbrıs Türklerinin etkin olamaması nedeniyle gelir dağılımındaki denge de Rum toplumu ve Hıristiyan unsurlardan yana kendini göstermekte ve Türk köylüsü özellikle kötü geçen senelerde büyük bir borç yükü - faizi altında yaşamak zorunda kalmaktaydı. Borçla para veren sermaye sahiplerinin büyük bir çoğunluğu Rum olduğundan varolan Türk malları da Rumlar'ın eline geçmekte ve Türklerin ekonomik hayatı gün geçtikçe erimekteydi. Bu kötü gidişat zamanla farkedilerek Ada'nın değişik yerlerinde zirai yardım kooperatifleri sayesinde Türk çiftçi ve esnafı kurtarılmaya çalışılmıştır. Kurulan değişik kooperatiflerin yanı sıra Kıbrıs Türkleri'ne ait iki de banka kuruldu. Bu bankalar 1901 yılının Temmuz ayında Lefkoşa'da kurulan "İslam İddihar Bankası", diğeri ise Larnaka'da faaliyet gösteren "Larnaka Emniyet Bankası" idi.²

Şehir ve kasabalarda oturan Türkler'in ise küçük bir bölümü ticari faaliyetlerle uğraşmakta idi. Türkler'in en fazla uğraştığı ticari faaliyetler çok fazla sermaye gerektirmeyen kunduracılık, marangozluk, saraçlık, bakkallık, tenekecilik gibi sanat dalları ile işçilik ve arabacılıktı. Sayıları zaten pek az olan Türk tuhafiyeciler, manifaturacılar, komisyoncular ve tacirler yüksek sermayeye sahip gayrimüslim tüccarların güçlü rekabeti karşısında güçlkle tutunabiliyordu.

Tüm bu zor koşullar ve ekonomik buhranlar Kıbrıs Türkleri arasında Türkiye'ye göçü teşvik ediyordu. Özellikle Ada'nın 1923 Lozan Antlaşması ile İngiliz egemenliği altına resmi olarak girmesi sonucunda moral açısından da Kıbrıs Türkleri olumsuz etkilenmiş ve 1925-1930 yılları arasında yoğun olarak Türkiye'ye göç etmişlerdir. Kıbrıs Türkleri'nin moral ve nüfus yönünden gerilemeleri zaten bozuk olan mali ve ticari hayatlarının daha da çok gerilemesine neden oluyordu. İngiliz Sömürge yönetimi ise Türklerin ekonomik yönden güçsüzlüğünden faydalanmanın yollarını ararken, onların daha fazla oranda memur olmasını teşvik ediyordu. Okur yazar ve biraz İngilizce bilenlerin büyük çoğunluğu kamu görevlisi olurken, bu niteliklere sahip olmayanlar ise işsizlikten dolayı yine Türkiye'ye göç etmek mecburiyetinde kalıyordu. Böylece İngiliz Sömürge yönetimi ekonomik açıdan kendisine bağlı duruma getirdiği Türkleri, diğer etnik grup olan Rumlar karşısında etkin bir denge unsuru olarak kullanma imkanını elde ediyordu ve kendi yönetimini pekiştiriyordu.³

Kıbrıs Türk toplumu bir yandan ekonomik sıkıntılarla mücadele ederken diğer yandan da Ada'da siyasi varlığını devam ettirme mücadelesi içine girmişti. Halkçı olarak adlandırılan ve başında M. Necati Özkan'ın bulunduğu grup, bir yandan Rumların Enosis taleplerine, diğer yandan İngiliz Sömürge yönetimine ve Evkafçılar olarak adlandırılan Mehmet Münir'in başında olduğu Evkaf Yönetimi'ne karşı mücadele veriyordu. Necati Özkan'ın başında olduğu Halkçıların mücadelesinin temel amacı Kıbrıs Türk toplumunun haklarını savunarak, Türkiye ile olan bağlarını güçlendirmeye çalışmak ve Kıbrıs Türk toplumunun milli bilincinin oluşmasını sağlamaktı. Bu amaçla Kavanin Meclisi'ndeki 15 Ekim 1930 yılı seçimlerinde Evkafçıların adayı Mehmet Münir'e karşı Halkçıların adayı Necati Özkan büyük bir başarı kazanarak seçimden galip çıkmıştı. Halkçı grup 1 Mayıs 1931 yılında ise Necati Özkan önderliğinde Kıbrıs'ın her tarafından katılan temsilcilerle birlikte Milli Kongre'yi toplayarak Kıbrıs Türk toplumunun isteklerini ifade eden 6 maddelik kararlar almıştı.⁴

1931 yılı sonunda Ada'da başlayan Rum isyanı sonucunda İngiliz Sömürge yönetimi tarafından ilan edilen Sıkıyönetim, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar bu isyanda herhangi bir rolü olmayan Kıbrıs Türk toplumunu da çok olumsuz bir şekilde etkileyecek ve siyasi alanda verdiği mücadeleler İngiliz Sömürge yönetiminin baskıcı politikaları karşısında duraklamaya neden olacaktır. 1939 yılında başlayan İkinci

Dünya Savaşı ise siyasi alanda 1931 yılından beri devam eden baskıcı politikalara ekonomik alanda zaten varolan sıkıntılara yenilerini ekleyecekti.

İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında savaş Avrupa'da, Kıbrıs'tan uzaktaydı. Ancak belli bir süre sonra Almanların Kuzey Afrika'da ilerlemesi Kıbrıs'ta da birtakım savunma önlemlerinin alınmasına neden olmuştu. Kıbrıs'ta alınan savunma önlemlerinin yanı sıra ekonomik olarak da özellikle temel maddelerde başgösteren sıkıntı nedeniyle karne yöntemi uygulanmaya başlamış, motorlu taşıt sayısında azalma meydana gelmiş, giyim-kuşam da daha çok yerli dokumalarla üretilmeye başlanmış ve halkın elektrik yerine kullandığı gazyağı yok denecek kadar azalmıştır. Ekonomik sıkıntı içinde işsizlik, yoksulluk ve sefaletin daha da arttığı bu yıllarda binlerce Kıbrıs Türkü İngiliz ordusuna paralı asker olarak yazılmış ve Orta Doğu ve Makedonya'da görev yapmışlardır. Böylece Kıbrıs'ta işsizlik ve yoksulluğun kol gezdiği bir dönemde bu paralı askerlik işi yüzlerce Kıbrıslı Türk gencine bir cankurtaran simidi gibi gelmiştir.⁵

İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru ve bitiminde Kıbrıs'ın içinde ve dışında yoğunlaşan Enosis hareketleri neticesinde Kıbrıs Türk toplumunun endişe ve korkuları da çoğalmış, Rum toplumu karşısında ulusal varlıklarını devam ettirebilmek için örgütlenip seslerini duyurma çabası içine girmişlerdir. İngiliz Sömürge yönetimi de özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Kıbrıs Türk toplumunu Rum toplumunun Enosis istekleri karşısında denge unsuru olarak kullanmak amacıyla Kıbrıs Türklerininin bu örgütlenme çabalarına destek vermiştir.

İşte Necati Özkan'ın doğduğu ve ömrünü sürdürdüğü XX. yüzyıl Kıbrıs'ında Kıbrıs Türkleri'nin ekonomik durumu yukarıda bahsedilen şartlardaydı. Necati Özkan bu şartlar altında Kıbrıs Türk toplumunun siyasi alanda İngiliz Sömürge yönetimi ve Kıbrıs Rum toplumuyla eşit bir durumda olması için toplumsal, kültürel, sosyal ve özellikle ekonomik alanlarda gelişmiş olmasının mücadelesini vermiş çok önemli bir tarihi şahsiyettir. Özkan özellikle ekonomik alanda Kıbrıs Türkleri'nin kalkınması ve müreffeh bir hale gelmesi için cesur bir girişimci olarak topluma örnek olmuş ve Kıbrıs Türk toplumunun içinde birçok ilklere damgasını vurmuştur. Bunu daha iyi anlayabilmek için Necati Özkan'ın ekonomik alandaki düşüncelerine ve ekonomik alandaki faaliyetlerine daha yakından bakılması gerekir.

Kıbrıs Türk Toplumunun Ekonomik Dönüşümünde Düşünce ve Girişimleriyle Necati Özkan

Necati Mısırlızade olarak da tanınmış olan M. Necati Özkan, Lefkoşa Türk Lisesi'nden mezun olduktan sonra aynı lisede üç yıl öğretmenlik yapmış ve bu görevdeki gelirini fakir öğrencilere bağışlamıştır. Aynı devrede babasını kaybeden Özkan ondan kalan küçük bir bakkaliye dükkanını kardeşi ile birlikte işletmeye başlamış ve zamanla bu ticari müesseseyi genişleterek büyümüştür. İlk olarak küçük bakkaliye dükkanında toplum ile daha yakından tanışma imkanı bulan Özkan, zamanla toplumun sorunlarına işaret ederek çözüm yolları göstermeye başlamış, siyasi gelişme için iktisadi gelişmenin önemini vurgulayarak İngiliz Sömürge yönetimine ve Rum toplumuna karşı mücadele içine girmiştir.⁶

1926 yılında Lefkoşa Belediye Meclisi azalığına seçilen Özkan, 1930 yılında Kıbrıs'ın en büyük seçim bölgesi olan Lefkoşa-Girne kazalarından adaylığını koyarak İngiliz Sömürge yönetiminin desteklediği Mehmet Münir karşısında Kavanin Meclisi üyeliğine seçilmiştir. Böylece İngiliz Sömürge yönetiminin desteklediği bir adayı saf dışı ettiğinden ve Kıbrıs Türk toplumunun haklarının savunulabileceğini kabul ettirdiğinden Kıbrıs Türk toplumunun umudu haline gelmiştir. Hayatı boyunca çok önemli ve başarılı girişimlere damgasını Necati Özkan, hem Kıbrıs Türk toplumunu ekonomik girişimler konusunda cesaretlendirmeyi başarmış, hem de toplumda ekonomik gücün ne denli önemli olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Necati Özkan uzun yıllar *Söz* gazetesinde ve daha sonra sahibi olduğu *İstiklâl* gazetesinde makaleler yayımlayarak Kıbrıs Türk toplumunun güvenini kazanmış, yapmış olduğu başarılı yatırımlar ve ekonomik girişimleri ile ekonomik alanda içinde yaşadığı topluma örnek olmuştur.

Aslında Necati Özkan'ın ekonomik girişimciliği aileden gelen bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem baba hem de anne tarafından girişimci bir aileden gelen Özkan, ticari hayatına ciddi olarak 1934 yılında başlamıştır. 1931 yılındaki Rum İsyanı'nın ardından gelen İngiliz Sıkıyönetim İdaresi sonucu Kavanin Meclisinin dağıtılması ve vali yasalarının yürürlüğe girmesi sonucunda siyasi faaliyetler gizli olarak yürütülmeye başlanmıştır. Necati Özkan bu durum karşısında ticaret hayatına daha yoğun olarak el atmıştır. Ayrıca Atatürk'ün savunduğu gibi, 'siyasal başarıların ancak ekonomik başarılarla taçlandırılması durumunda önem kazanacağı' ilkesini benimsemiştir.⁷

Necati Özkan ticari hayatına ilk olarak kereste, demir, çimento, hırdavat üzerinden toptan ve perakende; bakkaliye üzerine ise toptan ticaret yaparak başlamış, daha sonra mozaik fabrikası ve Kütahya çinilerini pazarlama işi ile ticari hayatına devam etmiştir. Meşrubat Fabrikası ve Thornicroft Kamyonlarının temsilciliği işi yanında, 1937 yılında Tütün ve Sigara Fabrikası, 1938 yılında Lefkoşa'da ilk Türk sineması (Kristal) ve 1949 yılında yine ilk Türk turistik işletmesi olan Girne yakınlarındaki turistik otel (Bosfor Otel) teşebbüsleri olmuştur. Özkan 1938 yılında Kıbrıs'ta bir Vapur Şirketi kurulması yönünde de Kıbrıs Ticaret Odası öncülüğünde girişimlerde bulunmuştur. Necati Özkan Türkiye ile Kıbrıs Türkleri'nin ilişkilerinin gelişmesi açısından 1950 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Kıbrıs Acenteliğini ve 1949 yılında TC Devlet Hava Yolları Genel Acenteliğini de almıştır. Yine 1949 yılında Kıbrıs'ta ikinci Türk sigortası olarak Güven Sigorta A.Ş.'nin Kıbrıs Acenteliğini almıştır.⁸

Necati Özkan Kıbrıs Türk toplumu içinde hep atılımlar yapmak, ticaretten elde ettiği birikimleri daha kalıcı yatırımlara dönüştürmek için önünde hiçbir engel tanımayan cesur bir müteşebbisdi. Aslında onun girişimciliğini, milliyetçiliğinin ve yurtseverliğinin bir tezahürü olarak görmek gerekir. Kıbrıs Türk toplumuna ekonomik alanda yol göstermek, katkıda bulunmak ve toplumun çalışan kesimine iş olanağı yaratmak onun en büyük amaçlarından biriydi. Bunu en güzel biçimde kendisinin şu sözleri anlatmaktadır; "*Benim yanımda 300 kişi geçinirdi. Sadece geçince yönünden değil, sanat öğrenmek, Rumlarla rekabet edebilmek ve Türklerinde bu tür işleri yapabildiklerini göstermek, benim için büyük mutluluktur....*". Gerçekten de Özkan yaşadığı dönemde değişik birçok iş sahasında iş yaparak ve işçi çalıştırarak hem Kıbrıs Türk toplumuna ekonomik alanda çok önemli istihdam olanakları yaratmış, hem de kişisel olarak çok önemsedığı toplum içinde sanatkar yetişmesi için vesile olmuştur.⁹

Necati Özkan'ın tüm bu ekonomik teşebbüslerinin belki de en önemli amaçlarından biri Kıbrıs Türk toplumu içinde milliyetçiliği ve Atatürk Türkiyesi ile olan bağları pekiştirmektir. Bunun en önemli göstergelerinden Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet Halk Partisi'nin "altı ok"unu Kıbrıs'ta yaymak istemesidir. Sigara fabrikasının işletmesine amblem olarak CHP'nin altı ok'unu kullanmak için İngiliz Sömürge yönetimi ile tartışma içine girmesine rağmen sonuçta biraz değişiklik yapmak suretiyle muvaffak olmuştur. Yine altı ok'lu sigara

tablaları ile öğrencilerin kullandığı altı ok'lu defter ve kalemleri Kıbrıs'ın her tarafına dağıtarak Kıbrıs Türk toplumuna ve ilkökul öğrencilerine milliyetçiliği, Atatürk ve Türkiye sevgisini yaymak ve aşlamak istemiştir. Türkiye ile Kıbrıs Türkleri arasındaki kültürel ve sosyal ilişkilerin gelişmesi için hava ve demiryolu acenteliklerini alması, 1938 yılında açtığı Türk sineması Kristal'de Türkiye'den İstiklâl Savaşı ve Atatürk'ün hayatını konu alan kaliteli filmler getirtmesi, aslında onun ekonomik alandaki girişimlerinin siyasal amacını da ortaya koymaktadır.¹⁰

Necati Özkan Kıbrıs Rum toplumunda varolan herşeyin Türk toplumunda da bulunması, Rumların kullandığı tüm olanakların ve teknolojik yeniliklerin Türk toplumunca da kullanılması ve böylece asrın tüm olanaklarının, içinde yaşadığı toplum tarafından benimsenerek refah ve gelişmişlik düzeyinin artmasını istiyordu. Bu nedenle birçok alanda girişimlerde bulunarak içinde yaşadığı topluma örnek oluyordu. Ekonomik alanda Kıbrıs Türk toplumunun gelişmiş bir seviyeye gelmesi siyasal alanda da Kıbrıs Türk toplumunu Rum toplumu ve İngiliz Sömürge yönetimi karşısında daha kuvvetli ve bilinçli hale getirecekti.

Necati Özkan içinde bulunduğu topluma örnek bir siyasi önder olarak basının önemine son derece önem veren ve toplumun basın yoluyla bilinçlendirilip yönlendirileceğine inanan bir insandı. Bu nedenle uzun yıllar *Söz* gazetesinde yazılar yazmıştı. İngiliz Sömürge yönetiminin 1931 yılındaki Rum İsyanı'ndan sonra yürürlüğe koyduğu baskı politikasının İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru yavaş yavaş azaltılması sonucu Necati Özkan da yeniden politika hayatına yoğun olarak dönme olanağı bulmuştur. Bu amaçla kafasında planladığı bir siyasi parti kurma düşüncesinden dolayı basın organına duyulan gereksinimi de hesaplamış ve "*İstiklâl*" gazetesinin ilk sayısını 28 Ekim 1949 yılında yayınlamıştır. İtalya'dan Nebiola firmasından getirttiği en gelişmiş ve modern baskı makineleri ile çıkarttığı *İstiklâl* gazetesininin başlığının altında "Hakkıdır Hakka Tapan Milletimin İstiklâl" özdeyişine de yer vermiştir. Necati Özkan gazetesinde bir yandan İngiliz Sömürge yönetimi ve Ada'yı Yunanistan'a bağlamak için uğraş veren Kıbrıs Rum toplumu ile kendi görüşleri doğrultusunda mücadele ederken, diğer yandan da Kıbrıs Türk toplumunun haklarını savunmak, Kıbrıs'ta Türk varlığının sesini duyurmak için siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal konularda görüşlerini yazmıştır.¹¹

1920'li yıllardan itibaren kendini siyasi hayatın içinde bulan Necati Özkan siyasi partilerin de önemini dikkate almış, partilerin demokratik hayatın vazgeçilmez olduğunu ısrarla vurgulamıştır. Bu amaçla Atatürkçü kimliğinin de etkisiyle 1950 yılında Atatürk'ün kurduğu parti CHP'nin simgesi olan altı ok'u amblem olarak seçtiği partisinin 21 Haziran 1949 yılında tüzük ve programını hazırlayıp örgütlenme çalışmalarına başlamış ve 4 Haziran 1950 yılında "Kıbrıs Türk Birliği İstiklâl Partisi"nin ilk büyük kongresini yapmıştır. Özkan'ın kurduğu İstiklâl Partisi diğer partilerden farklı olarak 90 kişilik bir yönetim kuruluna sahipti ve kurulda lise mezunlarına, sanatkarlara, tüccarlara, kasap ve manavlara, kadınlara onar, köylülere ise otuz kişilik kontenjan ayrılmıştı. Ayrıca Necati Özkan partinin programında siyasi amaçlarının yanı sıra, Ada'daki Türk varlığının idamesi için ekonomik kalkınmaya büyük önem verdiğini belirterek bunun için en başta Kooperatif bankası ile çeşitli şirketlerin kurulmasına önayak olmayı da ısrarla vurgulamıştır. İşsiz sanatkarlara iş bulmak için hükümet nezdinde girişimlerde bulunmak ve Türkiye'deki bazı bankaların Kıbrıs'ta şube açmaları için gerekli girişimleri yapmak da partinin programı arasında yer alan önemli ekonomik kararlar olarak dikkat çekmektedir.¹²

Necati Özkan gerek hayatının her safhasında yapmış olduğu ekonomik teşebbüslerle, gerekse basın yayın organlarında yazdığı yazılar ve partisinde yer alan programında siyasi alanda Kıbrıs Türk toplumunun güçlü olabilmesi için ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın önemini göstermeye çalışmıştır. Necati Özkan fırsat yakaladığı her zeminde Kıbrıs Türklerinin ekonomik durumunu gündeme getirerek, sayıca çoğunluk olan ve varlıklı Rum toplumu karşısında tutunup kendi haklarını en kuvvetli biçimde savunmanın başka yolu olmadığını vurgulamıştır.

Necati Özkan'ın bu konuya verdiği ehemmiyet *İstiklâl* gazetesinde yazdığı şu düşünceleri ile büyük ölçüde örtüşmektedir; "*Kendimizin, ailemizin, cemaatimizin, ulusumuzun bizden beklediği vazifeyi hakkıyla ifade edebilmemiz için iktisadi faaliyetlerimizi arttırmamız ve kazançları yüksek ve varlıklı insanlar olmamız şarttır. Pazarlar Türk tüccarları, Türk komisyoncuları, Türk acenteleri, Türk ithalatçıları ve Türk meslek sahipleriyle dolmalıdır....*". Necati Özkan bir başka makalesinde ise "*Hiçbir Kıbrıs Türkü kazancını yitirmekle sadece şahsına ve ailesine zarar ve felaket getireceğini zannetmemelidir. Aynı zamanda cemaatine karşı da bir zarar işlemiş olur....*" görüşünü savunmuştur. Aslında

Özkan'ın bu görüşleri ekonominin toplumsal yanını ve siyasal alana etkisini çok biçimde göstermektedir.¹³

Necati Özkan, Kıbrıs Türk toplumunu nasıl görmek istediğini ise şu şekilde belirtmiştir; “*Kıbrıs'taki varlık ve yükselişimizin temeli ekonomik kalkınmadır. Bunun için bizlere ticaret ve zamana uygun ekonomik faaliyet lazımdır. Camilerimizden yükselen minarelerimiz yanında, gökleri delen fabrika bacaları lazımdır. Bizlere kahve, sinema ve eğlence yerlerinde geçecek atıl hayat yanında, ticari ve sınai faaliyet ile coşulacak faal hayat lazımdır...*”. Necati Özkan Kıbrıs Türk toplumunun ancak bu şekilde daha kuvvetli, daha mesut ve şerefli bir hayat yaşayabileceğinin altını çizerek ekonomik ilerlemenin önemini vurgulamıştır. “Az söz çok iş” ilkesini kendisine rehber edinen Özkan hayat mücadelesinde başarılı olmak ve Ada'yı Yunanistan'a bağlamak isteyen Rum toplumu ile her bakımdan rekabet edebilmek için kazancı artırıp ticaret ve her türlü ekonomik faaliyete önem vermek gerektiğini belirtmiştir.¹⁴

Necati Özkan Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik olarak kalkınabilmesi için anavatan Türkiye'nin ilgi ve yardımına ise her zaman özel olarak gereksinim bulunduğuna işaret etmiştir. Bu konuda Özkan, “*Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı göstereceği ilgi ve yapacağı kıymetli yardımın başında, Kıbrıs Türklüğünün ekonomik kalkınmasına hizmet gelmektedir. Coğrafik ve stratejik bağlara, ekonomik bağları da eklemenin önemi pek büyüktür...*” diyerek bu yardımların başında Kıbrıs'ta bir Türk banka şubesi ve Anadolu Pazarı'nın açılmasının zaruretine dikkat çekmiştir. Yunanistan'ın Kıbrıs'ta muhtelif banka şubeleri, şirketleri ve kumpanyaları bulunduğunu, kendilerinin ise hamisiz ve alâkasız bırakılmasına gönlünün razı olmadığını belirtmiştir. Ada Rumları'nın kalkınması ve ekonomik olarak kuvvetlenmesi konusunda Yunan sermayesinin önemli tesiri bulunduğunu kaydeden Özkan her türlü ticari ve iktisadi faaliyetlerinde Türkiye'den yakın ilgi ve ciddi yardım beklediklerini belirtmektedir.¹⁵

Necati Özkan Kıbrıs Türkleri'nin Ada üzerinde tutunabilmesi, Enosisi engelleyebilmesi ve Ada üzerinde Rumlar kadar hak sahibi olduğunu dünya kamuoyuna daha gür olarak duyurabilmesi için yani siyasi alanda güçlü olabilmesi için ekonomik olarak ciddi adımlar atmasının şart olduğunu ısrarla vurgulamıştır. Bunun için kooperatifler ve zamanın icaplarına uygun şirketler kurarak geniş çapta ticari faaliyet göstermek, tasarrufa önem vermek ve en önemlisi bu sayılanları yerine getirebilmek

için anavatan Türkiye'nin ilgi ve yardımının şart olduğunu ise her fırsatta dile getirmiştir.

Necati Özkan, Kıbrıs Türk toplumunun Ada üzerinde siyasal alanda güçlü olabilmesi için ekonomik alanda teşebbüslerde bulunması ve yatırımlar yapması için öncülük ederken, rasyonel girişimciliği ise hiçbir zaman ihmal etmemiştir. XX. yüzyıl insanının ekonomik insan tipi olduğunu belirten Özkan, sanat, ticaret ve ekonomik kalkınmanın hayat şartlarının belli başlı icaplarından olduğundan kazancı arttırarak ekonomik durumu yükseltmeye çalışmak gerektiğini vurgulamaktadır. Ekonomik faaliyetleri aksak ve iptidai olan insanların hayat seviyelerinin de düşük ve yaşama şartlarının geri olacağını yazan Özkan, Kıbrıs Türk toplumunun çarşı adamı yetiştirmesi gerektiğini, sadece kılıç veya kalem ile her başarıyı sağlayabilmeye imkan bulunmadığını belirtmiştir.¹⁶

Necati Özkan'ın ekonomik zihniyet dünyasında siyasal amaçların yanında rasyonel girişimci ve ticaret adamı kimliğinin en iyi özeti yukarıdaki düşüncelerinde bulunabilir. Özkan'ın bu özelliğinin en önemli göstergelerinden biri de 1931 yılında Kavanin Meclisi'nde yapılmış olan oylamadaki tavrı ile görülebilir. Kavanin Meclisi'nin 28 Nisan 1931 günü yapılan toplantısında Necati Özkan Gümrük Vergisi ve Gelirleri Yasası'nın görüşülmesi sırasında İngiliz Sömürge yönetiminin çıkartmak istediği ek vergi yasasının sorumluluğunu üstlenmeyeceğini belirterek, eğer tasarı vergileri azaltacak bir komisyona havale edilmezse karşı yönde oy kullanacağını belirtmiştir. Nitekim yapılan oylamada Necati Özkan tasarının aleyhine oy kullanmış ve Gümrük Yasa Tasarısı Kavanin Meclisi'nde reddedilmiştir.¹⁷

Aslında Necati Özkan bu tavrıyla siyasi alanda geleneksel olarak o güne kadar İngiliz Sömürge yönetimi ile Kavanin Meclisi'nde oy kullanan Evkafçı olarak adlandırılan Türk üyelerden farklı bir duruş sergilemiştir. Necati Özkan'ın temsil ettiği Halkçı grup Kıbrıs Türk toplumun toplumsal ve ekonomik haklarının yıllardan beri Sömürge yönetimi tarafından ihmal edildiğini ve uygulamalarının topluma zarar verdiğini belirtirken eleştirilerini yalnız Sömürge yönetimine değil bu yönetimle sürekli işbirliği halinde olan Evkafçı gruba da yapmış oluyordu. Özkan ayrıca rasyonel bir insan olarak Kıbrıs Türk toplumunun ek vergilere tahammülü bulunmadığının bilincinde olarak zaten kötü olan ekonomik koşullarının daha da kötüleşeceğini belirtmiştir.¹⁸

Necati Özkan'ın siyasi alanda verdiği mücadeleleri yanında ekonomi alanında da içinde yaşadığı toplumun varlığının ilerlemesi ve kalkınması

için ekonomik girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda onun rasyonel ve çağın gereklerini göz ardı etmeyen bir müteşebbis olduğu gerçeğini de değiştirmemektedir.

Sonuç

Necati Özkan Kıbrıs Türk toplumu içinde yaşadığı döneme damgasını vurmuş çok önemli bir siyasi kimlik ve önderdir. Bu, 1920'li yıllardan itibaren Kıbrıs'ta girmiş olduğu siyasi mücadelelere bakarak çok daha iyi anlaşılabilir.

Necati Özkan, Evkaf konusu, Müftülük meselesi, Kıbrıs Türk Lisesi'nin durumu ve diğer toplumsal ve siyasi konularda Kıbrıs Türk toplumu için kendisi gibi aydın olan arkadaşlarıyla birlikte büyük mücadeleler vermiştir. Tüm bu mücadelelerinde Atatürk milliyetçiliğine bağlı, aydın bir önder olarak her zaman Türkiye Cumhuriyeti'ni örnek almıştır. Necati Özkan siyasi mücadelesini sadece Kıbrıs Türk toplumu içinde değil, asıl önemlisi Ada'yı Yunanistan'a bağlamak isteyen Kıbrıs Rum toplumuna ve Ada'daki Türkleri baskı altına alıp haklarını kısıtlama altına almak isteyen İngiliz Sömürge yönetimine karşı yapmıştır.

Necati Özkan'ın yaşadığı dönemde Kıbrıs Türkleri'nin tüm bu siyasi sıkıntıların dışında zaten zayıf olan ekonomik durumları savaşlar dolayısıyla geçirilen sarsıntılı devirler ve gelişmemiş iktisadi bünye nedeniyle oldukça kötü durumdaydı. Necati Özkan önder siyasi kişiliğini bu noktada da göstermiş, yaptığı ekonomik girişimler ve basın yayın yoluyla beyan ettiği düşünceleriyle Kıbrıs Türk toplumuna ekonomi alanında da öncülük etmiştir. Anavatan Türkiye'nin de yardım ve destekleriyle Kıbrıs Türk toplumunun Ada'da varlığını güçlü bir biçimde devam ettirmesi, Kıbrıs Rum toplumu ve İngiliz Sömürge yönetimi karşısında eşit bir biçimde haklarını savunabilmesi ve toplumsal kimliğini devam ettirmesi için mutlaka ekonomik alanda kendine yeterli, hatta ileri konumda bulunması gerektiğinin ısrarla altını çizmiştir.

Necati Özkan ekonomi alanındaki tüm girişim ve düşüncelerinde siyasi amaçlarının yanı sıra içinde yaşadığı toplumun her zaman daha müreffeh ve ileri düzeyde yaşaması amacını da taşıyan rasyonel bir insandır. Fakirliğin istenilecek ve tasvip edilecek bir şey olmadığını vurgulayan Özkan, ekonomik yönden yaşadığı dönemin gereklerini yerine getirip çalışan ve ticaret yapan insanların zihinsel olarak ta hep ileri düzeyde olacağını ve haklarını koruyacağını çok iyi kavramış bir girişimciydi.

Böylece Necati Özkan'ın, ekonomi denilen ve büyük ölçüde kârı maksimize etmeye dayanan faaliyet türünü, aynı zamanda önderlik ettiği Kıbrıs Türk toplumunun siyasi varoluş mücadelesi için gerekli olan en önemli araç olarak kullandığı görülmektedir. Bu aslında Özkan'ın yaşadığı dönemde onun siyasi mücadelesini verdiği Kıbrıs Türk toplumunun birliği, bütünlüğü, İngiliz Sömürge yönetimi karşısında haklarını koruyabilmesi ve en önemlisi de Ada'daki Rum topluma karşı eşit varoluş kavgasının ya da yok olmama mücadelesinin en önemli ayağını oluşturuyordu. Necati Özkan, Kıbrıs Türk toplumu için gerek yaşadığı dönem içinde örnek teşkil eden ekonomik girişimleri, gerek yazdığı ekonomi üzerine olan yazıları, gerekse verdiği siyasi mücadeleleriyle her yönden liderlik etmiş olan bir önderdir. Kıbrıs Türk siyasi tarihinin yazılmasında çok önemli yeri olan Necati Özkan'ın ekonomiyi hem toplumunun siyasal hedeflerini gerçekleştirmek için bir araç, hem de rasyonel girişim alanı olarak gören bu düşünsel yönüne de dikkat edilmesi gerekmektedir.

Notlar

¹ Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan (1899- 1970)*, Lefkoşa, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Cilt: II, 1998, s. 21-22.

² a.g.e,23.

³ Hüseyin Mümtaz, "İkinci Dünya Harbi'nin Kıbrıs Türkleri'ne Etkisi", *Altıncı Askeri Tarih Seminer Bildirileri II*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yay.,Ankara, 1999, 326.

⁴ Halil Sadrazam, "Kıbrıs'ta Türk Varlığı ve İkinci Dünya Harbi'nde Türk Toplumunu", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yay., Ankara, 1999, 362.

⁵ Ahmet Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878- 1952)*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yay., Nisan 1996, 318- 320.

⁶ <http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=3171>.

⁷ Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan (1899- 1970)*, Lefkoşa, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Cilt: I, Mayıs 2001, s. 75.

⁸ a.g.e, ss. 57- 81.

⁹ a.g.e, ss.57- 58.

¹⁰ a.g.e, ss. 58- 70.

¹¹ a.g.e, ss. 294- 298., http://www.mucahit.net/Dergiler/Dergi64/Sayfa_17.htm.

¹² a.g.e, ss. 302- 309., İsmail Bozkurt, KKTC'de Siyasi Partiler , *AB ve Kıbrıs*, Gündoğan yay., Ed: İrfan Kaya Dülger- Ertan Efeğil, Ankara, 4 Temmuz 2002, s. 390.

¹³ E. Birinci, *M.Necati Özkan*, Cilt: II, ss. 32- 33.

¹⁴ a.g.e,ss. 41- 41.

¹⁵ a.g.e, ss.33- 34.

¹⁶ a.g.e,ss. 41- 55.

¹⁷ Ahmet An, *Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması (1900-1942)*, Lefkoşa, Galeri Kültür yay., 1997, ss. 154- 155.

¹⁸ Bülent Evre, *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği Oluşumu ve Gelişimi*, Lefkoşa, Işık Kitabevi, Şubat 2004, s. 74., E. Birinci, *M. Necati Özkan*, Cilt: IV, s. 55.

Kıbrıslı Türklerin Siyasal Liderlik Sürecinde Necati Özkan

İsmail BOZKURT*

Giriş

1878'de Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçmesi ile Kıbrıslı Türkler (zamanın deyişi ile Kıbrıs'taki Müslüman Cemaati), kendilerini yabancı bir ülkenin yönetiminde buldular. O güne kadar büyük bir imparatorluğun yönetici unsurunun, başka bir deyişle büyük bir bütünün parçası idiler. Kıbrıs özelinde de yönetici unsurdular. Bir anda bütünden koştular; yöneten değil yönetilen, büyüğün parçası değil küçük bir toplum oldular.

Üstelik, onsekizinci yüzyılın sonlarında su yüzüne çıkan ve Bizans'ı Büyük Yunanistan olarak diriltmeyi amaçlayan Megali İdea'nın (Büyük Ülkü), başka bir deyişle Panhelenizm'in hedeflerinden biri olan Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı) tehlikesi ile, ciddi biçimde yüz yüze geldiler. Daha İngiliz yönetimi başlar başlamaz, Rum papazlar Enosis istemini ortaya koymuşlar¹ ve bu istemi reddetmesine karşın, İngiliz yönetiminin hoşgörüsü ve göz yumması dolayısı ile, istemlerini ileriye götürme çabasından geri durmamışlardı.

Bu durumda Kıbrıslı Türkler, doğal, güdüsel ve tepkisel olarak, kimlik ve kültürlerine sahip olma arayışına girdiler. Bu bağlamda, kendilerini Osmanlı'nın (daha sonra Türkiye'nin) bir parçası olarak gördüler ve her zaman Türkiye'deki gelişmeleri yakından izlediler. Jön Türk, İttihat Terakki, İslâmcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük, Turancılık, Kemalizm, Atatürkçülük akımları, daha yakın zamanlarda sol akımlar, Kıbrıs'ta da yankı buldu. Kıbrıslı Türkler, Atatürk ilke ve devrimlerini de kendiliklerinden uyguladılar.

Kıbrıslı Türkler, kendilerini Osmanlı'nın bir parçası sayar ve kimliklerine, kültürlerine sahip olma arayışına girerken, İngiliz Sömürge yönetiminin ilk yıllarında, bu yönetimle uyum içinde çalışma eğilimi topluma egemendi.² Bu eğilimi, İngiliz yönetimine "sadakat" olarak niteleyenler de vardır.³

Bunun böyle olması doğaldı; çünkü Kıbrıs, her ne kadar İngiliz yönetimine geçmişse de, Osmanlı toprağı sayılıyordu. Üstelik İngiliz

* Araştırmacı yazar, KIBATEK Vakfı Başkanı, Gazimağusa

yönetimi başlar başlamaz, Rumların Enosis istemi ile ortaya çıkması ve İngilizlerin bu istemi reddetmesi, Kıbrıslı Türklerle İngilizleri doğal müttefik durumuna sokuyordu.

İngiltere'nin, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun kendisi ile savaşa girmesi üzerine Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak etmesinin, ardından 1915'te Yunanistan'a yaptığı Enosis önerisinin⁴; Kıbrıslı Türkleri yok oluşturma götürebilecek bir süreç olarak değerlendirilerek, İngiliz yönetimi ile uyumlu olma ya da bu yönetime sadık kalma yerine; direnişin gündeme gelmesi kaçınılmazdı.

Nitekim ilk direniş ve başkaldırma girişimi bu olgular üzerine görüldü. Bir grup Kıbrıslı Türk aydını, gizli bir örgüt kurarak İngilizleri Kıbrıs'tan atmayı hedefledi.⁵ Bu girişim, Kıbrıslı Türkler'in İngiliz yönetimine karşı ilk ve tek silâhlı başkaldırı denemesi oldu. Bunun dışında direniş, pasif nitelikte, ulusal kimlik ve kültürel değerlere sahip çıkma, örgütlenme, basın aracılığı ile sesini duyurma, hak arama ve haklarına sahip çıkma biçiminde sürdü.

1918 yılında Lefkoşa'da Meclis-i Milli adı ile bir kurultay/kongre toplanması⁶, İngilizlere karşı örgütlü sivil direnişin somut kilometre taşlarından biridir.

Kıbrıslı Türkler'in İngiliz yönetimine karşı direniş süreci, her dönemde kendi içinde karşıtlığını da buldu. Bir yanda sömürge yönetimine direniş, diğer yanda sömürge yönetimine hizmet; başka bir deyişle bir yandan sömürgecilere karşı savaşım, diğer yandan sömürgecilerle işbirliği çizgileri, çeşitli platformlarda ve değişik biçimlerde yer aldı.⁷

Kıbrıslı Türkler'de giderek bir olguya dönüşen siyasal liderlik kavramının ortaya çıkması, bu süreç bağlamında değerlendirilmektedir.

Kıbrıslı Türkler'de Siyasal Liderlik Süreci

Kıbrıslı Türkler'de siyasal nitelikli ilk oluşum olarak 'Kıraathane-i Osmani'yi sayabiliriz.⁸ 1886'da ortaya çıkan 'Kıraathane-i Osmani'nin, tüzüğü ve kayıtlı üyeleri olmamakla birlikte, dönemin aydınlarının bir araya gelerek toplumsal sorunları tartışmaya yönelik bir işlevi olmuştur. Nitekim bu oluşum, Kıbrıslı Türkler'in ilk matbaasını, Kıraathane mensuplarının kendi aralarında topladıkları paralarla kuracak⁹ ve yine Kıbrıs'ta yayımlanan ilk Türkçe gazete olan Saded, 1889 yılında yayın hayatına girecektir.¹⁰

Kıbrıs'ta Türklere ait bu ilk matbaa ile ardından ilk Türkçe gazetenin, ilk kitabın¹¹, ilk romanın¹², ilk hikayenin¹³, ilk oyunun¹⁴ ortaya çıkmasını

da, yalnızca rastlantı değil, Kırâathane-i Osmani hareketinin bir sonucu ya da en azından ivme kazandırıcı bir öge olarak değerlendirmek gerekir.

Kırâathane-i Osmani, siyasal nitelikli bir aydın hareketi olarak bir lider ortaya çıkaramadı. Daha önce değindiğimiz İngiliz yönetimine uyum sağlama/sadakat olgusunu, lider ortaya çıkmasını engelleyen unsurlardan biri olarak sayabiliriz.

Yine daha önce değindiğimiz gibi, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu'nun karşı karşıya gelmesi ve İngiltere'nin Yunanistan'a Enosis önerisi yapması¹⁵; Kıbrıslı Türkler'deki İngiliz yönetimine sadakat eğilimini direniş eğilimine çevirdi. Bunun sonucu olarak Türkiye (Osmanlı İmparatorluğu) ile birleşmeyi hedefleyen gizli bir örgüt doğdu¹⁶. Dr. Behiç, Hasan Karabardak, Dr. Esat, Babalıklar, Kenanlar gibi dönemin aydınlarının öncülük ettiği bu örgüt, Çanakkale Savaşı'nda esir düşüp Mağusa'da kurulan kampta tutulan Türk askerlerini kurtarıp bir silahlı başkaldırı gerçekleştirmeyi hedeflemiş; ancak ihbar sonucu deşifre olarak, ileri gelenleri İngiliz yönetimince Girne Kalesi'ne hapsedilmiş; bunun sonucunda hareket gelişmemiştir. Bu hareketin içinde yer alan Dr. Behiç'in, Türk toplumuna lider olabilecek potansiyeli taşıdığı, bu bakımdan İngiliz yönetimince provoke edilerek (dolduruşa getirilerek) cinayete yönlendirildiği savı, yabana atılacak gibi değildir.

Bu hareketler sonrasında İngiliz yönetiminin baskıları, yeni bir siyasal harekete olanak vermemiştir. 1915–1919 arasında Kıbrıs'ta hiçbir Türkçe gazete ve kitap yayımlanmaması bir rastlantı değildir. Tek Türkçe gazete Kıbrıs, 1915'te yayınıni durdurmuştu. Aynı dönem içinde Kıbrıs'ta 18 Rumca gazete yayımlanması da herhalde yalnızca bir rastlantı değildir.¹⁷

İngiliz Sömürge yönetiminin uyguladığı baskılar çeşitlidir. Bu bağlamda halkın baş eğmesi, sinmesi, kişiliğini–kimliğini yitirmesi amacını taşıyan yöntemler uygulandı. Resmi yazışmalarda “ast–üst”, “buyruk veren–buyruk alan”, “sahip–kul (köle)” imajını güçlendirecek söylemler geliştirildi. Resmi bir kişi ya da makama yazılan bir dilekçe, yazı ya da başka bir metin (rapor, jurnal ve benzeri), o günkü Türkçe ile, insan onuru ile bağdaşmayacak biçimde “muti bendeleriniz olmakla müftehir (I have the honour to be your obedient servant)”, bugünkü Türkçe ile “Sadık kulunuz olmakla onur duyan” sözdizisi kullanılarak imzalanmadan işleme konmazdı.¹⁸

Buna karşın Türk halkı karşı söylemler geliştirdi. Yemek yendikten ve bilinen şükür sözlerinden sonra “Yedik içtik, Allah bin belasını versin

İngiliz'in” tekerlemesi bunlardan biridir. Bu tekerlemeyi bütün yaşamı köyünde geçen dedemin çocuk ruhumuza hitap edecek biçimde söyleyişi ve bize ezberletişî hâlâ daha capcanlı olarak belleğimde:

“Şükür Bekir

Varsa daha getir.

Yedik içtik

Allah bin belasını versin İngiliz'in.

Başka bir tekerleme de şöyle idi:

“Buna İngiliz devri derler

*Dünya kaldı p - - tlar elinde”.*¹⁹

Bu tekerlemeler, Kıbrıs Türk halkının vicdanını yaralayan İngiliz yönetimi uygulamalarına karşı kızgınlığın ve direncin ifadesi idi. Özünde yasadışılık olan Hasan Bulliler olayının destanlaştırılmasını ve Hasan Bulliler'in “halk kahramanı” mertebesine yükseltilmesini de Kıbrıs Türk halkının İngiliz Koloni yönetimine direncinin bir kanıtı saymak gerekmektedir.

Birinci Dünya Savaşı döneminde, Kıbrıs Türkleri'nde görülen sindirilmişlik, umutsuzluk ve örgütsüzlük, savaş bittikten hemen sonra, 10-12 Aralık 1918'de Lefkoşa'da yaklaşık 200 delegenin katılımı ile gerçekleştirilen Meclis-i Milli ile, uyanışa ve örgütlenmeye dönüştü. Mehmet Remzi (Okan) ile müftü Hoca Ziyaettin'in öncülüğündeki Meclis-i Milli, Enosise karşı olduğunu açıkça ortaya koymuş; bu durumu Paris Konferansı'nda dile getirecek temsilciler seçmiş, ancak İngiliz yönetimi bu temsilcileri Paris'e gitmekten engellemiştir.²⁰

Meclis-i Milli hareketi, Kıbrıs Türkleri arasında bir lider çıkarabilirdi; ancak o günün ortam ve koşullarında İngiliz yönetimine karşı direniş gösterip liderlik edebilecek kimse ortaya çıkmadı, ya da çıkamadı.

Yine de Meclis-i Milli hareketi sonrasında ve Türk Kurtuluş Savaşı sırasında, Kıbrıs Türkleri arasında yedi gazete/dergi yayınlanması, hareketin lider yaratmamakla birlikte sonuçsuz kalmadığını gösterir: Söz, Doğru Yol, Davul, Hakikat, İrşad, Ankebut, Vatan adlı bu gazete/dergilerden Söz'ün 1200, Hakikat'ın 1000 tirajı olduğunu özellikle vurgulamak istiyoruz. Dönemin en etkili ve yaygın Rum gazetesi Elefteriya (Özgürlük) ise, 1700-1800 tiraja ulaşabiliyordu.²¹ Bu durum o dönemde Kıbrıs Türkleri'ndeki kültürel düzeyi göstermesi bakımından da üzerinde durulmaya değer.

Meclis-i Milli bir lider ya da siyasal bir örgüt ortaya çıkaramadı ama Kıbrıs Türkleri, Mustafa Kemal liderliğindeki Türk Kurtuluş Savaşı'nı

heyecanla izlediler ve bu savaşa özdeşleştiler. Kıbrıs Türk basını Anadolu hareketini destekledi. Ayrıca, savaş sonrasında Royter'in haberlerini çoğaltıp dağıtan ve halkı gelişmelerden haberdar eden bir iletişim ağı da kuruldu.²² Anadolu'ya ulaşıp savaşa katılanlar oldu.²³ Müsamerele düzenlenerek, ulusal oyunlar sahnelenerek, komiteler kurularak; toplanan yardımlar Anadolu'ya ulaştırıldı.²⁴ Kaynaklar 1920–22 arasında yaklaşık seksen müsamere düzenlendiğini belirtiyor ki, o günün koşullarında bu, önemli bir sayıdır.

9 Eylül 1919'da İzmir'in kurtuluşu da, aynı gün Lefkoşa'da bir mitingle kutlandı. Ankara'ya ve Mustafa Kemal'e mesajlar gönderildi.²⁵ O günkü iletişim olanakları göz önünde bulundurulursa, bu hareketler anlamlıdır.

İngiliz Valisi'nin olaydan sonraki şu sözleri, aslında Kıbrıslı Türkler'in o günkü durumunu çok güzel anlatmaktadır: *"Türkiye'de halk zafer sevinci ile coşuyor ve şenlikler düzenliyor. Buna bir diyeceğimiz yok. Fakat sizlere ne oluyor? Mustafa Kemal'in ne yüzünü gördünüz, ne de sesini duydunuz. Buna rağmen sokaklara dökülüp onun zaferlerini kutluyorsunuz. Hayret doğrusu!"*²⁶

İngiliz Valisi'nin bu sözleri, Kıbrıslı Türkler'in Kemalist Türkiye ile özdeşmesinin beyandan başka bir şey değildi.

Nitekim izleyen yıllarda İngiliz yönetimi, İngiliz koloni çıkarları için bir tehlike haline gelen Kemalist Kıbrıslı Türk hareketine karşı; çıkarlarını korumak, hareketin gelişmesini, kökleşmesini ve kitleselleşmesini önlemek için bir dizi önlemler almış; bir yandan Türkiye Cumhuriyeti bayramlarında Türk okullarında Mustafa Kemal'in resimlerinin ve Türk bayrağının asılmasını engellemeye çalışmış, Kemalist öğretmenler sürgün edilmiş, fesi çıkarıp şapka giymeye başlayan devlet memurları cezalandırılmış, ısrarla şeriat yasaları korunmuş; diğer yandan da vakıf kurumunun güçlü ekonomik kaynaklarını kullanacak kolonyalist amaçlarına hizmet eden İngilizci, gelenekçi, evkafçı patronaj sistemine dayalı bir toplum liderliği yaratmıştır.²⁷

Kıbrıs'ın vakıf mülkiyet ağırlığının, Osmanlı toprakları içinde, en fazla olduğu ülkelerden biri olması²⁸, İngiliz yönetimine bu olanağı vermiştir. 1925 yılında Vakıfların başına getirilen Sir Münir, oluşturduğu patronaj, başka bir deyişle patron–adamı ilişkileri ile, uzun yıllar İngiliz yönetiminin adamı olarak topluma lider olarak dayatılmıştır. İngiliz yönetimi adına Sir Münir'in Kıbrıslı Türkler arasında kurduğu bağımlılık

ilişkileri, Latin Amerika bağımlılık modelini andırmaktadır. Bu bağımlılık sistemi, “başta koloni yönetimi çıkarlarını temsil eden Vali, onun ‘adamı’, ona bağımlı Evkaf Müdürü Sir Münir, Sir Münir’e bağlı müteveli, gallehar ya da muhtarlardan oluşan ‘aracılar’, aracılardan kontrol ettiği yavaşma, çiftçi, esnaftan oluşan ‘sıradan’ adamlar”²⁹ biçiminde özetlenebilir.

1920’li yıllarda Kıbrıs Türk toplumu, Kemalistlerce “Kıbrıs Türk Cemaati”, İngilizci Evkafçılarca “İslâm ahalisi” olarak nitelendiriliyordu.

Kemalist ulusalcı kimlikle İngilizci gelenekçi kimliğinin toplum içinde ortaya çıkan üç ideolojik ayırım simgesi vardı³⁰:

1. Kemalistler’in “Türk” ve “Türk Kültürü” nitelemesine karşın İngilizler’in Müslüman” nitelemesi ve yaratmaya çalıştıkları İngiliz-İslâm sentezine dayalı kültür anlayışı.

2. Kemalistler Türkiye’ye koşut biçimde yeni Türk alfabesini hemen uygularken, İngilizciler Arap alfabesini kullanmakta ısrarlı oldular.

3. Kemalist ulusalcı kimliği savunanların somut bir simgesi şapka iken, İngilizciler için bu simge fes olmuştur.

Meclis-i Milli ve Türk Kurtuluş Savaşı sonraki dönemde, Kıbrıslı Türkler’de görülen tek siyasal örgüt, 1924 yılında Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi tarafından, “Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslâmiyesi” adı ile kuruldu. Bu örgüt, “Türk Cemaati” ifadesini kullanan ilk siyasal örgüt olarak tarihe geçmiştir.³¹ Ne yazık ki bu örgütün etkinlik kazanıp genişlediğini söylemek mümkün değildir.

Aynı dönem için sözü edilebilecek bir siyasal hareket de, Necati Mısırlızade’nin (sonradan Necati Özkan) ortaya çıkmasıdır.³² Necati Özkan, 1918 yılında gerçekleşen Meclis-i Milli toplantısında 19 yaşında idi. Meclis-i Milli’den etkilenmemesi mümkün değildi. Kemalist kişiliğinin oluşumunda, Meclis-i Milli ile, hemen sonrasındaki Türk Kurtuluş Savaşı etkili olmuş ve daha genç yaşında İngiliz yönetimi karşıtı tutumu ile tanınmıştır.

Nitekim 1926’da daha 27 yaşında bir genç olarak, Lefkoşa Belediye seçimlerinde aday olmuş ve kazanmıştır. 1930’da aynı seçime ikinci kez girmiş ve yine başarılı olmuştur. Necati Özkan o yıllarda, siyasal etkinliklerini Milli Cephe adı altında gizli olarak yürütmüştür.³³ Bu etkinliğin ve iki seçim kazanmasının, 1930’da onu liderliğe götürecek yarışa hazırladığını söyleyebiliriz.

Kemalistlerle İngilizciler, ilk kez 13 Ekim 1930’da yapılan Kavanin (Yasama) Konseyi seçimlerinde, halk nezdinde açık bir savaşıma

girdiler. Bu seçim, Halkçılar'ın Lefkoşa–Girne bölgesi adayı Necati Özkan'ın liderlik potansiyelini açıkça ortaya çıkardı. Dillere destan olan,

*“Geç öne, doğru yol göster Necati,
Bağrımız yanıktır, su ver Necati”*³⁴

dizeleri dönemin coşkusunu açık ve anlaşılır biçimde yansıtmaktadır.

Seçime “Halkçılar” grubu olarak katılan Kemalistler ve bu bağlamda Necati Özkan, büyük başarı kazandılar. İngiliz yönetimine sadakatla dayalı evkaf patronajı sistemi ile, dayatılmış “atanmış” lider durumundaki Evkaf Müdürü Sir Münir, Kemalistler'in adayı Necati Özkan karşısında seçimi kaybetti. Bunun anlamı sömürgecilerin atayıp desteklediği dayatılmış liderin reddedilmesi idi.

Her ne kadar İngiliz Valisi Storrs, bu sonuçtan TC Konsolosu Asaf beyi sorumlu tutmuş ve onun Kıbrıs'tan çekilmesini sağlamışsa da, seçim sonucunda Necati Özkan, Kıbrıslı Türkler'deki siyasal liderlik sürecinde, ‘kitlesele demokratik tabana dayalı ilk siyasal lider’ olarak ortaya çıkmıştır.

Seçim kazanıp bir lider ortaya çıkaracak ve “Sömürge yönetim dengelerini bozabilecek kadar güçlenen Kemalist hareket, Necati Mısırlızade ve arkadaşlarının öncülüğünde örgütlenip somut toplumsal-siyasal talepleri olan örgütlü bir liderliğin ana halkasını oluşturdu. Bu halkanın adı, 1 Mayıs 1931'de adanın her yanından gelen Kemalist temsilcilerin katılımı ile gerçekleşen Milli Kongre'dir.”³⁵

Milli Kongre, Necati Özkan'ın toplum liderliğini perçinlemiş oldu. Milli Kongre'de belirlenen stratejiler, 1950'li yıllara kadar geçerliliğini korudu. Ne yazık ki Milli Kongre'nin kararları doğrultusunda etkili çalışma yapma olanağı bulunamadı; çünkü Necati Özkan'ın ‘kitlesele demokratik tabana dayalı siyasal liderliği’, İngiliz Sömürge yönetimi tarafından etkisiz hale getirildi.

“Kemalistlerin seçim kazanıp koloni yönetim dengelerini bozduğu, Yasama Konseyi'ndeki Kıbrıs'ın iki toplumunu ilgilendiren ekonomik-toplumsal konularda sömürge yönetimine karşı ortak mücadele başlatıp Kıbrıs tarihinde hiçbir zaman ütopyadan öteye gidemiyen ‘Kıbrıs Ulusçuluğu’na dayalı eşitlikçi bağımsız bir devletin inşa edilme koşullarını yarattığı ve örgütlenip sömürge yönetimine kök söktürmeye hazır hale geldiği günlerden yalnızca birkaç hafta sonra, Rum toplumu Enosis isyanına kalkıştı (Gürel, 1985). Bu isyan İngilizlere, hem bozulan yönetim dengelerini yeniden kendi yararlarına kurma, hem ‘ortak vatani ortak mücadele ile sömürge yönetiminden kurtarma’ bilincini

doğurabileceği günlerde köreltme, hem de Kemalist hareketi daha örgütlendiği ilk günlerde dağıtma şansı verdi."³⁶

Sözün kısası, İngiliz yönetimi Rum İsyanı'nı bahane ederek, nisbi/göreceli demokratik kurallar içeren 1882 Anayasası'nı rafa kaldırdı ve Yasama Konseyi'ni dağıtarak, bu bağlamda Necati Özkan'ın milletvekilliğini iptal ederek sıkıyönetim uygulamaya başladı. Ayrıca, siyasal örgütler yasaklandı; belediye meclisleri ile muhtarlıkların seçimle işbaşına gelme yöntemi atama yöntemine dönüştürüldü; basına sansür kondu.³⁷

Necati Özkan'ın kitlesel demokratik 'tabana dayalı siyasal liderliği', böylece daha yolun başında etkisizleştirildi. Sir Münir, ona onay verilmediği ya da liderliğinin reddedildiği anlamına gelen seçimi kaybetmesine karşın, dayatma ile Kıbrıslı Türkler'in atanmış tek siyasal lideri haline getirildi. Bir bakıma dikensiz gül bahçesi yaratıldı. Bu durum, "1920'li yıllarda başlayıp 1930'da heyecanı artan Kemalist – İngilizci maçı(nı), Kemalistlerin önde olduğu bir sırada, taraflı bir boks hakemi niteliğindeki İngiliz yönetiminin (maçı) durdurarak, önde olan tarafı ringden indirip mağlûp durumundakini galip ilan etmesine benzer bir biçimde"³⁸ algılanabilir.

Kısa Bir Değerlendirme

Bu çalışmanın amacı Necati Özkan'ın liderliğini irdeleyip sonuçlara varmak değil; onun Kıbrıslı Türkler'in siyasal liderlik sürecinde, kitlesel demokratik tabana dayalı ilk lider olduğunu ortaya koymaktır.

Liderliğinin kısa sürede etkisizleştirilmesine, liderliği yürütmesine olanak bırakılmamasına ve bunun sonucunda doğal olarak bu kısa sürede somut sonuç doğuran uygulamalar söz konusu olmamasına karşın, Necati Özkan'ın Kıbrıs Türk toplumu üzerindeki etkinliği uzun süre devam etmiştir. Daha önce belirtildiği gibi, onun liderliğinin en somut göstergesi olan 1931 Milli Kongresi'nin karara bağladığı stratejiler, Kıbrıs Türk halkı için 1950'li yıllara kadar geçerliliğini korumuş; Kıbrıslı Türkler'i 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit kurucu ortağı, daha sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile somutlaşan devletleşme sonucuna götüren süreçte etkili olmuştur.

Diğer yandan, Kıbrıs'ın coğrafyasına, Kıbrıs insanına dayalı Kıbrıs Türk edebiyatının, 1930'lu yılların sonları ile 1940'lı yıllarda filizlendiği bilinir. Bu filizlenmenin o yıllarda olması yalnızca bir rastlantı olarak nitelendirilemez. Tersine, Necati Özkan'ın liderliğindeki Milli

Kongre'nin yarattığı olumlu gelişmenin sonucu olarak görmek abartı sayılmaz.

Necati Özkan, Kıbrıslı Türkler'de kitlesel demokratik tabana dayalı ilk liderdir. Hem demokratik, hem hukuksal meşruiyeti olan bu liderlik, bir sömürge valisinin iradesi ile ortadan kaldırıldı. Başka bir ülkede olsa, valinin yaptığı şey, dayatmanın ötesinde, "darbe"den başka bir şey değildi.

Ne yazık ki bir sömürge valisinin "darbe"si ile etkinsizleştirilen Necati Özkan, yıllar sonra, kundaklama ile ekonomik durumuna indirilen darbeler ve fiziki saldırılar da içeren faşizan uygulamalarla, siyasal arenadan çekilmek zorunda bırakıldı. Bu olgu, tarihimizde, İngiliz Sömürge valisinin "darbe"sinden daha utanç verici bir sayfa olarak yer almaktadır.

Notlar

¹ Gürel, Şükrü S.; *Kıbrıs Tarihi (1878 – 1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1984, s.159-194.

Keser, Ulvi; *Kıbrıs 1914 – 1923*, A.H.A. Yayınları, İstanbul, 2000, s.20.

² Gürel, a.g.e., s.159-194.

³ Egemen, Salih; *Kıbrıslı Türkler Arasında Siyasal Liderlik*, Lefkoşa 2006, s.93.

⁴ Gürel, a.g.e., s.69-81, 114-134.

⁵ Yakış, Hüseyin; "Kıbrıs'ta Kaybolanlar" Kıbrıs Postası Gazetesi 24 Ekim-18 Kasım 1986.

Gürel, a.g.e., S. 102-103.

Bozkurt, İsmail (x); "KKTC'de Siyasal Partiler", *Avrupa Birliği Kışkacında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Dünü)*, Ankara, 2001, s.239-240.

⁶ İsmail, Sabahattin – Birinci, Ergin (x); *Kıbrıs Türkünün Varoluş Savaşı'nda İki Ulusal Kongre: Meclis-i Milli (1918) ve Milli Kongre (1931)*, Lefkoşa, Kasım 1997.

⁷ Fedai, Harid; "Bir Yıldönümü: 11 Aralık 1918", Yeni Kıbrıs, Ocak 1985.

İsmail, Sabahattin; *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu (İç Etkenler)*, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s.40-119.

Egemen, a.g.e.

⁸ Bozkurt, İsmail (x), a.g.e., s.239.

Fevzioglu, Bülent; *Kıraathane-i Osmani'den Cumhuriyet Meclisi'ne (1886-1996) Olaylar ve Seçimler/Seçilenler*, TBMM-KKTC Cumhuriyet Meclisi Ortak Yayını, Ankara, 1997, s.10-13.

⁹ Fevzioglu, a.g.e., s.11.

¹⁰ Fedai, Harid; “Kıbrıs Türk Edebiyatı 1571-1960”, *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler* 1, Lefkoşa 2002, s.313.

¹¹ Fedai, a.g.e., s.314.

¹² Fedai, Harid; “Kıbrıs Türk Yazınında İlklerden Bir Roman: Yedigâr-ı Muhabbet”, *Halkbilim Sempozyumları Bildiriler*, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı, İstanbul 1986, s.337-344.

¹³ Fedai, Harid; “Kıbrıs Türk Yazınında İlklerden Bir Öykü: Bir Manzara-i Dilguşa”, *Kültür Sanat Dergisi*, Lefkoşa, Şubat 1986.

¹⁴ Fedai, Harid; “Kıbrıs Türk Yazınında İlklerden Bir Oyun: Namus İntikamı Yahut Dilenci”, *Kültür Sanat Dergisi*, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı, Lefkoşa, Temmuz 1986.

¹⁵ Gürel, a.g.e., s.69-81, 114-134.

¹⁶ Yakış, a.g.e.

Gürel, a.g.e., s.102-103

Bozkurt, İsmail (x), a.g.e., s.239-240

¹⁷ Ünlü, Celalettin; *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, 1981, s.47-50.

¹⁸ Bozkurt, İsmail (xx); “Kıbrıs Türkleri'nde Sömürge Yönetimine Karşı Destanlarla Direnme”, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi* Cilt 4, Sayı 1 (1998 Kış), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa – KKTC, 1998, s.33-34.

¹⁹ Bozkurt (xx); a.g.e., s.33-34.

²⁰ İsmail – Birinci (x); a.g.e.

²¹ Ünlü, a.g.e. s.47-48.

²² Manizade, Derviş; *Kıbrıs Dün Bugün Yarın*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul 1975, s.60-64.

Akar, Reşat; *Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, İstanbul 1981, s.10.

²³ İsmail, Sabahattin – Birinci, Ergin (xx); *Atatürk Döneminde Türkiye Kıbrıs İlişkileri*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1989, s.60-64.

²⁴ Akar, a.g.e., s.10-11.

Ünlü, a.g.e. s.52-57.

Fedai, Harid; “Eski Basınımızdan” *Kıbrıs Gazetesi*, Lefkoşa, 10 Şubat 1977, (s.28), 17 Şubat 1977 (s.32), 3 Mart 1977 (s.32).

İsmail – Birinci; a.g.e., s.20-23.

²⁵ Akar, a.g.e., s.11-14.

²⁶ Akar, a.g.e., s.13.

²⁷ - Akar, a.g.e., s.25.

Egemen, a.g.e., s.95.

²⁸ Altan, Mustafa Haşim; *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi*, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, Lefkoşa, 1986, s.1166.

²⁹ Egemen, a.g.e., s.115.

³⁰ Egemen, a.g.e., s.118-119.

³¹ Bozkurt, a.g.e., s.231-240.

³² Necati Özkan'la ilgili geniş bilgi için bkz:

Birinci, Ergin M.; *M. Necati Özkan*, Cilt 1, 2, 3, 4, Necati Özkan Vakfı, İstanbul, Ekim 1997 – Mayıs 2001.

Bu çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Necati Özkan adı kullanılacaktır. İ.B.

³³ Birinci, a.g.e., (1.cilt), s.20.

³⁴ Birinci, a.g.e., Arka Kapak

³⁵ Egemen, a.g.e., s.120.

³⁶ Egemen, a.g.e., s.121.

³⁷ Gazioğlu, Ahmet; *İngiliz İdaresinde Kıbrıs: Statü ve Anayasa Meseleleri*, İstanbul, 1960, s.36-37.

Egemen, a.g.e., s.122.

³⁸ Egemen, a.g.e., s.123.

İstiklâl Gazetesi'ndeki 'Sanat ve Edebiyat' Sayfasının Kıbrıs Türk Edebiyatına Kazandırdıkları

İkbal SEZER*

Kıbrıs Türk toplumunda babasından devraldığı küçük bakkal dükkanını genişleterek ticari alanda pek çok yeniliğe imza atan, çalkantılı bir dönemde İngilizlerin desteklediği adayı geçerek siyasete atılan ve çıkardığı gazete ile daha sonra kurduğu partinin sesini duyurmuştur Necati Özkan. O'nun hayatını anlatmayacağım. Çünkü Necati Özkan hakkında hazırlanmış dört ciltlik bir biyografi bulunmaktadır.¹

Üzerinde durulacak konu; Necati Özkan'ın 1949 yılında çıkarmış olduğu İstiklâl Gazetesi ve gazetede sayfalarında yer alan edebiyat köşesindeki edebi türlerin incelenmesidir.

İstiklâl Gazetesi yayınlandığı ilk günden itibaren, isminin hemen altında, İstiklâl Marşı'mızdan alınmış bir mısraya (Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl)² yer vererek, gazetenin düsturunu da ortaya koymuştur.

1949 yılında yayın hayatına başlayan İstiklâl Gazetesi'nden önce de Kıbrıs'ta çeşitli gazeteler yayınlanmıştır. Kıbrıs'ta yayınlanan Türk gazetelerin isimlerinden ve yayınlandığı tarihlerden kısaca söz etmek yerinde olacaktır. Saded (1889), Zaman (1891), Yeni Zaman (1892), Kıbrıs (1895), Mir'at-ı Zaman (1901), Birlik (1904), İslam (1907), Vatan (1911), Hakikat (1919), Söz (1919), Masum Millet (1931), Vakit (1938), Halkın Sesi (1942), Ateş (1946) ve Hürsöz (1947).

Bu gazetelerin sayfalarında siyasi makalelerin, haberlerin yanında ara sıra da olsa edebi ürünler; şiirler, Kıbrıs Türk Edebiyatının ilk hikayesi³, oyunu⁴ ve romanı⁵ da yer almıştır.

İstiklâl Gazetesi'ni aynı dönemde yayınlanan gazetelerden ayıran bazı özellikler bulunmaktaydı. Gazete görünürde her ne kadar siyasi bir partinin yayın organı olarak düşünülse de gerek içeriğiyle, gerekse fiziki özelliğiyle diğer gazetelerden farklıydı. Bu farklılıklara bir de döneminde ilk defa sanat ve edebiyat için haftada bir tam sayfa ayırmış olması eklenmiştir. Diğer gazetelerde edebi ürünler belli belirsiz günlerde satır aralarında yayınlarken, İstiklâl Gazetesi'nin başlatmış olduğu bu yeniliği

* Araştırma Görevlisi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa

kısa zamanda örnek almışlar ve gazetelerinde sanat ve edebiyat sayfası hazırlamaya başlamışlardır.

Bu çalışmada İstiklâl Gazetesi'nde yayınlanan ve onu diğer gazetelerden ayıran özelliği olan "Sanat ve Edebiyat" sayfasında yer alan edebi ürünler ve bunların edebiyatımıza katkıları incelenecektir.

İstiklâl Gazetesi'nin Yayın Hayatına Başlaması

Gazetenin yayın serüveninden önce o dönemin toplumsal durumuna kısaca bir değinmek yararlı olacaktır. 1931 yılında Rumların çıkarmış olduğu bir isyan sonucunda İngiliz Yönetimi, ülkede sıkıyönetim uygulamıştır. Bu baskılar olayların çıkmasında hiçbir suçu olmayan Kıbrıs Türkleri üzerinde yoğunlaştırılmıştır. 1941 yılından sonra Türk toplumu üzerindeki baskıların azalmasıyla hareketlenme başlar. Bu hareketlenmeden gazeteler de nasibini alır. Yayınlanmasında sancılı bir süreç yaşayan İstiklâl Gazetesi, İngilizlerin bütün engellemelerine karşı 28 Ekim 1949 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin yayınlanma sürecini Ahmet An şöyle anlatmıştır: "*Necati Özkan, bu kez politik faaliyetlerine bir gazete çıkararak başlamıştır. Bu girişime ilk engellemeyi Sömürge Yönetimi yapar. Gazetenin ismini kaydetmede zorluklar çıkarır. Bu yönden büyük mücadeleler verilir. Sonuçta, Necati Özkan gazetenin kaydını yaptırmayı başarır.*"⁶

"İstiklâl, istikbalin sönmeyecek güneşi;
Sönmeyecek güneşin yeryüzünde tek eşi
Temenni ederiz ki çok uzun yaşasın"⁷

28 Ekim 1949-13 Ocak 1954 yıllarında yayınlanan gazeteye matbaa olarak bir dükkan tahsis edilmiştir; "*Mecidiye Sokağı'nda Necati Özkan beye ait boş duran, büyük bir arsa vardı. Bu arsa üzerine, kamış örmeli ve alçı sıvalı dükkânlar yapıldı çok kısa bir zaman içerisinde. Bu dükkânlardan birisi matbaaya ayrıldı.*"⁸

Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan* isimli kitabının 1. cildinde İstiklâl Gazetesi'nin yayınlanma amacını şöyle anlatmıştır: "*Parti gazeteciliğinin en tipik örnekleri Kıbrıs'ta sergilenmiştir. Necati Özkan da basın önemine son derece inanan bir politikacı idi. Kitlelerinin ancak basın yolu ile bilinçlenip yönlendirilebileceğine inanıyor ve siyasal bir hareketin arkasında mutlaka bir gazetenin bulunması gerekliliği üzerinde duruyordu. O yıllarda Kıbrıs'ta Halkın Sesi, Hürsöz ve Kıbrıs gazeteleri yayınlanmakta idi. Necati Özkan'ın bu gazetelerde kendi görüşlerini yayınlaması olanaksızdı. O bir yandan Kıbrıs Türk toplumunun*

kalkınması için savaşımlar verirken, diğer yandan da İngiliz Sömürge Yönetimi ve adayı Yunanistan'a bağlamak uğraşı veren Kıbrıs Rum toplumu ile kendi görüşleri doğrultusunda bir mücadele başlatmayı tasarlamaktadır. Necati Özkan aynı zamanda o yıllarda yayınlanmakta olan Türkçe gazetelerin Kıbrıs Türk halkına gerektiği gibi hizmet vermediğine de inanmaktadır. Bu nedenlerle doğrudan kendisi bir gazete çıkarmaya karar verir ve İtalya'dan Nebiola firmasından en gelişmiş baskı makinelerini getirir.”⁹

Gazetenin Yazı Kadrosu

İstiklâl Gazetesi'nin yayınlanma sürecini ve gazetenin kadrosunda yer alan kişiler hakkındaki bilgiler, edebiyat sayfasını hazırlayan Mapolar'ın anılarında ayrıntılı olarak yer almıştır: “İstiklâl ilk kez Kıbrıs'ta, yerli roman tefrika edecek, fıkra yayınlayacak, sanat ve edebiyat sayfası içerecek, spora önem verilecek, kazalardan muhabirler sağlanacak, her gün bir karikatür yayınlanacak, görülmemiş bir şekilde, Kıbrıs'ta ilk kez büyük boy bir gazete çıkarılacaktı.

Büyük hazırlık içerisine girmiştik. Gazetenin sürekli yazı kadrosu Mim Varoğlu, Şafı Alper, Nazif Süleyman Ebeoğlu ve benden oluşuyordu. Gazetenin başyazarlığını ise Necati Özkan bey yükleniyordu. Haberlerin sorumlusu Nazif Ebeoğlu idi. Royter'i [Reuters] alıyorduk. İlk kez Türkçe bir gazete Royter alıyordu. Royter'in çevirilerini Nazif yapacaktı. Nazif gerçekten çok iyi Türkçe ve İngilizce biliyordu. Yerli haberlerin sorumlusu ise Mim Varoğlu idi. Sanat ve edebiyat magazin-aktüalite ve köşe yazılarından ben sorumlu olacaktım. İsmet Güney ise tek karikatüristimizdi.

İsmet Güney, çok başarılı bir "İstiklâl" başlığı çizmişti. Bu başlık ilk günden, son güne kadar aynen varlığını korudu ve hiçbir zaman değiştirilmedi. Güney, tek başına gazetenin karikatürlerini çizecekti ve her gün gazetede bir karikatür bulunacaktı.”¹⁰

Gazetenin İç Özellikleri

Günlük bir gazete olan İstiklâl Gazetesi'nin ilk dört sayısı sekiz, daha sonraki sayıları dört sayfa, büyük boyutlu ve renkli baskılıydı.

Kıbrıs'ta İstiklâl Gazetesi'yle ilk defa yerel basında 'Sanat ve Edebiyat'a bir tam sayfa ayrılmıştır. Bu sayfa sayesinde gerek edebî ürünlerin zenginleşmesi sağlanmış, gerekse pek çok kişi kendini edebiyat dünyasına tanıtmaya imkanı bulmuştur. Gazetenin bu sayfasını Hikmet Afif

Mapolar hazırlamaktaydı. Bu sayfalar, günümüzün pek çok şair ve yazarının isim yapmasına vesile olmuştur. Bu şairlerden biri de (Mustafa) Özker Yaşın'dır. Onun İstiklâl Gazetesi'nde nasıl yer aldığını Mapolar, anılarında şöyle anlatmaktadır: "... O günlerde yayınladığımız 'Sanat ve Edebiyat'a ilgi çok büyük olmuştu. Yeni adlar, yeni yeni değerler çıkıyordu ortaya. Sanat ve Edebiyat sayfasını ilk günlerde takma adlarla doldurmak işi ilk günlerde bize düşüyordu ama sonraları şiirler, öyküler, denemeler içerisinde kendimizi unuttur gibi olmuştuk.

...Başlangıçta Nazif Süleyman Ebeoğlu da yardımcı oluyordu Sanat ve Edebiyat sayfasına; ama, gazetenin ağır yükü üzerinde olduğu için, gerektiği bir şekilde ilgilenemiyordu bu sayfa ile. Demet demet, defter defter gelen yazılara, şiir ve öykü ve denemelere bakmak bana kalıyordu.

Bir gün postadan büyük ve kalınca bir zarf çıktı. Bu zarfı Nazif açmış ve bir deste şiiri masanın üzerine bırakmıştı. İlgilenip, ilgilenmediğini bilmiyorum. Akşama doğru idarehaneye geldiği zaman, şiirleri benim masanın üzerinde buldum. Bir göz attı. Aşağı yukarı yirminin üstünde, kimisi uzun, kimisi kısa şiirlerdi bunlar. İmzaya baktım: Mustafa Özker.

- Kim getirdi bu şiirleri?

Nazif yanıt veriyordu:

- Posta ile gönderdiler.

- Okudun mu?

- Bir göz attım.

- Nasıl buldun?

- Bir şey yok. At çöp sepetine.

- Tanıyor musun bu imzayı?

- Tanımıyorum.

Göz atmak gereğini duydum. Fena değildi şiirler. Nazif'in söyledikleri kadar çöp tenekesine atılacak cinsten de değildi. Bir şey vardı bu şiirlerde. Bir takım yeni söyleyişler var. Dili de fena değil. Türkçe'yi iyice kullanabiliyor gibime geldi. Gerçi yazanı tanımıyoruz ama ben umutlandım. Bir kaç satırlık bir mektup yazacağım, 'Edebiyat' sayfasının bir köşesinde. Mustafa Özker'e sesleneceğim. İdareye gelin, görüşelim diye.

Bir ikindi üzeri, bugün anımsayamadığım birisiyle genç bir çocuk girdi İstiklâl idaresine. Sıska mı sıska; adeta yürümeye takati olmayan birisiydi bu.

- Beni istemişsiniz. Gazetede mektup vardı bana.

- Siz Mustafa Özker misiniz?

- Evet, efendim.

Birkaç hafta sonra yeniden geldi. Bu süre içerisinde birkaç şiiri yayınlanmıştı. Elinde yeni bir şiir demeti vardı. ... Bir göz attım Mustafa Özker'in yeni şiirlerine. İlerisi parlak görüliyordu bu genç şairin. Gerektiği şekilde öğütledim onu. Gün gelecek, bu memleketin en iyi şairi olacaksın dedim ona.”¹¹

İstiklâl Gazetesi'nde Sanat ve Edebiyat Sayfalarında Yer Alan Edebi Ürünler

İlk defa 30 Ekim 1949'da yayınlanan 'Kıbrıs'ta Sanat ve Edebiyat' sayfasını hazırlayan Mapolar, bu sayfada nelerin var olacağını bildirmiştir: *“İlk kez yerel bir gazete 'Sanat ve Edebiyat'a tam bir sayfa veriyordu. Bu sayfa, haftada bir yayınlanacak ve yalnız yerli sanatçıların¹², şiir, öykü ve düzyazılarını yayınlıyacaktı. Her yönüyle iyi düşünülmüş ve iyi planlanmış bir gazete olarak çıkarmak istiyorduk 'İstiklâl'i, ve sanırım ki, o günün ortamında gerçekten en güzel ve en iyi gazete olacaktı düşüncesi de oluşmuştu sonunda.”¹³*

30 Ekim 1949'dan 13 Ocak 1951 yılına kadar düzenli olarak her hafta yayınlanan 'Kıbrıs'ta Sanat ve Edebiyat' sayfası daha sonra belirsiz günlerde yayınlanmaya başlamıştır.

30 Ekim 1949 'Kıbrıs'ta Sanat ve Edebiyat' adı altında başlayan sanat ve edebiyat sayfası, bu sayfayı hazırlayan Mapolar'ın İstiklâl Gazetesi'nden ayrılmasının ardından 27 Eylül 1953'te 'Sanat ve Edebiyat' başlığı adı altında Muzaffer Altuğlu¹⁴ tarafından yayınlanmaya başlamıştır.

Gazetenin Sanat ve Edebiyat sayfasının yayın hayatına başladığı tarih siyasi yasakların olduğu bir ülkede çok manidardır: 29 Ekim 1949 Cumhuriyet Bayramı sonrası. Atatürk ilkelerine bağlı Necati Özkan, bu günü özellikle seçmiş olsa gerek. 'Kıbrıs'ta Sanat ve Edebiyat' sayfasında ilk gün şu şiirler yayınlanmıştır: Özdemir M. Özön "İstiklâl", Cemal Yüksel "Büyük Öncümüz Necati Özkan'a", A. Bayülgen "Leymosun Yolunda", Engin Gönül "Ayasofya", Neclâ Salih Suphi "Özleyiş", Pembe Marmara "Ne olur?", Ahmet Bayülgen "Kıbrıs Türk Gençliğine İthaf".

1949-54 yılları arasında Kıbrıs Türk edebiyatını zenginleştirmiş olan gazetede şiir, hikaye ve tefrika edilen yerli ve yabancı roman yanında zaman zaman edebi yazılar da yer almıştır. Edebiyat sayfasında sadece Kıbrıslı şairlerin şiirleri değil, Türkiyeli şairlerin şiirlerine de rastlamıştır.

Yayın hayatı, yaklaşık dört yıl üç ay süren İstiklâl'de 110 şairin 445 şiiri, 11 yazarın 23 hikâyesi, Hikmet Afif Mapolar'ın tefrika halinde yayınlanmış 3 romanı, Bener Hakkı Hakeri'nin bir romanı ve yabancı yazarlara ait tefrika olarak yayınlanmış 3 roman bulunmaktadır.

Şiir, hikaye ve romanın yanı sıra edebi değer taşıyan makaleler de gazete sütunlarında yer almıştır. Bu makalelerde Hikmet A. Mapolar, Özker Yaşın, Ahmet Muzaffer Gürkan ve İbrahim Zeki Burdurlu'nun imzaları görülmekteydi.

Kıbrıs Türk Edebiyatının O Dönemlerdeki Gelişim Süreci

1931 isyanı sonrasında siyasi hareketlenmenin yanında edebiyatta da hareketlenmeler başlamıştır. Kıbrıs'ta konsolos olarak bulunan Hikmet Taşkent'in desteğiyle 1943 yılında şiir ve hikayelerden oluşan Çığ adlı bir antoloji hazırlanır. Çığ'ın önsözünde bu girişimin nedenleri ortaya koyulur: *"Bu güzel adada edebiyatla uğraşan biz Çığcılar, uzun harp yıllarının insanlara tahmil ettiği bin türlü yokluklar arasında en güzel yazılarımızı bir araya toplayarak yayınlıyoruz.*

Aynı zamanda düşünülmemelidir ki bu eser Kıbrıs'ta edebiyat alanında ilk defa atılan yepyeni, fakat kuvvetli bir adımdır. Yazıcılarımızın bir kaçı hariç diğerleri henüz pek gençtir.

*Kıbrıs Türkleri arasında doğan bu edebî varlık bizim dar muhitimizi aşacak ve anavatan ufuklarına kadar yayılacaktır. Oradan duyacağımız yankılar bize daha iyi, daha güzel ve daha güçlü eserler yaratmak imkânını hazırlayacaktır."*¹⁵

Taşkent'in dediği gibi dar muhiti aşıp anavatan ufuklarına ulaşan bu seçkiyi inceleyen Banarlı, Kıbrıs Türk edebiyatı hakkında bir değerlendirme yapmıştır: *"Kıbrıs şairlerinin eserleri, hakiki bir din ve Allah sevgisi ile yahut vatan sevgisi, tabiat sevgisi, anne sevgisi gibi beşerî sevgilerin mutlaka en temiz olanlarıyla örülmüştür.. İçlerinde zaman zaman sebepsiz bir üzüntüye kapılanlar ve bu zamanlarda ölmüş anne babalarının ebedî kucaklarına sığınmak isteyenler de vardır. Onlar bu tarz şiirlerinde ekseriya serviliklerin, esrarlı mezar taşlarının veya dönülmez yolculukların karanlık türkülerini söylüyorlar. Ben, bu genç insan gönüllerini zaman zaman bu derece marazi duygulara sürükleyen sebeplerin başında yine aynı Anadolu hasretini ve bizim onlara okşayıcı bir el uzatamayışımızdan doğan bir takım derûnî hicranların devamlı akislerini buluyorum."*¹⁶

Öğretmen olarak Kıbrıs'a gelen İbrahim Zeki Burdurlu da, *İlk Demet* isimli bir şiir şöleni düzenlemiştir. Burada okunan şiirler daha sonra aynı isimle bir kitap halinde basılmıştır. Eserin önsözünde Burdurlu, kitabın içeriği hakkında bilgiler vermiştir: "*Bu, İlk Demet, Kıbrıs'ta Türk diliyle şiir söyleyen şairlerin bir şiir gecesi yapmak isteklerinin meydana getirdiği ilk küçük eserdir.*

Bu eser, yazılmış şiirlerin, Kıbrıs Türk aydınları, şiir sevenleri önünde şairlerin diliyle söylenmek istediğinin meyvasıdır. Bir hatıra... Bu yoldaki çalışmaları topluca gösteren bir kitapçık.

*Şairlerin sanat anlayışları için de durmadan eser meydana getirmeleri hem Kıbrıs Türklerinin duygu dünyasından haberler, hem de Türk diliyle güzel sanatlar yolunda eserler vermeleri övünülecek bir olaydır. Zamanla, bu faaliyet daha da artacaktır. Küçük bir topluluk da olsa bu şairler, Kıbrıs Türklüğünü manevî olgunluğunda bir değer olarak kalacaklar ve millî duygu ile zevkin yaşayan, canlı eserlerini vücuda getireceklerdir."*¹⁷

Edebiyatta başlayan bu kıvılcıklar edebiyatçılarımızın şevkini artırmış ve gerek yazarlar, gerekse şairler kendi eserlerini oluşturmaya başlamışlardır. Bu fikri destekleyen Mapolar, Kıbrıs Türk edebiyatına bakışını "Sanata Dair" başlıklı yazısında izah etmiştir.

"Memleketimizin bu güne kadar yetiştirdiği bir çok sayılı edibleri mevcuttur. Bu edipler kendi branşları dahilinde seslerini bugün Anayurt edebiyat aleminde bile aksettirmişlerdir.

Bugün Türk edebiyatının belli başlı simaları, memleketimizin yetiştirdiği bu mümtaz sanatkarlar üzerinde zaman zaman durmakta, onlar hakkında fikir yürütmekte ve onlarla yakından alâkadar olmaktadır.

*Bugün edebiyat tarihine geçmiş birçok şair ve ediblerimiz mevcuttur. Bu şairlerimizin gayretleri ve edebiyatçılarımızın yardımlarıyla hiç şüphesiz bu memlekette de sesimizi duyurabilecek bir edebiyat yaratabiliriz."*¹⁸

1) Şiirler

İstiklâl Gazetesi'nde 110 şairin 445 şiiri yer almıştır.

A) Şiirlerin Konuları:

a) Aşk şiirleri: Edebiyatın olmazsa olmazlarından aşk, gazetede pek çok şiire konu olmuştur.

b) Milli Duygular İçeren Şiirler: Kıbrıslı Türk şairler, yıllarca özlemini çektikleri anavatan ve bayrak özlemlerini şiirlerde sıkça dile getirmişlerdir. O dönemde yazılmış şiirlerin hemen hepsinde bu konuların işlendiğini görmekteyiz. “*Bu dönem yapıtlarında; sömürge yönetimi altında yaşamın verdiği bir burukluk, bayrak ve anavatana bir içten yakarış vardır. Türk bayrağına duyulan özlem mısralara kazınmaktadır; bir gün gelip Ana'ya kavuşulacağına dair büyük bir ümit vardır.*”¹⁹

“*Bir fırtına kopsun da ruhum burdan ayrılınsın*

.....

En umulmaz yerleri kanadım la aşayım

Yıllardır özlediğim yurduma ulaşayım

Öperek bayrağını, oturup toprağına

*Gönlümün hasretini dökeyim kana kana”*²⁰

c) Milli Günler İçin Yazılmış Şiirler: İngiliz yönetimi altında yaşayan Türkler, kendi benliklerinden kopartılmaya çalışılmıştır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi isyan sonrasındaki sıkıyönetimle bu faaliyet daha da artmıştır. Türklere, milli günleri kutlama ve bayrak çekme yasağı uzun yıllar devam etmiştir. Bu duygular içerisinde bulunan şairlerimiz bu konuda da pek çok şiir yazmıştır.

ç) İthafen Yazılmış Şiirler: Genellikle kişilere veya kurumlara atfen yazılmıştır. Şiirlerin genelde siyasi içerik taşıdığını görülmektedir.

d) Nesir Şeklinde Yazılmış Şiirler: Bu şiirlerin büyük bir çoğunluğu Ferit Ragıp Tuncor imzasını taşımaktadır. Tuncor'un haricinde A. Hayri Başer, Mutallib Derviş Vudalı ve Ö. Z. Kıvılcım isimlerine de rastlanmıştır.

e) Hiciv : Bu tarzdaki şiirlere bakarsak gazetede yayınlanan ilk hicivli şiir, Atom'un²¹ yazdığı “Bir Tilkinin Hikayesi” isimlidir. Şiirde Dr. Fazıl Küçük'ün siyasette yaptıklarını eleştirmiştir.

“*Kuzucuk derisine bürünmüş yaman, kurnaz*

*Bir küçük tilki girmiş bir zaman, bir sürüye”*²²

Siyasi eleştirilerin ardından, ‘Er’ takma isimle “Hep Senin” isimli şiirle başlayan şahsa yönelik zaman zaman dozu kaçan hicivli şiirler yazılmıştır.

(*Er-Hep Senin*)

“*Kudurmuş saldırıyor, saymaz ki gönül hatır;*

İçinde saklı meğer, garaz, kin ve iftira,

Atıyor çitmeleri, sanki kancık bir katır.

*Şuurunu kaybettin, dalmışsın çok engine;”*²³

Çıplak er

"Gönül suyun kaybetti, sersem engine daldı,"

Yerine göre (er)

"Arkadan vuran alçak, lânet olsun kahpeye"²⁴

Şiirlerinde sıkça "kahpe" ve "kancık" kelimelerinin kullanılması eleştirdiği kişinin kadın olduğunu işaret etmektedir. Yukarıdaki şiirin dizeleri dikkatli incelendiğinde hedef alınan kişiyi işaret eden bir iki kelime gözlerden kaçmamaktadır. Bu kelimeleri birleştiren kadın şairlerimizden, Engin Gönül ismi ortaya çıkmaktadır. Uzun yıllar İstiklâl Gazetesi'nde şiirleriyle yer alan Engin Gönül'ün 4 Haziran 1951'den sonra gazetede şiirlerine rastlanmaz. 21 Haziran 1951 tarihinde uzun yıllar ara verdiği Halkın Sesi Gazetesi'nde yeniden şiirleri yayınlanmaya başlamıştır. Gazete değiştirince şiirlerinin yayınlandığı eski gazeteyi ve çalışanlarını eleştiren şiirler yayınlar. Bu eleştirilere İstiklâl Gazetesi'nden Er takma isimli birisi cevap verir.

Er takma ismiyle yazılmış şiirlerin en ağır ithamlarda bulunanı, "Esalet ve Sefalet"tir. Şair, eleştirdiği kişinin namusu hakkında ağır sözler sarfetmiştir. Gönül'ün İstiklâl Gazetesi'nden ayrılmasını da kendine göre açıklamıştır.

"Erler merdoğlu merddir, kıymet vermez kahpeye,

Önde Yavuz cihan, şimdi küçük rahleye!

Namus nedir bilmeyen, teklif etmiş ırzını!

Demiş Er hayır hemen, ondan almış hırsını

Red cevabını alınca, vurmuş ateş başına,

Koşmuş küçük yoldaşa, su kattırsın aşına!"²⁵

4 Kasım 1953'te yayınlanan "Bir Kaynaklıya" şiirinin ardından Halkın Sesi Gazetesi'nde Engin Gönül'ün "Tezek Destanı" şiiri yayınlanır.

"Türk değılsin muhakkak, yüzün anlatıyor bak

Türke yanaş dedikse yüz vermedik dangalak

İnşallah sen gibi bulsun her tükürük çanak

Tükürdük hem de balgam köpeğe köpek yemi

Tezekten terazinin b.tan olur dirhemi"²⁶

Yukarıdaki şiirden sonra Zikri, "Ateş Aldı Hurmalar" isimli bir şiir yayınlar. Şiirde "Emine Abla" kelimesini kullanarak Engin Gönül'ü eleştirmiştir. Bilindiği gibi Engin Gönül'ün gerçek ismi Emine Otan'dır.

"Erkekçe sese karşı söver Kanayaklılar

Çirkef düşkünü domuz, bulmazsa .oku yalar

Nane mullalarını kılıbıklar oyalalar

*Bizden layık olduğun cevapları alınca
Küfreyle Emin Abla, ateş aldı hurmalar”²⁷*

Gazetede yayınlanan imzasız bütün yazılardan gazete sahibi sorumluydu. Yayınlanan “Ateş Aldı Hurmalar” ve “Bir Kanayaklıya” isimli şiirler Zikri takma ismiyle yayınlanmıştı. Engin Gönül, 19 Aralık 1953'te gazete sahibi Necati Özkan'ı mahkemeye verir.

Necati Özkan ise şiirler nedeniyle bir yanlış anlama olduysa Engin Gönül'den özür dilediğini belirten bir yazı yayınladı:

“Tarziye

Ben aşağıda imza sahibi Necati Özkan, 4 Kasım 1953 ve 13 Kasım 1953 tarihlerinde sahibi bulunduğum İstiklâl Gazetesi'nde “Bir Kan Ayaklıya” ve “Hurmalar Ateş Aldı” başlıkları altında intişar eylemiş olan iki şiir dolasıyla Emine Hazım'a, ismi diğerle Engin Gönül'e atfen neşrolunan herhangi bir hakaretimiz iddiayı bilakaydüşart geri alır ve hususi mumaileyhaya herhangi bir ahlaksızlık veya fena karakter isnadı vaki olmuşsa, teessürlerimi ifade eylerim.

M. Necati Özkan”

f) Mitinglerde Okunan Şiirler: Rumların Ada'yı tek taraflı Yunanistan'a ilhak etmek için düzenlemiş oldukları plebisit sonrasında gerek Kıbrıs'ta, gerekse Türkiye'de mitingler yapılmıştır. Bu mitinglerde Ada'nın yüzyıllarca bir Türk adası olduğu adeta haykırılmıştır. Arif Nihat Asya'nın ünlü “Bayrak” şiiri İstanbul'da Kıbrıs için yapılan mitingde koro halinde okunmuştur.

g) Türkçülüğü Ateşleyen Şiirler: Yabancı bir milletin hamiyetinde kendi değerlerinden kopartılmaya çalışılan Türklerin, Türklük duygularını canlı tutmak için Türkiyeli şairlerin de desteği olmuştur. Aka Gündüz, Nihal Atsız, Mehmet Çakırtaş, Aslan Yarılgan, K. Yaygılı bu isimler arasında yer almıştır.

h) Fabl: Jean de la Fontaine'nin “Hırsızla Eşek”i, Ahmed Oğuz Saruhan tarafından tercüme edilmiştir.

ı) Tercüme Şiirler: İmam Mehmet Gazeli'nin şiirini Abdullah Cevdet, Mevlana'nın şiirini ise Hüseyin Rifat günümüz Türkçesine tercüme etmiştir.

i) Kore Savaşı'na Giden Askerler İçin Yazılmış Şiirler: Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesiyle ilgili gazetede sekiz şiir yer almıştır.

j) Mitoloji: Mitolojide Venüs ve Afrodit'in gezip dolaştığı Ada'da şiirlerde onlardan bahsetmemek imkansız.

B) Şiirlerin İç Özelliği

Şiirlerde Türkiyeli şairlerin ve o dönemde etkili olan edebiyat akımlarının tesirini görmekteyiz. Kıbrıslı şairleri etkileyen Türkiyeli şairler arasında; Orhan Veli Kanık ve Mehmet Akif Ersoy başı çekmektedir. Ardından Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yahya Kemal Beyatlı gelmektedir.

Hasan Şefik Altay yazısında Kıbrıs Türk şiirinin Türkiye'deki akımlardan etkilendiğini şöyle anlatmaktadır: "*Kıbrıs'ta hece tarzında yazılmış şiirlere, 1930 yılından bu yana rastlanmaktadır. Kıbrıs'ta hece akımı 1940-1950 yılları arasında yaygınlaşmış Urkiye M. Balman, Nazif S. Ebeoğlu, Engin Gönül, Salahi Sonyel, Necla Salih Suphi, Cem Sual, Pembe Marmara, Cevdet Çağdaş, Özdemir M. Özön Kıbrıs'ta hececi şairlerdir.*

*1943 Kuşağı'nın ilk şairleri, Türkiye'deki hececi şiirden etkilenir: "Anavatan"daki gibi hece ölçüsü ile uyak düzenine ve romantik, folklorik, ulusçu bir içeriğe dayanır. Dünya dergisinin (1945-1947) öne sürdüğü, bu halkçı ve milliyetçi şiir hareketi, "Hececi-Romantik Şiir" adıyla bilinir."*²⁸

Elimizdeki şiirleri incelediğimizde hece ölçüsünü bozarak serbest nazım şekliyle şiirler yazan ilk şairimizin Hulki Seza takma ismini kullanan Arif Hikmet Mapolar olduğunu söyleyebiliriz. Ardından Pembe Marmara, Ahmet Esat, Mustafa İzzet Adiloğlu ve Bener Hakkı Hakeri gelmektedir.

C) Şairler

Dört yıl üç ay süresince İstiklâl Gazetesi'nde 110 şairin 445 şiiri yer almıştır. Gazetede imzası görülen 110 şairin isimleri şöyledir: Engin Gönül, Özdemir M. Özön, Neclâ Salih Suphi, Pembe Marmara, Urkiye Mine Balman, Hulki Seza, Mesud H. Çağdaş, Ahmet Muzaffer Gürkan, A. Esad, Faruk Çağlayan, Ahmet Cemal Gazioğlu, Arif Nihat Asya, Nevzat Yalçın, İbrahim Minnetoğlu, Rıza Pûlat, Harun R. Bayır, Yusuf Kemâl Kutluata, Abdurrahman Saraçoğlu, Cem Sual, Bürhan Sadık Yalçın, Feylesof Rıza Tevfik, Rüşat Hüdaverdi, Ahmet Harit Fedai, Kemal Hasan Zeybekoğlu, Tan Biay, Nihat Etiz, Ali Haydar Yeşilyurt, Faruk Nafiz Çamlıbel, Mehmet Çakırtaş, M. Samih Hacı Bekiroğlu, Taner Fikret Baybars, Hüseyin Nazif, Kubilây Rauf, Ahmet Kutsi Tecer, Tevfik Fikret Beydoğan, Salahi Ramadan Sonyel, Mustafa İzzet Adiloğlu, Ozan Zeki Fikret, Ayer Kaşif, Ö. Z. Kıvılcım, Orhan Veli

(Yeni Türk Şiirinden Örnekler 28 Ocak 1951), Tarık Orhan, Özkan Derviş, Mehmet Necati Öngay, Mustafa Özker Yaşın (11 Şubat 1951), İbrahim Zeki Burdurlu (24 Şubat 1951), Sabahattin Kudret Aksal, İ. Adnan Üney, Semiha Türksever, İsmail Safa Engin (fabl türü), Cavit Kolday, Bener Hakkı Hakeri (13 Mayıs 1951), Kamil Bozdağ, Özkan Derviş Yoğurtcuoğlu, Cenap Şehabettin Gedikoğlu, A. Hayri Başer, Necmi Sagıp Bodamyalızade, Oğuz Çenk Er, Hüseyin Hasan, Turgut Avkıran, Enis Behiç, Behçet Kemal Çağlar, J. H. Rengin, Mehmet Tahir, Cevdet Kazım, Mutallip Derviş Vudalı, Ahmet H. Tanpınar, Nezihe Saygın, Ayhan Hünalp, Lâmia Ayıtkan, Atom, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Aka Gündüz, Akdenizli Ozan, Fatma Ülker, Aslan Yarlığan, Cahit Sıtkı Tarancı, Abdullah Cevdet (çeviren), Hüseyin Rifat (çeviren), Özer Yusuf Kahvecioğlu, Necati A. Ormanoğlu, İbrahim Etikan, K. Yaygılı (Azerbeycan Dergisinden Turancılık ülküsünü alevleyen şiirler), Hizber H. Hikmet, Şeyh Nazım, Erol Mahmut A., Hüseyin S. Altaylı, Kemal H. Gazi, Süleyman Nazif, Salih Suphi Lemi, Mustafa Hüseyin Altıntaş Zikri, Erman, E. R., (Melâhat Üren) – Anavatan şairlerinin gazetemize armağanı Ankara - Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday (Modern Türk Şiirinden Seçmeler), Rabia Hatun, Hasan H. Pazvandağlı, Nihal Atsız, Orhon S. Orhon, (Sarı Zeybek -1- Büyük Ülkücülerden Seçmeler), Celâl B. Hasan, Sina Mansoy, Şinasi Tekman, Necip Fazıl Kısakürek, Hilmi Mustafa Hüseyin, Suat Akdemir, (Hırsızlarla Eşek, Jean De La Fontaine; çeviren: Ahmed Oğuz Saruhan), Ahmet Haşim, Mehmed Fazıl Erciyes, Asâf Hâlet Çelebi.

Bu şairler arasında günümüzün tanınmış Kıbrıslı şairlerin şiir görüşlerine kısaca değinelim.

Engin Gönül: Gazetede en çok imzası görülen şairimiz Engin Gönül'dür. 29 Ekim 1949-24 Haziran 1951 tarihleri arasında elli iki şiiri İstiklâl Gazetesi'nde yayınlanmıştır. 24 Haziran 1951 yılında gazetede "İstek" isimli şiirinden sonra gazetede imzası görülmeyen Engin Gönül'ün, bir anlaşmazlık nedeniyle İstiklâl Gazetesi'nden ayrılarak Halkın Sesi Gazetesi'nde şiirlerini yayınladığını görmekteyiz. 1952 yılında *Sana Doğru*²⁹ isimli şiir kitabını çıkarır. Bu kitapta daha önce İstiklâl Gazetesi'nde yayınlanmış otuz şiiri yer almaktadır. Şiirlerinde yoğun bir melankolinin olduğunu görmekteyiz. Şairin, "*Ben saadeti daima ruhumda azaba bürünmüş huzur olarak telakki ederim*"³⁰ demesi bu duygu yoğunluğunun nedenini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra ailesini küçük yaşta kaybetmesi de içli yapıya sahip bir insan olmasında

büyük bir etken olmuştur. Şiirlerinde hece vezninin 11'li kalıbını kullanmış, kafiye düzeninin olmasına dikkat etmiştir.

Pembe Marmara: Gazetede Engin Gönül'ünden sonra, otuz dokuz şiiri yayınlanan Pembe Marmara gelmektedir. 1984 yılında ölümünün ardından şiirleri kardeşi tarafından toparlanıp kitap haline getirilmiştir.³¹ Bu otuz dokuz şiirin sadece üçü şiir kitabında yer almamıştır. Pembe Marmara şiirlerinde, eşyalara canlı bir varlık gözüyle bakmış; eşyalara beşeri özellikler vermiş; onların ağladığını, nefes aldığını ve kara sevdaya tutulduklarını düşlemiştir. "Ne Olur" ve "Odam" isimli şiirleri haricindeki şiirlerini genelde 11'li hece vezniyle yazmıştır. Bu şiirinde Orhan Veli'nin şiir anlayışını açıkça görmekteyiz. Şiirlerinde alışla gelmiş kalıpları kırarak serbest nazım şekliyle ve günlük basit konuları işlemiştir.

Necla Salih Suphi: Necla Salih Suphi'nin gazetede yirmi bir şiiri yayınlanmıştır. Fakat şiirlerini bir kitapta toplayamamıştır. Mazi özlemini yüreğinin ta derinliklerinde hissetmektedir. Küçük yaşta babasını kaybetmesi ölüm temini şiirlerinde sıkça kullanmasına sebep olmuştur.

Ahmet Esat: Ahmet Esat'ın İstiklâl Gazetesi'nde yayımlanmış on üç şiiri bulunmaktadır. Bu on üç şiirin dördü, yayımlanmış olan *Düşünce ve Şiirlerim*³² isimli şiir kitabında yer almamıştır. A. Esat, Mehmet Akif Ersoy'dan etkilenmiştir. Bu etki şiirlerinde açıkça görülmektedir. Hatta İstiklâl Marşı'nı yazan şairimize ithafen "Korkma Sönmez" isimli bir de şiir yazmıştır. A. Esat da, Mehmet Akif gibi toplumsal duyarlılığa sahip bir şair olarak düşkünlere yardım eli uzatılması konusunda hassasiyetini şiirleriyle ortaya koymuştur.

Özker Yaşın: Özker Yaşın'ın İstiklâl Gazetesi'nde yayımlanmış yedi şiiri bulunmaktadır. Bu yedi şiirden üçü yayımlanmış olan şiir kitaplarında³³ yer almamıştır. Bu şiirlerinde daha çok aşk konusu işlenmişse de, milli duygularla yazdığı iki şiiri de bulunmaktadır.

Özdemir M. Özön: Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinden esinlenerek milli duyguları ve Türklük bilincini canlı tutan şiirler kaleme almıştır. 17 Mayıs 1950 yılında "Hayalimde O Hayal" isimli şiirinin dışında geriye kalan on dört şiiri hece vezniyle yazılmıştır. Şiirleri kitap olarak yayınlanmamıştır.

Salahi Ramadan Sonyel: İstiklâl Gazetesi'nde yayımlanmış on şiiri bulunmaktadır. Bu on şiirden dördü yayımlanmış olan şiir kitabında³⁴ yer almamıştır. Ahmet Haşim gibi Salahi Ramadan Sonyel de akşam vaktini sevmekte ve o anı şiirlerinde tasvir etmektedir.

Mustafa İzzet Adiloğlu: İstiklâl Gazetesi'nde yayımlanmış altı şiiri bulunmaktadır. Bu altı şiirden üçü şiir kitaplarında³⁵ yer almamıştır. Gazetede ki şiirlerinde aşk konusunu işlemiştir. Şiirlerinde serbest nazım şeklini kullanmıştır.

Taner Fikret Baybars: Taner Fikret Baybars'ın İstiklâl Gazetesi'nde altı şiiri bulunmaktadır. Bu altı şiiri yayımlanmış olduğu isimli şiir kitabında³⁶ yer almamıştır. Şiirlerinde Divan edebiyatında çok kullanılan; saki, peymâne, piyâle, lale, saba kelimelerine yer vermiştir.

Bener Hakkı Hakeri: "Genç İstidatlar" olarak takdim edilen Bener Hakkı Hakeri'nin on altı şiirine rastlamaktayız. Bu şiirlerin hemen hemen hepsi serbest nazım şekli kullanılarak yazılmıştır.³⁷ Şiirlerinde Orhan Veli'nin tesiri açıkça görülmektedir. "Aylı Gece" isimli şiirde Orhan Veli'nin şiirinden alıntı yapmıştır:

*"Ve Orhan Veli'yi okudunuz mu yeniden
Yatarken ay ışığı altında
Ve okudum Orhan Veli'yi yeniden
Deli eder insanı bu dünya"³⁸*

Hikmet Afif Mapolar: Hikmet Afif Mapolar, İstiklâl Gazetesi'nde "Hulki Seza" takma adıyla on bir şiirini, "Akdenizli Ozan" takma adını kullanarak ise "19 Mayıs Destanından" isimli şiirini yazmıştır. Gazetede yayınlanan şiirler içerisinde serbest nazım şeklinin ilk örneğini, 8 Kasım 1949 tarihinde Hulki Seza takma adını kullanarak "Kadın" isimli şiiriyle Mapolar vermiştir.

2) Hikayeler

Gazetede on bir yazarın yirmi üç tane hikayesi bulunmaktadır. Bu on bir yazardan biri Alfred Hitchcock'dur. Hikayesini Türkçe'ye çeviren ise Vahdet Gültekin'dir. Yazarların isimleri alfabetik olarak, hikayeler ise gazetede yayınlandığı tarihler göz önünde bulundurularak sıralanmıştır.

Hikayelerde dostluk, para, namus ve şeref gibi konuların yanı sıra aşk konusu sıkça işlenmiştir. Aşkın çeşitli merhaleleri ele alınmıştır: aşk uğruna değer yargılarından vazgeçme, sonsuz aşk, platonik aşk, aşk acısı, yasak aşk gibi...

Gazetede ki hikayeciler ve hikayeleri şunlardır:

Bener Hakkı Hakeri: İstiklâl Gazetesi'nde dokuz hikayesi yayınlanmış olmasına rağmen hikayeleri bir kitap halinde yayınlanmamıştır. Hikayeleri dikkatli incelendiğinde yazarın kendi hayatından kesitler bulmak mümkündür. Bunu kendisi de hikayesinde açıklamıştır:

“Doğrusunu ister misiniz? İlk anlattıklarım bana dair şeylerdi. Neyse, bu haftalık size minik bir hikaye olsun yazabildim ya.”³⁹

Bunun yanı sıra şiirlerinde işlediği konuları hikayelerine de taşımıştır. “İntikam” isimli hikayede Ayten ismindeki bir kıza duyulan sevgi anlatırken, “Şiirler Yazacağım” şiirinde Ayten’e olan aşkını itiraf eder: “Şiirler yazacağım canım Ayten’im.”⁴⁰

1) Sınıfa Dönüş⁴¹: (Ben-Hak). Karamsar birisinin hayata bakışını izah etmiştir.

2) Şair Şiir Yazıyor⁴²: (Ben-Hak) Şiir yazmaya çalışan bir şairin ruh halini tasvir etmiştir.

3) Birden Yüze⁴³: (Ben-Hak). Gençlerin nasıl vakit geçirdiklerini açıklamıştır.

4) İlhami Bey⁴⁴: (Ben-Hak). Atatürk’ü çok seven yazar, hikaye kahramanına 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı için bir şiir yazma çabasını ele almıştır.

5) Siyah Boyunbağı⁴⁵: Kahramanın Atatürk’e duyduğu sevgiden bahsetmiştir.

6) Ali’ler⁴⁶: (B. Ali Hakkı Türkoğlu). Ali isminde üç arkadaşın farklı karakterlerini ortaya koyarak arkadaşlığın önemini vurgulamıştır.

7) İntikam⁴⁷: (B. Ali Hakkı Türkoğlu) Ayten ismindeki bir kıza duyduğu sevgiyi anlatmıştır.

8) Hikaye⁴⁸: (B. Ali Hakkı Türkoğlu). Geçmişe duyulan özlemi nakletmiştir.

9) Yalan⁴⁹: (Ben-Hak). Toplumsal bir konuyu ele almıştır. Bir genç kızın yaşam tarzının yanlışlığını ortaya koymuştur.

Hikmet Afif Mapolar: Yazarın yayınlanmış eserleri: Toprak Aşk (1943), Kahve Fincanındaki Aşk (1943). Potuğun Pembesi⁵⁰,nde, yaşlı bir kadının çok sevdiği eşini kaybetmesinin ardından verdiği yaşam mücadelesini anlatıyor. Kara Kız’da incir toplayıp çocuklara masal anlatarak yaşamını idame eden bir yaşlı bir kadının hayatını anlatmıştır.

Özker Yaşın: 1) Yalnızlık Acısı⁵¹: Orhan beş yaşındayken, annesini ve babasını bir yangında kaybeder. Haydar Paşa Lisesi’ni yatılı öğrenci olarak okur. Orhan’ın yatakhane de yaşadıklarını anlatmıştır. 2) Evimiz⁵²: Ayten isimli bir kızla evlilik hayalleri kuran bir gencin sonu hüsrarla biten bir aşk hikayesini anlatmıştır. Sanki Özker Yaşın’ın hayatından kesitler bulunmaktadır. İki çocuğundan kız olana Neşe adını vermeyi düşünmesi gibi. (Kızının adı Neşe’dir)

Kenan Hulusi: Öküz Öldü Dava Bitti⁵³: Köy yaşantısını anlatmıştır.

Fazıl Önder: 1) Çınarlı Kulübenin Kadını⁵⁴: Köylü Kamil Dayı'nın Kıbrıs ağzıyla konuşturulduğu bir aşk hikayedir.

- *Kimiynan*⁵⁵ evlenmiş dediydi.

- *Hakkın var. Sahici ahbap gardaştan*⁵⁶ eyidir, derdi büyükler.

- *Napalım gadınımız olmadığınan çamaşırlarımızı gah gendimiz*⁵⁷ *ikarız*⁵⁸, gah bu çocukcağızın nenesine ikattırırız.

Kıbrıs ağzının kullanılması yanında Osmanlıca kelimelerin de kullanılması dikkat çekmektedir: mütemadiyen, garabet, mücehhes, alicenap, müfteri, müstehakim, müstehzi gibi.

2) Para Etmeyen Aşk⁵⁹: Konusu aşktır. Birbirlerini seven iki gencin bir yanlış anlaşılma sonucu başlarından geçen olaylar anlatılmıştır.

3) Hayattan Örnekler⁶⁰: Besleme olarak alınmış bir kızın evin efendisi tarafından iğfal edilmesini ve bu kızın fakir bir işçiye verilmesini anlatmıştır.

Özkan Derviş: 1) İki Dansözün Hikayesi⁶¹: Para uğruna patronlarını öldüren iki kardeşin hayatta kalma mücadelesine yer vermiştir.

2) Karımı Ben Öldürdüm⁶²: Karısı tarafından aldatılan bir adamın namus uğruna işlediği cinayeti anlatmıştır.

Abdülkadir Ceyhun: Yeni Elbise⁶³: Fakir bir hamal çocuğun zengin biri tarafından acıklı bir şekilde aldatılmasını anlatmıştır.

Dündar Duygur: Camilerin Namusu⁶⁴: Şehir hayatının insanı nasıl değiştirdiğini ortaya koymuştur.

Muin Arar: Nalbant⁶⁵: Mahalledeki nalbantın hergün rahatsız eden sesiyle uyanan biri, birgün uyandığında rahatsız edici sesi duymaz. Neden olduğunu araştırınca, nalbantın ölmüş olduğunun hikayesini anlatmıştır.

Lamia Ayıtkan: Dağ Adamı Gitti⁶⁶. Vatana ve sevgilisine duyduğu aşkı hikaye etmiştir.

3) Çeviri Hikaye:

Falcının Gördüğü Ölüm⁶⁷: Bir falcının söyledikleri sonucunda kişinin aldığı önlemleri anlatmıştır. Alfred Hitchcock'tan çeviren: Vahdet Gültekin.

4) Romanlar

Gazetede iki yazarın dört tane romanı bulunmaktadır. Hikmet Afif Mapolar'ın üç romanı, Bener Hakkı Mümin'in (Bener Hakkı Hakeri) bir romanı görülmektedir. Romanlarda aşk, yasak aşk ve entrikalı olayların konu olarak ele alındığını görmekteyiz.

Hikmet Afif Mapolar: Üretken sanatçı Hikmet Afif Mapolar (Muzaffer Gökmen), gazeteciliğin yanı sıra pek çok hikâye, roman ve serbest şiir ürünlerini edebiyatımıza kazandırmış çok velud (çok eser veren) bir ediptir. Romanları *Köknel* (1953), *Üçümüz* (1956) ve *Beyaz Gül* (1962).

Mapolar, edebiyatımızın yerli dokularının işlenmesinden yanadır. Bu boşluğu gören Mapolar başka sanatçıları da uyarmayı boyun borcu bilir: "*Şair var, şiir yok; hikayeci var, hikâye yok. Şiir yazıyorlar; fakat bizi, bizim insanlarımızı, bizim toplumumuzu, bizim hayatımızı, bizim havamızı, renklerimizi bulamıyoruz o şairlerin şiirlerinde. Aşktan bahsedenler, denizi dile getirenler, ağaçla konuşanlar, ıstıraplarını yaşayanlar var ama bizi yazanlar yok. Daha açık konuşalım; bu şiirlerde Kıbrıs yok, Yeşil Yurt yok. Sanatçı özgür olmalı, dilediğini yazmalı; fakat bizi, bizim insanlarımızı da dile getirerek bir 'yerli' sanat yaratma yolunu tutmalı.*"⁶⁸

Mermer Kadın⁶⁹: 28 Ekim 1949-3 Şubat 1950 yıllarında 81 tefrika olarak yayınlandı. Konusu Kıbrıs'ta geçen bir aşk romanıdır. Yazar, romanın içeriği hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

"Gazetede tefrika edilmek üzere ilk yerli roman benimdi. 'Mermer Kadın' adını taşıyan bu roman, hayallerimden oluşan, aşkların ve heyecanların romanıydı. Biraz yaşanmış, biraz da hayal katılarak yazılan bu roman, öbür romanlarımda olduğu gibi, gene Girne'nin insanlarını işliyordu. 'Mermer Kadın' Scarlet, gerçekten yaşamış bir kadındı. Kocası heykeltıraş Broxlesby, Birinci Dünya Savaşı'nda bir ayağını kaybetmiş, İngiliz ordusu subaylarındandı. Haşim de, Girnelilerin yakından tanıdıkları, yarı deli, yarı akıllı bir adamcıktı.

'Mermer Kadın' tefrika edilmeye başlandıktan sonra, genç kızlar arasındaki dostlarım da çoğalmıştı diyebilirim. Bunlar daha çok, romanın nasıl gelişeceğini ve nasıl biteceğini merak ettikleri içindi ki, bana yaklaşıyorlar, benden bilgi koparmağa çalışıyorlardı. O zamanlarda memleketimize çok az sayıda roman gelir ve kitapçılarda çok az sayıda roman bulunurdu. Bundan da olacak ki, özellikle genç kızlar çok düşmüşlerdi benim 'Mermer Kadın' adlı romanıma.

Bu roman, bugün kitap haline getirilmiş olsa, kendi sınıfındaki romanlar kadar satış yapabileceğine inanıyorum. Ne yazık ki, 'Mermer Kadın' da öbür tefrika romanlar gibi, gazete sayfaları arasında kalmışlar ve unutulmuşlardır. Bazılarını, bugün ben bile unutmuşumdur."⁷⁰

Romanın kısaca özeti şöyledir: İngiliz Scarlet, dışişlerinde çalışan babasıyla geldiği İstanbul'da Sacit ile birbirlerini severler. Babasının

ayırmasıyla Scarlet, Londra'ya döner. Babasının ölümünden sonra Kıbrıs'a gelir. Girne'de bir çiftlik alır. Aldığı çiftliğin sahibi İhsan'la yakınlaşır. Bu arada Londra'dayken evlendiği Robert'in Girne'ye gelerek Scarlet'i öldürmesiyle roman son bulur.

Mapolar'ın gazetede yayınladığı romanlarda olaylar genelde Girne'de geçmektedir. Yukarıda yazar, romanın gerçek hayattan alındığını ve Girmelilerin de roman kahramanları olduğunu belirtmişti. Romanlarda mekan olarak Girne'nin seçilmesinde yazarın Girmeli olması ve o çevreyi yakından tanınması büyük bir etkidir.

Eserde adı geçen yer isimleri:

"Girne Akdeniz'in bir sahil kasabasıdır. Dağları, denizleri, portakal bahçeleriyle bir kasaba. Londralı misafirlerin sayfiye yeri olan Girne, tarihi eserleriyle de tanınmış bir kasabadır."⁷¹

"Girne, Afrodit'in adasının ılık bir sahil kasabasıdır."⁷²

"Karasu Çiftliği"⁷³, "Kırlangıç villası"⁷⁴, "Kızıl Belen"...⁷⁵ gibi yer isimlerinden de söz etmiştir.

Ayrıca Girne çevresinde anlatılan efsaneleri de romanlarda bulmak mümkün. Romanda St. Hilarion Kalesi ile ilgili efsanelere de yer vermiştir.

"St. Hilarion Kalesi'ne geldiği zaman .. işte burası "Aşk Sarnıcı" işte biraz daha geride "Ölüm Sarnıcı" diye söylendi."⁷⁶

"Kraliçe Penceresi

İhsan buralarını çok iyi tanıyordu. St. Hilarion Kalesi hakkında bazı kitablara okumuştur. Scarlet'in suâlîne bir tarih kitabında okuduğu ve şimdi de hatırlayarak bildiği bir hikayeyi anlatarak cevap verdi:

Venedik hanedanlarından güzel bir prenses, uzun bir hastalıktan sonra Kıbrıs'a gelmiş, kraliçeye misafir olmuş. On sekiz yaşındaki prenses, günler geçtikçe, kalbinde bir erkeğe karşı aşkın kanatlandığını hissetmeye başlamış. Bu adam genç kralmış. Prensес günlerce krala kalbini açmayı düşünmüş, fakat buna bir türlü muvaffak olamamış. Krala yaklaştıkça kral onun misafirliğine hürmeten, onunla alakadar olmuş, ona hürmet göstermiş, ilk aşkın tecrübesizliğinden cesaret alan prenses, kralın ona karşı gösterdiği alakanın bir aşk olduğuna inanarak aşkını krala kati suretle söylemeye karar vermiş.

Bir gün mermer havuzlardan birisinde yıkanırken, kral ona yaklaşmış, güzel vücudunun ahenkli duruşuyla sulardan çıkarak, ıslak vücudunu mermerlere bırakan genç prenses aşkını krala söylemiş. Kral

preneşese yine iltifatla mukabele etmiş. Kraliçe, kocasının hareketini pencereden seyrediyormuş. Kral bu sırada prenesinin ilk aşkını orada dudaklarından çiçek gibi koklamış. Prenses ıslak vücuduyla kralın boynuna sarılmış, kralın dudaklarıyla prenesinin dudakları gayri ihtiyari birleşmişler. Genç kız yaralı bir kuş gibi çırpınıyormuş. Bu anda korkunç bir çığlık işitilmiş, bu çığlığa müteakip kraliçe kendini bu pencereden atarak intihar etmiş.”⁷⁷

Aşk tanrıçası Afrodit'in doğumunu ve doğduğuna inanılan yerler hakkında mitolojik bilgiler de verilmiştir.

“Burası Afrodit'in adasıdır... Afrodit'in adası; bir aşk ve şarap memleketidir.

Afrodit nu altın kumlarda, beyaz köpüklü sulara yıkanır; bu yerde sevdi, sevildi ve efsaneleşti.”⁷⁸

“Evet, yüzyıllarca önce bu kumlar üzerinde Afrodit'in doğuşu şerefine deniz ayinleri yapan ve binlerce kızın bu kumlar üzerinde bütün bir gün Afrodit'in doğumunu kutlayarak Afrodit'in ayak bastığı bu kumsalda aşk ilahisinin sihriyle bütünlenerek en kıymetli şeylerini bırakan kızları düşünüyorum. Bu gibi ayinler, daha sonraları Amatus sahillerinde de yapılmaya başlamış ve Adonis şerefine bir çok kızlar bekaretlerini seve seve vermişler.”⁷⁹

“Neptün tarafından çevrelenen Kıbrıs'ı bağrına bastı, güzelliği ile ün salmış altın saçlı Venüs'ü terennüm ediyorum. Tatlı tatlı esen zefir rüzgârı yumuşak köpükler içinde onu yırtarak mırıldanan dalgalar üzerinde, o münbit sahile bıraktı”. Homer Afrodit'e yazdığı bir mersiyede bunları terennüm ediyor Scarlet. İşte "o münbit sahil" dediği yer de burasıdır.

Burası Afrodit'in "Aşk Çeşmesi", burası da Afrodit'in altın saçlarının tarağı olan bu dalgalar, şehvet ve ihtiras içinde çırpınıp, kalbinin heyecanını tatmin ettiği yerlerdir. Bugün bu beyaz köpüklü, altın sahillerde yeni bir Venüs doğmuş, uzak iklimlerden koparılan bir gül bu aşk ve efsaneler diyarında Venüsleşmiş ve bu altın kumlarda unutulmaz yeni bir aşk ve heyecan hikayesi yaratmıştır.

Madem ki bir gün gelmiş ve ben bu yeni Venüs'ü Afrodit'in hamamlarında yıkayabilmişim, demek ki, yeni bir deniz ilâhının da doğduğuna artık şüphe etmememiz lazımdır.”⁸⁰

Roman kahramanları genelde kültürel düzeyi yüksek, sanatla uğraşan kişilerdir. Yazar, hayranı olduğu edebiyatçıları kahramanlarının diliyle anlatmıştır.

“Broklesby heykeltıraştır, eşi ve Scarlet ise piyano çalmaktadır.”

“Ocağın alevleri arasında Shakespeare’in bir resmi görünüyordu. Masanın üzerinde onun şaheseri diyebileceğimiz Romeo-Juliet isimli kitabını İhsan..”⁸¹

“Anlıyorum ki Shakespeare’in hayranlarından. Romeo-Juliet’i çok seviyor. “Tiyatro Akademisi”nde bu günlerde Romeo-Juliet’i oynuyor.”⁸²

“..bu yüzden büyük Türk şairi Hayyam’ı Shakespeare kadar tanırdı. Hatta Nedim’in şiirlerini iyi Türkçe bilen bir İngiliz dostuna çevirterek okurdu.”⁸³

Yazar, gerek şiirlerinde gerekse romanlarında gizli de olsa müstehcenliğe değinmiştir. Eserlerinde kadınla deniz vazgeçilmez ve birbirini tamamlayan iki unsurdur.

“Çok geceler kadınlığını denizin ılık dalgalarına bırakarak evine döner, bir şahzadenin bir gece masalını yaşar, çok geceler kumlara yaslanarak yıldızlarla konuşur, kumlarla yıldızları seyrederdi. Kumlarda sabahladığı geceler de olurdu. Bu gecelerinde çoğu defa ince uzun boylu levent şahzadelerin uzattığı bardaktan şarabını içer...”⁸⁴

“...alev alev olmuş odanın içinde dans ederek aynanın önünde durdu. Alev dalgalarının aynada rakedişini belki gülerek, belki içinden yanarak seyretti. Sonra bir su perisi gibi, ocağın alevleri arasında soyundu. Vücudunu uzun boylu aynada seyretti. Dudakları yeni bir duaya hazırlanan bir rahibe gibi kendi içinde mırıldandı: Mermer Kadın”⁸⁵

Döneminde büyük yankılar uyandıran ‘Mermer Kadın’ Kıbrıs’a film çekmek için gelen Hikmet Aydın’ın dikkatini çeker, romanı filme çekme teşebbüsünde bulunur:

“Mermer Kadın Filme Çekiliyor

Şark Film sahibi ve Rejisör Hikmet Aydın, beraberinde Selmin Gözlü ve Faik Olgun adlı bir çekici ile Kıbrıs’a geldi. Amacı burada bir film çekmekti. Eli boş, avucu boş gelmişti. Ne bir senaryosu vardı ve ne de yıldızları. Hoş gelmişti, safa gelmişti ama, nasıl kıvıracaktı bu işi buralarda? Hikmet Aydın’ın ilk gelişiydi adaya ve bayılmıştı Adanın doğal güzelliğine.

-Hani, dedi, senin bir romanın vardı, neydi o? Kadın, filândı galiba. Henüz yayımlanmamıştı.

Hikmet Aydın herhalde "Mermer Kadın"dan söz ediyordu.

Mermer Kadın mı?

Ta kendisi. Kani Kıpçak görmüştü senin o romanını. Bir şeyler yaptı üzerinde. Biraz da biz çalışırız.

Hadi hazırlarız ama, artistler?

Takin başrolü alır. Takin diye Teki Münür'den söz ediyordu. Birkaç genç daha buluruz. Sen Haşim'i oynarsın.

Eee.. Oldu bitti demek.

Yerel gazetelere artist aranıyor diye bir de ilan veririz. Gelen kızlardan birkaç tanesini de seçeriz. Zaten en önemli rol Scarlet'in.

Herhalde koskoca Kıbrıs'ta bir sarışın kız bulunur.

Fırtına gibi bir adamdı Hikmet Aydın. Türkçe, Rumca ve İngilizce gazetelere Kıbrıs'ta çevrilecek bir film için kız artistler aranıyor diye ilanlar verildi.

Akın halinde gelmeğe başladı Rum kızları. Hikmet Aydın, boy ölçüyor, kalça ölçüyor, bacak ölçüyor, bu uygun, bu uygun değil diyerek değerlendirme yapıyordu. Gün geçtikçe de artıyordu sayıları kızların. Bir gün sapsarı, altın gibi bir Rum kızı geldi. Hikmet Aydın kızı görür görmez:

-Afrodit be bu, dedi. Scarlet'i bu kız gynayabilir.

Ölçüsünü de beğenmişti Hikmet Aydın. Yalnız ön dişlerinden birisi sökülmüştü. Hemen kızı alarak bir diş hekimine gitti ve ne olduysa işte orada, diş hekiminin sandalyesinde oldu. Rum kızının ölçüsünü alırken, içeriye bir Rum oğlanı girdi ve kızı saçlarından sürükleyerek sokağa çıkardı. Sokakta da kızı hem saçlarından sürüklüyor, hem de dövüyordu. Polisler sardılar oğlanın etrafını ve kızla birlikte alıp götürdüler.

Sonradan öğrendik ki, bu sarışın kız, o gencin küçük kız kardeşiymiş ve ailesinden izin almayarak, ailesinin ısrarlarına karşın, gene de ben artist olacağım, yıldız olacağım diyerek tutturmuş ve elindeki gazete ile bizim adresi bulup bize gelmiş. Kardeşi de onu izliyormuş. Diş hekiminde yakalamış ve dayak cennetten çıktı diyerek elemiş zavallı Afrodit'i. Adını, sanını bile öğrenemedik sarışın bombanın.

-Afrodit'i elimizden kaçırdık, diyordu Hikmet Aydın. Scarlet'i bulmadan da filme başlayamayız.⁸⁶

Aşk Vadisi:⁸⁷ 14 Şubat-20 Mayıs 1950 yılları arasında gazete 81 tefrika halinde yayınlanmış entrikalarla örülü bir aşk romanıdır. Teyzesinin yanına gelen Gül, iyi olarak tanıdığı teyzesi Nur'un çeşitli oyunlar düzenleyerek eşini sevgilisiyle bir olup öldürdüğünü ve oğlunu ise

bodrum katında senelerce bir mahkum gibi yaşattığını öğrenir. Teyzesi Nur'un, bodrumda sakladığı oğlu Nazmi, Gül'e aşık olur.

Gül, Deniz köyünde kendini namuslu olarak tanıtan teyzenin geceleri evden gizlice kaçıp sevgilisiyle ve köydeki erkeklerle buluştuğunu görür. Seza adında kör bir ressam ve İzzet adında bir serseriyle birlikte.

Teyzesini takip eden Gül, bu olayları gün yüzüne çıkarırken onun düştüğü bataklığa kendisi de düşer. Bu düşme anında Gül kendisiyle savaşıyor:

*"Gül benliğinden bir şey feda etmek fikrindeysen bu kulübeye gir. Burada en temiz şeyini kaybedebilirsin. Buraya girer girmez bir hayal sükutuna uğrayacaksın. Ümitle yaşanamayacağını unutma."*⁸⁸

Seza, Gül'e neden geldiğini sorduğunda:

*"-Sizin kollarınıza atılmak için."*⁸⁹, der.

Bu olay Gül'ün de damarlarında sanki teyzesinin kanının dolaştığını göstermektedir.

Büyük bir sır etrafında toplanan Nazmi ve Seza, Nur'un yaptığı kötülüklerle karşı koyamamışlar, aralarındaki sır buna engel olmuştur. Ta ki, Nazmi'nin sevdiği Gül'e kavuşmasına mani olarak gördüğü Nur'u öldürme düşüncesine kadar. Nazmi'nin öldürdüğüm diye sevindiği Nur'un şansı yaver gitmiş ve bıçak vücuduna değil, yorganın boşluğuna saplanmış. Bu olaya çok kızan Nur, Nazmi'yi zincire vurup bodruma kapatır. Gül'ün Seza ile ilişkisini öğrenince Gül'ü de Nazmi'nin yanına kilitler.

Nur, Seza'nın yanına giderken bir adam ona musallat olmuş ve ölen kocasının nerede olduğunu sormuştur. Nur, bu adamın kocasını sormasından tedirgin olur. Çünkü Nur ve sevgilisi Seza, kocasını denize atıp ölmesine neden olmuştu. Aslında öldü zannettiği kocası, karşısına çıkan o adamdı. O adam, herkesten intikamını alır ve gençleri kurtarır.

Bu romanda Mermer Kadın'daki kahramanlar gibi kültür düzeyi yüksek kişiler yerine halktan insanlar seçilmiştir. Halkın çeşitli tabakalarından seçilmiş kişiler günlük konuşma diliyle konuşturulmuştur. Bu konuşmalarda zaman zaman argoya kaçan kelimeler de kullanılmıştır. Gül'ü köye götüren arabacının konuşması: *"Kahbe, bu cilveyi yarın köyün delikanlılarına yaparsın."*

*..... Sus, kuru piç. Aynaya bak da yüzünle alay et."*⁹⁰

Mapolar'ın, eserlerinde kadınla deniz sanki birbirini tamamlayan unsurlardır.

"Güneş birdenbire kızıl alevleriyle yükseldi, dağlar bahar rengini, deniz mavi yüzünü çıplak bir kadın gibi gösterdi."⁹¹

"Çok güzel bir isim bulmuşsun Gül, dedi, fakat bu köyün deniz hikayeleri o kadar meşhurdur ki, buraya "Deniz köyü" demek mecburiyetindeyiz."⁹²

"Gül, bu köye "Deniz Köyü" ismini vermekte haklıydı. Akdeniz'in şarkında ve yüksek dağların eteğinde şirin bir köy olan "Deniz Köyü" baharı bol, kışı az bir köydü.

Gül bu kalabalığın içerisinden geçerek sahile indi. İşleriyle meşgul olanlar birbirlerine göz işaretleriyle "bu da da kim?" diye bakiştılar. Aralarında bir fiskos başladı. İçlerinden biri:

Yeşil gözlü yosma, dedi.

Bir diğeri:

Canımın içi! diye dudaklarını şapırdattı.

Bir başkası da:

Güneş perisi, diye mırıldandı.

Ve işleyenler ardı sıra onun için şöyle konuştular:

Balık gibi bir kız.

Kalbime âteş düştü.

Gemiye alsak eşsiz bir deniz kızı olur."⁹³

"Bu akşam Akdeniz ışıklarla kaynaşıyor... Gök yakut... Elmas elmas damlalar dökülüyor ve Akdeniz çıplak bir kadın gibi yanıyordu."⁹⁴

Müstehcenliğe kadınların vücutlarını tasvir ettiği bölümlerde rastlamaktayız.

"Genç kadın aynanın önünde durdu. Başındaki örtüyü çıkararak saçlarını dağıttı. Ve hemen soyundu. Çıplak vücudunu aynada görünce, kendi kendinden utandı. Elleriyle yüzünü kapayarak aynanın üzerine düştü ve bir takım tuhaf sesler çıkarmaya başladı."⁹⁵

"Dümeni kır Ahmet Usta, dedi, kızın aşk ateşi başına vurmuş, siz bunu anlayamayarak onu doktora teslim ettiniz. Hiç doktor, böyle bir hastayı tedavi edebilir mi? Deli bunaklar, onu Hüseyin'in kollarına verseydiniz o doktordan çok daha iyi tedavi ederdi."⁹⁶

"-Niçin buraya aşk vadisi demişler Seza, diye sordu.

-Sevişen gönüllerin heyecanı tazelediği, onlara yeni hayat ve saadet getirdiği için."⁹⁷

"Bu güzel gecenin içinde Akdeniz'in sesini dinleyerek; dağları, tepeleri, ağaçları ve yolları aydınlatan ışıklar içinde bir atlı dolu dizgin yol alıyor.

Gökten düşen ışıklar, genç atının sanki içine serpiliyor, sanki gönlündeki şehvetin alevini artırıyordu.

"Deniz köyü"nüň şehvet saçan bu aydınlığında içi kamçılanan atlı; heyecanlı bir sesle:

-Koca kaltak, diye söylendi."⁹⁸

"Eliza kalçalarını kıvrak bir hareketle sallayarak delikanlıların etrafında pervane gibi dönüyordu. Eliza güneş gibi bir kızdı. Rum dilberinin bu civardaki hayranları yüksekti. Kalçalarını kıvrak bir hareketle sallayarak delikanlıların etrafında pervane gibi dönüyordu. Rum dilberinin bu civardaki hayranları yüzleri aşan bir yekun teşkil ediyordu. Omuzlarından taşan altın ipek yığını halindeki saçları Venüs'ü hatırlatan, fakat Venüs'ün hasretini çektirmeyen ışıklı güzelliği, göğsünde kaynaşan ve fıkır fıkır yanan incir memeleri delikanlıları gittikçe heyecanlandırıyor ve coşturuyordu."⁹⁹

Yerellikten yana olan Mapolar, olayların geçtiği yerlerle ilgili anlatılan efsaneleri de anlatmıştır.

"Buraya "Perili uçurum" derler kızım. Arada bir böyle bir inilti duyuluyor. Bu inilti içinde bir masal anlatılır. Fakat sen dikkat edersen bu sesin bir rüzgâr olduğunu pek çabuk anlarsın. Halbuki köyün ihtiyarları bu sesi bir masal halinde anlatırlar. Bu ses hakkında bir zaman gazeteler de bir çok uydurma hikâyeler yazmıştı.

Gül, teyzenin gülen gözlerine öfke ile baktı ve:

Fakat niçin gülüyorsun teyze? diye sordu.

Teyze bu defa kahkahalarla gülmekte devam etti.

Bu köyün tuhaf hikâyelerine gülüyorum Gül, dedi. Her aklına gelen bir şey uyduruyor. Buranın bir diğer ismi de "Perili köy"dür. Uydurma bir isim ama, masal diyarların kaynaştığı bu yerde, temiz Akdeniz havası insanı çıldırtıyor. Zaten hayat ne; sevmek, çıldırmasıya sevmek ve sonunda toprak olmak değil mi? Bu kadar kısa bir ömür içerisinde hayatın zevklerini tatmayanlar, nasıl kendilerini bahtiyar sayabilirler?"¹⁰⁰

Günah Cenneti:¹⁰¹ 9 Temmuz-28 Ekim 1950, 90 tefrika. Olaylar Beyrut ve Kıbrıs'ta geçer. Kötü yola düşmüş bir kadın 2. Dünya Savaşı'nın yaşandığı bir dönemde mesleğini yapmak için Beyrut'tan Kıbrıs'a (Girne'ye) gönderilir. Kız, mesleği gereği aşık olmaması konusunda uyarılmıştır. Bu uyarılara rağmen Ferit isminde bir gence aşık olur. Bunun yanı sıra mesleğinin gereği haricinde kendi arzuları doğrultusunda erkeklerle birlikte olur.

Hiç tanımadığı babası, kızı takip ederek onu bu hayattan kurtarmak için çaba sarf etse de kız, karşısına çıkan ak saçlı adamı tanımadığı için reddeder. Daha sonra Beyrut'a geri dönerler. Orada kızı kötü yola düşüren adamla kadın tutuklanır. Feride ise evlenip hayatını düzene koyar.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Mapolar'ın, eserlerinde kadınla deniz ayrılmaz bir ikili olmuştur.

"Yıldızlı bir gecenin yakut renkleri içinde kakma bir kandil gibi yanan gök; bir masal dünyasına açılan kapısıyla efsaneler ülkesini aydınlatıyordu.

*"Işıklı bir Akdeniz gecesindeyiz. Hafif bir rüzgâr, denizden dağlara doğru, aheste aheste esmektedir. Bu ışık mahşeri içinde, genç bir kızın deniz kıyısından, dağlara doğru koştuğu görülüyor. Saçları rüzgârda yelpaze gibi dağılmış; genç bir atın toy heyecanıyla; yorulmadan, dinlenmeden koşmakta olan genç kız, birdenbire kum yığınları arasında, bir gölge gibi durdu. Korkak nazarlarla etrafına bakındı ve hemen elbiselerini çıkararak çıplak bir halde, mütereddid adımlarla denize girdi. Dalgalarda küme küme yanan ışıklarla oynamak istiyordu."*¹⁰²

Bener Hakkı Mümin: *Kızımın Evlendim:*¹⁰³: İki gün tefrika edilmiş roman yarım kalmıştır. Bir kızın evlilik dışı ilişkisinden olan çocuğunu bir evin önüne bırakması anlatılmıştır.

5) Tercüme Romanlar

Hung Walpole, *Deniz Kulesi:* (Çeviren Nazif S. Ebeoğlu)

23 Nisan-14 Ekim 1950 tarihleri arasında 93 tefrika devam etmiştir. Bessi Fild'in Kongriv ve Jou isminde iki oğlu vardır. Oğulları anneleri çok sevdikleri için onun sözünden dışarı çıkmazlarmış. Jou annesinden habersiz Kristina ile evlenir. Kristina'yı da alıp annesiyle yaşadıkları eve yerleşir. Bessi, Kristina'yı hiç sevmez. Kristina, çok güzel bir kadındır. Kocasının kardeşi ona aşık olur, bu acılara dayanamayıp resim eğitimi almak için Londra'ya gider. Bessi, bu gidişten Kristina'yı suçlu bulur. Kendini odaya hapseder.

Komşuları Kaptan Tim, evde verilen bir partide aşırı derecede alkollüyken Kristina'ya saldırır. Kristina, ondan kurtulmayı başarır. Kaptan yine çok sarhoş olduğu bir gece Kristina ile konuşup onsuz yaşayamayacağını söyleyerek intihar eder.

Yaşanan bu ikinci olaydan da Kristina'yı suçlu bulan Bessi, akli dengesini tamamen yitirir. Ölen babasının ruhuyla konuşmaya başlar.

Babası, bütün bu olaylara Kristina'nın güzelliğinin sebep olduğunu söyleyerek onun güzelliğinin bozulması gerektiğini söyler.

Bessi, yardımcısıyla bir gece Kristina'nın üzerine saldırır ve yüzünde derin izler bırakır. Kocasını bu izleri görünce karısını da alıp annesini ebedi yalnızlığa terkeder.

Roy Huggins, *Bir Çantanın Esrarı*: (Çeviren: Cevdet Akbaş)

29 Temmuz-1 Kasım 1951 tarihleri arasında 76 sayı olarak tefrika edilmiştir. 1947 yılında roman olarak yayınlanmış,. 1949 yılında beyaz perdeye uyarlanmış, İngilizce romanı 29 Temmuz - 1 Kasım 1951 İstiklâl'de yayınlanmaya başlamıştır.

Jane, zengin zannettiği yaşlı bir adamla evlenir. Adamda paranın olmadığını anlayınca intihar süsü vererek kocasını öldürür. Daha sonra Allen isimde bir subayla evlenir. Bu kocasıyla mutlu oldukları halde para düşkününü olduğu için Jane kocasından ayrılmak istediğini söylediği bir sırada arabaya bir çanta fırlatılır. Çantayı açtıklarında içi para doludur. Kocasını bu çantayı polise vermek istese de karısının paraya karşı zaafını bildiği için paranın peşinden koşan adamlardan kurtulmak için çantayı istasyondaki emanetçi dükkanına bırakır.

Eve gelen Danny isimli birisiyle Jane bir olup Meksika'ya kaçtı süsünü verip Allen'i öldürür. Bu arada ilk kocasının oğlu babasının ölümünde şaibe olduğunu düşünerek Jane'nin peşine düşer. Allen'in kızkardeşi, ağabeyinin böyle bir şey yapmayacağını bildiği için o da Jane'i takip eder. Jane, istasyondaki çantayı alıp suç ortağı Danny'i de öldürür. Meksika'ya kaçan Jane'i ilk kocasının oğlu Donald Blake ve Kathy bulur ve hapse attırır.

Kaçırılış: Sayfaları yıpranmış olduğu için okunamayan bir roman.

Gazetenin Kapatılması

Yapılan gerek siyasi, gerek fiziki ve gerekse maddi baskılara dayanamayan Necati Özkan İstiklâl Gazetesi'ni 13 Ocak 1954 günü gazetede yaptığı duyuruyla, 'tekrar yayınlamak umuduyla' gazetesinin yayınına son verir.

"1950'den sonra Türkiye'de iktidara gelen Demokrat Parti Hükümeti, Necati Özkan'dan, gazete ve partisinin amblemi olan "altı ok"u değiştirmesini istediği zaman, Necati Özkan bunu reddetti. Bu tutumunun sonucu olarak 1953 yılında Türkiye'ye girmesi yasaklandı. Bunun hemen akabinde özellikle yangın sonucu uğradığı büyük maddi sıkıntı ve diğer

nedenlerle *İstiklâl* gazetesini yayınlamayı da durdurdu ve partiyi kapattı.”¹⁰⁴

Gerek *İstiklâl* Partisi'nin gerekse *İstiklâl* Gazetesi'nin kapanmasına Necati Özkan'ın siyasi rakipleri çok sevinmiş ve bu konuda şiirler bile yazmışlardır:

*“Yamandı doğrusu merhum İstiklâl,
Aktuğlar, Hizbere gönüllü tellâlı.
Yazık yanlış çıktı her açılan fal,
Ezelden gülmedi yüzün Necati!*

*Duymaz olacağız artık sesini,
Verdi İstiklâl son nefesini..*

.....

*Ezelden gülmedi yüzün Necati,
Daima acıdık haline senin!
Bozdular kurduğun her bir saati,
Ezelden gülmedi yüzün Necati!”¹⁰⁵*

*“Şöyle bir göz çevirdim bir senelik işine
En fazla Necati'yi takıverdin dişine!*

*“Müdür Bey bu aralık nefes almış olmalı,
Ara verdi –tefrika- İstiklâl'in masalı!*

*Mim kayar her ne yapsa Ataker varlığına,
Doğrusu yaman şekil veriyor kılığına!”¹⁰⁶*

Sonuç

Yayın hayatı kısa süren *İstiklâl* Gazetesi, o dönemde yayınlanan gazeteler içerisinde gerek teknolojik yapısıyla, gerekse içeriğiyle diğer yayın organlarından farklıydı. O döneme kadar hiçbir gazetenin tam sayfa olarak yer vermediği 'Sanat ve Edebiyat' sayfasını yayınlaması, bu sayfalarda genç şair ve yazarlara yer vermesi Kıbrıs Türk edebiyatının gelişmesi için yapılmış önemli bir katkıdır.

Yayın hayatı yaklaşık dört yıl üç ay süren *İstiklâl* Gazetesi'nde, 110 şairin 445 şiiri, 11 yazarın 23 hikâyesi, Hikmet Afif Mapolar'ın tefrika halinde yayınlanmış 3 romanı, Bener Hakkı Hakeri'nin bir romanı ve

yabancı yazarlara ait tefrika olarak yayınlanmış 3 roman bulunmaktadır. Bu o dönemin koşullarında imkansız başarmakla eşdeğerdir.

Edebiyat sayfalarındaki sütunlarında eserleri yayınlandıktan sonra kendilerini edebiyat camiasına tanıtma imkanı bulan edebiyatçılarımızdan iki şair haricindeki şairler, gazetede şiirleri tanındıktan sonra şiir kitapları yayınlanmıştır. Kitapların yayın tarihleri 1951-1956 yılları arasında yoğunluk göstermiştir. Bu da gazetenin edebiyatçılara verdiği desteği göstermesi bakımından önemli bir bulgudur.

Necati Özkan, bütün zorluklara rağmen yayınlandığı gazetede Kıbrıs Türk edebiyatına büyük katkı sağlamıştır. Gönlünü ve gazetesinin sayfalarını edebiyat severlere açmış, onları yeni eserler üretmek için teşvik etmiştir.

Kıbrıs'ta yayınlanan gazeteler gerek kütüphanelerin gerekse arşivlerin raflarında incelenmeyi bekliyor. Yayın tarihi çok kısa süren İstiklâl'de bu kadar çok edebi eser yayınlandıysa, diğer gazetelerde yayınlanan edebi eserlerin de sütun aralarından seçilip, incelenerek ne kadar olduğu ortaya çıkarılmalıdır. Bu da edebiyatımızın zenginleşmesi ve edebiyatçılarımıza yeni ufuklar açması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Notlar

¹ Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan*, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 1997.

² İstiklal başlığı altında İstiklâl Marşı'ndan alınmış bir dizeye yer verilmiştir.

³ Harid Fedai, Kıbrıs Türk Yazınında İlk'lerden Bir Öykü: *Bir Manzara-i Dilgüşâ*, Kültür Sanat dergisi, Lefkoşa, Şubat 1986.

⁴ Harid Fedai, Kıbrıs Türk Yazınında İlk'lerden Bir Oyun: *Namus İntikamı Yahut Dilenci*, Kültür Sanat dergisi, Lefkoşa, Temmuz 1986.

⁵ Kıbrıs gazetesinde 39 bölüm olarak tefrika edilmiş *Yadigâr-ı Muhabbet* isimli roman, Harid Fedai tarafından bir araya getirilerek yayınlanmıştır. Harid Fedai, *Yadigâr-ı Muhabbet*, Lefkoşa, Haziran 2004.

⁶ Ahmet An, *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler (1782-1899)*, Akçay Yayınları, Ankara, 2002, s.472-473.

⁷ "İstiklâl", Özdemir M. Özön, *İstiklâl Gazetesi*, 30 Ekim 1949.

⁸ Hikmet Afif Mapolar, *Kıbrıs Günceci 2*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2002, s.7,8.

⁹ Ergin M. Birinci, *a.g.e.*, s.293-294.

¹⁰ Hikmet Afif Mapolar, *a.g.e.*, s.17.

¹¹ Hikmet Afif Mapolar, *a.g.e.*, s.46-48.

¹² 11 Kasım 1949 yılına kadar bu düsturla hareket eden gazetede bu tarihten sonra Nurettin Artam'ın "Büyük Ata'ya" isimli şiiriyle Türkiyeli şairlere de yer verilmiştir. Tabii bu bir başlangıç olmuş ve devamı da gelmiştir.

¹³ Hikmet Afif Mapolar, *a.g.e.*, Lefkoşa, 2002, s.14-18

¹⁴ Gerçek ismi; Ahmet Muzaffer Gürkan'dır.

¹⁵ Çığ, Ergenekon Kitap Kulübü, Lefkoşa, 1943, s.3,4.

¹⁶ "Kıbrıs Türk Edebiyatı", Nihat Sami Banarlı, *İstiklâl gazetesi*, 30 Ekim 1949.

¹⁷ *İlk Demet*, Bozkurt Basımevi, Lefkoşa, 1952, s. 3,4.

¹⁸ "Sanata Dair", Hikmet Afif Mapolar, *İstiklâl gazetesi*, 28 Temmuz 1950.

¹⁹ Ali Nesim, *Kıbrıs Türk Edebiyatında Sosyal Konular*, Lefkoşa, 1986, s.63.

²⁰ "Özleyiş", Necla Salih Suphi, *İstiklâl gazetesi*, 30 Ekim 1949.

²¹ Atom şiirlerde kullanılan takma isimdir.

²² *İstiklâl Gazetesi*, 29 Ekim 1949.

²³ *İstiklâl Gazetesi*, 26 Temmuz 1951.

²⁴ *İstiklâl Gazetesi*, 19 Temmuz 1951.

²⁵ *İstiklâl Gazetesi*, 14 Ağustos 1951.

²⁶ *İstiklâl Gazetesi*, 11 Kasım 1953.

²⁷ *İstiklâl Gazetesi*, 12 Kasım 1953.

²⁸ Hasan Şefik Altay, *Kıbrıs Türk Şiiri Antoloji (Başlangıçtan Bugüne)*, Kıbrıs Türk Maarif Dairesi Yayınları, Lefkoşa, 1965, s.11-37.

²⁹ Engin Gönül, *Sana Doğru (Şiirler)*, Bozkurt Matbaası, Lefkoşa, 1952.

³⁰ Abdullah Rıza Ergüven, *Resimli Yedigün Şairleri Antolojisi*, İstanbul, 1937-1947, s.22.

³¹ Pembe Marmara, *Şiirler*, (1944-1984), Yayıma Hazırlayan: Selma Yusuf Saygın, Büyük Meclis Gazetesi Basımevi, Ankara, 1986.

³² Ahmet Esat, *Düşünce ve Şiirlerim*, Çardak Yayınları, Bozkurt Basımevi, Lefkoşa, 1956.

³³ Yaşın, Özker, *Önce Kuşlar Uyanır*, Çevre Yayınları, İstanbul, 1986.

_____, *Kıbrıs Benim Vatanım*, Başaran Matbaası, İstanbul, 1986.

_____, *Kıbrıs'tan Atatürk'e*, Çevre Yayınları, İstanbul, 1998.

_____, *Yüreğimin Yarısı Sende*, Çevre Yayınları, İstanbul, 1998.

³⁴ Salahi Ramadan Sonyel, *Bir Kalp Haykırıyor-Şiirler-* M. Fikri Basımevi, Lefkoşa, 1948.

³⁵ Mustafa İzzet Adiloğlu, *Bacadan Tüten Duman*, Bozkurt Matbaası, Lefkoşa, 1952.

_____, *İnsanlardan Ayır*, Çardak Yayınları, Lefkoşa, 1953.

³⁶ Taner Fikret Baybars, *Mendilin Ucundakiler - Şiirler -*, Çardak Yayınları, Lefkoşa, 1954.

³⁷ Bener Hakkı Hakeri, *Şiirlerle Nasrettin Hoca* (1956);

_____, *Aşkların Aşkı* (1962),

_____, *İp* (1962 ve 1963),

_____, *Hep Aşk Dedim* (1965);

_____, *Birincisi* (1968, yazı, şiir, öykü, çeviri).

_____, *Üç Kere Limasol*.

³⁸ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, 29. Basım, İstanbul, 1997, s.63.

³⁹ İstiklâl Gazetesi, 13 Ekim 1953.

⁴⁰ İstiklal Gazetesi, 3 Kasım 1953.

⁴¹ İstiklâl Gazetesi, 13 Ekim 1953.

⁴² İstiklâl Gazetesi, 20 Ekim 1953.

⁴³ İstiklâl Gazetesi, 27 Ekim 1953.

⁴⁴ İstiklâl Gazetesi, 3 Kasım 1953.

⁴⁵ İstiklâl Gazetesi 10 Kasım 1953.

⁴⁶ İstiklâl Gazetesi, 17 Kasım 1953.

⁴⁷ İstiklâl Gazetesi, 24 Kasım 1953.

⁴⁸ İstiklâl Gazetesi, 10 Aralık 1953.

⁴⁹ İstiklâl Gazetesi, 15 Aralık 1953.

⁵⁰ İstiklâl Gazetesi, 24 Ocak 19520.

⁵¹ İstiklâl Gazetesi, 15 Nisan 1951.

⁵² İstiklâl Gazetesi, 11 Mart 1951.

⁵³ İstiklâl Gazetesi, 1 Aralık 1953.

⁵⁴ İstiklâl Gazetesi, 2-9 Ağustos 1951.

⁵⁵ Kiminle.

⁵⁶ Kardeş.

⁵⁷ Kendimiz.

⁵⁸ Yıkarız

⁵⁹ İstiklâl Gazetesi, 22 Aralık 1950.

⁶⁰ İstiklâl Gazetesi, 12 Ekim 1950.

⁶¹ İstiklâl Gazetesi, 11-15 Nisan 1951.

⁶² İstiklâl Gazetesi, 24-25 Mart 1951.

⁶³ İstiklâl Gazetesi, 7-13 Eylül 1950.

⁶⁴ İstiklâl Gazetesi, 10 Ocak 1950.

⁶⁵ İstiklâl Gazetesi, 11 Şubat 1951.

⁶⁶ İstiklâl Gazetesi, 12 Temmuz 1950.

⁶⁷ İstiklâl Gazetesi, 15 Aralık 1950.

⁶⁸ Çardak Dergisi, Lefkoşa, Ekim 1955.

⁶⁹ İstiklâl Gazetesi, 28 Ekim 1949-3 Şubat 1950.

⁷⁰ Hikmet Afif Mapolar, *a.g.e.*, s.16.

⁷¹ *Mermer Kadın*, İstiklâl Gazetesi, 30 Ekim 1949.

⁷² *Mermer Kadın*, İstiklâl Gazetesi, 28 Ekim 1949.

⁷³ *Mermer Kadın*, İstiklâl Gazetesi, 28 Ekim 1949.

⁷⁴ *Mermer Kadın*, İstiklâl Gazetesi, 29 Ekim 1949.

⁷⁵ *Mermer Kadın*, İstiklâl Gazetesi, 13 Aralık 1949.

⁷⁶ *Mermer Kadın*, İstiklâl Gazetesi, 23 Aralık 1949.

⁷⁷ *Mermer Kadın*, İstiklâl Gazetesi, 30 Ekim 1949

- ⁷⁸ *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 28 Ekim 1949.
⁷⁹ *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 15 Aralık 1949.
⁸⁰ *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 15 Aralık 1949.
⁸¹ *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 29 Ekim 1949.
⁸² *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 30 Ekim 1949.
⁸³ *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 30 Ekim 1949.
⁸⁴ *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 30 Ekim 1949.
⁸⁵ *Mermer Kadın*, *İstiklâl Gazetesi*, 5 Kasım 1949.
⁸⁶ Hikmet Afif Mapolar, *a.g.e.*, s.135-138.
⁸⁷ *İstiklâl Gazetesi*, 14 Şubat-20 Mayıs 1950.
⁸⁸ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 26 Şubat 1950.
⁸⁹ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 26 Şubat 1950.
⁹⁰ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 14 Şubat 1950.
⁹¹ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 14 Şubat 1950.
⁹² *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 23 Şubat 1950.
⁹³ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 19 Şubat 1950.
⁹⁴ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 23 Şubat 1950.
⁹⁵ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 14 Şubat 1950.
⁹⁶ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 19 Şubat 1950.
⁹⁷ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 3 Mart 1950.
⁹⁸ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 23 Şubat 1950.
⁹⁹ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 23 Şubat 1950.
¹⁰⁰ *Aşk Vadisi*, *İstiklâl Gazetesi*, 19 Şubat 1950.
¹⁰¹ *Günah Cenneti*, *İstiklâl Gazetesi*, 9 Temmuz-28 Ekim 1950.
¹⁰² *Günah Cenneti*, *İstiklâl Gazetesi*, 9 Temmuz 1950.
¹⁰³ *İstiklâl Gazetesi*, 12 Ocak 1954.
¹⁰⁴ Ahmet An, *a.g.e.*, s.473.
¹⁰⁵ "Ezelden Gülmedi Yüzün Necati" (Hakikat) *Halkın Sesi Gazetesi*, 16 Ocak 1954.
¹⁰⁶ "52'nin Ardından" (Dr. Fazıl Küçük), *Halkın Sesi Gazetesi*, 3 Ocak 1953.

Kaynakça

Altay, Hasan Şefik, *Kıbrıs Türk Şiiri Antoloji* (Başlangıçtan Bugüne), Kıbrıs Türk Maarif Dairesi Yayınları, Lefkoşa, 1965.

An, Ahmet, *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler* (1782-1899), Akçay Yayınları, Ankara, 2002.

Banarlı, Nihat Sami, "Kıbrıs Türk Edebiyatı", *İstiklâl Gazetesi*, 30 Ekim 1949.

Birinci, Ergin M., *M. Necati Özkan*, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 1997.

Çardak Dergisi, Lefkoşa, Ekim 1955.

Çığ, Ergenekon Kitap Kulübü, Lefkoşa, 1943.

"52'nin Ardından", (Dr. Fazıl Küçük) Halkın Sesi Gazetesi, 3 Ocak 1953.

"Ezelden Gülmedi Yüzün Necati" (Hakikat) Halkın Sesi Gazetesi, 16 Ocak 1954.

Ergüven, Abdullah Rıza, *Resimli Yedigün Şairleri Antolojisi*, İstanbul, 1937-1947.

İlk Demet, Bozkurt Basımevi, Lefkoşa, 1952.

"İstiklâl ", Özdemir M. Özön, *İstiklâl Gazetesi*, 30 Ekim 1949.

İstiklâl Gazetesi, 28 Ekim 1949.

İstiklâl Gazetesi, 29 Ekim 1949.

İstiklâl Gazetesi, 30 Ekim 1949.

İstiklâl Gazetesi, 13 Aralık 1949.

İstiklâl Gazetesi, 15 Aralık 1949.

İstiklâl Gazetesi, 23 Aralık 1949.

İstiklâl Gazetesi, 10 Ocak 1950.

İstiklâl Gazetesi, 24 Ocak 1950.

İstiklâl Gazetesi, 14 Şubat 1950.

İstiklâl Gazetesi, 19 Şubat 1950.

İstiklâl Gazetesi, 22 Şubat 1950.

İstiklâl Gazetesi, 23 Şubat 1950.

İstiklâl Gazetesi, 26 Şubat 1950.

İstiklâl Gazetesi, 3 Mart 1950.

- İstiklâl Gazetesi, 11 Mart 1950.
İstiklâl Gazetesi, 9 Temmuz 1950.
İstiklâl Gazetesi, 12 Temmuz 1950.
İstiklâl Gazetesi, 12 Ekim 1950.
İstiklâl Gazetesi, 5 Kasım 1950.
İstiklâl Gazetesi, 15 Aralık 1950.
İstiklâl Gazetesi, 22 Aralık 1950.
İstiklâl Gazetesi, 11 Şubat 1951.
İstiklâl Gazetesi, 11 Mart 1951.
İstiklâl Gazetesi, 15 Nisan 1951.
İstiklâl Gazetesi, 19 Temmuz 1951.
İstiklâl Gazetesi, 26 Temmuz 1951.
İstiklâl Gazetesi, 14 Ağustos 1951.
İstiklâl Gazetesi, 13 Ekim 1953.
İstiklâl Gazetesi, 20 Ekim 1953.
İstiklâl Gazetesi, 27 Ekim 1953
İstiklâl Gazetesi, 3 Kasım 1953.
İstiklâl Gazetesi 10 Kasım 1953
İstiklâl Gazetesi, 11 Kasım 1953.
İstiklâl Gazetesi, 12 Kasım 1953.
İstiklâl Gazetesi, 17 Kasım 1953.
İstiklâl Gazetesi, 24 Kasım 1953.
İstiklâl Gazetesi, 1 Aralık 1953.
İstiklâl Gazetesi, 10 Aralık 1953
İstiklâl Gazetesi, 15 Aralık 1953
İstiklâl Gazetesi, 12 Ocak 1954.
İstiklâl Gazetesi, 9 Temmuz-28 Ekim 1950.
İstiklâl Gazetesi, 7-13 Eylül 1950.
İstiklâl Gazetesi, 28 Ekim 1949-3 Şubat 1950.
İstiklâl Gazetesi, 14 Şubat-20 Mayıs 1950
İstiklâl Gazetesi, 24-25 Mart 1951.
İstiklâl Gazetesi, 11-15 Nisan 1951.
İstiklâl Gazetesi, 2-9 Ağustos 1951.

Mapolar, Hikmet Afif, "Sanata Dair", İstiklâl Gazetesi, 28 Temmuz 1950.

Mapolar, Hikmet Afif, *Kıbrıs Günceci 2*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2002.

Nesim, Ali, *Kıbrıs Türk Edebiyatında Sosyal Konular*, Lefkoşa, 1986.

Veli, Orhan, *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, 29. Basım, İstanbul, 1997.

Geçmişteki Anılar-Necati Özkan

Doğan HAKTANIR*

Giriş

Dünya ülkelerinin globalleşmeye (küreselleşmeye) yöneldiği bu günlerde geçmişini hatırlamayanların kökenleri büyük bir kazan içerisinde, günün yaratacağı koşullar koşutunda yeni kıvamlar oluşturacaklardır. Yönelmek veya yöneltmek istenen bu kıvamların ardında neyin yattığı ancak ve ancak gizler açığa çıktığı zaman belirir. Gerçek şudur ki, geçmişlerini unutanlar bu kıvama daha erken adapte olurlar ve özelliklerinden belki de eser kalmaz.

Bu metin geçmişin unutulmamasını sağlamaya çalışan bir avuç insanın çabalarına katkıda bulunmak için kaleme alınmıştır. Konu edilen kişiler bir zamanlar halkın içinden yetişmiş özünden ödün vermemek için savaştan Necati Özkan'la kendini onun anılarını yaşatmaya adanmış olan oğlu Ahmet Necati Özkan'ı ve bu uğurda gayret gösteren kuruluşları esas almakta, Kıbrıs'ın 1. Dünya Savaşı'ndan sonrasındaki durumu özetlemekte ve anılan kişinin kendi dönemindeki çalışmaları ile toplum içerisindeki yerini anımsatmaktadır.

Kıbrıs'ın 1. Dünya Savaşı'ndan Sonraki Durumu

İngilizler 1. Dünya Savaşı'ndan önce, Hindistan'ın güvencesini sağlayabilmek için bir kilit noktası durumunda bulunan Kıbrıs'ı Osmanlılardan kiralamış ve 1914'teki 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın yenilgiye uğrayan ulusların yanında yer almasını bahane ederek ada hukuksal bir dayanağı olmadan ilhak edilmiştir. Ada'nın Yunanistan'a bırakılması görüşü ilk kez ortaya atıldığında bu görüş gerek İngilizlerin gerekse Osmanlıların büyük tepkisi ile karşılaşmışsa da, Rumlar yavaş yavaş bu görüşün etrafında özel strateji birimleri oluşturmaya ve fiili olarak da misyonerlerini adaya sevk etmeye başlamışlardır.

Bu arada İtilaf devletleri, Osmanlıları 30 Ekim 1918'de Mondros ve 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşmasını imzalamaya zorladılar. Ancak Türk ulusu bu anlaşmaları kabul etmeyerek 1920'de Türkiye'nin yeni hudutlarını saptayan "Misak-ı Milliye"yi yayımladılar ve verilen savaştan galip çıkan Türk ulusu mağlup ülkeleri Lozan Antlaşmasına zorladılar.

* Prof. Dr. Doğan Haktanır özet bildirisini hazırlamış ancak sempozyum tarihinden kısa bir müddet önce vefat etmiştir. Sempozyumda bildirisi Ayşen Dağlı tarafından okunmuştur.

Lozan antlaşması 1923'te imzalandı. Türk ulusu bu antlaşmayla bazı toprakları kaybetmek zorunda kaldı. Antlaşmanın 20. maddesi uyarınca Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakı resmen kabul edildi. Ancak Hasan Fehmi, Atatürk'ün özel kalem müdürünün kelimelerinden söz etmekte, "Türkiye kendi dertleri ile meşguldür. Fakat sizleri unutamaz. Bundan emin olunuz" dediğini kaydetmekte ve "Söz" Gazetesinde yayımlanan Atatürk'ün fotoğrafına atıfta bulunmaktadır.

İngiltere tarafından atanan valilerin özellikle Sir Ronald Storrs'un, tarafsız hareket etmemesi, Rumların "Enosis"e doğru adım atmaları Ada'da bir soğuk harbin oluşmasına olanak sağladı. Hele "Evkaf" mefhumunu kavrayan İngiliz idarecilerin de Evkaf mallarına devletin malıymış gibi el atmaları, olayların çığırından çıkmasını körükledi ve Rumlar tarafından başlatılan 1931 İsyanı'nı oluşturdu. Türklerin yardımı ile bu isyan bastırıldı. Bastırıldı ama bu tarihten sonra İngilizler tarafından alınan sıkı tedbirler İngilizlerin korkusunu yansıtacak bir nitelik taşıdı. Rumlara geniş yetki verilmesinin yanında Türklerin yetkileri kısıtlandı ve Ada adeta bir Yunan idaresine dönüştü.

Ada Türkleri'nin Uyanışı

İngiliz yöneticilerinin gözü önünde yapılan Rum baskısına dayanamayan birçok Türk, mallarını satarak Ada'dan göç etti. Elde edilen rakamlara göre bu devrede 300,000'den fazla Türk Türkiye'ye, 600,000'den fazla Türk de İngiltere ve Avustralya'ya göç etti. Yüzde 40'ı aşan kişisel sahipli Türk malları yavaş yavaş azalmaya, buna karşılık Rumların çeşitli yönlerden edindiği mallar artmaya ve Türk mallarının oranını aşmaya başladı. Bu durum Türkleri tedirgin etmeye ve çıkar bir yol aramaya zorladı.

Bu dönemlerde yaşamış olan Necati Özkan, her Türk vatandaşı gibi olaylara üzülüyor ve bir şey yapabilmek için çırpınıyordu. Süreç içerisinde 1920'de "Milli Cephe" adı altında siyasal bir örgüt kurdu ve Kıbrıs Türklerini bu örgüt etrafında birleştirmeye çalıştı. 1926 ile 1930'da Lefkoşa Belediye Meclis üyeliğine seçildi.

1930 yılında büyük bir çoğunlukla "Kavanin Meclisi"¹ üyeliğini kazandı. Kavanin Meclisi'nin tek taraflı çalışması Necati Özkan'ı çok tedirgin etmişti ve 1 Mayıs 1931'de mevcut haksızlıklara karşı "Kıbrıs Türk Milli Konseyi"nin kurulmasında büyük çaba harcadı. Mitingler düzenledi ve Ada'da oluşan Rum nüfuzuna Türkiye'nin dikkati çekildi. Hele Rumların "Enosis"i Kavanin Meclisine getirip de oylamada

Türklerin ret oylarına karşı öneri onaylamaları, bardağı taşıran son damla oldu. Mitinglerin ardı arkası kesilmedi. Necati Özkan 1934 yılında Mustafa Kemal Atatürk ile görüştü ve görüşmelerden büyük destek gördü. Aynı zamanda Atatürk tarafından kendisine, bundan sonra soyadı olarak kullandığı “Özkan” adı verildi. Ada’ya dönüşünde, Ada’daki Türklerin ezilmişliğine set çekmek için faaliyetlerini artırdı.

1938’de Türklerin varlığını ispatlamak ve Türk büyüklerinin dikkatini çekmek için Türk bayrağını çekerek bir yürüyüş yaptı. Bu yürüyüşte tutuklandı ancak halkın baskısı üzerine bilahare serbest bırakıldı. 1943’de kurulan KATAK’ın² kurucu üyesi oldu. Bu kuruluşun amacı Kıbrıs Türklerinin gasbedilen haklarının geri alınması, mevcut haklarının korunması, milli geleneklerinin ayaklar altına alınmaması ve Ada’nın Yunanistan’a ilhak edilmesinin engellenmesiydi. Bu kuruluşun iç çekişmelerden ötürü ömrü çok uzun olmadı. Türk cemaatinin ileri gelenleri arasında huzursuzluk başgösterdi. Necati Özkan bu kuruluştan ayrıldı. 1949’da İstiklâl Gazetesi’ni yayımlamaya başladı ve bilahare 1950 yılında İstiklâl Partisi’ni kurdu. Partinin kuruluş çalışmalarını yaparken de suikaste uğradı.

4 Haziran 1950 tarihinde yapılan kongrede İstiklâl Partisi’nin başkanlığına seçildi. Partiyi, “Kıbrıs Türkü, kendi varlığının, kendi idealinin, kendi hislerinin hakiki partisi, söz hürriyeti, fikir hürriyeti...” olan bir parti olarak vasıflandırdı. Parti olarak bir taraftan Kıbrıs Türkü’nün hakkını savunurken, Gazete olarak da Müftülüğe yapılan saldırılara karşı çıkarak Müftülüğü koruması altına aldı. Kur’anın Türkçe okunmasını savundu. Bundan başka sanatçıların korunması, yoksullara gereken önemin verilmesi, toplumumuzun içtimai faaliyetlere katılmasının teşvik edilmesi, toplumumuzun genel kültürünün yoğunlaştırılması için baskı unsurunun oluşturulması, Lefkoşa’da Türk bölgelerinde çekilen su sorunu ve bu sorunun giderilmesi için öneriler, Türk zanaatkarlarının sorunlarının dile getirilmesi ve onların himaye edilmesi ile ilgili metin, çalışanların karşılaştıkları genel ve ortak sorunlar, Türk okullarındaki idari ve bilimsel düzensizlik ve bu düzensizliklerin giderilmesi gibi konuları içermekteydi. Gazetenin büyük bir bölümü ise Rumların yaptığı haksızlıkların deşifre edilmesine ayrılmıştı. Kıbrıs’taki gazeteciliğe de değinen Necati Özkan, “Kıbrıs’taki gazetecilik layık olduğu düzeye yükselememiştir” diye beyanatta bulunmuş ve bunun nedenlerini ortaya koymuş, ancak gazeteler arası rekabet ve karşılıklı söz düellolarından da geri kalmamıştır.

1954 yılı Necati Özkan için bir takım “yıkım” yılı oldu. Bu yılda düçar kaldığı bir yangın felaketi sonunda büyük mali zarara uğradı ve aynı yıl içerisinde siyasetten ayrılmak zorunda kaldı. Siyasi hayatı boyunca “Enosis”e karşı büyük mücadele veren Necati Özkan tarafından İstiklâl’de Türk halkına verilen şu mesajın: *“Muhterem halkımızın milli mesele her vakit gösterdiği uyanıklığı, bu defa da göstermekten geri kalmayacağı ve halkın kendi varlığını alakadar eden meselelerde son derece hassasiyet göstereceği muhakkaktır”*, aradan 73 yıl geçse de eskimeyen bir mesaj olduğu söylenebilir.

Geçmişte İz Bırakanlar

Yukarıdaki metinde geçmişte iz bırakanlar arasından Necati Özkan’ın çok kısa bir biyografisini çizdik. Yalnız şunu hatırlamak gerekir ki geçmişte iz bırakanları sadece kişiler olarak ele alıp onları yad etmek yetmez. Bu kapsamın dışına çıkarak kuruluşları da ele almak gerekir; örneğin Necati Özkan Vakfı. Eminim bunun gibi belki de çok daha güçlü vakıflar vardır, ama burada Necati Özkan’la ilişkili olduğu için bu vakıftan ve bu vakfı kuran kişilerle, buna benzer organizasyonlardan da söz etmek gerekir. Çünkü geçmişi yaşatanlar, bu faaliyetleri düzenleyenler ve onlara olanak sağlayan kuruluşlar geleceğin kuşağına onlara ışık tutacak bir armağan bırakmaktadırlar. Onlar olmasa, anımsanamayanların yanında en azından bilinen Necatiler, Ahmetler, Mehmetler bugün anımsanamayabilirdi.

Sonuç

Necati Özkan’ın yanında Kıbrıs Türklerinin kurtuluşu için mücadele veren, isimleri ele alınmayan birçok kahramanlar vardır. Alanı biraz daha genişletirsek, iz bırakanlar kadar iş yapmış, özel durumları nedeniyle veya karakterleri icabı bilinmeyen ve başkalarına mal edilen iz bırakanlar da vardır. Bilinen ve bilinmeyen kahramanlar varoldukça Kıbrıs Türkü bir gün arzuladığı ve uğrunda kan döktüğü özgürlüğüne kavuşacak ve çektiği bunca cefalar son bulacaktır. Buna herkesin inanması ve güçlükler ne kadar çok, ne kadar zor olursa olsun bunlardan yılmaması ve mücadeleyi elden bırakmaması gerekmektedir. Ancak bu yapılırken de provokasyoncuların oyununa gelmemesi, slogancuların yaldızlı laflarına kulak asmaması da gerekmektedir. Bundan başka karşılıklarına çıkan sorunları soğukkanlılıkla, taşkınlık yapmadan, taşkınlığa sebebiyet

verecek davranışlarda bulunmadan göğüslemesi ve mücadele iradesini hiçbir zaman kaybetmemesi gerekmektedir.

Burada Necati Özkan'ı yaşatan, oğlu Ahmet Necati Özkan'ı tebrik eder, Necati Özkan ve diğer toplum hayatında iz bırakan değerli şahsiyetleri genç kuşaklara aktaran Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'ni alkışlar, bu çabaların devamının toplumumuza yarar sağlayacağına olan inancımı belirtirim.

Notlar

¹ Kavanin Meclisi - Valinin başkanlığında toplanan 9 İngiliz, 3 Türk ve 12 Rum üyeden oluşan ve Ada'nın idaresinde alınacak kararları müzakere eden Meclistir. Ancak bu Meclis, Kıbrıs'taki kanunları, Meclis tarafından çıkarılan kanunlar ve İngiliz hükümeti tarafından gönderilen fermanlara dayalı olarak karar verebilme yetkisine haizdi. Kıbrıs Türk kanunları İngiliz fermanları ile uygunsuzluk oluşturduğu gerekçesiyle çoğunun dikkate alınmaması bir yana Rumların getirdiği öneriler rağbet görmekteydi.

² KATAK - Kıbrıslı Türklerin haklarını korumak için kurulan "Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu". Necati Özkan bu açılımı "Kemal Atatürk Türk Adası Kıbrıs" olarak ifade etmiştir.

Kaynaklar

Birinci, M. Ergin; *M. Necati Özkan*, Cilt I-IV, Mayıs 2001, Lefkoşa.

İstiklâl Gazeteleri: 1949 - 1954.

O Günlerden Bugünlere Necati zkan

Bülent YORULMAZ*

Kıbrıs Türkü'nn varlık mücadelesi ve derin bir imanla bağlandığı istiklali yolunda bütün varlığıyla mücadele eden bir büyük insan Necati zkan...Onun hayatı boyunca verdiği bu mücadele tarihini anlatan ciltlerle eserler yazıldı. Daha da yazılabilir, yazılacaktır... Burada sadece bu mücadele dolu hayatın kısa bir değerlendirmesini yapmak istiyorum.

Necati zkan, cefa dolu hayatında sadece tek ve büyük bir lk uğrununda fedakarlıklara katlandı. Bu lk; bu güzel adada 300 yıldan fazla hakimiyet kurmuğ Türk'n ebediyen var olabilmesi lksyd. Bu lk, Kıbrıs Türkü'n Rum'un enosis emellerine boyun eğdirmemektir. Bu lk, emperyalist İngiliz'in, Kıbrıs Türkü'nn maddi ve manevi değerlerini yok etmek için yaptığı zulme karėı koymaktı.

Dığarıdan diye ifade edebileceğimiz bu zulme karėı koymaya alığırken, ieridekilerle de - aslında hepsi adadaydı, yani içerideydi - kendini bildiği yıllardan, 1920'lerden itibaren siyasi mücadeleye giren Necati zkan, Kıbrıs Türk toplumunun temel sorunlarıyla ilgilenmiğ, bu sorunları zlemek için tutuklanmayı bile göze almığtır.

1930'lardan 1949'lara kadar siyasi arenada açık dğğen, Kıbrıs Türkü'nn haklarını Rum'a ve İngiliz'e karėı savunurken haklı çıktığı davasında toplum içinde, herkesçe görülen üstün ahlak değerleri, her konuda hak-hukuk arayığı, haksızlıklara tahammülsüz lüğü ve nihayet daima Kıbrıs Türkü'nn menfaatleri için alığması sonucu üstün liderlik vasıflarıyla yükselen Necati zkan, içimizdeki blnmğ lğn Türk toplumuna hiç bir Şey kazandıramayacağını bildiği için "birlik" fikrini savunurken, bir toplumun istiklalsiz asla varlığını srderemeyeceğini bildiğinden, birlik ve istiklal fikrini içinde toplayan "Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi"ni kurar. Partiyi kurmadan kısa bir süre önce bugün göremediği ama hayalini kurduğu, bağımsız bir devletin en önemli, hayat, olmazsa olmazı yüce bir fikri hergün haykırıracasına bir gazete çıkarır: İstiklal.

Bu gazetede yazdığı yazılar ciltleri bulur. Ya mücadele ettiği temel meseleler... Kıbrıs Türk toplumunun varlık meseleleri... Türk'n Kıbrıs adasına yerleğip Kıbrıs Türkü olduğu günlerden günümüze gelen meselelerdi bunlar. Bunların bazılarını bugün bile tartığıyoruz. İŞte evkaf

* Prof. Dr., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa

meselesi, işte müftülük ve din işleri meselesi, işte bankacılık, çiftçilik, kooperatif, işte maarif gibi temel konular ve daha neler...

Ama bu sorunlar üzerinde yönetimle uğraşırken, kendi toplumu içinde anlayamadığı, uzlaşma yolunu bulamadığı siyasi liderlik mücadelesi... Bu Kıbrıs Türk toplumunun menfaatlerini korumada asla taviz verilmemiş bir mücadeledir. Bu kişisel çıkarlar uğruna yapılmış bir mücadele değildir. Partisinin programına yansıyan bir kaç maddeye bakalım:

- Kıbrıs adasında Türk varlığının idamesi için ana dava kabul edilen ekonomik kalkınmaya büyük önem vererek, bu çerçevede içerisinde en başta iktisadi faaliyetler olarak Kooperatif Bankası ile çeşitli ticari şirketler kurulmasına ön ayak olmak,
- Evkaf idaresinin Kıbrıs Türk toplumuna daha yararlı olmasını sağlamak,
- Müftülüğün seçimle yapılması, camilerin açık bulundurulması ve Türkiye'de ilahiyat fakültesinde tahsil ile din adamlarının yetiştirilmesi için çaba sarfetmek,
- Eğitim için hem Kıbrıs idaresinden, hem İngiliz hükümetinden, hem de Türkiye Cumhuriyeti'nden burs temini için girişimlerde bulunmak,
- Yoksullara ve kimsesiz çocuklara yardım için yurtlar açılmasına ön ayak olmak ve bu kişilerin sanatkar veya teknisyen olarak yetiştirilmelerine çalışmak,
- İşsiz sanatkarlara iş temini için hükümet nezdinde girişimlerde bulunmak.

Bu fikirlerin bir kısmını bugün de tartışmıyor muyuz? Ve bu fikirlerin bazılarının bugün gerçekleşmiş olmasından mutluluk duymuyor muyuz?

4 Haziran 1950 tarihinde yapılan parti genel kurulundan sonra parti başkanı olarak yaptığı konuşmalarında şu sözlere dikkat edelim:

"Sizden alacağımız kuvvetle bu adada müttehid kuvvetli, iktisaden yükselmiş, iş ve sanat alanında muvaffakiyetler sağlayan, çiftçi ve işçinin hayat seviyesi yüksek medeni dünya toplulukları arasında layık olduğumuz medeni seviyeye ulaşmış bir cemaat yaratmak gayemizdir."

Soralım şimdi kendimize: Bu toplumun bugünkü gayesi bundan başka bir şey midir?

“Siyasi hayattaki parçalanma ve siyasi partilerin adeta macera peşinde koşmaları sadece toplumu parçalar, bu da başarı ve beka fikrini zayıflatır. Onun için birlik olmak gerekir”

der Necati Özkan konuşmalarında. Ve şöyle devam eder:

“Efendiler! Eğer hakikaten millîci iseniz bütün Kıbrıs Türkü'nün hiç arzu etmediği bu halin ne kadar tehlikeli ve zararlı olduğunu anlamadınız mı? Çünkü bizim bildiğimiz, iki yüzlü siyaset olamaz. Ve iki türlü siyaset yapmak isteyenlerin her iki siyasette de kaybetmiş oldukları bir çok vakıalar ile sabit olmuştur.

Mevcut olmayan iki şeyin birleşmesinden bir hiç doğar. Bir hiç karşısında millet ne yapacaktır?

Hiçlik içerisinde payan olamayız. Türk kendi varlığıyla, kendi cemiyetini kuracak ve kuracağı cemiyetle her istediği işini hükümete kendi mümessilleriyle arz edecek ve hükümet Türk cemaatine, makul olan isteklerini makul bir şekilde vermekten çekinmeyecektir.

Buna eminiz, çünkü Türk cemaati burada yaşayabilmek için daima hükümete müzahir olmak (yardım etmek) ve hükümetten müzaheret (yardım) beklemek üzere, bekamızı temin edebilir. Aksi surette, düşüncesizce hareketlerle hiç bir iş yapamayız. Binaenaleyh, maceraperestler artık sahne-i siyasetten çekiliniz. Çünkü aciz olduğunuz tebeyyün etmiştir (açığa çıkmıştır).

Hiçbir iş yapamadınız ve yapamayacaksınız. Cemaata engel olmayınız. Burada halkımız kendi davasını el birliğiyle güdecektir. Kendi menfaat-i şahsiyeleriniz için bizi kurban edemezsiniz.

Vazifenizi yapmadığınızda millet size cezanızı verecektir.

Türk cemaatinin kuvvetini ve birbirine karşı olan sevgisini zayıflatıyorsunuz ve şimdi de, birliği kuran bana karşı, binbir yalanla halkı iğfale çalışıyorsunuz. Fakat biliniz ki:

Çekmedim ömrümde zencir-i esaret barını

kayd-ı dünyadan müberrayım, alem bilir beni.”

(Ben bu dünyada esaret zincirinin halkasını boynuma asla taktırmadım; dünyanın malı mülkü beni ilgilendirmez; ben onların hepsinden vazgeçmişim, bu alem benim kim olduğumu iyi bilir.)

Ne var ki fikir mücadelesi ve demokratik yollarla mücadele yerine, önce fiili tecavüzlerle açıkça başlayan saldırılar, nihayet Kıbrıs Türk halkı tarafından her geçen gün omuzlar üzerinde yükseltilen, büyüyen ve yüceltilen, bu demokrat, halkçı ve hak sever insanın, gerçekten mücadele

edecek gücünü tamamen elinden almak için, karanlığa bürünerek, fitili ateşler ve onun halkına adadığı tüm maddi varlığını yok eder.

Demokrasi arenasında açık döğüşen, bu yumruğu güçlü boksör, maalesef yumruklarını görünmeyen rakiplerine salladı...salladı... ama yoruldu.

Sevgili Necati Özkan, müsaade edersen biraz önce senin söylediğin bir beyite ben de, ömrünün 38 ayını bu adada yaşamış Namık Kemal'den bir beyitle cevap vereyim:

Değildir şir-i der-zencire töhmet acz-i ikdamı

felekte baht utansın bi-nasib erbab-ı himmetten

(Ayağına zincirler bağlanmış bir arslanın ayağını oynatamamasındaki güçsüzlüğü, onun için bir töhmet, suç olamaz. Böylesi gayretli, çalışkan insanların kadersizliğinden talih utansın.)

Senin o günlerde yarım bıraktıklarını, bugün fikrinle ve mücadele ruhunla yazdıklarını okuyanlar ve inceleyenler, senin yaptıkların ve yaşadıklarından aldıkları feyizle yetişiyorlar, aydınlanıyorlar ve senin hayalini kurduğun ama görmediğin bu devlet için, onun egemenliği ve bağımsızlığı için, mücadele ediyorlar ve etmeye devam edecekler. Ruhun şad olsun.

Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu'ndan (KATAK) Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'na Kıbrıs ve Faiz Kaymak 1943-1957

Ulvi KESER*

Giriş

Kurulduğu günden 1958 yılına kadar geçen süreçte federasyonun başkanlığını Ahmet Faiz Kaymak yürütür ve içeride İngiliz idaresinin Kıbrıs Türk toplumu üzerindeki baskılarını gidermeye yönelik çalışmalarda bulunurken, dışarıda da Megali İdea doğrultusunda Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların Enosis hedefine ve adanın Yunanistan'a ilhakına yönelik faaliyetlerine karşı faaliyetlerde bulunur.

Federasyonun ilk başkanı A. Faiz Kaymak 31 Mart 1904 tarihinde Lefkoşa'da doğar¹ ve o dönemde Lefkoşa Sultanisi olarak bilinen Lefkoşa Türk Lisesi'nden mezun olur. A. Faiz Kaymak'ın daha sonraki hayatı adanın farklı bölgelerinde öğretmenlik yaparak ve eğitime destek vererek geçer. A. Faiz Kaymak; 1924-1926 döneminde Limasol İlkokulu, 1926-1927 Kıbrıs İslam Lisesi, 1927-1930 Haydarpaşa İlkokulu, 1930-1935 İpsillah İlkokulu, 1935-1938 Sinde İlkokulu, 1938-1940 Yenağra İlkokulu ve 1940-1941 döneminde de Mağusa İlkokulu'nda öğretmenlik yapar. 1941 yılında 37 yaşındayken öğretmenlik mesleğinden ayrılır ve Lefkoşa'da tahıl ticaretiyle uğraşmaya başlar. Bu dönemde Kıbrıs Türk toplumunun ileri gelenleriyle bir araya gelen Kaymak; toplumun haklarının korunması amacıyla, bütün oluşumların içinde yer alır ve adadaki Türklerin durumu konusunda Türkiye'ye bilgi gönderilerek acilen yapılacak işler konusunda bilgi verilir;²

"...Kıbrıs Türk halkının varlığını ve duygularını önce Türkiye'ye, sonra da dünyaya duyurmak için... Kıbrıs davasının Türkler açısından en zor olduğu bir dönemde Kıbrıs Türkü'nün heyecanıyla var edilen federasyon, Faiz Kaymak'ın alımlı, olgun, ölçülü ve kendini bilir kişiliğinin önderliğinde önemli bir işlevi tamamlamış ve tarihe karışmıştır. Bu önder öğretmen böyle değerlendirilmeli ve anılmalıdır..."

*Doç. Dr., Kara Harp Okulu, Ankara

Bu bağlamda Kıbrıs Türk Milli Kongre Heyeti Merkeziyesi Reisi A. Said ve Türk Milli Kongre Heyeti Merkeziyesi azası M. Necati Özkan tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye 26 Nisan 1937 tarihinde bir rapor gönderilir;³

"Kıbrıs'ta İngiltere hükümetinin idaresinde bulunuyoruz. Bu vaziyet tahtında idareten İngiltere hükümetine tabi olmamız zaruridir. Şüphe edilemez ki bizim için bu yolda bu vaziyet ihdas eden ve bundan mesul olan biz değiliz. Çektiğimiz şey eski hilafet idaresindeki seyyiatın cezasıdır. O vaktin hükümeti kendi selameti için bizi kurban vermiş ve bizi başka ellere teslim eylemiştir. Bununla beraber cezirede kısılp kalan Türkler, kendi Türklük seciyelerini bozmamışlar, kanlarına ecnebi kanı karıştırmamışlardır. Bunun içindir ki anavatan muhabbetini unutmadık ve unutmayacağız. Zaten Anadolu'nun kucağındayız ve yalnız idare noktasından ayrılmış isek de hissiyat ve maneviyat cihetinden aramızda hiçbir ayrılık kabul etmiyoruz. Bizim idari vaziyetimiz her ne olursa olsun, herhalde ve cemi zamanda hissiyat ve maneviyatımızın, milli hayat ve varlığımızın evvela membaı, seniyen kıblesi Türkiye'dir. Binaenaleyh idari hususta İngiltere hükümetine müracaat ediyor isek de buradaki hayat ve mevcudiyetimize taalluk eden mesailde size müracaat eylememiz lazımdır ve bu babda hiçbir yanlışımız yoktur kanaatindeyiz... İşte bu yolda gördüğümüz birçok hadiselerden ve bir çok tecrübelerden anlaşılmıştır ki bu cezirenin siyasi hatta bazı idari cihetlerinde Rumlar ile arkadaşlık ve teşriki mesai etmek imkanı yoktur..."

KATAK'ın Kuruluşu

Savaş öncesinde Kıbrıs'ın genel görüntüsünü ve adada olup bitenleri, tıp eğitimini Lozan'da tamamlayarak Kıbrıs'a dönmüş olan Dr. Fazıl Küçük de şu sözlerle ifade eder;⁴

"...O zaman Kıbrıs'ta, Lefkoşa'da iki, Baf'ta bir olmak üzere üç Türk doktor vardı. Buna karşılık epey Rum doktor bulunuyordu ve Türk mahallelerinde Rum doktorlar epey hasta kazanmıştı... Vizite üç ila beş şilin arasında idi... Memleket büyük bir kriz içinde idi. Bunu gördüğüm zaman halka ve bhusus köylüye bir hizmet yapmak istedim. O dönemde köylü haftalık ihtiyacını gidermek için Cuma günleri Lefkoşa'ya geliyordu. Bunu düşünerek haftanın Cuma günlerini parasız muayene günü olarak seçmiş ve bu parasız muayeneyi 1958'e kadar devam ettirmiştım. 1939'da İkinci Cihan Savaşı başladığı zaman Kıbrıs hükümeti ile aramıza kara kedi girmişti."

14 Mart 1942 tarihinde Halkın Sesi gazetesinin yayımlanmaya başlamasından sonra Kıbrıslı Türklerin bir araya gelmeleri ve korumaya yönelik mücadelede yer almaları da hız kazanır.⁵ Dr. Fazıl Küçük o günlerde beraber mücadeleye giriştiği Faiz Kaymak için anılarında şunları söyler;⁶

“...İlk günden itibaren Faiz Kaymak'ı yanı başımızda bulduk. Eski bir öğretmen olan Faiz Kaymak okullar ve Evkaf konularında geniş bilgiye sahipti ve 1944 tarihinde de kurulan Milli Birlik (Partisi)'in doğmasında çok büyük yardımları geçen biridir. 1957'ye kadar parti ve federasyonda vazife almış, gerek okulların hürriyete kavuşması, Evkaf mücadelesinde, gerekse Müftü seçimlerinde faaliyetine aralıksız devam etmiştir. EOKA'nın başladığı günlerde de Federasyon Başkanı olarak yine bizimle işbirliği halinde mücadele içinde bulunuyordu... Faiz Kaymak çünkü yazımızda da belirttiğimiz gibi Milli Birlik'in kurucuları arasında olanlardan ve aynı zamanda 1948'den sonra da federasyonda esas görev alanlardan birisidir. Yine 1948'de Lord Winster tarafından kurulan Türk İşleri Komisyonu'nda da görev almış, komisyon işini tamamlayıcı raporunu hükümete verdikten sonra, hazırlanan yeni mücadelede takip edilecek politikanın ne olacağı yolunda birçok çalışmaları olmuştur. O da, “yumuşak” politikadan “sert” politikaya geçmenin “mutaassıp” taraflarından biriydi. Esas davalarımızın hallinde alın teri döken bir parti mensubu olarak ön saflarda yerini almıştır...”

KATAK'ın kuruluşu, 18 Nisan 1943 Pazar günü Lefkoşa Türk Belediyesi üyelerinin yaptığı çağrı üzerine Lefkoşa'daki Evkaf düğün salonunda gerçekleşir ve Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu ortaya çıkar. Dr. Fazıl Küçük ise KATAK'ın kuruluş aşamasının pek de kolay geçmediği düşüncesindedir ve onun itirazı da daha başlangıçtan azınlık olmayı kabul edilmesinedir.⁷ Faiz Kaymak bu yeni oluşumla ilgili olarak “Bu parti, hemen Enosis'e karşı cephe alarak, Türk haklarını korumak ve zorbalıkla alınmış olanları da kurtarmak için harekete geçti.” der.⁸ Faiz Kaymak o dönem Kıbrıs'ta yaşananları tamamen haksızlık olarak nitelendirir ve İngiliz idaresine karşı her zaman sadık kalmış, problem çıkarmaktan sakınmış bir toplum olarak Kıbrıslı Türklere haksızlık yapıldığını ileri sürer.⁹ Necati Özkan ise KATAK isminin açılımının esasında “Kemal Atatürk Türk Adası Kıbrıs” olduğunu ileri sürer.¹⁰ Böylece Faiz Kaymak da Kıbrıs Türk toplumu adına ilk defa böyle bir siyasi oluşum içerisine girerek mücadeleye başlar.¹¹ Ancak daha başlangıçta, kurulan teşkilata “Azınlık” isminin verilmesi tartışmalara

neden olur ve KATAK da uzun süreli bir dönem geçiremez ve 23 Nisan 1944 tarihinde Dr. Fazıl Küçük, A. Pertev, A. Faiz Kaymak, Siret Bahçeli ve M. Münir'den oluşan heyet tarafından Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi (KMTHP) kurulur.¹² KATAK üyeleri kurulan yeni partiyi "bölücülük ve bozgunculukla"¹³ suçlarken, KMTHP yetkilileri ise yeni partinin "birleştirici bir misyon üstlendiğini, Enosis tehlikesine ve sömürge yönetimine karşı daha etkili mücadele verebilmek amacıyla kurulduğunu"¹⁴ belirtirler. Faiz Kaymak, Fazıl Küçük, Niyazi Manyera gibi toplum liderlerinin, ılımlı bir politika takip ederek, kurulan teşkilatların gayesinin Enosis'e karşı mücadele etmek, İngiliz idaresine karşı Kıbrıs Türk toplumunun haklarını korumak olduğunu anlatmaları sonucunda bu çekişmeler de son bulur.¹⁵

Türk İşleri Komisyonu

Bu komisyon, Kıbrıs Valisi Lord Winster'ın talimatıyla 11 Haziran 1948 tarihinde kurulur ve "Kıbrıs Türk cemaatine ait işlerin, istikbalde daha iyi bir tarzda tedvir ve idare edilme usullerini tetkik edip rapor hazırlamakla" görevlendirilir. Komisyon başkanlığına ise Lord Winster tarafından emekli istinaf hakimi Halit Bey getirilir. Daha sonra oluşturulan komisyonda ise Faiz Kaymak, M. Dana, D. N. Denizler, Suphi Kenan, Avukat Fadıl Korkut, A. Pertev ve Rauf R. Denktaş seçilirler. Halit Bey'in böyle bir heyeti kurmakla görevlendirilmesi hususunda Faiz Kaymak, Halkın Sesi gazetesinde şunları yazar;¹⁶

"Kıbrıs tarihinde Türkler için yeni bir safhanın açılacağını tebşir eder mahiyette telakki ettiğimiz Vali Ekselans Lord Winster'ın İcraat Meclisi'nde nutuklarına başlarken ilk söz (olarak) Türk cemaatinin sosyal ve ekonomik meselelerine temas etmesi Türk cemaati üzerinde çok derin heyecan ve memnuniyet uyandırmıştı. Ekselans müteaddit Türk kurumlarının ve münferit azalarının müracaatlarını nazar itibara alarak münhasıran Kıbrıs Türklerinin sosyal ve sair meselelerini incelemek maksadıyla bir komisyon tesisini tasavvur etmeleri ve bu komisyonu kurmak için cemaat arasında pek mümtaz bir sima olarak sevilen ve sayılan Halit Bey'i seçmeleri Türk cemaatini cidden çok memnun ve mütehassıs etmiştir. Pek muhterem Halit Bey'in de yapılan bu teklifi kabulü, milli ve insani bir vazife telakki ederek cemaatine hizmet etmek ve sürüncemede olan cemaat işlerine bir düzen vermek için pek kıymetli vakitlerini seve seve feda edebileceğini görmekte iftihar ve sevinç duyuyoruz. Kurulacak komisyonun vakit geçirmeden bir an evvel

kurulmasını candan özleriz. Yapılacak ve incelenecek çok işlerimiz vardır. Müessesatımızı baltalayarak onları cemaat için muattal ve verimsiz bir hale getiren yanlış siyasete son verirken Türk cemaatinin arzu ve ihtiyaçlarına uygun yeni bir siyasetin kurulmasının kurulacak olan komisyonun cemaat arzularının toplandığı nokta üzerinde durarak incelemelerini yapacağını ve senelerdir sorumsuz icraatları ile cemaatin nemalandığı sosyal ve kültürel müessesatı baltalayarak harcayan Evkaf idaresinin cemaate karşı gerdiği çelik perdeyi kaldıracağını ve arkasında yapılan işleri teker teker cemaatin gözü önüne bütün çıplaklığıyla koyacağını kuvvetle ümit etmekteyiz...”

Bu dönemde ortaokullar ve liseler başta olmak üzere bütün Kıbrıs Türk eğitim dünyası baskı altında tutulurken, bir yandan da Medeni Kanun uygulaması yerine eski şer’i mahkemelerin ve İslam aile haklarının kullanılması da tepki çekmektedir. Komisyonun üyeleri ise Başkan M. Zeka Bey, üyeler ise Faiz Kaymak, A. Pertev, Fadıl N. Korkut, D. Nazif Denizer, Suphi Kenan ve Rauf Raif Denктаş olur. Komisyonun sekreterliğini ise Oktay Feridun yapmaktadır.¹⁷ Komisyonun ilk toplantısı ise 24 Haziran 1948 tarihinde Viktorya Kız Lisesi toplantı salonunda gerçekleştirilir ve bu toplantıda son sözü Faiz Kaymak alır.¹⁸

Toplumun sorunlarına çözüm bulmak için kurulan komisyon ilk etapta öncelikli konularda bilgi toplanılmasına karar verir.¹⁹ Vakıfların gelir gider durumları, buradan maaş alanların sayısı ve genel masraf durumu, vakıflara ait camilerin sayısı ve genel masrafları, vakıf mallarının kiralanması ve buradan sağlanacak gelir bu konuların başında gelir. Ayrıca müftülükle ilgili genel durum, 1933 tarihli Aile Kanunu,²⁰ Şer’iyye Mahkemeleri, yetimler konusu, evlenen ve boşananların sayısı ve okullar, kaç tane ilkokul, ortaokul, lise ve öğretmen bulunduğu, bunların müfredat programları, öğretmen maaşları, ücretsiz okutulan öğrencilerin durumu, mektep komisyonları da masaya yatırılan konular arasındadır.²¹ Ayrıca üzerinde durulan ve çözüm bulunması istenen hususlardan bazıları da şöyle sıralanabilir;²²

“1- Her yıl 23 Nisan, 19 Mayıs ve 29 Ekim, Türk okulları için tatil günleri olmalıdır.

2- Halihazırdaki kitapsız öğretime son verilmesi ve Türkiye’deki Türk okullarında kullanılan kitaplar, Kıbrıs Türk ilkokullarında ders kitabı olarak kabul edilmelidir.

- 3- Üç dört deneyimli öğretmen, pedagoji öğrenimi görüp adaya döndüklerinde okul müfettişi olarak görev almaları için Türkiye veya İngiltere'deki yüksek öğretmen enstitülerine gönderilmelidir.
- 4- Kasaba ve köy komisyonları seçim ile oluşturulmalıdır.
- 5- Maarif encümeninin uygun gördüğü yerlerde ilk öğrenim zorunlu olmalıdır.
- 6- İlkokul öğretmenleri, tercihen Omorfo Öğretmen Kolejinde devam etmiş Türk Lisesi mezunlarından alınmalı, münhaller emekli öğretmenlerle doldurulmamalı ve bu yerler için Türk Lisesi mezunları tercih edilmelidir.
- 7- Lefkoşa'da, eskiden olduğu gibi iki okul daha açılmalıdır.
- 8- Birbirlerinden 1 milden daha fazla uzaklıkta olan köylerde iki veya daha fazla ilkokul bir grup halinde birleştirilmemelidir. Bu uzaklık, bir mil veya daha az olsa bile eğer bir okulda 12 veya daha fazla öğrenci varsa o okul başka okulla birleştirilmemelidir.
- 9- Öğretmen evi olmayan köylerde öğretmenlere ev inşa etmek için özel bir sandık oluşturulmalıdır. Öğretmen evi sağlanması işi kesin ve nihai surette başarılmalıdır.”

Komisyon, Lefkoşa'da yaptığı son toplantının ardından hazırladığı raporu 20 Ocak 1949 tarihinde İngiliz idaresine teslim eder; ancak Vali Andrew B. Wright komisyon raporunu geciktirir ve 7 Mart 1950 tarihli İcraat Meclisi toplantısında yaptığı konuşmada da “1949 senesi yazında, Türk İşleri Komisyonu, raporunu hükümete sundu. Rapor bazı karışık ve şümül sahası geniş teklifleri ihtiva ediyor. Bunlar dikkatlice mütalaa edilmiş ve erken tatbiki kabil olan bazı kati tavsiyeler tasvip olunmuştur” der.²³

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun (KTKF) Kuruluşu

Resmi amacı “Kıbrıs Türklerinin siyaset dışındaki problem ve ihtiyaçlarını temin yolunda başta KATAK ve KMTHP olmak üzere bütün Türk kurumlarının işbirliği içinde çalışmasını sağlamak” olan KTKF, 8 Eylül 1949 tarihinde kurulur. Federasyonun kuruluş döneminde Kıbrıs Türk Kültür Derneği (KTKD) ile Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'nin çok büyük katkıları söz konusudur.²⁴ Ancak KTKF'nun resmen kuruluşu öncesinde de Kıbrıs Türk Kurumları Mümessil Heyeti söz konusudur. Bu heyetle KTKD arasında Eylül 1949 öncesinde Kıbrıs'taki sosyal ve kültürel problemlerin çözümü konusunda yazışmalar ve görüşmeler devam eder.²⁵ İlginç olan bir husus ise bu oluşumun

Kıbrıs'ta başta Necati Özkan ve Hikmet A. Mapolar tarafından yok sayılması ve şiddetle tepki gösterilmesidir. Hikmet A. Mapolar böyle bir heyetin olmadığını ileri sürer.²⁶ Bu yapay gerginlik ortamına rağmen kendisine tek bir misyon yükleyen KTKF çok geniş bir yelpazede toplumun sesi kulağı haline gelir;²⁷

"O zamanlar Kıbrıs'ta Türklerin bir federasyonu vardı. Bu federasyon acayip bir kuruluştur. Adada ne kadar yardım derneği, spor kulübü, talebe cemiyeti varsa toplanmışlar, bu federasyonun çatısı altında buluşmuşlardı. Ne var ki Rumlar siyasi davalarını Enosis gibi bir tek kelimeye indirip bunu tüm dünya kamuoyuna kabul ettirdikleri halde, bizim Türklerin federasyonu daha henüz siyasi bir hüviyet bile taşııyordu. Federasyonun Başkanı Faiz Kaymak isminde eski bir öğretmendi. Faiz Kaymak çarşı içinde zahire ticareti yapıyordu. Dükkanında misafirlerini ters döndürülmüş küfeler üzerinde oturarak kabul ediyordu. Rumlarla böylece karmakarışık ve gayri siyasi bir cemiyetle savaşa girmek olanaksızdı..."

Federasyonun ilk başkanı Faiz Kaymak, bu görevde 1949-1957 döneminden sonra görevi 27 Ekim 1957 tarihinde Rauf R. Denктаş'a bırakır. KTKF'nun ilk aylık faaliyet raporu Haziran 1952 tarihinde yayımlanırken, ikinci rapor ise Temmuz 1952 günü yayımlanır. Bu raporlarda kuruluş tarihi 1949 olarak gösterilmektedir. 26 Ocak 1953 tarihli ve 8 numaralı bültende ise kuruluş tarihi KATAK'ın da kuruluş tarihi olan 1943 olarak belirtilmiştir. Bu dönemde federasyona üye kurum sayısı 38 iken, bu sayı 1957 yılında 93 olur. Kıbrıs'taki faaliyetlerin tek bir merkez ve tek bir çatı altında birleştirilmesi ve daha organize olmak şartıyla güçlü bir örgüt oluşturmak amacıyla girişimlere de başlanır. Bu toplantılara Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Başkanı Doç. Dr. Derviş Manizade de katılır.²⁸ Federasyonun oluşturulması sonrasında KMTHP ve KATAK 6 Kasım 1949 tarihinde Kıbrıs Millî Türk Birliği Partisi olarak bir araya gelirler. Bu parti, EOKA'nın ve Kıbrıslı Rumların Enosis hedeflerine karşı, Türkiye'de faaliyet gösteren Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti ile işbirliği ve koordinasyon içinde çalışarak 15 Ağustos 1955 tarihinden itibaren Kıbrıs Türk'tür Partisi olarak faaliyetlerine devam eder. Öte yandan Hikmet Bil kurulan bu siyasi parti ve federasyonun faaliyetleri konusunda kendisinin söz sahibi olduğu iddiasındadır;²⁹

"...İlk iş olarak soydaşlarıma derhal siyasi bir kuruluşa gitmeleri gereğini söyledim. Acele ve olağanüstü bir kongreye karar verildi. Telefonla kasabalardan temsilciler Lefkoşa'ya çağrıldılar. Yeni bir tüzük

hazırlanmalı ve Türkler adada siyasi bir parti kurmalıydılar. Onlar böyle bir siyasi partiyi İngiliz yöneticilerin kabul etmeyeceklerini söylüyorlardı. 'İster etsinler, ister etmesinler. Önce siz böyle bir kuruluşa sahip çıkmalısınız. Önce Türk basını, sonra da dünya basını ondan söz ettikçe o var demektir.' diye direttim. Tezim kabul oldu. Madem anavatan Türkiye'de güçlü bir örgüt olarak Kıbrıs Türk'tür adlı bir örgüt var neden bizim siyasi partimizin de adı Kıbrıs Türk veya Kıbrıs Türk'tür Partisi olmasın dediler. Türk Partisi böylece kuruldu. Şimdi onlara bir parti lideri lazımdı. Faiz Kaymak iyi niyetli bir insandı amma önce yaşlanmıştı.³⁰ Sonra da yeterince halka heyecan kaynağı olamıyordu. Zaten işi gücü, ticareti önde geliyordu. İş başa düşmüştü. Kongre gündüzleri devam ederken, ben de geceleri bir lider arıyordum. Rauf Dentaş'tan söz etmişlerdi. Fakat o olmadı. Çünkü o sıralarda kendisi İngiliz adliye örgütünde görevliydi. Bana en çok sempatik görünen isim Dr. Fazıl Küçük'tü. Önce fakir bir aileden geliyordu... Sonra kendisi doktordu. Doğumdan sıtmaya kadar bakıyordu. Türkiye'de ve Lozan'da okumuştur..."

Bu arada KTKF da, diğer kültür dernekleri de Türkiye tarafından resmi olarak tanınmamaktadır ve federasyon temsilcileri Başbakan tarafından Demokrat Parti merkezinde kabul edilir.³¹ Bu dönemde Türkiye'nin parasal desteği ise devam etmektedir. Örneğin 1949-1952 döneminde 13 Kıbrıslı öğrenci Türkiye'ye getirilerek öğretmen yetiştirilmeleri için Gazi Eğitim Enstitüsü'ne yerleştirilirler.³² Faiz Kaymak öğretmen olması sebebiyle faaliyetlerinde özellikle eğitim konusuna çok önem verir ve federasyonun görevlerini şu şekilde belirtir;³³

"...Federasyonun yüklendiği görev çok önemlidir: Kıbrıs Türkleri için bir varolma, yaşama sorunu, çabasıydı bu. Hem zor, hem de içinde bulunulan koşullar bakımından ciddi sorumluluklarla yüklüydü bu görev. Yığılı duran işleri yürütmek için iyice örgütlenmek ve planlı çalışmak gerekiyordu. Parayla ilgili bölümleri ve propaganda araçları yetersizdi. Buna ekli, pek çok şeyden yoksundular. Kısaca, yoktan var etmek gibisine bir uğraştı bu. İşleri gereğince yürütebilmek, federasyonda görev almış olanların salt çabasına ve fedakarlığına kalıyordu. İşte bu nedenle, federasyonda ödevlenmeyi çokları reddediyor, eğer öncelikle söz vermişse, bir bahane bulup çekiliyordu. Fakat Türk halkı, kuruluşun kendi istek ve gerekçelerinden doğmuş olduğunu bildiğinden, yeni federasyona yürekten bağlanmıştı. Elinden gelen maddi yardımları hiç esirgemedi katarak onu ille de yaşatmaya uğraşıyordu. Federasyon iki

ayrı cephede savaşmak zorunda idi: A- Endişelendirici bir kıvama gelmiş bulunan Rumların Enosis çabaları, B- Zorla gasp edilmiş bulunan Türklerin haklarını sömürge hükümeti ile yeniden savaşarak kazanmak ve koruyabilmek. Hükümet, Türk toplumunun bu yeni çalışma ve eyleminden çok, Rumların Enosis tutkularından kuşkulanıyordu. 1954 Ağustos'unda Vali Mr. Wolly ile görüşerek dileklerini bildiren federasyon yetkililerine, vali 'Rumlarla siz Türklerin arasını bulmak çok zordur. Çünkü siz Türkiye'nin, ötekilerse Yunanistan'ın egemenliğini istiyorlar.' demişti. Valinin bu açık konuşması, İngilizlerin Türkleri de Rumlar kadar azgın Enosisçilermiş gibi tanıdıklarını gösteriyordu. İngilizlerin Türk halkına ağır baskıda bulunmasının bir başka nedeni de bu düşüncede saklı olsa gerek..."

1950 Yılında Yapılan Plebisit

Yunanistan'da plebisit fikrinin ortaya atılması sonrasında 21 Kasım 1949 tarihinde Birleşmiş Milletlere müracaat eden Yunanlılar "Anavatan Yunanistan'la birleşmek için self-determinasyon hakkının halkımıza tanınmasını istiyoruz." derler.³⁴ Öte yandan Dr. Fazıl Küçük'ün "Çoğunluğun merhametine kaldığından her zaman ve her yerde uygulanabilecek bir şey değildir"³⁵ dediği self-determinasyonla ilgili olarak plebisite karşı Kıbrıslı Türkler de 28 Kasım 1948 tarihinde Ayasofya Mitingini yaparlar.³⁶ Bu mitingde konuşma yapanlar ise Fadıl Korkut, Fazıl Küçük, Rauf Denктаş, Faiz Kaymak, M. Dana ve Nazif Denizer olur. Bundan sonraki Ayasofya Mitingi ise 11 Aralık 1949 Pazar günü Lefkoşa'da yapılır. Bu mitingde "Kıbrıs her zaman tarihi, coğrafi, stratejik sebepler nedeniyle hep Türk olmuştur"³⁷ diyen Dr. Fazıl Küçük, Avukat Fadıl N. Korkut, Dr. Orhan Müderrisoğlu, Avukat Ali Dana, Dr. Nazif Denizer ve Faiz Kaymak birer konuşma yaparlar. Bu mitingde alınan kararların Türkiye, İngiltere, Kıbrıs ve Birleşmiş Milletlerde gerekli birimlere verilmesi için Dr. Fazıl Küçük yetkili kılınır.³⁸ Hazırlanan protesto mektubu da Mağusa belediye azası olarak Faiz Kaymak'ın da dahil olduğu heyetin üyelerinin imzasıyla Birleşmiş Milletlere gönderilir.³⁹ Bu arada Kıbrıs Ortodoks Kilisesi ve Kitium Piskoposu Michael Mouskos tarafından 15 Ocak 1950 Pazar günü yapılan⁴⁰ seçime katılan Rumların tamamının oylarıyla Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı sonucu çıkar.

1951 Yılı

Bu dönemde Kıbrıslı Türk köylüsünün sorunlarına yönelik tedbirler ve çözüm arayışları da hep gündemde olur. Ekonomik ve politik bağlamda köylülerin bilinçlenmesi için çok büyük çaba harcanırken oluşturulan ekiplerle Faiz Kaymak ve ekibi adanın dört bir yanına dağılarak Türk köylerini ziyaret ederler. Öncelikle Evkaf idaresinde bulunan tapulu araziler ve çiftlik arazileri mercek altına alınır; ancak federasyon finansman bağlamında son derece kısıtlı bir bütçeye sahiptir. Bu yüzden köyleri içine alan inceleme gezileri federasyona yardım gezileri haline dönüşür. Haklarına sahip çıkan ve Kıbrıs Türk toplumunun sesini duyuran federasyona Kıbrıs Türk toplumu çok büyük destek verir ve maddi olarak yardımlarını da esirgemez.⁴¹ Bu dönemde KTKF tarafından hazırlanan “Kıbrıs Türkleri Hakkında Rapor” da Türkiye ve Kıbrıs’ta ilgili bütün kurum ve kuruluşlara dağıtılır;⁴²

“Bugün Kıbrıs adasında 85.000 Türk’e mukabil, 350.000 Rum vardır. 1831 senesinde bire iki nispetinde olan durumumuz Yunanistan’dan Kıbrıs’a vaki olan Yunanlı akınına mukabil, Kıbrıs’tan Türkiye’ye vaki olan Türk nüfusu akını neticesinde bu nispet aleyhimize olarak bire beş nispetine düşmüştür...Türk nüfusunun Rumlar karşısındaki güç durumu sadece nüfus azlığından doğmamaktadır. Yunanistan hükümetinin yıllardan beri gerek maddi, gerekse manevi bakımdan gösterdiği alakaya munzam olarak iptidaları herhalde dini hislerin tesiriyle İngiltere hükümetinin de Rumları daha fazla korumuş olması adadaki Rumlar arasında kültürel, sosyal ve ekonomik bakımlardan Türklere nazaran daha ileri bir gelişme temin etmiş bulunmaktadır. Biz adadaki Türk halkı, milli benliğimize tamamen sahip anavatana, Türkiye’imize bütün kalbimizle bağlı, kahraman ecdadımızın torunları ve anavatandaki ırkdaşlarımızın kan kardeşleri olduğumuzu bilmekte ve bu nispetten dolayı da iftihar duymaktayız. Yıllardan beri ihmal edilmiş olmamıza ve aynı zamanda bin bir türlü rekabet ve tazyikler altında yaşamak zorunda bulunmamıza rağmen hayatiyet ve varlığımızı muhafaza edebilmemizin manası benliğimizi bilmiş olarak anavatandaki her teceddüt hareketini günü gününe takip etmiş olmamızda ve aşırı bir taassup ile yukarıdaki hislerimize bağlı olarak yaşamamızda bulmak doğru olur. Son zamanlarda gerek cumhuriyet hükümetimizin, gerekse İngiltere hükümetinin Kıbrıs Türklerinin adadan ayrılmalarını arzu etmeyişleri adadaki tarihi vazifemizin ne olduğunu da bize telkin etmektedir. Anadolu’muzun güney sahillerini kontrol eden ve aynı zamanda gerek

denizden, gerekse havadan İngiliz münakale yollarının bir istasyonu olan bu adanın coğrafi, stratejik, iktisadi ve askeri ehemmiyetini de tamamıyla müdrik bulunuyoruz. Bütün bu duygu ve mülahazalarımıza ilaveten bu toprakların üzerinde cetlerimiz canları ve kanları pahasına bize bırakılmış olan yüz binlerce ecdat mirası da bizi bu toprağa bağlamaktadır. Binaenaleyh hem bu toprak üzerinde yaşamak zorundayız, hem bu toprakta yaşamak da istiyoruz. Ancak türlü rekabet, tesir ve tazyikler altında hayat hakkına sahip olarak yaşayabilmemizin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmamıza bağlı bulunduğunu biliyoruz...”

Kıbrıslı Türklerin içinde bulunduğu durumu bir soruyla açıklamaya çalışan Faiz Kaymak daha sonra ilginç bir değerlendirmede bulunur;⁴³

“Bir ulus olmakla, o ulusun ferdi olmak arasında acaba önemli bir ayırım var mıdır? Ulusal bütünlüğün içinde bulunan kişiler, bu sorunun cevabını bir çırpıda vereceklerdir: Hayır. Bu cevap, geleneksel bir yapının ürünüdür elbet. Ulusal bütünlüğünün gerçekliği, insanların yaşamaları için gerekli olan her şeyin ulusal emekle yaratılması ve bu emeğin kendi sınırları içinde korunabilmesidir. Yaşayabilmek için tüm gücünü harcayarak, gerekli olanı ve hatta gerektiğinden fazlasını kazanabilenler, kazançlarını salt kendi uluslarından aykırı nitelikte olanların baskısı altına girmemek için değerlendirebilirlerse olumlu bir anlamı olur o kazancın. Yoksa, çabaları boşa gider. Ne yazık ki, çevresindeki güçleri tümüyle kendisi için çalışır durumda görenler, sürekli olarak ulusal sınırlar içinde harcamak fırsatını bulanlar, bu önemli gerçeği kolayca sezemezler. Sorunun cevabını kestirmeden vermek, bu gerçeği yaşayarak tanımaya bağlıdır. Bir ulusun ferdi olabilmek öylesine kolay değildir elbette. Kıbrıs Türkleri de, dayanışma içinde bulunmayan toplulukların ulusal bir varlık olarak yaşayamayacağını anlamaya başlamışlardı. Ulusal bütünlüğün örneği olarak gördükleri Atatürk Türkiye'siyle dayanışmaya girmek istemişlerdi ki, cevaplamakta geciktikleri soruyu kolaylıkla cevaplayabilsinler.”

KTKF Başkanı Faiz Kaymak da Enosis çabalarına karşılık kurum adına protesto gösterenler arasındadır ve tepkilerin yoğunlaşması yönünde çaba sarf eder;⁴⁴

“Milletler Meclisi'ndeki Yunan murahhasının Kıbrıs'ın ilhakını talep etmesi üzerine dün Türkiye Dışişleri Bakanlığına aşağıdaki telgraf çekilmiştir; ‘Kıbrıs Türkleri, Yunanistan'ın ilhak talebine karşı anavatanın himayesine sığınır, hukukumuzun muhafazası istirham

olunur.' Bu müracaatımızın lütfen derneğiniz tarafından desteklenmesi rica olunur. Aynı zamanda Paris'e Milletler Meclisi Genel Sekreterine Türkiye, İngiltere ve Amerika murahhaslarına aşağıdaki telgraf çekilmiştir; '100.000 Turks Cyprus vehemently protect claim Greece for union Cyprus.' İstiklâl gazetesi ve her nedense bu meselede onun arkasına katılmış olan Bozkurt gazetesi, halkın bu husustaki heyecanından istifade ederek Paris'e bir heyet gönderilmesi tezini ileri sürüyorlar. Biz öteden beri davamızın Türkiye hükümetinin elinde bulunduğu kanaatinde olduğumuz için bu velveleyi davamıza aykırı buluyoruz. Sayın derneğinizin kanaatince bu nazik devrede Kıbrıs Türklerinin ne gibi bir yol tutmaları lazım geldiğini ilk fırsatta bildirirmeniz ehemmiyetle rica olunur."

1952 Yılı

Özellikle ticaret hayatının son derece kısıtlı imkanlarla yapıyor olması ve mali sıkıntılar yaşanması hayatın her alanında kendisini gösterir. Bu bağlamda Türkiye'den adayı ziyaret edecek büyük gruplar konusunda Kıbrıs Türk toplumu imkansızlıklar içindedir. KTKD tarafından 22 Şubat 1952 tarihinde KTKF'na yapılan bir müracaatla adaya 100-150 kişilik grupların gelmesi halinde bunların nasıl karşılanacağı ve ağırlanacağı konusunda bilgi istenir. Öte yandan KTKF tarafından verilen cevapta ise "Türk otelleriyle Türk aşçıların kapasitesi bakımından 100-150 kişilik kafiye üzerine hesap yürütmeye imkan olmadığı, azami 50 kişilik gruplar için böyle bir hesap yapılabileceği" bildirilir.⁴⁵ 1952 yılı Temmuz ayında KTKF'nun ada içinde karşılaştığı problemlerden birisi ise İngiliz idaresinin Türk okullarına ve eğitim hayatına yönelik olarak hazırlayıp uygulamaya koymayı düşündüğü 16 Temmuz 1952 tarihli Tali Tedrisat Kanunu değişikliğidir. Kıbrıslı Türklerin Türkiye'deki üniversitelerde okumasına imkan vermeyen, dolayısıyla Türkiye ile bağların gevşemesine neden olacak bu yasa hakkında Faiz Kaymak da "Müstemleke maarifçiliğine hız verdiriliyor" diyerek sert açıklamalarda bulunur;⁴⁶

"16 Temmuz'da tali Tedrisat Kanunu'nu tadil eden bir tasarı yayımlandı. Tasarıda açıklandığına göre 9 Ağustos'a kadar bu tasarı hakkında hükümete herkes nota-i nazarını bildirebilir. 1931 isyanından sonra adada meşruti idarenin lağvedilmesi üzerine kanun yapmak tamamen müstemleke hükümetinin eline geçmiş ve her şey onun görüş ve mütelasına veyahut inhisarına terk edilmiştir... 1931'de Rumların isyanı

vesile gösterilerek Kavanin Meclisi lağvedildi. Bir müddet sonra da ilk mekteplerde okunan kitaplar kaldırıldı. Milli hisleri söndürmek için her şeye başvuruldu. Milli marşları okumak, bayrak çekmek, milli kahramanların resimlerini asmak gibi her şey ilk mektepler için yasak oldu. Muallimler sıkı bir baskı altına alındı. Çünkü Rumların yapmış olduğu isyanı hazırlayanların ön saflarında öğretmenler olduğu resmen rapor edilmişti. Sadakatlerine payan olmayan Türkler için dahi aynı kanun, aynı kuvvet ve şiddeti ile tatbik edildi. Hükümet, sadık Türk cemaatini de isyankar Rum cemaati gibi gösterdi. Çünkü asıl gaye ve maksat müstemleke siyasetini maarife tatbik etmektir ve hükümet en büyük fırsatı dahi bulmuş oluyordu. Türk cemaati hiç kabahati olmadığı halde bu siyasetten çok mutazarrır oldu. Çünkü Rum cemaatine karşı azınlıkta ve daha zayıf durumda bulunuyordu. Onlar hükümet baskısına kuvvetle mukabele ve mukavemet edebilecek derecede zengin, teşkilatlı ve çoğunlukta olduklarından hükümet darbesinden Türkler kadar müteessir olmadılar... Muallimleri, Maarif Dairesi'ndeki Rum müfettişleri, Türk maarifinden çok farklı bir halde işlediler. Biz ise sadakati, korkudan adeta meskenete çevirmiş gibi olduk. Benliğimiz, bünyemiz için kuruyan bir ağacın böcekleşmiş gövdesi haline geldi. İrfan ordusu yabancı ellerin idare ettiği kırbacın çatırtısı ile sevk ve idare ediliyor. Cemaatin gayesinden uzak, başka gayeler uğruna çalıştırılıyor... İlkokulların işi bitti, şimdi sıra ortaokullara geldi. Rumların ilhak faaliyetleri arttıkça, hükümetin de müstemleke maarifçiliğine hız verdiği müşahede ediliyor. Hükümet geçenlerde sudan bahanelerle ortaokullar için de bir kanun neşretti. Bu tasarının kanuniyet kesbedemeyeceğine çok şüphe etmiyoruz. Çünkü bu tasarının neşrinden evvel sinsin sinsin işlenmiş, bazı mektep komisyonları ile gizli istişarelerde bulunulmuş; ortaokullar için ve bilhassa Türk cemaati için pahası biçilmez bir kaftan olarak ileri sürülmüş bir tasarıdır. Yalnız öğretmenlerin refahını teminden başka cazip tarafı görülmeyen bu tasarı, kesbi kanuniyet ettikten sonra tatbik sahasına konulursa her babayiğit öğretmen için de işlemek kolay olmayacaktır.

Ehliyet ve sadakat haddini tespit etmek maarif müdürünün elinde olacağına göre, her öğretmenin izaba ocağının şiddetli hararetine tahammül ederek şekil ve kalıp değiştirmeye mütehammil olacağı şüphelidir. Binaenaleyh bu tasarının cemaat menfaatine olduğunu iddia edenler, hükümet tarafından beğenilip seçilen komisyonun elinden idareyi alarak onları idare aczinin elem ve ızdırabından kurtaracak

kadar faydeli olmaları gerektir. Eğer kendileri cemaat malını cemaate danışmaksızın hükümete vermek cüretinin vicdani mesuliyetlerini müdrik olmayacak kadar akliselim ve histen mahrum iseler, biz cemaatin yüksek menfaatlerini şimdiye kadar yapılan müteaddit müracaatlara rağmen kaale almayan hükümetin sırf Türk cemaatinin ortaokullarını himaye ve yükseltme için cemaat lehine faydalı icraatta bulunacağına inanmak için dayanacağımız kuvvetli misaller ve deliller bulmakta aciz gösteriyoruz. Tasarıyı madde madde incelediğimizde, her birinin altında gizlenmiş maksatlar ve Türk maarifini öldürmek için hazırlanmış zehirli haplar buluruz. Bunları cemaatin önünde birer birer göstermek vazifemizdir. Bu adada istikbalimizi karanlığa bırakan ve bizi her an Rum çoğunluğunun baskısı altında biraz daha hükümetin, Rum cemaatine karşı bizi kalkan etmesini tehlikeli buluruz. Bizim asıl menfa'atimiz Türklüğümüzdedir; ve hakiki şeref de onu muhafaza etmektedir."

Yapılan toplantılar, mitingler ve görüşmeler sonrasında Faiz Kaymak imzasıyla İngiltere Müstemlekeler Bakanı ve Kıbrıs Valisine "Kıbrıs Türklerinin mümessilleri tarafından bugün yapılan mitingde şu kararlar alınmıştır: Tali Eğitim Kanunu'nu tadil eden 1952 tasarısının kanunlaşmasına şiddetle muarızız. Tali Okullar Komisyonu halkı temsil etmemektedir."⁴⁷ şeklinde bir protesto telgrafi gönderilir. İngiliz idaresinin gösterilen tepkilere ve yapılan uyarılara rağmen bu tasarımı yürürlüğe koyması üzerine KTKF Başkanı Faiz Kaymak da Kıbrıs Müstemleke Müsteşarına 9 Ağustos 1952 tarihinde bir dilekçe göndererek bu tasarının mahzurları ve Kıbrıs Türk toplumunun kaygılarını dile getirir.⁴⁸ İngiliz idaresinin bu konuda geri adım atmaya yanaşmaması üzerine 20 Ağustos 1952 tarihinde Faiz Kaymak tarafından ikinci bir dilekçe daha gönderilir.⁴⁹ Bu arada Baf ve Mağusa Tali Okullar komisyonu haricinde adada diğer bütün merkezler bu uygulamayı kabul ettiklerini açıklar. Baf ve Mağusa ise İngiliz idaresinin yardım ve inayetini reddederek Kıbrıs Türk toplumun yardımlarına ve Türkiye'ye güvendiklerini açıklarlar. Bu arada KTKD Başkan Vekili Mehmet Ali Pamir, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Başkanı ve Gençlik Teşekkülleri Kıbrıs İşleri Komisyonu Başkanı Ali İhsan Çelikkan ve KTKF Başkanı Faiz Kaymak imzasıyla Kıbrıs Türk toplumuna yazılı bir açıklama yapılır;⁵⁰

"Merkezi Ankara'da bulunan KTKD'nin teklif ve teşebbüsü üzerine, Türkiye Milli Talebe Federasyonunun 5 Ağustos 1952 tarihinde İstanbul'da yaptığı toplantıda teşkiline karar verilen Kıbrıs İşleri

Komisyonu'nun kuruluşunu müteakip süratle faaliyete geçtiği ve ilk iş olarak Kıbrıs meselesi ve Kıbrıs Türklerine yapılması gereken yardımlar hakkında Türk hükümetine uzun bir rapor verdiği 26 Eylül 1952 tarihinde Kıbrıs Türk halkının ıtılağına arz edilmişti... Temaslarımızdan müspet ve kati neticeler elde edilmiş; Kıbrıs Türklerine yardım davası yeni ve ileri bir merhaleye ulaştırılmıştır. Türkiye'den yardım isteyen Kıbrıs Türk ortaokullarına Türk-İngiliz dostluk çerçevesi içinde maddi yardımlarda bulunulacak, yine aynı dostluk çerçevesinde Kıbrıs Türk cemaatinin kalkınması için gereken bütün iktisadi tedbirler alınacaktır. Şu noktayı bilhassa belirtmek isteriz ki yeni Ortaokullar Kanunu'nu bugünkü haliyle tasvip etmemize imkan yoktur. Bununla beraber bu kanunun bazı tadillerle Türk cemaatinin nef'ine olarak tatbik edilebileceğine kani bulunuyoruz. Bu okullarda Türkiye müfredat programları aynen tatbik edilmek, Türkiye'den gönderilen öğretmenler vazifelerinden uzaklaştırılmamak ve Kıbrıs Türk erkek ve kız liseleri ehliyetli Türk müdürler tarafından idare edilmek şartıyla sözü geçen kanuna tabi olmayı kabul eden komisyonlarla ve dolayısıyla Kıbrıs müstemleke hükümetiyle aramızda hiçbir ihtilaf bulunmayacaktır. Bu şartlar yerine getirildiği müddetçe, bu komisyonlarla el ele verip çalışmaya amade olacağız. Böyle olmadığı takdirde, komisyonlara ve müstemleke hükümetine karşı Kıbrıs'ta, Türkiye'de, Britanya'da ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı nezdinde amansız bir mücadeleye girişeceğimizden kimsenin şüphesi olmamalıdır. Birleşmiş Milletler insan hakları prensiplerine ve Türk-İngiliz dostluğuna ne kadar inanıyorsak, böyle bir mücadelede muvaffak olacağımıza da o kadar inanıyoruz... Beyanatımıza son vermeden evvel şu noktayı da ehemmiyetle kaydedelim ki, Kıbrıs'taki hadiseleri büyük bir alaka ile takip eden Türk gençliği, Kıbrıs Türklerinin mukadderatı ile yakından ilgilidir. İngiliz dostlarımız bilsinler ki Kıbrıs müstemleke hükümeti tarafından Türk halkına tatbik edilen aktif veya pasif her fena muamele, Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri muhitlerinde şiddetli bir reaksiyon yaratmakta ve Türklerin İngiltere'ye karşı olan dostluk hislerini zaafa uğratmaktadır. Ortadoğu'daki İngiliz düşmanlığı bir gün Türkiye'ye de sirayet edecek olursa bunun başlıca mesulü Kıbrıs müstemleke memurları olacaktır. Her şeye rağmen Türk-İngiliz dostluğuna güveniyor ve gelecekte müstemleke idaresinin Kıbrıs Türk halkına daha iyi muamele yapacağını kuvvetle umuyoruz. Kıbrıs Türk halkını bir defa daha milli birliği bozan her türlü hareketten tevakki etmeye davet ederiz."

Bu dönemde İngiliz idaresinin uygulamaya koyduğu yeni yasaya göre Baf ve Mağusa dışında amme yardımı almayı kabul eden okullar ise Lefkoşa Türk Lisesi, Lefkoşa Ortaokulu, Viktorya Ortaokulu, Lefke Türk Sanat okulu, Limasol Ortaokulu, Poli Ortaokulu, Luricina Ortaokulu ve Larnaka Ortaokulu olarak belirlenir. Bu arada Baf ve Mağusa Türk ortaokullarına ilk yardım Ankara'da bulunan KTKD vasıtasıyla gelir. 4.045 İngiliz Lirası karşılığı olarak 32.000 Türk Lirası tutarındaki yardım, KTKD Başkanı Mehmet Ali Pamir imzasıyla KTKF Başkanı Faiz Kaymak adına gönderilir.⁵¹ Daha sonra KTKD tarafından yapılan bir başka açıklamayla da söz konusu bu iki Türk okuluna ikinci yardım paketi olarak en kısa sürede 12.642 İngiliz Lirası karşılığı 100.000 Türk Lirası gönderileceği de duyurulur.⁵² Aynı günlerde Evkaf murahhaslığına gönderdiği bir mektupla Rum kiliselerinin Rum okullarına yaptığı yardımlara paralel olarak Evkaf'ın da Türk okullarına yardım yapması talep edilir.⁵³ Ancak bu yardım çağrısına Evkaf'tan olumlu bir cevap gelmeyince Faiz Kaymak tarafından sert bir yazı kaleme alınır;⁵⁴

“Ne kadar acıdır ki ecdadımızın bin bir fedakarlık ve meşakkat içinde kazandığı servetin üzerine oturan ve arkasını hükümete dayayanlar, bu mektuba bugüne kadar ne müspet, ne de menfi bir cevap vermek tenezzülünde bulunmuş değillerdir. Hepimizin bildiği gibi Sir Münir'den sonra sandalyeyi işgal eden Bay Kemal'in çok işler başaracağını ümit etmiş, ona itimat göstermiş, onu desteklemişti. Fakat ne yazık ki hükümet kendisini resmen murahhas olarak ilan eder etmez, o; arkasını cemaate dönmüş, adeta onun düşmanı kesilmiş ve yalnız kendi şahsi menfaat, şahsi şerefi uğruna bir kitleyi hiçe saymaktan çekinmemiştir. Bunu ne kendisi ve ne de birkaç kuruluş uğruna avukatlığını üzerine alanlar inkar edebilir. Bir defa evkaf, yalnız ve yalnız bu cemaatin din ve kültür bakımından yükselmesi için bırakılmış azim bir servettir. Acaba bugün bu paradan bu iki müessese, en ufak bir istifadeyi temin edebiliyor mu? Her gün din adamlarımızın yükselen acıklı feryatlarının, her gün bakımsızlık ve ihmal yüzünden çöken mabetlerimizin ortadan kaybolmasının yegane mesulü Evkaf değil midir? Onun başında olanların hiçbir şikayete aldırış etmemesi, cemaati hiçe sayması, en ufak bir derdine alaka göstermemesi, aynı zamanda hükümete de büyük bir mesuliyet terettüp ettiriyor... Acaba bugünkü Evkaf murahhası diye ne suretle bu daire başına getirildiği, elimizde müspet evrakla, günün birinde açıklayacağımız zatın icraatı Sir Münir'den daha mı iyidir? Haşa.. Eğer Sir Münir idaresi müspet bir iş başaramamış ise bugünkü Kemal Bey idaresi ondan daha kötüsünü

yapmaktan başka bir icraat göstermiş değildir... Din adamları yine aç ve parasız bir şekilde sefalet içinde yûzüyor, camiler yıkılıyor. Maarif ancak senede L.500 gibi milyonlara sahip bir Evkaf'ın verdiği paradan başka bir şey görmüyordu. Nerede bu iyi idare? Vicdanlarını satan ve sırf muhalefet olsun diye cemaatin bütün arzu ve isteklerini ayaklar altına almaktan çekinmeyenler acaba bu hakikatleri nasıl örtbas edebileceklerdir? İşte şimdi federasyon pek haklı olarak esareti kabul etmeyen okullar için yine kendi ecdadının malının getirdiği varidattan para istiyor; buna cevap bile verilmiyor... Bugün ayaklanan bir kitledir, Kıbrıs Türkü'dür. Eğer kendisi arkasını dayadığı kuvvete güvenerek selamette olduğunu zannediyorsa, en büyük hataya düştüğünü de anlamalıdır. Sultan Vahdettin'in nasıl ve ne gibi şartlar dahilinde memleketi terk ettiğini eğer bilmiyorsa bilenlerden öğrenmesini tavsiye edeceğiz. Halk kuvveti; önünde durulmayacak, mukavemet edilmeyecek bir seldir.

Evkaf dairesinde birkaç kişinin döndürdüğü bütün entrikalardan halk, artık bugün derinden derine tamamen vakıf bir durumdadır. Mekteplerimize bir kuruş bile harcamak istemeyen ve bunu bizden esirgeyenlerin o mevkide işi nedir? Evkaf'ın mallarında birkaç lira aylıkla oturup öz mallarını yüzlerce lira mukabilinde kiralayanlardan bu cemaat artık ne bekleyebilir? Bunlar hala hüsnüniyet ve menfaatlerimiz için çalıştıklarını mı iddia edeceklerdir? Hayır, Evkaf bizimdir, öz malımızdır. Rum kiliseleri her sene on binlerce lirayı milli kültürleri uğruna harcar, din müesseselerini göz kamaştırıcı mertebeye yükseltirken, bizim kilise mallarından çok daha fazla, çok daha kıymetli varidat kaynaklarımızdan bir onluğun sarf edilmemesi karşısında, "Acaba bu paralar nereye gidiyor?" diye sormamız yine mi aleyhtar, yine mi fena niyetle hareket ettiğimize hamledilecek? Ve yine Kemal Bey kendi kendine, 'Zaten benim burada birkaç senelik ömrüm kaldı; eğer çare bulur müddetimi birkaç sene daha temdit edebilirim bahtiyarım.' diye düşünmekten başka bir işi olmadığını zannediyorsa çok aldaniyor..."

1952 yılı Eylül ayında Kıbrıs'la ilgili görüşmelerde bulunmak üzere Ankara'ya gelen Faiz Kaymak başkanlığındaki heyet devletin en üst kurumlarına 27 sayfalık bir rapor sunar;⁵⁵

"... Kıbrıs adasının Yunanistan'a ilhaki için Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da devamlı tahrikat yapıldığı malumdur. Elen Kralı Majeste Paul'ün başkanlığı altında faaliyetlerine devam eden 'Kıbrıs İlhak Cemiyeti' bu tahrikatı had safhaya getirirken, Yunan hükümeti de meseleyi bir taraftan

İngiltere ile Yunanistan arasında müzakere mevzuu yapmaya çalışmakta, diğer taraftan Birleşmiş Milletler Asamblesine götürmek için gayretler sarf etmektedir. Türk gençliğinin, Türk basın ve umumi efskarının bu meseledeki hassasiyeti kaale alınmadan, Kıbrıs'ın tarihi, coğrafi, ekonomik, askeri ve stratejik sebeplerle Küçük Asya'ya bağlı olduğu ve İngiltere'nin çekilmesi halinde adanın Türkiye'ye iade edilmesi gerektiği hususundaki Türk görüşü hiç hesaba katılmadan Kıbrıs'ı ilhak kampanyasına aralıksız devam ediliyor..."

8 Ekim 1952 günü Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından da kabul edilen Faiz Kaymak burada yaptığı konuşmada "Kıbrıs meselesi Türkiye'nin yüksek menfaatlerine dokunacaksa, biz anavatanın zararını istemiyoruz. Biz Kıbrıs Türklerini de Türkiye'ye yerleştirin" cevabını verir.⁵⁶ Bu görüşmenin ardından 11 Ekim 1952 günü "Kıbrıs'ın statüsü ve Kıbrıs Türklerinin korunması mevzuunda" Başbakan ve Dışişleri Bakanına bir muhtıra arz edilir;⁵⁷

"...Son zamanlarda Kıbrıs'a muhtariyet verileceğinden sık sık bahsedilmektedir. Halen adet çoğunluğunun mahalli Rumlar lehine olması, muhtariyetin Kıbrıs Türkleri ve dolayısıyla Türkiye aleyhine netice vermesini intaç edeceğinden bu ihtimalin bertaraf edilmesi gerekir. Adaya daha liberal bir statü verilmesi düşünüldüğü takdirde, Kıbrıs Türklerinin ekalliyet haklarının teminat altına alınması zaruridir. Hazırlanmakta olduğu söylenen yeni Kıbrıs anayasasına bu hususu temin edecek esaslı hükümler konulmasına delalet buyurulması bilhassa rica olunur. Kıbrıs Türkleri şimdiye kadar müstemleke idaresinden iyi muamele görmemişler ve azınlık haklarından layık veçhile istifade ettirilmemişlerdir. Bugün, Kıbrıs Türk halkı, mahalli Rum unsurla birlikte eşit muameleye dahi tabii tutulmamaktadır. Türklerin bu farklı muameleden şikayetleri ve Türk cemaatinin sosyal ve kültürel müesseselerinin inkişafı hususundaki dilekleri Türk İşleri Komisyonu'nun raporunda tespit edilmiştir. Bu rapordaki haklı dileklerin yerine getirilerek Türk Evkaf mallarının muahedeler hükümlerine, Evkaf teamüllerine ve Balkan memleketlerindeki tatbikata uygun olarak, halk tarafından müntehap bir komisyon marifetiyle idaresi, Evkaf dairesinin rasyonelleştirilmesi ve Evkaf gelirlerinin Vakıflar ahkamına göre Türk cemaati nef'ine kullanılması, 1928 tarihli Evkaf fermanının ve Kıbrıs'ta ıstar edilen Evkaf kanunlarının bu maksadı temin edecek şekilde yeniden gözden geçirilmesi ve tadili ve son zamanlarda halk tarafından seçilmesi kabul edilen Kıbrıs müftüsünün cemaat işlerinde mahalli Ortodoks

Arşevек kadar geniş hareket serbestisine sahip olması; yeni müftülük kanununun bu husustaki tahditleri kaldırarak şekilde değiştirilmesi, Türk ortaokullarına bugün tatbik edilmekte olan müdahale ve baskı politikasının kaldırılması, yeni ortaokullar kanununun Türkiye'den yapılan eğitim yardımlarının devamını ve adadaki Türk kültürünün inkişafını teminat altına alacak şekilde tadili, Türk okullarının daha liberal bir rejime tabii tutulması, Kıbrıs Türklerine Türkiye'den yapılacak iktisadi yardımların kolaylaştırılması, Türk bankalarının adada şubeler açmalarına mani her türlü engellerin bertaraf edilmesi, Kıbrıs Türklerinin mahalli idareye, mesul makamlara getirilmek suretiyle Türklerin daha geniş ölçüde iştirak ettirilmesi adada Türk varlığının bekaası için zaruridir. Bu hususların, mümkün görüldüğü takdirde, dost İngiliz hükümetinin dikkatine sunulması yüksek takdirlerinize derin saygılarımızla arz olunur.

Bu dileklerin ısrarı adadaki Türk varlığının devamı ve Kıbrıs üzerindeki Türk haklarının korunması için elzemdir. Son yirmi beş sene içinde yapılan ısrarlı müracaatlara ve şiddetli mücadelelere rağmen bu dileklerin ısrarı edilmemesi, Rum halkına her türlü imtiyazlar bahşedilirken Türk halkının sosyal ve kültürel hayatının inkişafına adeta set çekilmiş olması, şöhretli İngiliz adaletine ve Türk-İngiliz dostluğuna olduğu kadar, mevcut muahedeler hükümleriyle Devletler Umumi Hukuku ekalliyetler hakları esaslarına ve Birleşmiş Milletler insan hakları prensiplerine aykırıdır. Kıbrıs Türk halkına tatbik edilmekte olan bu farklı muameleye biran evvel son verilerek, yukarıda hülasa edilen dileklerin ehemmiyetle itibar nazarına alınmasını ve ada üzerinde din farkı gözetmeksizin Türk ve Rum halkına eşit muamele yapılmasının teminini dost ve müttefik Britanya hükümetinden beklemek hakkımızdır.”

Öte yandan Kıbrıs Türk toplumunun eğitim seviyesini yükseltmeye yönelik olarak kendisine asli bir görev alan Evkaf idaresinin eğitim faaliyetlerine destek olabilmesi İngiliz idaresinin adadaki Türk okullarını da kendi idaresi altına almak için kanun çıkartmasıyla farklı bir mecraya kayar. Bu dönemde Mağusa ve Baf Ortaokullarının maddi sıkıntıya girecek olmalarına rağmen İngiliz idaresinin ve hükümetin kontrolü altına girmeyi kabul etmemeleri yeni bir çatışma ve sıkıntı ortamı yaratır. Mağusa ve Baf Ortaokullarına yönelik olarak İngiliz idaresinin giriştiği yeni baskı uygulamalarının temelinde Türkiye ile Kıbrıslı Türkler arasında KTKF vasıtasıyla başlatılan işbirliğini baltalama düşüncesi bulunmaktadır;⁵⁸

“...Türk devleti, öz dileğimizdeki acele yardım sorununu kabul etmiş ve KTKD aracılığıyla Kıbrıs Federasyonu Başkanı adına, 4.000 Sterling göndermişti. Türkiye'nin bu ilgisi karşısında, sömürge hükümeti boş durmadı. Hükümet; denetimine girmeyi kabul etmeyerek yaşamasını kendi başına sürdürmeye girişen Mağusa ve Baf Ortaokullarına da el attı. Buna ekli, federasyonun çalışmalarını, sinsin baltalamaya yeltendi. Ne var ki, Mağusa Ortaokulunda başarı gösteremedi ve Türkiye'nin süregelen yardımları ile Mağusa ve Konedra Ortaokullarına modern yapılar sağlanarak, katlar eklendi...”

Bu duruma en büyük tepkiyi gösteren kurum ise KTKF olur ve Başkan Faiz Kaymak, 29 Kasım 1952 tarihinde Evkaf'tan okullarla ilgili olarak maddi kaynak bulunmasını isteyen bir mektup gönderir;⁵⁹

“Son zamanlarda lise ve ortaokulları kontrolü altına almak gayesiyle hükümetin çıkardığı kanun üzerine Mağusa ve Baf Ortaokul Komisyonları, okullarını hükümet kontrolüne vermeyerek halkın arzu ettiği şekilde idare etmeye karar vermeleri her türlü takdirdin üzerindedir. Mamafih bunlara maddi yardımda bulunmak zarureti karşısındayız. Federasyonumuz her iki komisyonun sayın başkanları okullarının mali müşkülât içinde olduklarını bildirmişler ve yardım talebinde bulunmuşlardır. Federasyonumuz lazım gelen yardımın temini hususunda elinden geleni yapacağına dair Mağusa ve Baf Ortaokulları Komisyonlarına vaatte bulunmuştur. Bu maksat için zengin Evkaf'ımızın dahi yardımda bulunacağını düşünerek sizlere müracaat ediyoruz. Rum ortaokulları komisyonlarına Rum kiliselerinin yaptığı mali yardımlar karşısında, cemaatimize karşı kültürel sahada yardım ve hizmet etmek vazifesi ile mükellef addettiğimiz Evkaf'ımızın dahi büyük mali ihtiyaç karşısında kalan okullarımıza yardım etmesi hem dini, hem de milli vazifesidir zannederiz. Binaenaleyh bu sene için her iki komisyonun L.3.000 kadar yardıma ihtiyaçları olduğu bildirilmiş olduğundan bu miktarın büyük bir kısmının Evkaf'ımız tarafından temin edileceğine inanarak müracaat ediyorum.”

Kıbrıs'taki vakıf mallarının kullanım hakkının Kıbrıs Türklerine verilmesiyle ilgili olarak İngiltere'nin bütün sömürgelerinde vakıf malları o bölgedeki halklar tarafından kullanılmaktayken Kıbrıs'ta tam tersidir. Faiz Kaymak ise “Lozan Konferansında Vakıflar Meselesi” başlıklı bir makaleyle kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışır;⁶⁰

“Lozan'da imzası bulunan alakalı devletlerin vakıflar idaresinde kabul ve tesis ettikleri rejime göre vakıfların eskiden olduğu gibi alakalı

mercilerce idare ve murakabesi lazım gelmektedir. Bu hükümlere ve azınlıklar hukukuna daima riayetkar bulunan Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, azınlıkların kendileri tarafından intihap edilen komisyonlarca vakıfların idare edilmesini kabul eylemiş ve ancak hayratın bunlardan istifade ettirilip ettirilmediği hususlarını murakabe ile iktifa eylemiştir. Fakat hiçbir veçhile vakıfları kendisi idare etmeyi veya bunların idaresine müdahale etmeyi aklından geçirmemiştir. Öğrenildiğine göre Lozan'da imzası bulunan Yunanistan, İtalya, Yugoslavya'da da vaziyet aynıdır. Bulgaristan kendisini her türlü insan haklarından ve hürriyetlerinden mahrum eden demirperde gerisine kapatılıncaya kadar bu usulü tatbik eylemiş ise de demirperde gerisine kapatıldıktan sonra Lozan'da taahhüt eylediği vecibeleri bütün diğer vecibeleri gibi yerine getirmek imkanından maddeten mahrum bırakılmıştır.”

1953 Yılı

Vakıfların Kıbrıs Türk toplumu açısından ne kadar önemli olduğu değişik fırsatlar yaratılmak suretiyle ön plana çıkartılır,⁶¹

“Eski Vali Sayın Winster devrinde Türk cemaatine ait işlerin daha iyi bir tarzda işleme usullerini tetkik edip fikir vermek gayesiyle bir komisyon kurulmuştu. Bu komisyonun kuruluşunda Vali Lord Winster, komisyonun teklif edeceği ıslahat tatbikat sahasına girdiğinde Türk cemaatine daha yüksek hayat seviyesi teminine vasıta olacağı ve daha büyük bir saadete yol açacağı kanaatini izhar eylemiştir. Lord Winster'in bu güzel temennileri bizi sevindirmiş ve yeni bir devreye başlamak üzere olduğumuzu, şimdiye kadar geçen hükümetlerin ihmal ve anlayışsızlıkları yüzünden çekilen ızdıraplarımızı dindireceğimizi ümit ederek sevinç içine gark olmuştuk. Bir memleketi idare edenlerin en başta gelen vazifelerinden biri de, idare edilenlerin içtimai ve iktisadi kalkınmalarını temin için çareler aramak ve onlara yardım ederek hayat seviyelerini en yüksek mertebeye ulaştırmak için vasıtalar bulmaktır. Muhterem Lord Winster tam bir idareci zihniyeti ile hareket etmiş, Türk cemaatinin acil ihtiyaçlarını görmüş, bu ihtiyaçların yakından tetkik ile meydana çıkarılması için Türk İşleri Komisyonu adı altında 11 Haziran 1948 tarihinde bir komisyon kurmuştu...Türk cemaatinin senelerden beri hükümete tanıtılmaya uğraştığı çığnenmiş haklarını komisyon birer birer tahlil ederek ve mucip sebeplerle bir rapor halinde hükümetin gözleri önüne sermiştir. Raporun hükümete takdim edildiği tarihten bugüne kadar aradan dört sene gibi uzun bir zaman geçmiştir. Raporda tavsiye

edilen bazı maddeler tatbik mevkiine konulmuş ise de mühim bir kısmını teşkil eden bazı mevzular henüz hükümetçe ele bile alınmış değildir. Bunlar meyanında ve en başta gelen Evkaf idaresidir. Cemaatin can damarını teşkil eden Evkaf idaresi henüz daha zincirler altında ve esarettedir. Türk cemaatinin her dileğinin mükemmel bir surette yerine getirilmesi için Evkaf idaresinin behemehal demokrasi hükümlerine uygun bir tarzda halkın idaresine verilmesi ve diktatörce idarenin kaldırılması lazımdır. Atalarımızın güzel düşüncelerle bırakmış olduğu malların gelirinden cemaatimiz faydalanmalıdır.

Raporda sayılan ve Kıbrıs Türk cemaatini ilgilendiren meselelerin hepsini hükümet cemaate tanısa ve Evkaf'ı bunlardan hariç bıraksa, biz yine hükümetin hiçbir hak tanımadığı iddiasını ileri sürmekten zerre kadar tereddüt etmeyeceğiz. Evkaf idaresi bir membadır. Cemaat işlerimizin görülmesi için bir kaynaktır. Onsuz cemaat işleri görülmez. Terakki ve inkişafımıza da imkan kalmaz. Hükümetin acaba Evkaf idaresini pençe altında tutmasına sebep nedir. Hükümetin Evkaf'tan maddi veya manevi bir istifadesi olmadığına kanaatimiz vardır. Hükümetin Evkaf'ı elinden çıkarmamasının yegane sebebini eski Evkaf idarecilerinin hükümete yaptıkları telkin ve cemaat düşmanlarının hileli sözlerinin hükümet üzerinde bıraktığı tesirdir. Eskiden bazıları münevver zümrenin daima baskı altında tutulmasını isterlerdi. Bu da hiç şüphesiz şahsi ihtirasların mahsulü idi. Yenilikler isteyen, cemaatin kalkınması için fikirler serd edenler 'İngiliz aleyhtarı Kemalistler' diye damgalanıyorlardı. Maalesef hükümet hiçbir zaman zahmet edip de idare ettiği bu cemaatle yakından temasa gelmek zahmetini ihtiyar eylememiş ve daima halk düşmanı olan baştakilerin tavassutu ile idare etmeyi tercih eylemiştir. Bu suretle Türk halkı ezilmiş, içtimaen ve iktisaden geri bırakılmış, hakları çiğnenmiş ve gasp edilmiş, hülasa meskenete terk edilmiştir. Fakat bugün, Türk cemaati uyanmış ve kendisini hakir görmeye yeltenenleri omzundan silkmiş ve gasp edilen haklarını elde etmeye koyulmuştur. Hükümet azimle ve bu dev adımları ile kalkınmaya çalışan Türk cemaatinin önüne set çekmekten artık vazgeçmelidir. Hatta demokrasi icaplarına göre ona lüzumlu yardımları dahi yapmalıdır. İşte bu yüzdendir ki haksız olarak senelerden beri ciğerlerimize kadar işlemiş olan hükümetin, pençesini üzerimizden kaldırmasını ve bize nefes alma imkanlarını vermesini talep ediyoruz. Evkaf bizim can damarımızdır. Cemaatin tam manasıyla kalkınması ancak Evkaf'ı eline aldıkları gün başlayacaktır. İşte, cemaatin Evkaf idaresini eline geçirmesini istemesine

sebepten, serbest nefes alma ve yaşama hakkının kendisine tanınmasını talep etmesindedir. Evkaf idaresi daha çok vakit kaybetmeden halk idaresine verilmelidir.”

Federasyon gerek ada içindeki girişimleri, gerekse Türkiye ile başlatılan sıkı işbirliği sonrasında ilk etapta ekonomik sıkıntılara çözümler bulmaya çalışırken, Kıbrıs'taki İngiliz idaresinin bu durumdan pek de memnun olduğu söylenemez;⁶²

“...Ekonomik yönden kalkınmayı sağlamak amacıyla, Türkiye'deki bankaların Kıbrıs'ta şube açmalarını istemiştik. Bu amacı sağlamak yolunda Yapı ve Kredi Bankası öne çıkmış ve Kıbrıs'ta bir şube açmaya karar vermişti. Sömürge hükümeti ise bu teşebbüsü önlemek için türlü güçlükler çıkarmıştı. Türkiye Dışişleri Bakanlığının sömürge hükümetinden izin alması gerekiyordu. Kıbrıs valisi, Türkiye'nin bu konudaki isteğini olumlu karşılamamış ve bankanın açılmasını önlemişti. Bu davranışın yanı sıra, Kıbrıs Türk toplumuna bu teşebbüsün zararlı olacağı inancını yayarak, ortaya yalan yanlış söylentiler attı. Kıbrıs Türk kamuoyunu, Türk bankalarının ada üstünde yararsız olacağı kanısına kaydırmaya çabaladı. Toplum içinde girilen bu yönlü tartışmalar, adı geçen bankanın girişimini baltalamış ve Sayın Kazım Taşkent'in şube açmak tasarısından caymasının başlıca nedeni olmuştu. İşte bu gibi davranışlar, Türk devlet adamları ile İngiliz devlet adamlarının resmi ilişkilerini etkileyerek, 'Kıbrıs nedeniyle politik bir anlaşmazlık olmasın.' çekişkenliğinin doğmasına yol açıyordu... Sömürge hükümeti, Kıbrıs Türkünün sosyal, kültürel ve ekonomik yönden kalkınma eylemlerini var gücüyle kösteklemeye çalışıyor ve fırsat bulduğu kez de nüfuzunu kullanarak, açık ya da gizli engeller çıkarıyordu...”

KTKF'nun tepki gösterdiği hususlardan birisi de Lefkoşa'da bulunan tabakhanedir. Kıbrıs Türk debbağ esnafına ait olan bu tesisler önce bir şekilde Evkaf malı olur. Bunun ardından girilen hamle ise söz konusu tabakhanenin çok ucuz bir fiyatla İngiliz idaresine satılmasıdır. KTKF Başkanı Faiz Kaymak da bu konuda “Türk Debbağhanesi ve Evkaf Dairesinin Gayretkeşliği” başlıklı çok sert bir yazı yayımlar;⁶³

“... Evkaf dairesinin, Türk debbağhanesi için göstermiş olduğu gayret ve faaliyeti, hatta bu hususta üzerine aldığı mesuliyeti insan görünce hayretten hayrete düşer. Kendi sicilli, hüccetli vakıf mallarını mülke tahvil ettirmekle vakıflarımızı hadsiz hesapsız zarara sokan Evkaf dairesi, debbağ esnafının üzerine tapuda mal diye kayıtlı bulunan debbağhaneyi kendi adına vakfettirmek için on seneyi mütecaviz bir zamandır

uğraşüyor, didiniyor. Nihayet Tapu'yu ikna ederek haklı bazı itirazlara rağmen, ismine kaydettiriyor. Tabak esnafının mutemedi, başı, hamisi, vasisi oluyor. Nihayet yarım asırdan ziyade bir zaman Kanlıdere'nin kıyısında duran mülkümüzü kıymetinden çok aşağı bir fiyatla hükümete satıyor. Debbaghaneyi de Leskoşa'dan on üç mil mesafeye, Piroyi'den öteye Bodamya yoluna nakil ettiriyor. Bunu nasıl yaptı ve ne için yaptı diye öğrenmek için insana merak geliyor. Evet Daire'ye sorulsa şöyle diyecek: 'Debbaghanesi hükümet ve belediye sıhhate muzır olduğu için ve şehrin tevessülü ile şehir içinde kaldığı için oradan kaldırmak istemiştir. Debbaglar da bana müracaatta bulundular. Kendilerine Hasbetinallah yardım ve hizmette bulunmak için kolları ve paçaları sıvadık. Günlerce hükümetin alakadar makamları ile görüştük. Debbag esnafını dairemize davet ederek anlaştık ve nihayet yapmış oldukları mukavele üzerine debbaghaneyi hükümete sattık. Yerine on üç mil uzakta bulunan bir tarlayı satın aldık. Şimdiki debbaglara muazzam bir debbaghane yaptırıyoruz ve muazzam bir borç bırakıyoruz. Bu sattığımız viran, pis müessese idi. Yerine modern bir debbaghane yaptırıyoruz. Debbaghanenin gayri sıhhi durumu meydana çıkar çıkmaz sayın Evkaf murahhasları kendi partisi olan debbagları desteklemek ve muhaliflerini yıkmak için fırsatı ganimet bilerek debbaghaneye kanca atmak istedi. Maatteessüf bu işte hükümeti bile kendi taraflarına alacak kadar maharet göstermişlerdir. Çünkü hükümetin işine geliyordu. Hükümet, debbaghanenin karışık bulduğu işini hak ve adalete göre halletmek için çare arıyordu. Evkaf dairesi bu vazifeyi üzerine aldı! Bir el çabukluğu ile tapudaki mülk kaydı vakfa tahvil edildi..."

Faiz Kaymak tarafından bunun hemen akabinde kaleme alınan "Afendrika Çiftliği ve Türk Debbaghanesi" başlıklı bir başka makale ise yine Afendrika Çiftliği ile ilgilidir;⁶⁴

"...Yukarıdaki rapordan⁶⁵ yüzlerce seneden beri vakıf olarak kaydedilmiş bulunan Afendrika'nın elden kaçırılması, Evkaf idaresinin atalet ve ihmali yüzünden olduğu Tapu ve Evkaf dairesinin resmi raporları ile tevsik ve ispat edilmiş bulunmaktadır. Araştırılırsa buna benzeyen daha birçok misaller bulunabilir. Evkaf'ın bu kusurlu ve bozuk idaresi dolayısıyla en sağlam vakıflar bozulup yabancı ellerde mülke tahvil edilirken ve buna Tapu Dairesi ve hükümet tamamen vakıf iken nasıl olur da bu idareyi hala Türk cemaatinin arzusu hilafına devam ettiriyor ve her işimizde onu zorla başımıza vasi koymak istiyor? Mekteplerimizin başına o, müftü yok, imamlarımızın başına o; bir zümre,

bir sınıf toplanıp bir şey yapamaz. Evkaf murahhasları başlarına dikilir; hükümet de tasdikçisi kesilir. Bunlar cemaatin lehine olsa, haydi boyun eğelim; sükut edelim. Fakat öyle değil ki. Hepsi aksi, hepsi zarar. Hükümet, Türk debbağhanesini söküp kaldırmak istiyor. Bunu kim yapacak? Gelsin Evkaf murahhası diyor. Tapu, bir taraftan yüzlerce senelik vakıf malları müruru zamana uğradığı için mülke çevirip şahıslar üzerine kaydederken, öbür taraftan yüzlerce sene mülk diye kayıtlı bulunan bir müesseseyi haklı itirazlara rağmen vakıf diye kaydedebiliyor. İşin şaşılacak yeri asıl burasıdır. Eğer o müessese vakıf diye kayıtlı olsaydı bile Afendrika'da olduğu gibi ihmal yüzünden vakıf hakkını kaybetmeyecek miydi? Bunda müruru zaman olamaz mı? Neden debbağ esnafının üzerine yazılı olan bir mülk vakfın üzerine kaydedilsin?

Bunu kim istedi? Eğer isteyenler varsa, istemeyenler de vardır. İstemeyenler dinlenmiyor ve zorla vakfa yazılıyor. İtiraz edip istemeyenlerin hakkı, mülkiyeti nereye gitti? Biz Kıbrıs'ta, İngiliz idaresinde zorla birisinin mülkiyet haklarını elinden alabilecek kanunlar olduğuna inanmıyoruz. Ve bunun için kanuna müracaat ediyoruz. Bunu kitaba nasıl uydurmuşlar acaba? Fakat Evkaf dairesinin haline şaşarız. Binlerce dönüm araziye ya beleş elden kaçıırır da hiç umurlanmaz. Diğer taraftan hiç hakkı ve alakası olmayan müesseseye burnunu sokar, iş karıştırır. Hiç sormadan başkalarının malını ucuz fiyatla satmak ve sahiplerini kapı dışarı etmek cesaretini de gösterir. Biz Evkaf'ın böyle faaliyet ve cesaretini kendi işlerinde görmek isteriz. Fakat Evkaf idaresinin işleri tersinedir. Haklı davalarında kedi gibi siner, hakkı olmayan işlerde kendilerini Firavun zannedersin."

Afendrika Çiftliği konusunda Faiz Kaymak'la beraber uğraşanlardan birisi de Dr. Fazıl Küçük'tür⁶⁶ ve bildiriler hazırlamak ve Halkın Sesi gazetesinde yazılar yazarak Türk toplumunu bilgilendirirler.⁶⁷ Bu dönemde KTKF'nun ilgilendiği hususlardan bir tanesi ise din adamlarına ödenen maaşlardır. Ortalama olarak 6-7 sterlin civarında maaş alan din görevlilerin içinde sadece Mağusa Camii imamı Ahmet Kaşif, 10 sterlin maaş almaktadır. Günün şartlarına göre son derece az ücret almakta olan din görevlileri 17 Aralık 1952 tarihinde KTKF'na başvurarak içler acısı olarak nitelendirdikleri durumlarını yansıtırlar.⁶⁸ Öte yandan Dana Efendi'nin müftü seçilebilmesi için yapılan 27 Eylül 1953 tarihli miting İstanbul Sineması'nda gerçekleştirilir. Faiz Kaymak burada yaptığı konuşmada Kıbrıslı Türklerin haklarına sahip olabilmek amacıyla seferber olduklarını, kendilerine gelen müracaatlarda herkesin

federasyonun başarılı olabilmesi için çalışmaya hazır olduklarını belirttiklerini dile getirir ve “Bu çalışma sayesinde bu millet haklarına kavuşacaktır. Müftülük zaferi de zaferlerin ilki olacaktır. En önemli derdimiz olan Evkaf meselesini ele alacak hiçbir kuvvet olamaz; kuvvet ancak ve ancak cemaattedir....”⁶⁹ der. KTKF tarafından aday gösterilen Dana Efendi’nin karşısına Şanlıurfa doğumlu Mahmut Kamil Toker ile Lefkoşa doğumlu Ahmet Fehim Topukçu da aday olarak çıkar. Bu dönemde Dana Efendi’nin Müftülük makamına seçilmesini istemeyen çevreler tarafından Müftülük Seçim Kanununun ikinci maddesi gerekçe gösterilerek karşı tavır alınır ve bu yönde kampanyalar düzenlenir.⁷⁰ Konuyla ilgili olarak durumun yargıya da intikal etmesiyle beraber yapılan araştırmada Dana Efendi’nin kanunun istediği şartlara sahip olduğu belirlenir ve bu durum kamuoyuna da açıklanır.

Kıbrıs’ta İngiliz idaresine girmeyi reddeden Baf ve Mağusa Ortaokullarıyla ilgili olarak KTKF ve KTKD başta olmak üzere yardım girişimleri başlatılmış olmasına rağmen Baf Ortaokulu ile ilgili beklenmedik ve sürpriz bir gelişme yaşanır. Baf Ortaokulu Komisyonu Başkanı Dr. İhsan Ali, kendisine KTKD ve KTKF tarafından yapılacak yardımlar konusunda bilgi verilmesine rağmen okulu İngiliz idaresine devredebilmek için faaliyetlerine devam eder. Bunun sonucu olarak komisyon üyesi Ali Ratip’le beş kişilik komisyonu toplamadan ve komisyon üyelerine haber vermeden 2 Ekim 1953 tarihinde okulu İngiliz idaresine devreder. Bu arada okulun İngilizlere devredildiğinden henüz haberi olmayan KTKD ise Faiz Kaymak’a bu okula 2.000 İngiliz Lirası yardım toplandığını bildiren bir telgraf gönderir.⁷¹ Dr. İhsan Ali’nin okulu İngilizlere devretmesi, bu arada olup bitenlerden haberi olmayan Derviş Ahmet Raşit’in komisyondan istifa etmesi sonrasında Dr. İhsan Ali’nin suçlayıcı açıklamalarda bulunması üzerine Faiz Kaymak da “Dr. İhsan Ali Bey’e” başlıklı bir yazı kaleme alır;⁷²

“İdarenizde bulunan Baf Ortaokulunu hükümet kontrolüne niçin verdiğiniz 16, 17, 18 Ekim tarihli İstiklâl ceridesinde üç gün üst üste yayımladığınız yazılarla açıkladınız. Kendinizi haklı göstermek için yazmış olduğunuz bu yazılarla ismimi zikrederek kendisinizi müdafaa etmeniz ve federasyonumuz ile kültür derneğini kabahatli göstermeye çalışmanız şayan-ı hayrettir. ‘Eğer bu kanunu kabul etmenin bir vebali varsa biz onu kabul ederiz’ diyerek itiraf-i zünup ediyorsunuz. Yazılarınızın baş tarafında dahi iptidaları beğenmediğiniz bir kanunu sonra nasıl beğenip kabul ettiğinizi şöyle ifade ediyorsunuz: ‘İtiraf etmek

lazımdır ki çoğumuz hislerimize kapılarak kalem yürütmüştük ve hislerine kapılarak kanuna karşı cephe alanlardan birisi de bendim' diyorsunuz. Fakat 'Samimiyetle itiraf edeyim ki dün kanunun ceffelkalem aleyhinde bulunurken bugün derhal onu benimseyemezdik' diyorsunuz. Bu açık ifadenizle, mektebinizi hükümete vermeyi geçen seneden beri istiyordunuz ama her nedense çekindiniz ve fırsat ve zaman beklediniz demek oluyor. Bu ifadeniz doğrudur. Hakikaten okulunuzu hükümete vermek için bahaneler arıyordunuz. Evvelce 'Mali müşküllerin hiçbir suretle bu prensibimizden bizi uzaklaştıramayacağını komisyonu bildirilmesini' katiyetle ve ısrarla telgrafınızda bildirdiğiniz halde, sonra siz komisyonu geçince prensibinizi niçin değiştirdiniz? Başkalarına tavsiye ettiğiniz şeyi, siz kendiniz için neden yapmadınız? Daha okul açılmadan mali müşküllerinizi ileri sürerek her gün teslim bayrağını açmak için çırpındınız. 12 Ekim 1952 ve 15 Kasım 1952 tarihli mektuplarınızda 500 liraya ihtiyacınız olduğunu bildirerek federasyonumuzdan yardım istediniz. Size bu parayı temin etmedik mi? Fakat siz sonra 500 yerine 1.300 istediniz. 'Peki, ihtiyaçlarınızı gelin kalem kalem bildirin ve verelim' dedik; fakat masraflarınızı göstermediniz. 'Ankara'dan gelen 4.000 lirayı paylaşalım; yarısı bizim, yarısı Mağusa'nın' dediniz. Bu müracaatınızı da kabul etmedik mi? Fakat siz vicdanen okulumuzu hükümete teslim etmeyi uygun buldunuz. Bakınız; bir yazınızın bir yerinde, 'Okul binasının ancak gelecek sene inşa edilebileceği meselesi de kolayca güvenilebilecek bir emareye dayanmadığı için bize çok endişe veriyordu' diyorsunuz. Niçin güvenemediniz? Niçin size endişe veriyordu? Herhalde bu sizin planlarınızı altüst ediyor ve işleriniz engelliyordu da ondan galiba...Efskarumumiyeye hürmetiniz varsa korkmadan her şeyi açık ve doğru söyleyiniz."

29 Ekim 1953 günü Faiz Kaymak tarafından KTKD Başkan Vekili Mehmet Ali Pamir'e gönderilen mektup ise Ankara'ya gelecek Kıbrıs heyeti hakkında bilgi de verir;⁷³

"...1 Kasım'da Dr. Küçük, Avukat Fadıl Korkut, A. Mithat Berberoğlu, Orhan Hasan Kahya ve bendenizden müteşekkil beş kişilik heyet, 24 kişilik bir uçakla Ankara'ya gelmeyi kararlaştırmış bulunuyoruz. Henüz Ankara'dan ve uçak idaresinden ve sizlerden yapılan müracaatlara cevap alamadık ise de bugün veya yarın alacağımıza kuvvetle inanıyoruz. Bir hafta Ankara'da bulunduktan sonra döneceğiz. Merasimde beş kişilik heyete iştirak etmek için fırsat ve yer verilmesine hizmet edeceğinize şüphe etmiyoruz. 10 Kasım'da Kıbrıs'ta halka tevzi etmek üzere

Atatürk'ün rozetlerinden 1.000 tane bize gönderebilirseniz çok memnun oluruz. Bedelini size göndeririz. Son hafta içinde İstiklâl ceridesi kudurdu. Saldırdığı şahsiyetler arasında sayın konsolosumuz, yüksek şahsiyetiniz ve derneğiniz, Talebe Federasyonu ve Türk gençliği, İffet Hanım vs, vs... Kıbrıs Türkleri ve kurumları kuduzca yapılan bu saldırışı tel'in etmektedir."

Öte yandan müftü seçimi, Müftü Seçim Reisi Selahaddin Bey tarafından Baf'ta meydana gelen deprem ve müftü adayı Mahmut Kamil Toker'in henüz adaya gelmemiş olması sebep gösterilerek 11 Ekim 1953 tarihinden 13 Aralık 1953 tarihine ertelenir. Bu arada ortaya çıkan bir gelişme ise müftü adayı Mahmut Kamil Toker'in 10 Ekim 1953 tarihinde yaptığı bir açıklamayla adaylıktan çekilmesidir. Kıbrıs Evkaf Müdürü Kemal Bey ve İstiklâl gazetesi sahibi Necati Özkan tarafından aday olması istendiğini bildiren Toker böylece adaylıktan çekilir. Bu konuyla ilgili en ilginç husus ise müftü adayı olan iki kişiden birisinin adaylıktan çekilmiş olmasına rağmen İngiliz idaresinin seçimleri yapma konusunda ısrarcı davranması ve seçim harcamalarını da Evkaf bütçesinden ödetmek istemesidir. Konuyla ilgili olarak KTKF Başkanı Faiz Kaymak tarafından İngiltere Müstemlekeler Bakanlığına bir protesto telgrafı gönderilir;⁷⁴

"İki namzetten birinin namzetliğini geri çekmiş olmasına rağmen, hükümetin Evkaf bütçesinden fuzuli masraf yapılarak müftü seçimlerinin yapılması hususundaki kararını Kıbrıs Türk cemaati protesto eder, hükümetin her tarafta hayreti mucip olan bu kararı, mevcut kanunun ruhuna ve en iptidai seçim prensiplerine aykırı addedilmektedir. Hükümet halkın arzularına değer vermemiştir. Türk cemaatinin sadakati hükümet tarafından takdir edilmemektedir."

1 Aralık 1953 günü Mehmet Ali Pamir'e gönderilen bir başka mektup da Kıbrıs'ta yapılacak müftü seçimiyle ilgilidir;⁷⁵

"Bugün müftü seçim reisi, 15 Aralık'ta seçimin yapılacağını ve bugüne kadar Ahmet Kamil Toker'den istifa ettiğine dair hiçbir vesika gelmediğini ilan etmiştir. Biz köyleri dolaşarak propandaya başlamış bulunuyoruz. Kıbrıs Valisi Sir Wright'ın geçen gün Atina yolu ile İstanbul ve Ankara'yı ziyaret edeceği ve bu ziyaretin müftülük meselesi ile alakalı olduğunu bazı Atina gazeteleri yazmışlar. Herhalde bundan sizin de haberdar olmanız ve icap eden faaliyeti göstermeniz tabiidir. Ziyaretin, bu mektubu aldığınız günler henüz son günleri olacağını tahmin ederim. Müftü seçimi için köyleri gezerken, halk her tarafta 'Türkiye ne vakit banka açacak, yoksa açılmayacak mı?' diye soruyor."

Benim Federasyon Reisi olarak Evkaf'a muhalif cephe alıŖım debbağhane iŖinde Evkaf murahhaslarını tamamen aleyhime icraat almalarına sevk etmiŖtir. Binaenaleyh debbağhaneyi zorla yıktılar ve haklarımıza tecavüz ettiler. İcap ederse, bu meselenin Ankara'da yakından tatbikler yapmak üzere oraya getirmek isterim."

Faiz Kaymak tarafından KTKD başkanlığına gönderilen 11 Aralık 1953 tarihli mektup da aynı Ŗekilde Kıbrıs'ta son dönemde olup bitenlerle ilgilidir;⁷⁶

"Kıbrıs hükümetinin Kıbrıs Türk cemaati aleyhine takip etmekte olduğu politika ve gerek cemaatimizin, gerekse Kıbrıs Türk cemaatinin biricik teşkilatlı mümessili olan federasyonumuzun maruz bulunduğu tehlikeler hakkında kafi derecede malumatınız bulunduğuna eminiz. Ancak mahalli hükümetin cemaatimiz aleyhine takip etmekte olduğu politikayı son zamanlarda Ŗiddetlendirmesi, bilhassa müftülük hususunda nahoŖ tedbirlere tevessül etmesi bizi keyfiyeti bir kere daha ittilarınıza arz etmeye sevk etmiş bulunmaktadır:

Malum olduğu üzere, 11 Ekim'de yapılması gereken hususi vekiller seçimi hiçbir kanuni ve meŖru mesnede dayanılmaksızın 13 Aralık 1953'e geri bırakılmıştı. Bu müddet zarfında evkağçılar ve evkağçıların maddece destekledikleri Mısırlıoğlu Ŗebekesi bütün vasıta ve imkanlardan faydalanmak suretiyle eŖkarı umumiyeyi bulandırmaya çalıştılar. Menfi gayretlerini o kadar arttırdılar ki baŖta Sayın Konsolosumuz ve Ŗahıslarında temsil edilen Konsolosluk makamı olmak üzere sıra ile KTKD ve Federasyonumuza karŖı bir iftira ve tevdiz kampanyası açtılar. Kıbrıs Türk cemaatine hizmet etmiş ve etmekte olan dürüst, vatansever Türk tebaalarını mahalli hükümet nezdinde karalama yoluna gittiler. Bilhassa Sayın Mehmet Ali Pamir, Yavuz Konnolu, Zeki Peser ve Hasene Ilgaz ile İffet Halim Oruz Hanımlar Ŗiddetli ve asılsız isnatlara maruz kaldılar. Evkağın ve Evkağ vasıtasıyla da mahalli hükümetin her bakımdan desteklediği bu iftira ve isnat kampanyası çok geçmeden Türk gençliğine ve sonunda bizzat Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türk genel eŖkarına yöneldi. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin dalalette olduğu iddia edildiği gibi, Türk eŖkarı umumiyesinin de dalalette sevk edilmiş olduğu iddia edildi. Bu istikametteki neŖriyat gün geçtikçe Ŗiddet kazanmaktadır.

Bir taraftan mezkür teşekkül ve Ŗahsiyetleri türlü iftira ve isnatlarla mahalli hükümete ihbar suretiyle bu teşekkül ve Ŗahsiyetler hakkında mahalli hükümetin kontrol ve tazyikini temin yolu tutulurken, öte taraftan

da federasyonumuza ve mezkur şahıslara yapılan bu asılsız isnat ve iftiraları, bilhassa Sayın Konsolosumuz ve Konsolosluğumuz aleyhine yapılan neşriyatı şiddetle protesto ve tel'in eden kulüpler, dernekler ve köylerimizi türlü şekilde kandırma, tehdit ve tazyik teşebbüslerine girişildi. Bu arada bilhassa, üyelerinin çoğunluğunu memurlar teşkil eden kulüplerimiz ve memurlarımız şiddetli tehditlere maruz kaldılar. Mahalli hükümetin açık kapalı ikaz ve tehditlerine boyun eğmeyen bazı memur ve öğretmenlerimiz tedirgin edildiler...

Müftülük mevzuundaki son gelişmeler pek kaygı vericidir. Mahmut Kamil Efendi'nin istifası tamamen keyfi bir şekilde reddedilmiştir ve Kıbrıs Türk cemaati, müstafi bir namzeti seçmeye mecbur tutulmuştur. Hükümet, halkımızın ve Federasyonumuzun protestolarını kaale almamakta, tamamen anti demokratik bir yol tutmaktadır. Mahmut Kamil Efendi'nin istifası reddedildikten sonra, şimdi de onu seçtirme çarelerini aramaktadırlar. Bütün Evkafçılar ve Mısırlıoğlu şebekesi seferber edilmiştir. Bilhassa önümüzdeki günlerde hususi vekillere tesir edilmeye çalışılacaktır. Güvenilir şahıslardan öğrendiğimize göre, sadece Evkaf bu husus için şimdiden yedi bin beş yüz Sterlin ayırmıştır. Müftü seçim reisliği de, türlü kombinezonlarla seçimi Dana Efendi aleyhine idareye çalışmaktadır. Seçim komisyonları sırf memurlardan teşkil edildiği gibi, güvendiği memurlarla yaptığı seçim faaliyetini izah konuşmasında 'seçimin sürprizli olacağını umduğunu' ifade etmiştir. Seçim reisi bir taraftan da fiili iştirak nispetini düşürmek için tedbirler almaktadır.

Cemaat ve Federasyon olarak maruz kaldığımız bu sistemli baltalama, parçalama, oyalama ve uyuşturma politikası karşısında kuvvet kaynağımız Türkiye'mizin, değerli devlet adamlarımızın, sizin ve halkımızın maddi ve manevi müzaheretidir. Vehamet kesbetmekte olan müftü meselesinin lehimize neticelenmesi, mukabil maddi mücadelede bulunmayı gerektirmektedir. Halbuki Federasyonun mali durumu bunu mümkün kılmamaktadır. Bu itibarla maddi bakımdan acil yardımınıza muhtaç bulunmaktayız."

Bütün bu olup bitenlerin ardından müftü seçimi 30 Aralık 1953 tarihinde gerçekleşir ve Dana Efendi, Kıbrıs Türk toplumunun yeni müftüsü olarak göreve başlar. Aynı gün gazetelere "Bugün hak, kuvvete; hayır, şerre; cemaat, düşmanlarına bir daha galip gelecek" şeklinde bir başlık düşer.⁷⁷ 19 Ocak 1954 tarihinde yeni görevine başlamak üzere Baf'tan hareket eden, büyük bir konvoy eşliğinde ve Kıbrıslı Türklerin coşkulu tezahüratları altında Pissuri-Limasol-İskarino-Lefkoşa güzergahını

takip ederek Lefkoşa'da Ayasofya (Selimiye) Meydanı'na gelen Müftü Dana Efendi için başta KTKF Başkanı Faiz Kaymak ve Dr. Fazıl Küçük olmak üzere toplum liderleri de birer konuşma yaparlar.

1954 Yılı

Bu yıl içerisinde gündeme gelen bir başka konu ise yine Evkaf meselesinin tartışma ortamına getirilmesidir. Faiz Kaymak'ın KTKD Başkanı Mehmet Ali Pamir'e gönderdiği 17 Şubat 1954 tarihli yazı da bu konudur;⁷⁸

"Bugün Lefkoşa'da 300'e yakın mümessil, Beliğ Paşa Sineması'nda toplanarak Evkaf meselesini müzakere etmiş ve aşağıdaki kararları oybirliğiyle tasdik etmiştir:

1- *Türk İşleri Komisyonu'nun ara raporunda gösterildiği gibi, Evkaf'ın cemaat idaresine devredilmesi,*

2- *Mahalli hükümetin şimdiye kadar bu raporu nazarı itibara almadığı ve Evkaf'ı eskisi gibi cemaat zararına idare etmekte devam ettiği için merkezi hükümet nezdinde telgrafiyen protesto edilmesi ve 28 Mart 1954 Pazar günü, Lefkoşa'ya davet ederek Evkaf idaresini ve hükümeti protesto etmek için muazzam bir miting tertip edilmesi,*

3- *Evkaf davamızı, cemaatin arzu ettiği şekilde halletmek için KTKF tarafından seçilecek bir Türk heyetinin Ankara'ya veya Londra'ya gönderilmesi,*

4- *Bu kararların Reuter ve Türk ajanslarına verilmesi.*

Sayın Müstemlekeler Nazırı,

17 Şubat 1954 Çarşamba günü Lefkoşa'da Beliğ Paşa Sineması'nda Kıbrıs'ın her tarafından gelen 300'e yakın hukuki ve hakiki (de facto) Türk mümessilleri, akdetmiş olduğu mitingde Evkaf idaresinin kayıtsız şartsız Türk cemaatinin idaresine devir edilmesini isteyen Türk İşleri Komisyonunun ara raporundaki talepleri teyit etmiş ve bugüne kadar mahalli hükümetin bu raporu nazarı itibara almayarak Türk cemaatinin arzu ve taleplerini yerine getirmediğinden şiddetle protesto edilmesini oy birliğiyle karar altına almışlardır."

Kıbrıs'taki İngiliz idaresinin Türk İşleri Komisyonu tarafından hazırlanan raporu ciddiye almaması üzerine KTKF tarafından bir dizi faaliyet başlatılır. Bunların ilki 28 Mart 1954 tarihinde Lefkoşa Halk Sineması'nda düzenlenen toplantı olur. Söz konusu bu toplantı ve mitingin yapılma sebeplerinden birisi ise 21 Ocak 1954 tarihinde Evkaf murahhaslığı görevine son verilen Kemal Serdar'ın yerine Fuat Sami'nin

getirilmesidir. Bu görevlendirmenin yapılması yerine, Evkaf idaresinin tekrar Türk toplumuna devredilmesini bekleyen Kıbrıslı Türkler bu duruma büyük tepki gösterirler. Lefkoşa'da yapılan bu mitingde konuşma yapanlar arasında Kıbrıs Müftüsü Mehmet Dana Efendi, KTKF Başkanı A. Faiz Kaymak, Hürsöz gazetesinin sahibi Fevzi Ali Rıza da bulunmaktadır. Yaptığı konuşmada Evkaf dairesinin geçmiş safahatı hakkında bilgi veren ve Türk İşleri Komisyonu tarafından hazırlanan rapordan gerekli bazı bölümleri okuyan KTKF Başkanı Faiz Kaymak daha sonra o günkü duruma değinir;⁷⁹

"...Hukuki bakımdan olduğu kadar, cemaat kanunları ve mezhebi hürriyet bakımından da Evkaf'ın hakiki sahibi olan cemaatin idaresine verilmesini istemek en tabii hakkımızdır. Bu hakkımızı elde edinceye kadar yılmadan mücadelemize devam edeceğiz. Valinin tayiniyle iş başına geçen murahhasların keyfi icraatı yüzünden bugün camisiz, hocasız kalmış bulunan birçok bağı yanık kardeşlerimizin haklı şikayetlerini dinleyecek bir vicdan bulamayacak mıyız? Bu uğurda icap ederse Ankara'da ve Londra'da en yüksek makamlar nezdinde bu haklı davamızı takip etmek üzere bir federasyon heyeti göndereceğiz. Bu kararımızı sizin yüksek tasvibinize sunuyoruz."

KTKF, bir yandan Kıbrıs konusunu uluslararası platformlarda en iyi şekilde tartışmaya çalışırken, bir yandan da Federasyon Başkanı Faiz Kaymak imzalı bildirimlerle federasyon için maddi destek bulma gayretleri içindedir;⁸⁰

"Kıbrıs Türklerinin davalarını üzerine almış bulunan federasyonumuz bu davaları tahakkuk ettirmek için esaslı bir surette teşkilatlanmaya ve davalarımızı çok yakından takip etmeye karar vermiş bulunmaktadır. Bunun için, cemaatimizin önüne çıkmış olan federasyonumuz, Evkaf davamızı kazanmak için cemaatimizin maddi yardımını beklemektedir. Binaenaleyh federasyonumuza yapılacak olan teberruları memnuniyetle karşılayacağımızı sayın halkımıza bildirmeniz rica olunur."

Bu mitingin arkasından 12 Mayıs 1954 tarihinde Faiz Kaymak başkanlığında bir heyet görüşmelerde bulunmak üzere Ankara'ya gider ve 1 Haziran 1954 tarihinde adaya döner. Kıbrıs Türk heyetinin adaya dönmesinden sonra 29 Temmuz 1954 günü Faiz Kaymak imzasıyla Kıbrıs Valisine bir soru önergesi gönderilir;⁸¹

"1- 28 Temmuz 1954'de parlamentoda yapılan beyanat ile ekselanslarının aynı gün radyoda Kıbrıs halkına hitaben verdikleri nutuk, Kıbrıs Türk halkı tarafından büyük bir alaka ile dinlenmiş ve mütalaa

edilmiştir. Majeste Kraliçe hükümetinin Kıbrıs hükümlerinde bir değişikliği düşünmediğine dair kesin beyanatı Kıbrıs Türkleri tarafından çok iyi karşılanmıştır. Kıbrıs Türkleri statükonun devamını istemekte ve Yunanistan'a ilhak edilmesine şiddetle muhalefet göstermektedirler.

2- Kıbrıs Türkleri, Yunanistan'ailhaki hazırlayacak herhangi bir muhtariyet idaresine veya plebisit yapılmasına müterizdirler. Binaenaleyh muhtariyeti ve plebisiti şiddetle reddederler.

3- Yakın bir atide adaya verilecek olan mutasavver meşruti idarenin anayasası teferruatıyla hazırlanıp ilan edilmediğinden yeni idare altında Türk ekalliyet haklarının ne dereceye kadar tahdi-temine alınacağı meçhuldür. Binaenaleyh mütesavveranayasa teferruatıyla ilan edildiği zaman bütün teferruatıyla bildirecektir. Fakat yeni idare altında Türk ekalliyet haklarının ziyaa uğramaması, ekseriyetin ekalliyeti ezmemesini temin için anayasa esas hükümleri konulmasını şimdiden umumi bir surette ısrarla talep ederiz.

4- Kıbrıs'taki İngiliz idaresinin her sınıf halkın haklarını gözetmediği hususunda parlamentoda yapılan beyanat ile geçmiş yıllar zarfında seleflerinizin ellerine geçirebildikleri kaynaklardan nasihat alarak adanın saadetine yarayan siyaseti tatbik mevkiine koydukları zımnında Ekselanslarının nutukları Kıbrıs Türklerinin üzerinde duracağı mühim bir noktadır. Bu hususta heyetimiz, Kıbrıs Türklerinin görüşlerini Ekselanslarına çok açık ve samimi olarak bildirmek fırsatını ele geçirmiş olduğundan bilhassa memnun kalmıştır. Kıbrıs Türkleri haklarının birçok cihetlerde gözetilmediğine ve hükümet tarafından himaye görmediğine kanidirler. Mamefih bu kanaat, hiçbir suretle, yüksek İngiliz idarecilerinin adaletine olan inanç ve itimatlarımızı sarsmış değildir. Yalnız geçmiş yıllar zarfında seleflerinizin ellerine geçirebildikleri kaynaklardan almış oldukları nasihatlerin kendilerini yanıltmış olduğunu ve Kıbrıs Türklerinin haklarına hakkıyla riayet edilmediği merkezindedir. Kıbrıs Türkleri her fırsat düştükçe hükümeti bu yolda ikaz etmeye çalışmış ise de mateessüf bugüne kadar tam ve müspet neticeler alınamamıştır. Seleflerinizden Lord Winster'in bu hakikati görmüş olduğu Türk İşleri Komisyonu'nun açılış gününde yapmış olduğu nutuklarından anlaşılıyor. Fakat vazifesinin Kıbrıs'ta çok kısa devam etmesi görüşlerinin iş ve icraat hususunda tahakkuk etmesine fırsat vermemiştir. Binaenaleyh bugüne kadar askıda kalan cemaat haklarımızın iadesi ve eşit hukukun sağlanması hususunda Ekselanslarının yüksek görüş ve tecrübelerinden faydalanacağımızı

kuvvetle inanıyoruz. Bu hususta en başta gelen taleplerimizden birisi Evkaf dairesinin kayıtsız şartsız halk tarafından seçilecek komisyonlara devri, Evkaf murahhaslığının lağvı ve Evkaf dairesinin Evkaf komisyonu tarafından seçilecek bir müdür marifetiyle idare edilmesidir. Kıbrıs Türklerinin dini, milli, iktisadi ve içtimai alanda zayıflayıp çökmesine başlıca amil olan bugünkü Evkaf rejiminin değiştirilmesini ve adada mukim diğer unsurlara tanınmış bulunan haklardan bugüne kadar mahrum edilen Türk cemaatinin hakkının hükümet tarafından gözetilmesi ve adet gasp edilmiş olan Evkaf mallarımızın sahiplerinin idare ve kontrolüne verilmesi Türk cemaati tarafından sabırsızlıkla beklenmektedir.

5- Türkiye ile yakın kültürel bağlarımız olduğuna müdrük bulunduğunu ve bu ananelerimizde fedakarlık yapmaksızın kültürel sahada inkişaf temini için imkanlara malik bulunduğumuzu açıklayan beyanat karşısında Kıbrıs Türkleri ortaokul komisyonlarının halk tarafından seçilmesini ve bu suretle bu okulların istiklallerinin teminini ısrarla talep eder. Kıbrıs Türklerinin münhasıran din reisi bulunan müftünün azledilmesi hususunda valiye verilen salahiyetin kaldırılması ve müftü seçiminin her beş senede yeniden yapılması için kanunun o yolda tadil edilmesi.

6- Heyetimiz, Kıbrıs Türkleri hesabına, İngilizlerle olan dostluğun eski dostluk bağlarına dayandığı ve adada hiçbir zaman İngiliz aleyhtarı bir cereyan veya his olmadığı yolundaki beyanını teyid ve tekid eder ve Kıbrıs Türkleri arasında hükümet aleyhine kışkırtıcı fertlerin dahi bulunmadığını ve 1878'den beri hükümete aynı sadakatle bağlı olduklarını bildirmekle memnuniyet hisseder. Binaenaleyh, Türk cemaati İngiliz İmparatorluk camiası içinde eşit haklara sahip olmayı dost ve sadık bir cemaata yakışır muamele görmeyi her vakit arzu eder."

Bunun hemen ardından 8 Ağustos 1954 günü Türkiye ve İngiltere'de temaslarda bulunacak heyetin finansmanını sağlamak üzere Kıbrıslı Türkler tarafından yardım kampanyaları düzenlenir.⁸² Bu konuyla ilgili olarak yayımlanan bir bildiri ise Kıbrıs Türk toplumuna hitaben "Senin haklarını, senin varlığını savunmak için Ankara ve Londra'ya gidecek heyete elinden gelen bağış yapmak, bu adada şerefli bir varlık sürdürmen için en büyük vazifendir. Muhtariyetin kapılarımızı zorladığı bir zamanda hala hiçbir tehlike yoktur diye seni avutmak isteyenlere inanma" denilir.⁸³ Heyetin Ankara'ya hareketinden önce, Faiz Kaymak tarafından KTKD Sekreteri Halil Fikret Alasya'ya gönderilen 9 Ağustos 1954 tarihli mektuptaki konu ise Kıbrıs anayasası ile ilgili yapılan çalışmalardır;⁸⁴

"...Kıbrıs'a verilecek anayasa üzerinde durarak, Türk cemaatinin ayrılık haklarını korumak için Federasyonumuz, Türkiye resmi makamları ile ve sonra da Londra'ya giderek İngiliz resmi makamları ile görüşmeye karar vermiştir... Ağustos'un son haftası Ankara'ya gelmeyi ve bir hafta orada temaslar yaptıktan sonra Türkiye'den Londra'ya gitmeyi üç kişilik heyetimiz kararlaştırmıştır. Daha önce böyle bir kararı almak üzere olduğumuzu Pamir Bey'e yazılı bildirmiştik. Kararı size yazmaktan maksadım bu önemli ve mesuliyetli vazifemizde bizlere delalette ve yardımda bulunmanızı rica etmek içindir. Binaenaleyh biz Ankara'ya Ağustos'un son haftası geldiğimiz zaman bizi temas ettirmek istediğiniz şahısları evvelden haberdar ederek mülakatımızı erken temin ettirmek ve İngiltere'ye gittiğimiz zaman oradaki temaslarımız için bizi hazırlamak ve tevzi etmek üzere lazım gelen yardımlarınızdan istifade etmektir. Pamir Bey bana daha evvel şöyle yazmıştır:

'Hariciyeye ve İngiliz sefaretine takdim edilmek üzere bir muhtıra hazırlarız ve Londra'ya gitme işini düşünürüz' demişti. Fakat biz mutlaka Londra'ya da gitmeyi karar altına aldığımızdan orada görüşeceğimiz meseleleri Türkiye'de hazırlamayı istiyoruz. Siyasi çevrelerle görüşmek usul ve fikirlerinden faydalanmak istiyoruz. Pamir Bey'e 15 Ağustos'tan sonra Ankara'ya döneceğinden ancak o zaman mektup yazacağım. Fakat siz kendileri ile temas edebilirsiniz şimdiden görüşmemizi ve bir an evvel icap eden tedbirleri alarak bizi haberdar etmenizi rica ederiz. Gazetelerde Kıbrıs'a dair haberleri görebildiğinizi tahmin ettiğimden size o gibi havadisleri vermeyi zait buldum."

Bu arada Faiz Kaymak başkanlığındaki heyet, 24 Ağustos 1954 günü Trodos'a giderek Vali Sir Armitage ile yazlık konutunda bir görüşme yapar. Bu toplantıda hazırlanacak yeni anayasa konusunda Kıbrıslı Türklerin görüşleri ön plana çıkartılırken, Evkaf konusunda da endişeler dile getirilir. Bu arada adada yaşayan Türklerin dilek ve temennilerinin de yazılı olduğu bir dilekçe Vali Armitage'a verilir.⁸⁵ Faiz Kaymak başkanlığında Ahmet Mithat Berberoğlu ve Ahmet Zaim'den oluşan Kıbrıs Türk heyeti daha sonra, 31 Ağustos 1954 günü görüşmelerde bulunmak üzere Londra ve Washington'u da içine alan gezinin ilk ayağı olan Ankara'ya gelir.⁸⁶ Faiz Kaymak tarafından 27 Eylül 1954 tarihinde Mehmet Ali Pamir'e gönderilen mektup da Kıbrıs anayasasıyla ilgilidir.⁸⁷

"...Dört günden beri New York'ta bulunuyoruz... 24 Eylül 1954'de New York'a gelir gelmez İngiliz delegesinin delaleti ile aynı gün

Birleşmiş Milletlerin toplantılarına iştirak ettik ve basın toplantısı salonunda elli kadar gazetecinin iştirak ettiği bir toplantı yaptık. Yunan gazete temsilcileri de iştirak ederek birçok sualler sordular. Bildiğiniz gibi Kıbrıs meselesi ekseriyetin reyi ile gündeme alınmıştır.

Müzakere günü henüz tespit edilmemiştir. İngiliz delegeleri ile her gün temastayız. Bugün Türk delegesi Selim Sarper Bey ile de görüştük. Sonra Irak delegesi Cemali Bey ile temasa geldik. Yarın Suriye ve Mısır delegeleri ile temasa gelmemizi Irak delegesi temin edeceğini söyledi. Pakistan delegesi Zaferullah Han ile de görüştük. Bütün Birleşmiş Milletler delegelerine dağıtmak üzere bülten hazırlıyoruz. New York'ta Yunan propagandası çok kuvvetlidir. Bir milyona yakın Amerika'da sakin Yunanlı, Kıbrıs meselesi ile çok alakalıdır. Milyoner zenginleri, gazete, televizyon, sinema gibi kuvvetli vasıtalara sahip Amerikan Yunanlıları Makarios'un davasını Amerika'da destekliyorlar. Yakında Makarios ile Lefkoşa Belediye Reisi Dr. Gigi Dervis, Amerika'ya gelerek müzakerelerin ceryanı esnasında propagandalarını astıracaklarmış. Bizim New York'ta günlerce kalmak imkanlarımız olmadığı için azami bir haftaya kadar New York'tan ayrılacağız. Londra'da birkaç gün ederek oradan Türkiye'ye döneceğiz. Amerika'da Türk propagandası hemen hemen hiç yoktur. Amerika'daki Kıbrıs Türk Birliği Sekreteri Mahir Adataş'ın gayretiyle Birleşmiş Milletlere bir protesto telgrafi çekilmiştir. Yunanlıların bunca gayret ve propagandalarına karşı bizim yalnız Ankara Ajansı'nın bir muhabiri bulunduğunu, Selim Sarper Bey'in dairesinde görüp öğrendim. İngilizler, Yunan propagandası karşısında aciz kalmış gibi görünüyorlar. Bize çok yaklaştılar. Eğer Birleşmiş Milletler, Yunan lehine karar alırsa İngilizler o karara bağlanmayacaklarını söylüyorlar ve müzakerelere iştirak etmeyeceklerini açıkladılar. Fakat mesele bu şekilde tecelli ederse, bakalım Kıbrıs'ta ne gibi huzursuzluklar meydana gelecektir? Doğrusu Yunan çalıştı, İngilizler uyudu. Temenni edelim ki Birleşmiş Milletler'de müzakere esnasında Yunan taleplerini ekseriyet desteklemesin."

Yunanistan'ın Birleşmiş Milletler'e Müracaatı

KTKF'nun ada içinde Kıbrıslı Türklerin acil ihtiyaçları konusunda elinden geleni yapan Türkiye, özellikle 1955 yılına kadar İngiltere ile dostluğu sıkıntıya sokabileceği gerekçesiyle son derece dikkatli davranmaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs konusundaki politika "oldukça tutuk ve ölçülüdür."⁸⁸ Yunanistan'ın Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletler'e götürme taktiği Türkiye'de de çok farklı yorumlara yol açar.

S. R. Emeç, Son Posta gazetesindeki yorumunda "Türkiye'nin Kıbrıs diye bir problemi yoktur" der.⁸⁹

9 Ağustos 1954 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında BLED İttifakı denilen ittifak anlaşmasını imzalar.⁹⁰ Yunanistan Hükümeti ise "Kıbrıs'ta binlerce yıldan beri Yunanlıların ikamet ettiği, geçici dönemler hariç hep bir Yunan adası olduğu, nüfusun % 80'i ve oy verme hakkı olanların da % 95'inin de Yunan asıllı olduğu" gerekçesiyle⁹¹ 16 Ağustos 1954 tarihinde Dışişleri Bakanı Stefan Stefanopulos başkanlığında bir heyetle⁹² "halkların eşit hakları ve self-determinasyon ilkesinin Birleşmiş Milletlerin himayesi altında Kıbrıs halkına uygulanması" isteğiyle⁹³ Birleşmiş Milletlere müracaat eder.⁹⁴ Burada bir konuşma yapan Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopulos "Batı Trakya'da yaşayan Türklerin Yunan İdaresi altında çok rahat olduklarını, Türkiye'nin Kıbrıs'ta hiçbir hakkı bulunmadığını, bunu İsmet Paşa aracılığıyla Lozan'da aynen kabul ettiğini ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan toplantılarda da kabul edildiğini" belirtmiş ancak bu konuşma Batılı delegasyonları bile hayretler içerisinde bırakmıştır.⁹⁵ Aynı günlerde Kıbrıs'ta bir açıklama yapan Makarios ise aldatma politikasına devam etmektedir.⁹⁶ Oysa Türk hükümetinde Yunanistan'ın böyle bir harekete girişmeyeceği görüşü hakimdir;⁹⁷

"Kıbrıs'ta Türk toplumunun Enosis çabalarına karşı giriştiği protesto, miting vb. gibi direnişlere ek olarak, Türkiye'deki kurumların ve Türk kamuoyunun yardım ve ilgisini çekmek gerekiyordu. Bu ergeyle, federasyon temsilcilerinden seçilmiş gruplar, sık sık Türkiye'ye gidiyor ve ilgili, yetkili kişileri konu üzerine uyarmaya çabalıyordu. Bu tür ilişkiler 1953 yılında epey hızlanmıştı. 1954 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletler'e götüreceği söylentilerinin sızması üzerine, federasyon Türkiye'ye bir heyet göndererek, Kıbrıs Türklerinin endişesini ilgililere iletmişti. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, böyle bir ihtimali olası saymamış ve Kıbrıs işinin Birleşmiş Milletler'e götürülemeyeceğini savunarak, İngilizlerin adadan asla çıkmayacağını söylemişti. Görüşünü kesinlikle savunmuşsa da, federasyon heyeti ada içindeki gelişmeleri anlatmakta direnmişlerdi. Endişelerini örnek vererek somutlayan kurul ilgilileri, şu cevabı alarak susmak zorunda kalmışlardı: 'Siz, politik işleri bize bırakın. Biz size sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gerekli yardımlarda bulunacağız.' Aynı dönemde milletvekili olan Fatin Rüştü Zorlu ile konu üstünde görüşmelerimiz olmuştu. O da Fuat Köprülü gibi düşünmekteydi. Kıbrıs sorununun Yunanistan tarafından Birleşmiş

Milletler'e götürüleceğine inanmıyordu. Görüşlerini ise şöyle özetlemişti: 'Ben Avrupa Konseyi'nde buldum. Kişisel kanım, Kıbrıs sorununun Birleşmiş Milletler'e götürülemeyeceğidir. Götürülse bile, terslenecektir.'

Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını sağlamak amacıyla Rumların başlattığı taşkın hareketlere karşı sert tedbirlerin alınacağına duyulması üzerine Rumlar ada sathında 12 Ağustos tarihinden itibaren protesto ve grevlere başladılar.⁹⁸ Bütün bu gelişmeler olurken Süveyş Kanal bölgesinde bulunan İngiliz askeri gücüne mensup 500 asker Kıbrıs'a nakledilir. Bunun akabinde adada inşa edilmekte olan askeri kışlaya Süveyş Kanalı bölgesinden bir İngiliz tugayı nakledilecektir.⁹⁹ Aynı günlerde, Kıbrıs Türk heyeti de görüşmelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelir ve yetkililerle görüşmelerde bulunur. İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda Kıbrıs heyetiyle bir görüşme yapan Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ise "Siz haklıymışsınız. Kıbrıs sorunu, Birleşmiş Milletler'e götürülüyor. Ben de devletin dışişleri memuruna gerekli duyuruda buldum. Kıbrıs işlerini yakından izleyecekler." der.

Ortaya çıkan bu yeni durumu göstermek ve olanları protesto etmek maksadıyla Kıbrıs Türkleri adına Başbakan Adnan Menderes'e bir mektup gönderilir;¹⁰⁰

"1878 senesinde Osmanlı İmparatorluğu tarafından idaresi muvakkaten İngiltere'ye devredilmiş olan Kıbrıs adasında sakin 100.000 Türk, her an Kıbrıs'ın anavatanımız Türkiye'ye ilhakını arzu etmekle beraber, dünya siyaseti muvacehesinde şimdilik Kıbrıs Türkleri bu hislerinden feragat ve fedakarlıkta bulunarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin siyasetine uymakta ve Kıbrıs'ta statükonun muhafazasını kabul etmektedir. Kıbrıs Türk cemaatinin takip etmekte olduğu siyasi hatt-ı hareket böyle iken, Kıbrıs'ta mukim, Rumca konuşan unsur öteden beri Rum Ortodoks kilisesinin tahrik ve teşvikleriyle adanın Yunanistan'a ilhaki için gayret sarf etmektedirler. Kıbrıs'ta Rum Ortodoks Kilisesi başpiskoposlarının hemen hepsi bugüne kadar bütün enerjilerini adanın Yunanistan'a ilhaki için sarf etmişler ve bu maksat için dahilde ve hariçte her nevi teşvik ve tahrik yollarına başvurmuşlardır. Kıbrıs Başpiskoposu Makarios; Yunanistan, İngiltere ve Amerika'yı sık sık ziyaret etmiş, oradaki Ortodoks kilise teşekkülleri ve resmi makamat ile temasa gelerek onların yardımlarını sağlamış ve bu sayede geniş propaganda kampanyası açmış bulunmaktadır. Adayı Yunanistan'a ilhak için çalışmakta olan Makarios'un Kıbrıs Rumlarının yüzde atmış beşini teşkil

eden komünistlerle el ele vererek bıkmadan usanmadan ardi arası kesilmeyen propagandası sayesinde İngiltere, Fransa, Amerika ve sair memleketlerde kendi arzu ve emellerine uygun bir hava yaratmaya muvaffak olduğunu ve nihayet Yunan hükümetinin bu meseleyi ele alarak resmen Birleşmiş Milletler'e kadar götürmesini temin ettiğini Kıbrıs Türkleri esef ve endişe ile müşahede ve takip etmektedirler. Kilise tahrikçileri ile komünist bozguncularının bu hareket ve faaliyetlerine şiddetle muhalif bulunan Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Rumlarının bu taleplerine karşı zaman zaman mitingler tertip etmişler ve alakadar makamat nezdinde şiddetli red ve protesto ile mukabelede bulunmuşlardır. Yunan hükümetinin meseleyi Birleşmiş Milletler'e götürmesi ve Büyük Britanya hükümetinin yakın bir atide adaya yeni, bir Teşkilat Kanunu tatbik edeceği hususunda 28 Temmuz 1954'de İngiliz parlamentosunda yapılmış olan beyanatı karşısında Kıbrıs Türkleri de görüş ve taleplerini ve adanın mukadderatı ile yakın alakalarını hür dünyaya ve bilhassa Türkiye'miz ile İngiltere hükümetlerine bildirmeyi münasip görmüş ve karar altına almıştır. Bu maksat için Kıbrıs Türklerini temsilen selahiyattar bir heyet olarak bizi intihap ve tayin etmişlerdir. Büyük Britanya hükümeti tarafından adanın hükümranlığında herhangi bir değişikliğin yapılması düşünülmeyeceğine göre, Kıbrıs Türklerinin görüş ve talepleri şunlardır:

Kıbrıs Türkleri, adanın Yunanistan'a ilhakını veya ilhaka götürecektir herhangi bir muhtariyet idaresini veya plebisit yapılmasını bir defa daha şiddetle red ve protesto eder. Kıbrıs Türkleri, Büyük Britanya tarafından Kıbrıs adasının tabi olacağı yeni Teşkilat Kanununu ancak aşağıdaki şartlara bağlı olarak kabul ve tasvip edebilir.

Yukarıda adı geçen Teşkilat Kanunu yürürlüğe girmeden evvel bu kanuna ek bir protokol neşredilecek ve bu protokolde Kıbrıs Türklerinin aşağıda madde madde sıralanmış olan siyasi, içtimai, dini, kültürel ve ekonomik talepleri hükümet tarafından kabul ve ilan edilecektir. Evkaf idaresi kayıtsız şartsız Türk cemaatine devredilecektir. Türk ortaokul ve liselerinin tedrisatı ve idaresi Türk cemaatinin seçeceği komisyonlar tarafından idare edilecektir. Adanın bilumum mevzuatında ve bilhassa belediye kanunlarında Türk hukuk ve menfaatlerini teminat altına alan hükümler ilan edilecektir. Bilcümle daire ve mahkeme ve mesul makamlara memur tayininde nüfus nispetinde memur tayini yapılacaktır. Adanın her kaza merkezinde, eskiden olduğu gibi, asgari bir Türk kaza hakimi bulundurulacaktır."

Bunun hemen arkasından Faiz Kaymak başkanlığındaki heyet 14 Eylül 1954 tarihinde Başbakan ile bir görüşme yapar ve Başbakan Adnan Menderes'ten "Korkmayınız. İlhak olmaz. Ben Amerika'ya başvurdum. Kıbrıs meselesini Yunanistan Birleşmiş Milletlere götürüyor amma... İşte Amerika bana yazdı. Enosis olmayacaktır." cevabını alırlar.¹⁰¹ Bunun üzerine Faiz Kaymak ise "Mutlaka olacaktır. Biz Kıbrıs'ta Rumların düşüncelerini kesinlikle biliyoruz." cevabını verir.¹⁰² Kıbrıs Türk heyeti Türkiye'deki temaslarını 16 Eylül 1954 günü tamamlayarak Londra'ya gelir. Bu görüşmelerde Faiz Kaymak, Ahmet Mithat Berberoğlu ve Ahmet Zaim bulunmaktadır¹⁰³ ve ilk görüşme de İngiltere Sömürgeler Bakanı Henry Hopkinson ile 17 Eylül 1954 günü yapılır;¹⁰⁴

"...Gerçekten İngilizlerin sıkışık durumda oldukları seziliyordu. Sabah saat 11.00'den 12.00'ye kadar süren görüşmelerde Enosis aleyhinde olduğumuzu ve adadaki İngiliz yönetiminden hoşnut bulunduğumuzu belirttik. Bu yönetimin sürmesini dilediğimizi açıkladık. Henry Hopkinson, 28 Temmuz'da yapılan parlamento demecini güçlendirerek, Enosis olmayacağını ve Kıbrıs'taki İngiliz hükümlerinin değişmeyeceğini bildirdi. Ne ki Mr. Hopkinson, heyetimizin Londra'dan çok New York'ta daha olumlu işler, sonuçlar sağlayabileceğini belirterek New York'a gidip gitmeyeceğimizi de sormak gereğini duydu. Kıbrıs'ta aldığımız karar gereğince, salt Türkiye ve İngiltere'ye gidecektik. Ama yapılan bu öneriden sonra, gerekirse New York'a da gidebileceğimizi söyledik ve Kıbrıs'tan bu konuda cevap bekleyeceğimizi sözüme ekledik. Birleşmiş Milletler oturumlarına pek kısa bir süre kalmıştı. Bu nedenle, New York'a gitmek için zorunlu olan vize gibi yolculuk işlemlerinin sağlanması gerekiyordu. Bu konuda İngilizlerin yardımını istedik. Ayrıca toplum işleri ve özellikle evkafı ilgilendiren konularda açıklamalar yapıldı..."

Kıbrıs Türk heyetinin New York'a vardığı 24 Eylül 1954 günü toplanan ilk Genel Kurulda, İngiliz Büyükelçi Selwyn Llyod, Kıbrıs'ın tarihin hiçbir döneminde Yunanistan'a ait olmadığını,¹⁰⁵ Kıbrıs'ta Rumlardan başka 100.000 de Türk bulunduğunu belirtir. Türk temsilcisi Selim Sarper de yaptığı konuşmada Yunanistan'ın ilhak gibi son derece endişe verici bir politika izlediğini söyler ve tarihi, coğrafi ve ekonomik yönlerden Kıbrıs'ın tarihin hiçbir döneminde Yunanistan'a ait olmadığını ifade eder.¹⁰⁶ Selim Sarper'le Kıbrıs Türk heyetinin bir araya gelmesi de Faiz Kaymak'ın ifadesine göre son derece ilginç bir olay olur;¹⁰⁷

"...27 Eylül 1954 günü heyet olarak, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'deki sürekli temsilcisi ve delegasyon başkanı Selim Sarper'i görmeye gittik. Sayın Sarper'in Birleşmiş Milletler'deki konuşmaları, Türk haklarını elde etmek ve savunmak yolunda görevini gereğince yerine getirebilmek için epey çaba harcadığı hemen seziliyordu. Çünkü Kıbrıs sorunu konusunda somut bilgiler edinip davranışa geçmek için süre çok sıkıştı. Söz arasında, Kıbrıs'la ilgili ilk bilgiyi şoförü Osman'ın verdiği gazetelerden edindiğini söyledi. Bu sözü hiç unutamıyorum. Daha sonra, bir başka ilişkimizde, Birleşmiş Milletler'de konuşurken, şöylece açıklamıştı: 'Büyük bir riske girdim. Talimat verilmediği halde, Kıbrıs'ı Türkiye'nin istediğini söyledim.'"

Öte yandan Selim Sarper'in New York'taki görüşmeler sırasında Faiz Kaymak'a söylediği çok daha ilginç şeyler de bulunmaktadır;¹⁰⁸

"Kıbrıs, İngiltere'nin bir iç sorunudur. Siz de bir İngiliz kolonisinden geliyorsunuz. Onun için New York'taki İngiliz delegesi ile temasa geçerek faaliyetlerinizi o çerçevede yürütünüz."

Aynı günlerde New York'ta bir açıklama yapan Enosis karşıtı Türk Birliği olup bitenleri protesto ederek adanın Türkiye'nin bir parçası olduğunu belirtir.¹⁰⁹ Neticede 17 Aralık 1954'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 8 çekimser oya karşılık 50 oyla Kıbrıs meselesinin şimdilik görüşülmemesi kararına varır.¹¹⁰ İsteklerinin aksine olumsuz bir sonucun çıkması Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta olayların çıkmasına neden olur.¹¹¹ Fadıl Korkut'a New York'tan Mahir Adataş imzasıyla gönderilen mektupta "Kıbrıs konusu tehlikeli ve yüklüdür. Çeşitli teşekküllerden protesto yağması gerek. Önümüzdeki hafta konuşulabilir" ifadesi ve New York'tan gelen özel davet üzerine heyete Kıbrıs müftüsü Dana Efendi de dahil edilir ve heyet Birleşmiş Milletler'de pek çok ülkenin delegasyonu ile görüşmeler yapar. Böylece son iki ay içinde heyet ikinci kez New York'a gider ve görüşmelere devam eder. Kıbrıs Türk heyeti tarafından üye ülkelerin temsilcilerine Kıbrıs'ın durumuyla ilgili olarak hazırlanmış Türkçe/İngilizce bir bildiri de dağıtılır ve görüşmelere geliş nedenleri açıklanır;¹¹²

- a) Enosis hareketini protesto etmek ve tartışmak.
- b) Kıbrıs Türk görüşünü, Türkiye hükümetini, Birleşmiş Krallığa ve saygıdeğer milletlerarası üyelerini göz önüne alarak öne sürmek.
- c) 28 Temmuz 1945'te Britanya hükümetinin parlamentosu tarafından teklif edilen yeni teşekkülü sağlamak ve genel olarak halkın Kıbrıs'taki Kıbrıs Türkleri hakkındaki fikirlerini aydınlatmak...."

Bildirinin son bölümünde ise “Yunanlıların Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs’ta demokrasi prensibini tatbik görüşleri olamaz” denildikten sonra bunun sebepleri sıralanır;¹¹³

“Kıbrıs’taki halk karışık değildir. Nasıl ki Kıbrıslı Yunanlılar Yunanistan’a ve Yunan Kilisesine bağlıdırlar, 100.000 kuvvetli Kıbrıs Türk’ü kendi dini inançlarına bağlı ve kültür bakımından Türkiye’ye bağlı olduklarını bilirler. Yunanlıların görüşü olan Kıbrıs’a demokrasiyi getirme gayesine tavır takınmaları boşunadır. Elbette anlaşılır ki Yunanlıların esas gayesi Birleşmiş Milletleri müdahaleye karıştırmak ve böylece Kıbrıs’a egemenliğin Birleşmiş Krallık’tan transfer edilmesini sağlamaktır. Kıbrıs’ta plebisit, komünistlerin etrafı altüst etmesine yardım edecek ve böylece plebisitin sonucu adaya ırki ve sosyal karışıklıklar, ideolojik sivil harp ve maddi çöküş getirecektir. Buna rağmen Kıbrıs’taki Türk toplumu, her ne kadar ada Türkiye tarafından elde edilmişse de son 76 sene içinde Britanya hükümetine sadık kalmış ve onlarla birlik kurmuştur. Adada bulunan Türkler bugünkü idareden memnundurlar ve egemenliğin değişmesini istememektedirler. Enosis hareketi başladığından beri Kıbrıs’taki Türk toplumu çeşitli yollardan onların taleplerini şiddetle protesto etmişlerdir. 1944’den beri Türk Milliyetçi Partisi’nin etrafında birleşmiş ve organize edilmiş olan Türk toplumu geniş çapta mitingler yaparak Enosis hareketini protesto etmiş ve bu gaye ile dışarı memleketlere delegeler göndermiş, basın ile ve ellerinde bulunan imkanlarla çalışmışlardır. Adada yapılan gelişmeler ve İngiliz idarecilerinin getirdikleri zenginlikler Türk toplumu tarafından takdirde karşılanmıştır. Adanın sakinliği için, adadaki sakinlerin korunması için ve Ortadoğu’nun genel olarak bütün dünyanın sulh içinde olabilmesi için Kıbrıs’ın İngiliz idaresinde kalması gereklidir. Enosis’in sonucu olarak Türk toplumunun hakları yok edilmekte ve ehemmiyet verilmemektedir. Kıbrıs’taki Türklerin geleceği Ege adalarındaki, Girit’teki ve Batı Trakya’daki Türklerinkinin aynıdır.

Adaya maddi zarar, ırki ve sosyal kargaşalık ve hatta ideolojik sivil savaşı getirecektir. Bu ihtimaller için temel çok iyi hazırlanmış vaziyettedir. Enosis; anlaşılmışsa eğer, Kıbrıs’ı komünist bloğunun saldırısı için bir yer yapacaktır. Kıbrıs Türkleri, Britanya hükümetinin imtiyazlarından mahrum edilecektir. Mecburi askerlik konulacak ve Kıbrıs, Yunan millete yardım edecektir. Bundan başka, Kıbrıs kolonilerin gelişme sermayesinin faydalarından mahrum edilecektir.”

Faiz Kaymak tarafından Mehmet Ali Pamir'e gönderilen 26 Kasım 1954 tarihli mektupta ise konu Kıbrıs'ta yapılacak müftü seçimiyle ilgilidir;¹¹⁴

"Size dünkü ve bugünkü Hürsöz ile bugünkü Halkan Sesi gazetelerini postaladım. Okuduğunuz zaman karar vermek artık sizlerindir. Mateessüf Dana Efendi düşmanlarımızla birleşti. Necati Özkan, Mehmet Kamil'i getirmedi ama Dana Efendi'yi elde etti. Dün Necati kız kardeşinin kızını (mütekait Faik Bey'in kızı) Ali Dana'ya nişanladı. Ahbaplık son derece. Güven Sigorta şirketinin vekili ve avukatı sıfatı ile Ali Dana, Necati ile o kadar dost oldu ki hiç tarif edemem. Biz yukarı yüzümüz, aşağısı sakalımız diyerek müteessir bir halde vaziyeti idare edelim diyoruz. Fakat müftünün İstiklâlcilerle işbirliği yaparak bize cephe alması ve Hürsöz'ün mütemadi çirkin neşriyatı karşısında ne yapalım? Hiç yoktan Amerika seyahati çıkardılar. Mahir ile muhabere ederek muhalifler işi bu hale getirdiler. İş size kaldı. Müftüyü Amerika seyahati için teşvik edenlere karşı biz sizlere danışmasını tavsiye ettik. Eğer Dana Efendi, Amerika'ya giderse çok kötü neticeler beklenebilir. Müftünün İngilizlerle anlaştığı rivayetkardır. Din adamı mı seçtik yoksa İngiliz sefirinin evvelce ilan ettiği gibi siyasi lider mi? Ali Dana'nın emrinde bir alet olan müftüyü seçtiğimize bin kere pişman olduk. Hem müftüye ve hem de Hürsöz'e hadlerini bildirmenizi rica ederiz. Selamlar."

Bu mektuptan hemen sonra 12 Aralık 1954 tarihinde Faiz Kaymak tarafından Mehmet Ali Pamir'e bir mektup daha gönderilir;¹¹⁵

"...Dün müsteşar, sayın Dana Efendi'ye resmen müftü seçilmiş olduğunu müsteşar dairesinde tebliğ etti ve kendilerini tebrik etmiştir. Önümüzdeki Pazar günü alay ile müftümüzü Baf'tan alarak Lefkoşa'ya getireceğiz. Kıbrıs hükümeti bu zaferimiz üzerine Evkaf murahhası Kemal Bey'i 21 Ocak'tan itibaren tekaüde sevk etmiştir. Yerine Pergama Çiftçilik Okulu Müdürü Bay Fuat Sami'yi muvakkaten tayin etmiştir. Federasyonumuz bu yeni tayini protesto etmiştir. Türk cemaati kuvvetli ve federasyonumuz etrafında sınıksız birleşmiş bir halde Evkaf işlerini takip ediyor. Ankara'daki resmi temaslarımdan halk son derece memnun kalmıştır. Yapı ve Kredi Bankası İdare Meclisi geçen toplantısında Kıbrıs'taki evvelce icar etmiş bulunduğu binayı geri vermeyi ve Kıbrıs'a açmak istediği şubeden vazgeçmeyi karar altına almış bulunduğunu Seyfi Akdeniz'e bir mektupla geçen gün bildirmiştir. Şayet Türk hükümeti ruhsat alabilirse tekrar meseleyi gözden geçireceğiz deniliyormuş. Biz bunu henüz halktan gizli tutuyoruz. Bir mektupla son temaslarımı Kazım

Taşkent Bey'e bildirdim. Sizlerin de bu meseleyi önlemeye çalışmanızı rica ederiz. Lütfen Hariciye ile bu meseleyi görüşünüz. Akşit Bey'i dahi meseleden haberdar ediniz."

Adada Rum tedhiş faaliyetlerinin artış göstermesiyle birlikte 19 Aralık 1954 tarihinden itibaren polis tarafından bazı ilave emniyet tedbirleri alınır.¹¹⁶ Ancak özellikle Makarios'un adadaki kışkırtıcı tutumu hızlanarak devam etmektedir ve bu durum ada sathında büyük rahatsızlıklara yol açmaktadır.¹¹⁷

1955 Yılı

Kıbrıs konusu, Yunanistan tarafından uluslararası bir sorun halinde dünya kamuoyunun önüne getirilirken, KTKF da altıncı yıllık kongresini 23 Ocak 1955 günü gerçekleştirir. Federasyon üyesi 53 kurumdan toplam 71 delegenin katıldığı kongre sonrasında Faiz Kaymak oybirliğiyle tekrar başkanlığa seçilir. Federasyonun kongre faaliyetleri devam ederken, Kıbrıs Valisi İngiltere Müstemlekeler Bakanına da birer telgraf gönderilerek Kıbrıs Türk toplumunun Evkaf'a yeniden ve şartsız olarak tekrar sahip olma hakkındaki istekleri de iletilir;¹¹⁸

"Evkaf'ın kayıtsız şartsız cemaate devredilmesini talep ederiz. Cemaatimizin diğer cemaatler ile müsavi haklara sahip olması zımında halledilmesi lazım gelen bu değişiklik yapılmadan Türk cemaati adaya tatbik edilmesi mutasavver anayasanın kabulünü tezekkür edemez."

Bu arada KTKF'nun Evkaf'ın devredilmemesi halinde yeni anayasayı desteklemeyecekleri yolundaki uyarılarına İngiliz idaresi daha fazla kayıtsız kalamaz. Bu arada 6 Şubat 1955 tarihinde Lefkoşa Selimiye Camii Meydanı'nda düzenlenen Evkaf mitinginde bir konuşma yapan Federasyon Başkanı Faiz Kaymak da "Biz bu mücadeleden yılmayacak ve hakkımızı er geç alacağız. Hükümet, 'Evkafçılar ve halk' diye bu milleti ikiye böldü. Çünkü cemaatin yükselmesine engel, Evkaf'ın hükümetin elinde bulunmasıdır. Kıbrıs Türk halkı, Evkaf'ı yönetmeye ehil ve büyük Türk milletine mensup bir kitledir"¹¹⁹ der. İngiliz idaresi 12 Mayıs 1955 günü Kıbrıs Türk toplumu liderleriyle Evkaf meselesini ele alır. Bu görüşmelerin sonrasında ise 22 Temmuz 1955 tarihli resmi gazetede yayımlanan ilanla "Yeni Evkaf Kanunu" yürürlüğe girer. İlk Evkaf seçimlerinin Lefke'de 22 Ocak 1956 Pazar günü yapılmasına karar verilir.¹²⁰ Lefkoşa'daki seçimler ise 29 Ocak 1956 tarihinde yapılacaktır. Kıbrıs Türk'tür Partisi ile KTKF'nun Lefkoşa cami komisyonları adayları ise A Blok için Faiz Kaymak, Fevzi Ali Rıza, Nazım İleri, Macit Tevfik,

B Blok için Osman Örek, Dr. Tahsin Salih Gözmen, Ekrem Ferdi ve Timur Azmi, C Blok için Dr. Fazıl Küçük, Mustafa Kazım Bedevi, Osman Şakir, Hasan Behaettin olarak belirlenir. Adayların belirlenmesi ve seçim atmosferine girilmesi sonrasında gazeteler vasıtasıyla Kıbrıs Türk'tür Partisi ve KTKF tarafından aday gösterilenlerin desteklemesi için seçim bildirimleri yayımlanmaya başlanır;¹²¹

"Sayın Lefkoşa Türk halkına, Evkaf'ı kurtaranların kimler olduğunu hatırla.

Sen mücadeleye devam ederken davana mani olanlar, bugün reyine müracaat ediyor. Sana hizmet edeceğini vaat ediyor. Aldanma. Dava, senin davandır. 'Evkaf, hükümete kalsın' diyenlere reyini verme, aldanırsın. Senelerdir Evkaf'ımızın cemaate geçmesine bıkmadan, yorulmadan çalışan Kıbrıs Türk'tür Partisi ve federasyon namzetlerini destekleyiniz."

Bir başka bildiri de ise "Rey avcılığına çıkanlar var. Parti ve federasyon namzetlerini sahadan uzaklaştırmak ve yine cemaati yetmiş senelik eski durumuna geri götürmeye çalışanlar var..." denilerek uyanık olunması istenir. Seçim döneminde KTKF tarafından kullanılan bazı sloganlar ise şöyle sıralanmaktadır;¹²²

"Dava senin davandır. Evkaf, hükümette kalsın diyenlere oy verme. Evkaf'ın topluma geçmesi için yıllardır uğraş veren Federasyon ve Kıbrıs Türk'tür Partisi adaylarını destekle. İspat et ki Kıbrıs Türk'ü artık uyanmıştır. Oylarınızı, geceyi gündüze katarak senin davan için çalışanlara veriniz. Bizler, kendimiz için değil, yarın bu topraklarda yaşayacak olanlara daha mutlu, daha refah günler bırakmak için çalışmaktayız. Oyunu aldıktan sonra yine kendi köşelerine çekilecek olanlara verirsen, bu topraklar seni hiçbir zaman affetmeyecektir."

Yapılan seçimler sonucunda Lefkoşa cami komisyonu üyeliğine Faiz Kaymak, Dr. Fazıl Küçük, Fevzi Ali Rıza, Nazım İleri, Macit Tefvik, Dr. Tahsin S. Gözmen, Ekrem Ferdi Sarper, Osman Örek, Timur Azmi seçilirler. Bu seçimlerin tamamlanmasının ardından 14 Nisan 1956 günü Lefkoşa Komiseri J. F. M. Clemens başkanlığında toplanan Evkaf Yüksek Konseyi; başkanlığa Dr. Fazıl Küçük, başkan yardımcılığına Av. Osman Örek, icra komitesi üyeliğine de Faiz Kaymak ve Osman Örek'in seçildiğini açıklar. Hemen bir gün sonra Evkaf binasına Türk bayrağı çekilmesiyle ilgili olarak yapılan tören öncesinde Dr. Fazıl Küçük ve Faiz Kaymak tarafından birer konuşma yapılır.¹²³ Yaptığı konuşmada Faiz Kaymak da "zamanla gün kadar temiz ve çelik kadar kuvvetli bir Evkaf'a

malik olacağız” diyerek Evkaf’ın kayıtsız şartsız tekrar Kıbrıs Türk toplumuna devredilmesi sürecinde yaşananları ve verilen mücadeleyi dile getirir. Öte yandan, Yunanistan hükümetinin ve Kıbrıs Rumlarının Birleşmiş Milletlerde diplomatik yoldan bir sonuca varamaması şiddet ve terör yoluyla emellerine ulaşma gayretine dönüşür.¹²⁴ Birleşmiş Milletler’de böylece istediği gibi siyasi bir sonuç alamayan Kıbrıslı Rumlar, Grivas ve Makarios’un önderliğinde şiddete yönelirler;¹²⁵

“...Hükümet, Rumların bu cüretleri karşısında eli kolu bağlı gibiydi. Kısa bir süre sonra, Enosis çabalarını önlemek amacıyla Kıbrıs’a askeri güç taşımaya ve her zaman bağlılıklarından yararlandığı Türk toplumundan yardımlar istemeye başladı. Bir yandan ‘muhtar yönetim’ sistemi üzerinde, öte yandan da adadaki polis güçlerine Türk polislerini katma yolunda çalışıyordu. EOKA’nın ürkütme eylemlerini Türklerin yardımıyla önlemek isteyen İngiliz hükümetinin politikası, dünya kamuoyunca belenmişti. Sömürge hükümetini söküp atarak Kıbrıs’ı Yunanistan’a bağışlamak yolunda, yine Yunanistan’ın yardımına yaslanan Kıbrıs Rumlarının ateşe bürünmüş gözlerini, Türk avuçları aracılığıyla külleyecekti. Kıbrıs Türk topluluğunun durumu, günden güne kritikleşiyordu. Çoğunluklar arasında sıkışıp kalan Türklerin var olmasını, onurunu düşünmek, Türk politikacıları için davaların en önce geleniydi. Onların yaşamasını sağlama bağlamak, daha doğrusu, tutuşmuş olan ateşten onları irak tutmak. Rasyonel ve temkinli, ırakta olmayan kıvılcımları en yakınlarının üstüne sıçratmamak için, açığa çıkan politik tutumları değerlendirmek en akla yatkın davranış değil miydi?.. Kıbrıs üstünde İngiliz ve Yunan çıkarları çatışmaya başlamıştı... Adadaki İngiliz yönetiminin sürüp gitmesini garanti sayanlara göre, tutulacak bir yol vardı. Ne ki, İngilizlerin adayı elinden çıkarmak zorunda oluşuna inananlar da az değildi...”

Yunanistan’ın büyük desteğiyle 1955 yılı ortalarında kuruluşunu tamamlayan EOKA¹²⁶ tedhiş örgütünün siyasi lideri Makarios, askeri lideri ise Yunanistan iç savaşı sırasında "X" kod adıyla bir yeraltı örgütünü kuran ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra örgütü aşırı uçta partileştiren George Grivas’tır. Grivas’ın deyimiyle adayı yönetenlerin yıllar boyunca “sessiz bir kadın köle” olarak gördükleri adayı kurtarma zamanı gelmiştir.¹²⁷ EOKA terörünün başlamasının ardından KTKD Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu, Kıbrıs Milli Türk Birliği Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, KTKD Genel Başkan Vekili Mehmet Ali Pamir ve KTKF Başkanı Faiz Kaymak imzasıyla 20 Nisan 1955 tarihinde “Kıbrıs Türk

halkının endişe ve dilekleri” Ankara’da dile getirilir.¹²⁸ Bu dönemle ilgili en önemli olaylardan bir tanesi de İngiltere’nin 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra’da düzenlediği Lancaster House Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Hakkında Üçlü Konferansı’na Türkiye’yi de taraf olarak davet etmesi ve Türkiye’nin de fiilen Kıbrıs sorununun içine dahil olmasıdır.¹²⁹ Geline bu yeni noktayı ve İngiltere’nin uyguladığı ince politikayı Faiz Kaymak şu sözlerle ifade eder;¹³⁰

“...Türk toplumunun Kıbrıs üstündeki menfaatlerini gözetmek bakımından görev alanların, çatışan iki kutup karşısında, daha güçsüz olan Türk toplumuna yardım etmesi elbette ki çok zordu... Türkiye, Kıbrıs’ı Lozan Anlaşması’nda İngilizlere bırakmıştı. Zira, o dönemde politik yönlü ortak çıkarları vardı ve Kıbrıs meselesinin ortaya atılması - Kıbrıs Türklerinin anavatana sığınmaları doğal bir istek olmakla birlikte - Türkiye için kritik bir sorundu. Türkiye, Yunanistan’la da dostluk ve işbirliğinde bulunmak taktiğine yöneliyordu. Yunanistan’sa Kıbrıs’ın Enosisçi Rumlarıyla Kıbrıs davasında hiç çekinmeden aktif rol almış bulunuyordu. Bu durumda Türkiye’nin güdeceği politika ve Kıbrıs Türk liderlerine göstereceği yol, İngiliz politikasına uyararak, Türk çıkarlarını sağlamaktı. Türk politikası işte bu açıdan yürütülmeye başlanmıştı. İngiliz İmparatorluğu, henüz Kıbrıs’ı bırakıp gitmeye yanaşmıyordu. Ulusal çıkarlarını korumak için adadaki hükümranlığını sürdürmek yolunda kararlı olduğunu, gerek İngiliz parlamentosunda, gerekse dış politika ilişkilerinde belirtiyordu... İngiltere zorlu koşullar karşısında adaya yeni bir statüko vermek istediğini açığa vurduğunda yıllar ilerlemiş olsa bile eski politikasından caymayacağı açıktı. Muhtar yönetim taslağını benimsemiş görünürken adadaki hükümranlığını harcamayacağı da kendiliğinden belirleniyordu. Rum tedhişi sürüp giderken, İngiliz valisinin göstermekte olduğu tek çaba, bu politikanın gereğince uygulanmasıydı. Sömürge valisinin çalışmalarını Londra da destekleyip perçinliyordu. Bu nedenle, Kıbrıs Türk ve Rum topluluklarının dayandıkları anavatan devletleriyle ayrı ayrı ilişkiler kuruluyordu. Ankara ve Atina’daki elçilikleri aracılığıyla sağlanan temaslardan olumlu sonuç alınmadığını gören İngiliz diplomasisi, 1955 Eylül ayında Türk ve Yunan devletlerinin yetkili kişilerini çağırarak Kıbrıs sorununu görüşmek üzere üçlü bir toplantı düzenlemişti...”

1956 Yılı

1956 yılı KTKF tarafından yıllar boyu devam eden bir mücadele sonrasında Evkaf idaresinin tekrar Kıbrıslı Türklerin kontrol ve yönetimine verilmesiyle başarılı bir yıl olarak tarihe geçer. Bütün bu çabaların ve başarının temelinde ise Faiz Kaymak ve ekibinin bıkmadan usanmadan verdikleri mücadele yatmaktadır. Aynı dönemde Başbakan Adnan Menderes ise Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili hedeflerini açıklar;¹³¹

"Kıbrıs'ın İngiltere'de kalmasını isteriz. Eğer İngilizler çekilecekse Kıbrıs asli sahibi olan Türkiye'ye iade edilmelidir. Bu olmadığı takdirde Yunanistan'la aramızda yarı yarıya taksim edilmelidir. Bu takdirde İngiltere'ye arzu ettiği üsler ve bölge bırakılır. İngiltere, ada halkına self-government hakkı tanımayı tercih eder görünüyor. Bu tahakkuk ederse Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin hakları ve emniyeti sağlamca korunmalıdır. Hiç kabul edemeyeceğimiz şık, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesidir..."

1957 Yılı

Kıbrıslı Türklerin adada 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren yaşanmaya başlayan EOKA terörüne karşı kendilerini müdafaaya yönelik gayretleri ada sathında dağınık bir şekilde de olsa devam ederken artan huzursuzluk ekonomik, sosyal ve kültürel hayatta da kendisini gösterir. 1949-1957 arasında Faiz Kaymak'ın başkanlık yaptığı KTKF da bu konuda üzerine düşen misyonu yerine getirmek üzere yeniden bir yapılanmaya gider ve Faiz Kaymak sonrasında başkanlığa Rauf R. Denктаş getirilir ve Londra-Zürich anlaşmaları da bu döneme rastlar;¹³²

"1957 yılında Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Başkanı olan Faiz Kaymak ile Doktor Küçük'ün kötü bir şekilde araları açıldı... Faiz Kaymak'ın iddiasına göre Halkın Sesi matbaasını Türkiye, Doktor Küçük'ün şahsına değil cemaate vermişti. İşte, Faiz Kaymak, Doktor'dan bunun hesabını sormaya kalktı. Esasında ikisi arasında bir liderlik kavgası idi bu ve Faiz Bey, 'Lider ben olayım.' noktasına gelmişti. Faiz Kaymak'ın bu davranışına Doktor çok sinirlendi, kızdı ve aralarına büyük bir kara kedi girmiş oldu. Ondan sonra artık bir türlü bir araya gelememişlerdi. Ben ikisi arasında arabulucu, ikisini uyuşturucu bir rol oynadım ve aralarındaki kavganın daha feci olmasını önledik. Yıllar sonra, her ne kadar da birbirlerini affetmişlerse de bir araya gelememişlerdi... Doktor Küçük bana 'Bu artık böyle yürümez. Gel Federasyon'un başkanlığına geç. Hem avukatlığını yap, hem de

Federasyon'un işlerini yürüt. Bunun başka çaresi yok, cemaat dağılıyor' diyordu. Hükûmetten istifam ve EOKA'nın kuruluşunun hemen ardından Federasyon'a benim aday gösterilmem üzerine, Faiz Kaymak toplantıda lehime bir konuşma yaparak adaylıktan çekildi. Tabii, toplantının kendini tutmayacağını da anlamıştı ve olgunluk göstererek görevi bana devretti..."

1959 Yılı

Faiz Kaymak'ın "sabık KTKF Başkanı" sıfatıyla dönemin Başbakanına İstanbul'dan gönderdiği 1 Nisan 1959 tarihli yazısı da Kıbrıs sorunuyla ve adada yaşananlarla ilgilidir;¹³³

"...Arkadaşım Dr. Fazıl Küçük'ün 1957 yılında bana karşı takındığı menfi hareketlere ve saldırıya sükutla mukabele ettim. Yapılan tavsiyeleri kabul ederek Federasyon seçimlerinde namzetliğimi koymadım ve Federasyon Başkanlığından çekildim. Milli davamızın menfaati bakımından her türlü şahsiyet ve çekişmeyi uygun bulmayarak sükutu faydalı buldum ve sükut ettim. Hâlâ da ediyorum. Sayın Etem Menderes ve Sayın Namık Gedik Beylerle o zaman yapmış olduğum temaslarda kendileri ile mutabık kalarak tavsiyelerine büyük itina ve sadakat gösterdim. Mamefih iyi niyetle yapmış olduğum sükut ve bütün fedakarlıklar, Kıbrıs halkına gizli veya aşikar gayretlerle aleyhime tevcih edilerek leke sürmek için rakiplerime fırsat ve cesaret kaynağı oldu. Beni halk nazarında düşürmek için sinsininsin her türlü yalan ve iftirada bulundular. Hatta ticarethanemi yaktırmak ve müşterilerimi tehdit etmek gibi çirkin tavsiyelerde bulundular. İstiklaline ve büyüklerimize olan sarsılmaz itimadım ve bağlılığım hiçbir vakit yüksek teveccühlerinden uzak kalmayacağım düşüncesini verdiği için kendimi müdafaa ve hakikatleri açıklamayı müsait zaman ve müsaadelerinizi almaya bıraktım. Bugün büyük üzüntü duyarak zati alilerine içimi dökerken, maruzatımı yüksek adaletinize sunmak fırsatını bulduğum için mutlu olmaktayım..."

Sonuç

Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasıyla beraber fonksiyonları sona eren federasyonun ilk başkanı A. Faiz Kaymak görev yaptığı dönemde Kıbrıs Türk toplumu adına faydalı uğraşlar içine girmiştir. Söz konusu bu dönem içinde KTKF'nun Kıbrıs Türk toplumunun meseleleri olarak öncelikli ele aldığı konular şu şekilde gösterilebilir;

“1- Evkaf idaresinin yeniden Kıbrıs Türk toplumuna iadesinin sağlanması ve Evkaf imkanlarının İngilizler tarafından siyasi istismar aracı olarak kullanılmasının önlenmesi. Ayrıca başta Afendrika Çiftliği olmak üzere vakıf arazilerinin tespiti ve korunması. Evkaf'a ait paranın bankalarda ölü yatırım olarak bankalarda tutulmasının ve Evkaf'a ait arsa ve taşınmazların uzun süreli kiralanmasının önüne geçilmesi. Evkaf murahhaslığı sisteminin lağvedilmesi yönünde faaliyetler ve Evkaf Yüksek Meclisi oluşturulması yönünde çaba sarf edilmesi. Evkaf idaresinin nitelikli kadrolar tarafından yönetilmesi yönünde gayretler. Evkaf'ın Türk toplumuna devredilmesi yönünde mitingler yapılması ve Türkiye ile her zaman yakın ilişkiler içerisinde bulunmak.

2- Türkiye'den eğitim, sanayi ve ziraat konularında parasal yardım ve personel temin etmek ve konuyla ilgili olarak oluşturulacak heyetle Türkiye'de görüşmelerde bulunmak ve Kıbrıs adasında ekonomik kalkınma hamlelerinin başlatılması. Özellikle ziraat ve çiftçilikle uğraşan köylüler ve esnafların sorunlarına çözüm bulunması.

3- Kıbrıslı öğrenciler için Türkiye'de eğitim imkanları yaratılmasına çalışmak. Yeni ilkokul, ortaokul ve liseler açılmasına yönelik faaliyette bulunmak.

4- Kıbrıs Türk toplumunun seçme-seçilme hakkıyla ilgili çalışmalarda bulunmak.

5-Tarım alanında verimin arttırılmasına yönelik eğitim verilmesi ve üreticilerin yetiştirilmesi.

6- Kıbrıs konusunu uluslararası sahada anlatmak ve kamuoyu oluşturmaya yönelik girişimler ve Kıbrıslı Türklerin New York ve Londra toplantılarında temsil edilmesi.

7- Rumların Enosis çabalarına karşı koymak.”

Bu bağlamda gerek federasyon içerisinde görev yapanlar, gerekse Türk toplumunun haklarını, eğitimden kültüre, sosyal hayattan ziraata, Enosis isteklerine karşı koymaktan İngiliz idaresinin tek yanlı ve haksız girişimlerine karşı koyan Faiz Kaymak başta olmak üzere bütün Kıbrıs Türk toplumu liderleri ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Kıbrıs Türk tarihinde kayda değer ve unutulmayacak hizmetlerde bulunmuşlardır.

Notlar

- ¹ A.Faiz Kaymak, 27 Temmuz 1982 günü Lefkoşa'da hayata gözlerini yumar.
- ² Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, Lefkoşa, 1987, s. 128.
- ³ Başbakanlık Arşivi (BA), 030.10.130.28.19.
- ⁴ Fazıl Küçük, "Kıbrıs Türkünün Geçirdiği Acı Günler", *Kıbrıs Mektubu*, Sayı 1, Ocak 2002, Ankara, s.7-8.
- ⁵ Fazıl Küçük, "Kıbrıs Türkünün Geçirdiği Acı Günler-II", *Kıbrıs Mektubu*, Sayı 2, Mart 2002, Ankara, s.5.
- ⁶ Fazıl Küçük, *Evkaf'ın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri-Teslimi 56 Yıl Süren Kavga*, 1999, Lefkoşa, s. 81.
- ⁷ Fazıl Küçük, "Kıbrıs Türk'ünün Geçirdiği Acı Günler-III", *Kıbrıs Mektubu*, No.3, Ankara, Mayıs 2002, s. 38.
- ⁸ Faiz Kaymak, *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?*, Alpay Basımevi, İstanbul, 1968, s. 10.
- ⁹ Faiz Kaymak'a göre "...Hükümet, Türk toplumunun haklarını zorla ele geçirmiş ve onları sıkı bir baskı altında denetimine almıştı. Rum toplumunun kendi oyları ile seçilip başa geçirilen ve her gün Enosis diye haykırıp duran başpiskoposlarına karşı hiç ses etmeyen sömürge yönetimi, hükümet mekanizmasını iyi niyetle destekleyen Türklerin haklarına saygı göstereceği yerde, onları Türklerin elinden pervasızca almıştı. Örneğin, müftü seçmek hakkı Türk toplumuna verilmişken, müftüyü kendi isteğince atamaya başlamış, kısa bir süre sonra da 'Dinsel Toplum Başkanlığı' diye anılan önemli bir makamı lağvederek 'Fetva Eminliği' adı altında ve Evkaf yönetimi buyruğunda bir güçsüz makam yaratmıştı..." Faiz Kaymak, a. g. e., s. 11.
- ¹⁰ İstiklâl, 6 Ocak 1951'den aktaran Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan*, I. Cilt, Mayıs 2001, Lefkoşa, s. 251.
- ¹¹ Mehmet Cemal Cankat, "İçimizden Biri", *Kıbrıs Mektubu*, No.1, Cilt 13, Ankara, Ocak 2000, s. 19-21.
- ¹² Fazıl Küçük, a. g. e., s. 39-40.
- ¹³ Aydın Akkurt, *Kutsal Kavgaların Korkusuz Neferi*, Akdeniz Haber Ajansı Yay., Kasım 2000, Lefkoşa, s. 18.
- ¹⁴ Aydın Akkurt, a. g. e., s. 19.
- ¹⁵ Hami Özsaruhan, "Emektar üyelerimiz", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, No.5, Kasım 1998, Ankara, s. 33-35.
- ¹⁶ Fazıl Küçük, *Evkaf'ın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri-Teslimi 56 Yıl Süren Kavga*, 1999, Lefkoşa, s. 99-100.
- ¹⁷ Gönendere, 1906 doğumlu İsmail Savalaş'tan aktaran Zarfif Soybay, Kaan Bahçeci, İbrahim Denizer, Dinçer İzcan, "Kıbrıs'ta Yaşlıların Anıları", KTMA. 061.1951.
- ¹⁸ Halkın Sesi, 26 Haziran 1948.
- ¹⁹ Halkın Sesi, 26 Haziran 1948.
- ²⁰ Halkın Sesi, 26 Haziran 1948.

- ²¹ Halkın Sesi, 26 Haziran 1948.
- ²² Ahmet C. Gazioğlu, *Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Durum 1958-1960*, Cyrep Yay., Lefkoşa, Temmuz 2000, s. 97-98.
- ²³ Halkın Sesi, 9 Mart 1950.
- ²⁴ Rauf R. Denктаş, *Karkot Deresi*, Akdeniz Haber Ajansı Yay., Lefkoşa, Aralık 1999, s.75-76.
- ²⁵ *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, Sayı 1, Ocak-Şubat 2002, s.24-25.
- ²⁶ Aynı konuyla ilgili olarak bu bildirin altına dip not düşen Ergin M. Birinci de "O günlerde Kıbrıs Türk Kurumları Mümessil Heyeti adı altında bir örgütün varlığı söz konusu değildir. Yani 17 Haziran 1949'da yayımlanan beyannamenin altındaki imza hayalidir." der. Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan (1899-1970)*, Cilt I, Necati Özkan Vakfı Yay., Mayıs 2001, Lefkoşa, s. 289.
- ²⁷ Hikmet Bil, *Kıbrıs Olayı ve İçyüzü*, İtimat Kitabevi, İstanbul, 1976, s. 100.
- ²⁸ *Yeşilada*, 11 Eylül 1949.
- ²⁹ Hikmet Bil, a. g. e., s. 101.
- ³⁰ 1955 yılında parti faaliyete geçtiğinde Hikmet Bil'in "Yaşlanmıştı." dediği 1904 doğumlu Faiz Kaymak 51 yaşındadır. Partinin başına getirilen Dr. Fazıl Küçük ise 1906 doğumlu olup 49 yaşındadır.
- ³¹ Ali Nesim, a. g. e., s. 126.
- ³² Ali Nesim, a. g. e., s. 126.
- ³³ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 12-13.
- ³⁴ Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878 - 1960)*, Cyrep Yay., Lefkoşa, Eylül 1997, s. 115.
- ³⁵ M. Fazıl Kouchouk, *The Voice of Cyprus*, Lefkoşa, Kasım 1956, s. 1.
- ³⁶ BA.030.01.40.241.14.
- ³⁷ M. Fazıl Kouchouk, *The Voice of Cyprus*, Lefkoşa, Kasım 1956, s. 3.
- ³⁸ Erten Kasımoğlu, a. g. e., s. 116-118.
- ³⁹ Söz konusu protesto mektubu daha sonra Mart 1950 tarihinde küçük bir broşür halinde de basılarak çoğaltılır. Kıbrıs Türkleri Yunanistan'a İltihak Emelini Protesto Ederler, Bozkurt Basımevi, Lefkoşa, 1950.
- ⁴⁰ Suat Bilge, *Le Conflit De Chypre Et Les Cypriotes Turcs*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara, 1961, s. 31.
- ⁴¹ Örneğin Poli Türk Hürriyet Ortaokulu ve Kıbrıs Türk Lisesi öğrenci yurdu için "Fakir Talebe Yurdu İnşaatı Menfaatine" düzenlenen eşya piyngosuyla ilgili olarak 12 Nisan 1958 tarihinde Poli Türk Hürriyet Ortaokulu Komisyonu Başkanı Ahmet Faiz imzasıyla KTKF Başkanlığına gönderilen resmi bir yazıda eşya piyngosuyla ilgili olarak "...bilhassa Poli ve civar Türk köyleri halkı ve öğrencilerimiz adına minnettarlığımızı arz ederken, Baf ve Limasol çevresinde satılmak üzere şimdilik aldığımız 6.000 piyango biletini mühürlerken arada baskı noksanı olanlar çıkmıştır..." denilir. Buna göre baskı hatası olan biletler KTKF Başkanlığına bildirilir ve çekiliş öncesinde bu konuyla ilgili tedbir alınması istenir. 5 Ekim 1958 tarihinde yapılacak olan çekilişte 500 Mil değerle satılan

biletler karşılığında Kıbrıslı Türklere dağıtılacak hediyeler ise Lefkoşa'da bir arsa, bir buzdolabı, bir televizyon, bir adet motorsiklet, beş adet kol saati ve sürpriz hediyeler olarak bildirilir. "Birimiz Hepimiz, Hepimiz Birimiz İçin" sloganı yazılmış olan biletlere Kıbrıslı Türkler çok büyük ilgi gösterirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. KTMA, K.No.64.

⁴² KTKD Genel Merkezi Arşivi.D.1.

⁴³ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 14-15.

⁴⁴ KTKF Başkanı Faiz Kaymak'ın KTKD'ne gönderdiği 28 Haziran 1951 tarihli mektup. KTKD Genel Merkezi Arşivi.D.1.Dosya 1.

⁴⁵ Bu konuyla ilgili cevapta "...Arz ettiğim elli kişiden otuz beş kadarını otelci Ali Rıza kabul ediyor ve on beş kadarını kıraathaneci Ahmet Efendi'nin oteline yerleştirebileceğini yine Ali Rıza deruhte ediyor... Bafta azami yirmi beş kişi yerleştirilebilir. Bunun takriben yarısı Türk otelinde ve yarısı da Rum otelinde kalacak.... Ali Rıza'nın tahminine göre yemek ve otel 11 Sterlin, 600 millik geziler için otobüs 3 Sterlin, gümrükteki masraflar 1 Sterlin, taksi parası 1 Sterlin olmak üzere on beş gün içerisinde adam başına seyahat masrafı 16 Sterlin olacaktır" denilir. KTKF tarafından yazılan 10 Mart 1952 tarihli cevap KTKD Genel Merkezi Arşivi.D.1.

⁴⁶ Halkın Sesi, 1 Ağustos 1952.

⁴⁷ Halkın Sesi, 5 Ağustos 1953.

⁴⁸ Halkın Sesi, 14 Ağustos 1952.

⁴⁹ Halkın Sesi, 24 Ağustos 1952.

⁵⁰ Halkın Sesi, 19 Ekim 1952.

⁵¹ Halkın Sesi, 19 Aralık 1952.

⁵² Halkın Sesi, 17 Ocak 1953.

⁵³ Halkın Sesi, 24 Ocak 1953.

⁵⁴ Halkın Sesi, 24 Ocak 1953.

⁵⁵ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 69-96.

⁵⁶ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 17.

⁵⁷ Söz konusu bu muhtıra, Türkiye Milli Gençlik Teşekkülleri adına Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Başkanı Ali İhsan Çelikkan, KTKD Başkan Vekili Mehmet Ali Pamir ve KTKF Başkanı A. Faiz Kaymak tarafından kaleme alınır ve imzalanır.BCA.030.01/123.783.8.

⁵⁸ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 20.

⁵⁹ Halkın Sesi, 24 Ocak 1953.

⁶⁰ Halkın Sesi, 24 Aralık 1952.

⁶¹ Halkın Sesi, 10 Ocak 1953.

⁶² Faiz Kaymak, a. g. e., s. 21-22.

⁶³ Halkın Sesi, 25 Ocak 1953.

⁶⁴ Halkın Sesi, 27 Ocak 1953.

⁶⁵ Faiz Kaymak tarafından yazının başlangıç kısmına konulan bölüm Türk İşleri Komisyonu tarafından söz konusu çiftlikle ilgili olarak hazırlanan raporu

kapsamaktadır. Buna göre 1925 yılında Tapu ve Mesaha Dairesi tarafından yapılan arazi incelemesi sonucunda arazinin özel şahıslar tarafından işgal edilmesiyle ilgili bir rapor hazırlanmıştır. Mağusa kazasına bağlı Dipkarpaz bölgesinde bulunan araziyle ilgili olarak kayıtlarda bu arazinin icara verilmesi sonucunda bir kira alındığına dair eldeki tek belge 23 Aralık 1912 tarihlidir ve bu belgeye göre çiftlik arazisinin 24 dönümlük kısmı 36 kuruş karşılığında kiralanmıştır. Evkaf Dairesi adına bu anlaşmaya İkonomidis isimli kişi imza atarken, alıcı olarak da Nikolas Antoni Hacı Yason isimli Dipkarpazlı bir kişi imza atmıştır. 1908 yılında tapu memuru Selim Efendi tarafından hazırlanan plan sonrasında 1925 yılına kadar çiftlik arazisinin yaklaşık 6.900 dönümlük bir kısmının özel şahıslar tarafından işgal edildiği, geriye kalan işgale uğramamış arazinin ise 5.186 dönüm olduğu anlaşılır. Arazinin işgal edilmesinin önüne geçilmediği gibi çiftlik her türlü kullanıma da açık durumdadır. Çiftlik arazisinin işgal edilerek kullanılmasına tek engel ise arazinin bazı kısımlarının tarıma elverişli olmamasıdır. İşgal edilen arazinin 6.055 dönümüne gayrimenkul mal vergisi tarh edilirken 1.120 dönümlük araziye böyle bir uygulamanın yapılmadığı, ancak çiftlik arazisinin toplamının 12.086 dönüm olduğu ortaya çıkar. Tarh edilen alan içerisinde gösterilmeyen kısmın büyük bir bölümü ise ormanlık arazidir.

⁶⁶ Fazıl Küçük, *Evkaf'ın Kayıtsız Şartsız Toplum Devri-Teslimi 56 Yıl Süren Kavga*, 1999, Lefkoşa, s. 93.

⁶⁷ Fazıl Küçük, a.g.e., s. 95-96.

⁶⁸ Halkın Sesi, 28 Ocak 1953.

⁶⁹ Halkın Sesi, 29 Eylül 1953.

⁷⁰ Bu maddeye göre "Bir kimsenin Müftü seçilmeye hakkı olması için 40 yaşına vasil olması ve İstanbul, Ankara veya Elezher Üniversitesi'nden icazet alması veya ilahiyat diploması alması lazımdır. Bir müftü önceden çıkarılmadığı takdirde 70 yaşını tamamladığında emekliye çıkarılacaktır." Bülent Evre, "Kıbrıslı Bir Portre: Müftü Mehmet Dana Efendi", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, Sayı 1, Ocak-Şubat 2002, Ankara, s. 12.

⁷¹ Halkın Sesi, 7 Ekim 1953.

⁷² Halkın Sesi, 21 Ekim 1953.

⁷³ KTKF tarafından 29 Ekim 1953 günü gönderilen mektup. KTKD Genel Merkezi Arşivi.D.1.

⁷⁴ Halkın Sesi, 10 Aralık 1953.

⁷⁵ Faiz Kaymak'ın 1 Aralık 1953 tarihli mektubu. KTKD Genel Merkezi Arşivi.D.1.

⁷⁶ KTKF adına Faiz Kaymak imzasıyla 11 Aralık 1953 günü gönderilen mektup. KTKD Arşivi.D.1.

⁷⁷ Halkın Sesi, 30 Aralık 1953.

⁷⁸ Ahmet C. Gazioğlu da *Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik* isimli kitabında bu toplantının tarihini 9 Şubat 1954 olarak belirtmektedir; ancak bizzat

Faiz Kaymak tarafından imzalanan bu belgeden de anlaşılacağı üzere toplantının tarihi 17 Şubat 1954 olacaktır.

⁷⁹ Halkın Sesi, 30 Mart 1954.

⁸⁰ Ali Nesim, a. g. e., s. 128.

⁸¹ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 109-112.

⁸² Aydın Akkurt, a. g. e., s. 28.

⁸³ Ahmet C. Gazioğlu, *Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*, Cyrep Yay., Nisan 1998, Lefkoşa, s. 276.

⁸⁴ KTKD/Ankara Arşivi.D.1.

⁸⁵ KTKD/Ankara Arşivi.D.1.

⁸⁶ Ahmet C. Gazioğlu, a. g. e., s. 276.

⁸⁷ KTKD/Ankara Arşivi.D.1.

⁸⁸ Ali Nesim, a. g. e., s. 127.

⁸⁹ Son Posta, 11 Temmuz 1954.

⁹⁰ Nazım Güvenç, a. g. e., s. 47.

⁹¹ Ü. Haluk Bayülken, *Cyprus Question and the United Nations*, Ankara, 1983, s. 5.

⁹² B.Y.G.M., "Olayların Takvimi", *Kıbrıs Meselesi*, Ankara, Ağustos 1954, No. 249, s. 99.

⁹³ Ü. Haluk Bayülken, a. g. e., s. 3.

⁹⁴ Achille Emilianides, a. g. e., s. 55.

⁹⁵ Şükrü Torun, *Kıbrıs'ın Politik Durumu*, İstanbul, 1956, s. 137.

⁹⁶ Şükrü Torun, a. g. e., s. 135.

⁹⁷ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 22-23.

⁹⁸ BYGM, "Olayların Takvimi", *Kıbrıs Meselesi*, Ankara, Ağustos 1954, No. 249, s. 181.

⁹⁹ BYGM, "Olayların Takvimi", *Kıbrıs Meselesi*, Ankara, Eylül 1954, No. 250, s. 178..

¹⁰⁰ KTKF tarafından Lefkoşa'dan 10 Eylül 1954 tarihinde gönderilen mektup. BA.030.01/123.785.2.

¹⁰¹ Avrupa, 3 Şubat 1998.

¹⁰² Faiz Kaymak, a. g. e., s. 30.

¹⁰³ Avrupa, 2 Şubat 1998.

¹⁰⁴ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 32.

¹⁰⁵ BYGM, "Olayların Takvimi", *Kıbrıs Meselesi*, Ankara, Ağustos 1954, No. 49, s. 179.

¹⁰⁶ Ü. Haluk Bayülken, a. g. e., s. 6.

¹⁰⁷ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 35.

¹⁰⁸ Ahmet C. Gazioğlu, a. g. e., s. 30.

¹⁰⁹ Suat Bilge, a. g. e., s. 59.

¹¹⁰ Kıbrıs'taki İngiliz idaresi tarafından basılan yıllık rapordan (Annual Report) istifade edilerek hazırlanmış 3 yıllık değerlendirme raporu. *Government of Cyprus, Review of Events in Cyprus 1955-1957*, Lefkoşa, 1958.

¹¹¹ Adı geçen rapor.

¹¹² Faiz Kaymak, a. g. e., s. 115-122.

¹¹³ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 120.

¹¹⁴ KTKD/Ankara Arşivi.D.1.

¹¹⁵ KTKD/Ankara Arşivi.D.1.

¹¹⁶ BYGM., *Kıbrıs Meselesi*, Ankara, Aralık 1954, No. 253, s. 105.

¹¹⁷ Rauf R. Denктаş, *Hatıralar-Toplayış*, 10. Cilt, İstanbul, Aralık 2000, s. 109.

¹¹⁸ Halkın Sesi, 25 Ocak 1955.

¹¹⁹ Ahmet C. Gazioğlu, *Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*, Cyrep Yay., Nisan 1998, Lefkoşa, s. 278.

¹²⁰ Lefke'deki seçimler sırasında hayli yaşlı iki Lefkeli de oy vermek üzere seçim sandıklarının başına gelirler. İbrahim Ağa ve Cin Halil isimli bu kişilere kimin sandığını aradıkları sorulduğunda "Dr. Küçük'ün sandığını arıyoruz" cevabını verirler. Orada Dr. Küçük'ün sandığının olmadığı söylenince bu iki ihtiyar Lefkeliden "Onun arkadaşları da o demektir" cevabını alırlar. Halkın Sesi, 24 Ocak 1956.

¹²¹ Halkın Sesi, 25 Ocak 1956.

¹²² Ahmet C. Gazioğlu, *Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*, Cyrep Yay., Nisan 1998, Lefkoşa, s. 282

¹²³ Halkın Sesi, 17 Nisan 1956.

¹²⁴ Robert Stephens, a. g. e., s.140.

¹²⁵ Faiz Kaymak, a. g. e., s. 39.

¹²⁶ Charles Foley, *Guerrilla Warfare and EOKA Struggle; General Grivas*, Longman Yay., Londra, 1964, s. 109

¹²⁷ KTMA, EOKA Bildirileri Dosyası No.1318 ve 1319.

¹²⁸ KTKD/Ankara Arşivi.D.1.

¹²⁹ Vanezis'in ileri sürdüğü gibi esasında İngiltere'nin bu toplantıyı düzenlemesi ve ilk defa olarak Yunanistan ile Türkiye'yi de bu toplantıya davet etmesindeki gaye geleneksel "Böl ve Yönet" politikaları çerçevesinde Kıbrıs meselesini bir Türk-Yunan meselesi haline getirmek, daha sonra Aralık 1956 tarihinde Avam Kamarası'nda açıklanacağı üzere her iki topluma da self-determinasyon hakkı verilmesini talep etmek ve iki toplum arasına güvensizlik ve nefret duygularını yerleştirerek dünya kamuoyuna iki toplumun artık bir arada yaşayamayacaklarını ilan etmektir. PN Vanezis, a.g.e., s. 73. BYGM, "Olayların Takvimi", *Kıbrıs Meselesi*, Ankara, Ağustos 1955, No. 261, s. 181. Special Committee on Cyprus Affairs, *Cyprus; Past - Present- Future*, Ankara, 1964, s. 20. Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, İstanbul, 1995, s. 743.

¹³⁰ Faiz Kaymak, a.g.e., s. 41-42.

¹³¹ 16 Kasım 1956 tarihinde Nihat Erim tarafından Başbakan Adnan Menderes'e sunulan rapor.BA. 030.01. 38.227.1.

¹³² Rauf R. Denктаş'tan aktaran Erten Kasımoğlu, a.g.e., s. 44.

¹³³ BA. 030.01/21.121.4.

Kaynakça

A- Arşiv Kaynakları

a) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BA.030.10.130.28.19. BA.490.01/599.75.7. BA. 030.01. 38.227.1.
BA.030.01.40.241.14. BA.030.01/21.121.4. BA.030.01/123.785.2.
BA.030.01/123.783.8.

b) Kıbrıs Türk Milli Arşivi

KTMA, 061.1951.
KTMA, K.No.64.

c) KTKD Arşivi

1. KTKF Başkanı Faiz Kaymak'ın Kıbrıs Türk Kültür Derneğine gönderdiği 28 Haziran 1951 tarihli mektup.
2. KTKF tarafından yazılan 10 Mart 1952 tarihli cevap yazısı.
3. KTKF tarafından 29 Ekim 1953 günü gönderilen mektup.
4. Faiz Kaymak'ın 1 Aralık 1953 tarihli mektubu.
5. KTKF adına Faiz Kaymak imzasıyla 11 Aralık 1953 günü gönderilen mektup.

d) Türk Mukavemet Teşkilatı Özel Arşivi

e) KTKF Arşivi

B- Basılı Kaynaklar

Akkurt, Aydın, *Kutsal Kavgaların Korkusuz Neferi; Niyazi Manyera*, 2000, Lefkoşa.

Akkurt, Aydın, *Türk Mukavemet Teşkilâtı 1957-1958 Mücadelesi*, Aralık 1999, İstanbul.

Basın Yayın Genel Müdürlüğü, *Special Committee on Cyprus Affairs, Cyprus; Past - Present- Future*, Ankara, 1964.

- Bil, Hikmet, *Kıbrıs Olayı ve İçyüzü*, İtimat Kitabevi, İstanbul, 1976.
- Bilge, Suat, *Le Conflit De Chypre Et Les Cypriotes Turcs*, Ankara, 1961.
- Birinci, Ergin M., *M. Necati Özkan*, I. Cilt, Mayıs 2001, Lefkoşa.
- Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yay., İstanbul, 1992.
- Denktash, R. R., *The Cyprus Triangle*, Lefkoşa, 1982.
- Denktaş, Rauf R., *Karkot Deresi*, Akdeniz Haber Ajansı Yay., Lefkoşa, Aralık 1999.
- Denktaş, Rauf R., *Hatıralar-Toplayış* 10. Cilt, Aralık 2000, İstanbul.
- Egeli, Sabahattin, *20 Temmuz Barış Harekatı'nın Nedenleri Gelişimi Sonuçları*, Kastaş Yay., İstanbul, 1988.
- Emilianydes, Achille, *Histoire De Chypre*, Paris, 1963.
- Esenbel, Melih, *Ayağa Kalkan Adam (1)*, Bilgi Yay., Ankara, Nisan 1993, s. 44.
- Foley, Charles, *Guerrilla Warfare and EOKA Struggle; General Grivas*, Londra, 1964.
- Gazioğlu, Ahmet C., *Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Durum 1958-1960*, Cyrep Yay., Lefkoşa, Temmuz 2000.
- Gazioğlu, Ahmet C., *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878 - 1960)*, Lefkoşa, Eylül 1997.
- Gazioğlu, Ahmet C., *Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*, Nisan 1998, Lefkoşa.
- Government of Cyprus, *Review of Events in Cyprus 1955-1957*, Lefkoşa, 1958.
- Ioannides, Christos P., *In Turkey's Image-The Transformation of Occupied Cyprus into a Turkish Province*, New Rochelle Publications, New York, s. 54.
- İsmail, Sabahattin, *20 Temmuz Harekatı'nın Nedenleri, Gelişimi, Sonuçları*, İstanbul, 1988.
- Jones, Byford, *Grivas and the Story of EOKA*, Londra, 1959.

Kaymak, Faiz, *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?*, İstanbul, 1968.

Kouchouk, M. Fazıl, *The Voice of Cyprus*, Lefkoşa, Kasım 1956.

Küçük, Fazıl, *Evkaf'ın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri-Teslimi 56 Yıl Süren Kavga*, Yayına Hazırlayan Altay Sayıl, KKTC Vakıflar İdaresi Yay., Nisan 1999, Lefkoşa.

Kürşad, Fikret, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, Haziran 1978.

Mütercimler, Erol, *Kıbrıs Harekatı'nın Bilinmeyen Yönleri*, İstanbul, 1990.

Nesim, Ali, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, Lefkoşa, 1987.

Oberling, Pierre, *Kıbrıs Faciası*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1990.

Stavrinides, Zenon, *The Cyprus Conflict*, Stavrinides Press Yay., Lefkoşa, 1999.

Tolgay, Ahmet, *Şahinler Yılı*, KTMD Yay., Lefkoşa, 1996.

Torun, Şükrü, *Kıbrıs'ın Politik Durumu*, İstanbul, 1956.

Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, İstanbul, 1995.

C- Süreli Yayınlar

Nacak	Kıbrıs Mektubu	Yeşilada	Ayın Takvimi
Halkın Sesi	Ateş	Son Posta	Güvenlik Kuvvetleri
Ortam	Milliyet	Dünya	Hürriyet

D- Makaleler

Cankat, Mehmet Cemal, "İçimizden Biri", *Kıbrıs Mektubu*, No.1, Cilt 13, Ankara, Ocak 2000, s. 19-21.

Evre, Bülent, "Kıbrıslı Bir Portre: Müftü Mehmet Dana Efendi", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, Sayı 1, Ocak-Şubat 2002, Ankara, s. 12.

Küçük, Fazıl, “Kıbrıs Türkü’nün Geçirdiği Acı Günler”, *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, Sayı 1, Ocak-Şubat 2002, Ankara, s.7-8.

Küçük, Fazıl, “Kıbrıs Türkü’nün Geçirdiği Acı Günler-II”, *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, Sayı 2, Mart-Nisan 2002, Ankara, s.5-7.

Küçük, Fazıl, “Kıbrıs Türkü’nün Geçirdiği Acı Günler-III”, *Kıbrıs Mektubu*, No.3, Cilt 15, Ankara, Mayıs-Haziran 2002, s. 38-40.

Küçük, Fazıl, “Her Sahada İleri”, *Yarına Doğru*, KTKF, Lefkoşa 1958, s. 2.

Paşa, Halil, “Türk Mukavemet Hareketi’nin Tarihi Nedenleri ve Özellikleri”, *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi*, Lefkoşa, Mart 1987, s. 17

Özsaruhan, Hami, “Emektar Üyelerimiz”, *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, No.5, Kasım 1998, Ankara, s. 33-35.

E- Sözlü Tarih Kaynakları

Ahmet Göksan’la 24 Kasım 2002 tarihinde Ankara’da yapılan görüşme

KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş’la 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

Faiz Kaymak ve 1954'de Birleşmiş Milletlerde Yapılan Diplomatik Girişimler

Ulus IRKAD*

Esasında Kıbrıstürk tarihinin karanlıklarında kalmış liderlerini ortaya çıkarmak, bir bakıma Kıbrıstürk gayri resmi tarihini de ortaya çıkarmaktır. Faiz Kaymak veya Necati Özkan, Kıbrıstürk toplumunun oluşmasında önemli fedakarlıklar yapmış ve pek de unutulamayacak hizmetler görmüşlerdir. Kadriye Hacubulgur'un bir kadın olarak gerek eğitim alanında gerekse siyaset alanında verdiği mücadele, kadınların mücadele tarihine de geçecek önemli olaylardır. Maalesef geçmiş tarih kitaplarımıza baktığımızda bu liderlerimiz için pek de önemli yerlerin ayrılmadığını buradan üzülerik söylememiz gerekmektedir. Faiz Kaymak'ın varlığıyla, bana büyük dayım rahmetli Zihni İmamzade'nin son yıllarında hediye etmiş olduğu "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?" adlı kitabı okurken karşılaştım. Bu kitabın manevi olarak değeri de şu; bizzat rahmetli Faiz Kaymak bu kitabı Zihni İmamzade'ye hediye etmiş ve hemen kapağından sonra gelen ilk sayfasına da kendi el yazısı ile şöyle yazmıştır : "Sayın Mehmet Zihni İmamzade Beyefendi'ye en iyi dileklerle. A. Faiz Kaymak. 7.6.1974"

Ben bu sunumda Faiz Kaymak'ın biyografisi üzerinde pek duracak değilim. Diğer araştırmacıların bunun üzerinde duracaklarını sanıyorum. Ben onun bana göre gerek Türkiye tarihinde, gerekse Kıbrıs ve Kıbrıstürk tarihinde oldukça önemli bir yeri olan ve kendisinin oldukça önemli bir rol oynadığı 1954 Kıbrıs görüşmeleri üzerinde duracağım.

Şunu da ortaya koymak gerekmektedir. 1954 yılındaki Yunanistan'ın BM başvurusu, Kıbrıslırumlar, Kıbrıslıtürkler, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye için önemlidir. Yunanistan, self-determinasyonu, çoğunluğun vereceği karar doğrultusunda varılacak karara saygı göstermek olarak algılamaktadır. Enosis ve self-determinasyonun Yunanistan'la birleşme konusunda uluslararası hukuk ve siyaset açısından yanlış olduğunu Birleşmiş Milletler (BM) tartışmaları göstermiş ve self-determinasyonun ilhak ve asimilasyon için kullanılamayacağı 1954 yılında ortaya çıkmıştır. Yunanistan'ın bu başvurusunun yenilgiyle sonlanmasında rahmetli Faiz Kaymak ve arkadaşlarının vermiş oldukları mücadele unutulamaz. O

* Öğretmen, araştırmacı yazar, Gazimağusa

zamanki şartlarda Türkiye Büyükelçiliklerinde bir Kıbrıs haritasının bile zor bulunduğunu bilmemiz de gerekmektedir. İşte Faiz Kaymak ve başkanlık yaptığı heyet böyle zorluklarla karşı karşıya kalmalarına rağmen, 1954 yılında tarihin de reddedemeyeceği bir mücadele vermişlerdir. Enosis idealinin darbe yediği uluslararası ilk yer BM'dir. Türk tarafı o dönemlerde daha fazla İngilizlere yardımcı olunması konusunda ve İngiliz İdaresi'nin devamı konusunda görüşler öne sürmektedir. Örneğin Faiz Kaymak'ın kitabında¹ bu konular üzerinde şunları okumaktayız:

"15.9.1954 günü de, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, hey'etimizi kabul etmişti. Dolmabahçe Sarayı'nda olan bu kabul resminde, Celal Bayar'ın yanında Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı da bulunuyordu. Yarım saat kadar "Kıbrıs Sorunu" üzerinde görüşüldü. Celal Bayar şöyle konuştu:

"İngilizlerin, Ada'da kalması yolunda isteklerde bulununuz. Gazetecilere hiçbir yerde ipucu vermeyiniz... İngilizleri tutunuz, yoksa düşecekler!"

"Gerçekten, İngilizlerin sıkışık durumda oldukları seziliyordu. Hey'etimiz (Kıbrıs federasyonu) 16.9.1954'de İstanbul'dan ayrılıp Londra'ya varmıştı. 17.9.1954 günü, Sömürgeler Devlet Bakanı Mr. Henry Hopkinson ile temaslara başlamıştık.

Sabah saat 11'den 12'ye kadar süren görüşmelerde; Enosis aleyhinde olduğumuzu ve Ada'daki İngiliz yönetiminden hoşnut olduğumuzu belirttik! Bu yönetimin sürmesini dilediğimizi açıkladık!

Mr. Henry Hopkinson, 28 Temmuz'da yapılan parlamento demecini güçlendirerek, "Enosis" olmayacağını ve Kıbrıs'taki İngiliz hükümlerinin değişmeyeceğini bildirdi. Ne ki, Mr. Hopkinson, hey'etimizin Londra'dan çok, New York'da, daha olumlu işler, sonuçlar sağlayabileceğini belirterek, New York'a gidip gitmeyeceğimizi de sormak gereğini duydu...

Kıbrıs'ta almış olduğumuz karar gereğince, salt Türkiye ve İngiltere'ye gidecektik. Ama, yapılan bu öneriden sonra, gerekirse New York'a da gidebileceğimizi söyledik. Ve Kıbrıs'tan bu konuda cevap bekliyeceğimizi sözümeze ekledik. Birleşmiş Milletler oturumlarına pek kısa bir süre kalmıştı. Bu nedenle, New York'a gitmek için zorunlu olan vize, vb. gibi yolculuk işlemlerinin sağlanması gerekiyordu. Bu konuda İngilizlerin yardımını istedik. Ayrıca toplum işleri ve özellikle evkafı ilgilendiren konularda açıklamalar yapıldı...

Mr. Hopkinson'un yanında bir sekreter, bir de adını unuttuğum başka bir İngiliz vardı. Sekreter, görüşülen konularla ilgili notlar alıyordu."

Faiz Kaymak kitabında yanlış gördüğü konularda eleştirilerini esirgememekte, bir de objektif bir şekilde ne konuşulmuşsa onlara da yer vermektedir. Yani Kaymak aynı zamanda şeffaf ve demokratik bir tavır içerisindedir. Bu şekilde de Kıbrıslı Türklerin tarihlerini daha iyi öğrenmelerini sağlamaktadır.

Faiz Kaymak heyet başkanı olarak yapılan diplomatik kulis faaliyetlerini de yine şu şekilde vermektedir²:

"Suriye delegasyonu başkanı Aşa Bey, hey'etimizle görüşürken, hayretini gizlemedi: "Dünkü konuşmasında Selim Sarper, Kıbrıs'ı Türkiye'nin istediğini söyledi... Şaşıtm buna! Kıbrıs bize de yakındır, onu asıl biz istiyoruz... Şimdi de araya Türkiye giriyor!" dedi.

İngilizlerin yardımı ile Irak delegasyonu başkanı Fadıl Cemali ve ABD delegasyonu başkanı Mr. Henry Cabot-Hodge ile hey'etimize bir görüşme sağlanmıştır. Her ikisini de resmi yerlerinde gördük ve Kıbrıs Türklerinin kesin açılarını belirttik.

Fadıl Cemali bey hey'etimizi candan yakınlıkla karşıladı. Türkçe konuşarak bu yakınlığı daha da anlamlı kılmağa çalıştı. Türk görüşünü her zaman destekleyeceğine söz verdi.

Amerika Birleşik Devletleri delegasyonu başkanı Mr. Henry Cabot-Hodge ise, ilkten görüşlerimizin açıklanmasını dinledi. Ve hey'et başkanı olmam nedeniyle bana dönerek şöyle konuştu: "Verdiğiniz bilgilerden memnun oldum... Buraya gelmeniz çok iyi oldu!"³

Faiz Kaymak, NewYork'dan Londra'ya, daha sonra da İstanbul'a gittiklerini kitabında anlatırken, daha sonra da tekrar "New York yolu yine görünüyor"⁴ demektedir.

"Yunanistan yönünden Birleşmiş Milletlere götürülen Kıbrıs Sorunu, daha ciddi bir görünüme girmiş bulunuyordu. Genel toplantıya sunulan Kıbrıs Sorunu'nun görüşülmesi için oya konması, Birleşmiş Milletler'deki 60 üye devletin 29'una karşı 31 oyla "şimdilik görüşülmemesi" kararı alınmıştı. Bu karar, hiçbir yön için doyurucu olamazdı. İşte bu nedenle, her iki yön de 'aktif' rollerini oynamaya başladılar."

"New York'taki Kıbrıs Türklerinin özel çağrısı üzerine, hey'etimize Kıbrıs Müftüsü Dana Efendi de katıldı. Böylece, 1954 Aralık ayında New York'a giden hey'etimiz ikinci kez Birleşmiş Milletler'de üye bulunan

devletlerin delegeleriyle ilişkilerde bulundu ve Kıbrıs Türklerinin "Enosis" e karşı olduğunu söyleyerek nedenlerini açık-seçik belirtti..."

Türkiye'nin eski Büyükelçilerinden ve Dışişleri Bakanlarından Melih Esenbel'in⁵ bu konuda anlattıkları, Faiz Kaymak ve heyetinin New York'ta elde ettikleri başarının da bir nevi teyididir:

"1954 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu görüşme açısından, İngiltere üzerindeki baskıları devam etmiştir. İngiltere Hükümeti ise Yunanistan ile herhangi bir görüşmeye yanaşmamıştır. Yunanistan, diğer taraftan, yukarda değindiğimiz, Üçlü Balkan Paktını 1954 yılı Ağustos ayında imzalamış, ancak 16 Ağustos 1954 tarihinde, yani İttifakın imzalanmasından bir hafta sonra, Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlere götürmüştür. Yunanistan, açıkça Birleşmiş Milletlere gidip Kıbrıs'ın kendi topraklarına ilhokını isteyemezdi. Onun yerine, Kıbrıs halkına self-determinasyon verilmesini, yani, halkın kendi kaderini tayin hakkının sağlanmasını Birleşmiş Milletlerden istemiştir. Yunanistan, Türk-Yunan dostluğunu hiçe sayarak, emellerini, self-determinasyon ilkesi yoluyla gerçekleştirmek peşindeydi.

Birleşmiş Milletlerde Yunanistan, İngiltere ile mücadele etti, başarılı olamadı. 17 Aralık tarihinde konu Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna geldi. Ancak, Birleşmiş Milletler büyük bir çoğunlukla, şimdilik kaydıyla, Kıbrıs sorununun görüşülmemesine karar verdi. Yani, 1954 yılında, Yunanistan'ın self determinasyon konusunda Birleşmiş Milletlerden karar çıkartmak ve bu yolla Kıbrıs'ı ele geçirmek niyeti başarıya ulaşamadı."

BM oturumları sırasında Yunan Başbakanı Papagos, 16 Ağustos tarihli bir belge ile BM'e başvurarak, 9. Genel Kurul gündemine şu maddenin konmasını istiyordu⁶: "Eşit haklar ve self-determinasyon ilkelerinin, Kıbrıs adasında yaşayan nüfusa uygulanması."

Ancak, başlangıçta Yunanistan'a cesaret veren ABD, artık politikasını değiştirmiş olup, konunun özü hakkında bir karar alınmasını engelleyeceğini bildiriyordu. Sonuçta, Yunanistan BM Genel Kurulu'nda yenilgiye uğrar. Konu gündeme alınmakla birlikte, Yunanlıların istediği tarzda bir karar alınmaz. Rumlar ve Yunanlılar, bunu da başarı olarak görmüşlerdir. Zira, konu bir defa BM'e götürüldükten, uluslararası nitelik kazandıktan sonra, artık uluslararası camia bu konuda lakayt kalamayacaktır.

Faiz Kaymak "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü" adlı kitabında olduğu gibi özeleştiriler de yaparak Türk delegasyonundaki zayıflıkları

ve yanlışları da dile getirmektedir. Örneğin şu gözlemi bize diplomatik olarak ne kadar zayıf bir yapının olduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir⁷:

“27.9.1954’de, hey’et olarak, Türkiye’nin, Birleşmiş Milletler’deki sürekli temsilcisi ve delegasyon başkanı Selim Sarper’i yerinde görmeye gittik. Sayın Sarper’in Birleşmiş Milletler’deki konuşmaları, Türk haklarını elde etmek ve savunmak yolunda görevini gereğince yerine getirebilmek için epey çaba harcadığı hemen seziliyordu! Çünkü, “Kıbrıs Sorunu” konusunda somut bilgiler edinip, davranışa geçmek için, süre çok sıkıştı... Söz arasında, Kıbrıs’la ilgili ilk bilgiyi şoförü Osman’ın verdiği gazetelerden edindiğini söyledi. Bu sözü hiç unutamıyorum!

Daha sonra, bir başka ilişkimizde, Birleşmiş Milletler’de konuşurken, şöylece açıklamıştı: “Büyük bir ‘risk’e girdim; talimat verilmediği halde Kıbrıs’ı Türkiye’nin istediğini söyledim!”

1954 BM tartışmaları sırasındaki genel ve bölgesel dünya durumunu da gözden geçirelim⁸:

Kıbrıs sorunu, İngiltere ile Kıbrıslırumlar arasındaki bir sorun olmaktan çıkıyordu. Yunanistan soruna sahip çıktıktan sonra, Kıbrıslırumlar da kampanyalarını hızlandırmışlardı. Üstelik, Rum tarafının ve Yunanistan’ın sorunu “Enosis ve yalnız Enosis” biçiminde ortaya koyması, İngiltere’ye de fazla seçenek bırakmıyordu. Çünkü bu durumyla sorun, İngiltere ile öteki taraf arasında yapılacak görüşmelerle bir uzlaşmaya vardırılamazdı. 27 Temmuz 1954’te Mısır’la İngiltere’nin imzaladığı “Süveyş Antlaşması” gereğince İngiltere, Mısır topraklarındaki askeri gücünün tamamını, anlaşmanın imzalandığı günü izleyen 20 ay içinde geri çekmeyi üstleniyordu. Artık Kıbrıs, İngiltere için sözcüğün tam anlamıyla Orta Doğu’daki “son siper” durumundaydı. 1950’den beri Kıbrıs’ı İngiltere’nin Orta Doğu Komutanlığı üssü olarak seçmiş ve hazırlıklara başlamış bulunan İngiliz Hükümeti, 1954 Aralık’ında, Kıbrıs’ın Orta Doğu Komutanlığının yeni merkezi olacağını resmen açıklıyordu. Amerika Birleşik Devletleri, işin başında, sorunun BM’e götürülmesi için Yunanistan’a “yeşil ışık” yakmıştı. Daha 1951 yılında Amerikan Senatosu eğer Kıbrıs sorunu BM’de görüşülecek olursa Amerikan temsilcisinin “Kıbrıs’taki Rum çoğunluğun istekleri” doğrultusunda davranmasını öngören bir kararı kabul etmişti. ABD’nin, Yunanistan’ın sorunu BM’e götürmesine, en azından 1954 Nisan’ına kadar engel olmaya çalışmadığını da görüyoruz. Bu tarihten başlayarak, ABD ile İngiltere arasında Süveyş konusundaki görüşmeler, İngiltere’nin

ABD isteklerine boyun eğerek Süveyş'ten çıkmaya razı olmasıyla Temmuz sonunda sonuçlanınca, ABD de buna karşılık, Yunanistan'ın Birleşmiş Milletler başvurusuna karşı çıkmayı ödev biliyor. Yani, Mısır'a karşılık Kıbrıs...

BM'ye başvuru yapıldıktan sonra, bu uluslararası örgütte Yunanistan'ı temsil eden diplomatlara, "Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin de desteğini kazanabilmek için", BM'in bütün organlarında, Batılı bir devlet gibi değil, bu üçüncü dünya ülkelerinin savlarına uygun şekilde insan haklarını ve self-determinasyonu savunan bir tutum takınılması yönergesi verildi.

Yunanistan, sorunu "self-determinasyon" ilkesiyle bağlantılı bir konu olarak göstermek istemesine karşın, BM'deki üyelerin çoğunu inandıramamıştı. Batı ve Doğu Bloku üyelerini bir yana bırakırsak bunlar, sorunun özünde çok başka siyasal ve stratejik kaygılarla tutum takınıyorlardı - öteki üyelerden bazıları, Yunanistan'ın içtenliğine inanmadılar. Çünkü sorun BM'e götürüldükten sonra bile Yunanistan ve Kıbrıs'ta "Enosis ve yalnız Enosis" isteyen demeçler veriliyor, gösteriler düzenleniyordu. Bu durumda, Yunanlıların Kıbrıs halkının kendi geleceğini belirlemesini istemekten çok, adanın kendilerine bağlanmasını istedikleri açığa çıkıyordu. Nitekim, daha sorun Genel Komite'de bir "gündem" sorunu olarak ele alındığında, gündeme alınıp alınmaması konusunda çekimser oy kullanan etkili bir ülkenin, Hindistan'ın temsilcisi Krishna Menon, "Sorunun Kıbrıs'ın bağımsızlığıyla değil, nereye bağlanması gerektiğiyle ilgili olduğunu" belirtebiliyordu. Yeni Zelanda delegesi de, Yunanistan'ın bir "toprak isteğini" desteklemek için bu öneriyi getirdiğini bildirerek, sorunun self-determinasyon ilkesiyle ilgisi olmadığını vurgulamış oluyordu.

Faiz Kaymak ve heyetinin 1954 yılında yapılan BM görüşmelerindeki başarısını Stephen G. Xydis'in "Cyprus Conflict and Conciliation"⁹ adlı kitabından da öğrenebiliriz:

"V.K. Krishna Menon, Savunma Bakanı ve Hint Delegasyonu Başkanı olarak 21 Şubat'ta Tayland önerileri üzerine Yunan itirazları görüşülürken, insiyatifi ele aldı ve bir taslak sundu. Hint taslağı Tayland'ınkinin yerini aldı. Sonuç olarak Guatemala temsilcisinin önerisi üzerine taslak önce oylandı, komiteden geçti ve o zamanki Meclis Başkanı Nasrollah Entezam oylama için baskıda bulunmayarak "1013" sayılı kararı benimsedi. Belirtilmesi lazım ki, Krishna Menon, karar hakkında komitede konuşurken Kıbrıs'ta bir milliyet sorunu olduğunu iddia etmiş,

halkın bağımsızlık kararıyla ilgilendiğini belirtmişti. Ada'nın bütünlüğünün önemli bir faktör olduğunu iddia etmiş, halkın bağımsızlık kararıyla ilgilendiğini belirtmişti. Ada'nın bütünlüğünün önemli bir faktör olduğunu, Kıbrıs'ta Rumca konuşmakla Yunan olunamayacağını, öyle olsaydı İngilizce konuşan vatandaşlarından dolayı ABD ulusunun İngiliz sayılması gerektiğini belirtti. Kıbrıslı Rumların yalnız ve yalnız bağımsızlığı savunmaları gerektiğini ve bunun farkına varmaları gerektiğini söyledi. Hindistan Devleti'nin Kıbrıs'ı Kıbrıslıların anavatanı gördüğünü söyleyen Krishna Menon devamlı olarak bu görüşünü tekrarladı.”

Esasında Hindistan temsilcisinin yaptığı bu konuşma o zamanki konjoktüre de oldukça uymaktaydı ve içinde yüzlerce etnik grubu kapsayan Hindistan'da aynen Kıbrıs'ta olduğu gibi self-determinasyon diyerek bağımsızlık veya devlet ilanları ortaya çıksaydı, Hindistan'ın parçalanması ortaya çıkacaktı. Faiz Kaymak ve arkadaşlarının 1954 yılında Yunanistan ve Kıbrıslırumların self-determinasyonu ilhak için kullanmaları niyetini engellemeleri olanağı veren o günkü konjoktürün de büyük bir etkisi olmuştur. Faiz Kaymak'ın Türkiye'nin BM'deki böyle bir girişime hazırlıksız olmasına rağmen yaptığı kulis faaliyetleri, muhakkak ki büyük bir başarının ortaya çıkmasını da göstermiştir ve gelecekteki ilhak girişimlerine de mesajlar oluşturmuştur.

Faiz Kaymak'ın kitabının sonuç bölümündeki verdiği mesaj bugün de geçerliliği olan bir öngörü niteliğindedir. Konuşmamı onun sözleri ile bitirmek istiyorum:

“Sonuç olarak bir kere daha tekrar etmek isteriz ki, yukarıda belirtilen ve daha birçok sebeplerden dolayı Kıbrıs Türk toplumu şiddetle Kıbrıs'ın Yunanistanla birleşme talebini protesto etmektedir ve ada üstündeki Yunan görüşüne karşıdır. Bu görüşte Kıbrıs Türkleri Yunan Hükümeti'nin Kıbrıs konusunda takındığı tavırı teessüfle karşılarlar. Dünya üzerinde olmasa bile adadaki varolan arkadaşlığa tesir edeceğini esefle bildirirler. Kıbrıs Türkleri samimiyetle 28 Temmuz 1954 Britanya Hükümeti Parlamentosu'nun teklif ettiği teşkilatın taraftarıdır ve bu teşkilatın Kıbrıs için umumi olarak en iyi dilekte bulunduğunu ve adanın iyiliği için beraber çalışmanın gerektiğini gösterdiğine hararetle inanırlar.”¹⁰

Notlar

- ¹ Faiz Kaymak, *Kıbrıs Türkleri Bu duruma Nasıl Düştü?* İstanbul: Alpay Basımevi, 1968, s.31-32.
- ² a.g.e., 35
- ³ a.g.e., 36.
- ⁴ a.g.e., 37
- ⁵ Melih Esenbel, *Ayağa Kalkan Adam*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1993, s.19-20.
- ⁶ Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi -3*, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları, 1999, s.193-194.
- ⁷ Faiz Kaymak, *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?* İstanbul: Alpay Basımevi, 1968, s.34-35.
- ⁸ Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)-2*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1985, s.91-96
- ⁹ Stephen Xydis, *Cyprus: Conflict and Conciliation 1954-1958*. McNeill The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 1968; 378:162
- ¹⁰ Faiz Kaymak, *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?* İstanbul: Alpay Basımevi, 1968, s.122.

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı Günlerinde Faiz Kaymak ve Gazete Yazıları

Altay SAYIL*

Bu çalışmanın konusu, Ahmed Faiz Kaymak Bey'in, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı günleri ve aynı dönemdeki gazete yazılarıdır. Kaymak, Kıbrıs Türk halkına, öğretmen, aile reisi, siyaset adamı olarak hizmet eden, İngiliz Dönemi'nde Kıbrıs Türk halkının mücadele tarihine ismini altın harflerle yazdıran onlarca idarecimizden biridir.

Ahmed Faiz Kaymak, 31 Mart 1904 Lefkoşa Ömerge Mahallesi doğumludur. İki kız ikisi de erkek olmak üzere dört kardeşin en küçüğüdür. Babası Hüseyin Efendi 1936 yılında 70 yaşında, annesi Zehra Hanım ise 1942 yılında 69-70 yaşlarında ölmüştür. Ahmed Faiz Kaymak Bey, ilkokul öğretmeni Fatma Tayyar (D.T. 1906 Mağusa - Ö.T. 1975) hanımefendi ile evlenmiş ve evliliklerinden bir oğulları olmuştur. Oğulları Ayhan Kaymak (D.T. 1936) Gazimağusa'da yaşamaktadır. Ahmed Kaymak'a lisede öğrenci olduğu yıllarda öğretmeni tarafından Faiz ismi de verilmesiyle adı Ahmed Faiz Kaymak olarak değiştirilmiştir. Ancak yaygın olarak bilinen ismi Faiz Kaymak'tır. Bu çalışmada merhumun ismi Faiz Kaymak olarak anılacaktır.

Lise öğreniminden sonra 1924-1941 yılları arasında öğretmenlik yapan Faiz Kaymak, sırasıyla Leymosun İlkokulu, Kıbrıs İslâm Lisesi, Lefkoşa Haydar Paşa, İpsillat (Sütlüce), Sinde (İnönü) ve Yenağra (Nergisli) ilkokullarında öğretmenlik yapmıştır.¹ 1941 yılında öğretmenlikten istifa edip, ticari hayata atılmıştır.

Faiz Kaymak emekliye çıktıktan sonra Kıbrıs Türk halkının dertleriyle daha fazla ilgilenmeye başlayarak, haksızlığa uğrayan Kıbrıslı Türklerin mağduriyetini, "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü" adlı eserinde ele alıyor ve 1878-1945 yılları arasındaki dönemde, İngilizlerin Kıbrıs'taki tutumunu şöyle özetliyordu: "1878'den İkinci Dünya Harbi sonlarına kadar Ada'nın inkişafı için hemen hiç bir gayret sarfetmemiş olan Kıbrıs müstemleke hükümeti, birbirine düşman iki unsurun yaşadığı bu memlekette, ekseriyetin ekalliyeti (azınlığı) ezmemesi için sosyal ve

* Araştırmacı yazar, Lefkoşa

iktisadi hiç bir tedbir de almamıştır. Türk çiftçisi ve Türk esnafı uzun zaman murabahacı (tefeci), Türk düşmanı Rum tüccarın insafına terk edilmiş, kredi müesseselerinin kurulmasını teşvik için son zamanlara kadar Kıbrıs hükûmetince hiç bir harekette bulunulmamıştır.”²

1931 yılında Rumların Kıbrıs'ta çıkardıkları isyan hareketi ve ardından 1 Nisan 1955 tarihinde Rumların başlattığı terör ve Enosis istemiyle Kıbrıslı Türkleri de kendi çıkarları doğrultusunda Kıbrıs'ta ayrı bir halk görmeye başlamışlardı.

Faiz Kaymak Kıbrıs'taki İngiliz İdaresi'nin Türklere insan haklarının öngördüğü yaşamdan kısıtlamalar getirdiğini vurguluyordu.

“Lozan Sulh Andlaşmasına gelinceye kadar Ada'daki Türk uyruklarıyla Şer'iyeye mahkemelerini Evkaf müessesesiyle, Müftülük makamını Osmanlı Hükümeti adına doğrudan doğruya idare etmiş olan İngilizler, Lozan'dan sonra, mahalli Rum unsurun yaptığı gibi, Türklerin de bir cemaat teşkilâtı kurarak kendi müesseselerini kendi kontrolleri altına almalarına ve Türkiye'deki inkılâplara uyararak bunları tadil ve islâh etmelerine sistematik bir şekilde mümanaat etmişler ve ayrıca, Kıbrıs Müftülük makamını da ilga ederek Kıbrıs Türk cemaatını son çeyrek asırlığında siyasi liderden olduğu kadar ruhani reisten de mahrum bırakmışlardır.”³

Kıbrıs Türk Halkının ataları tarafından kurulan Vakıflar, İngiliz Evkaf Murahhası tarafından istediği gibi idare ediliyordu. Türk mallarının çoğu elden gidiyor, Evkaf'taki Türk Murahhasın sözü geçmiyordu.

“5 milyon Sterlin değerinde emlâk ve akara (gelire) sahip olduğu tahmin edilen Kıbrıs Evkafı, bugün köhne ve kısır bir müessese halinde durmaktadır. Kıbrıs'ta Evkaf idaresinin rasyonelleştirilmesi ve Evkaf mallarının kıymetlendirilerek layık veçhile işletilmesi suretiyle elde edilecek muazzam gelirlerin Kıbrıs Türk topluluğunu süratle kalkındırıp iktisaden kuvvetli bir kitle haline getirmesi mümkünken, İngiliz müstemleke hükümetinin haksız ve yersiz müdahaleleri ve Türklere ait her işi sürüncemede bırakan icraatı yüzünden, Kıbrıs Türklerinin bütün kalkınma hamleleri akim kalmaktadır. 1928 yılında Müftülük makamı kaldırılarak, kendi atadıkları Fetva Eminliği altında maaşı İngilizler tarafından ödenen din görevlisi, ruhani lider atanmıştır. İlk atanan Fetva Emmini ise Hürremzade Hakkı Efendi'dir.

Kıbrıs Rum halkı, kendi başpiskoposunu istediği gibi seçerken, kendi kilise mallarını ve orta okullarını dilediği gibi idare ederken, bu nevi hakların Kıbrıs Türklerine tanınmamış olması hiçbir suretle izah

edilemez. Mahalli müstemlekeci İngiliz hükümetinin bu hareketleri, Devletler Hukuku Umumi Prensiplerine ve Lozan Sulh Andlaşmasının Ekalliyetler Hukukuna (azınlıklar hukuku) taalluk eden hükümlerine aykırı olduğu gibi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesine de aykırıdır. Bu aykırılıklar karşısında, sadece eşit muameleye tabi tutulmak için 25 senedir mücadele eden Kıbrıs Türk kitlesine bir yardımda bulunmamız ve diplomatik yollarla müstemlekeci İngilizlerin bu oppressif hareketlerini merkezi İngiliz hükümeti nezdinde protesto ederek, Ada'daki yüz bin arkadaşımıza eşit muamele yapılmasını talep etmemiz mümkün değil midir?"⁴

"Adada bulunan tek Türk İisesiyle, Türk Koleji ve Viktorya Kız Okulu ise, yukarda izah edilen sebepler dolayısıyla, uzun zaman Kıbrıs Maarif idaresinin kontrolünde kalmış, İngiliz müdürlerin ve ehliyetsiz öğretmenlerin elinde plânlı ve sistematik bir şekilde tedenniye uğratılmış, Türk Kültür dersleri tedricen programlardan çıkarılarak bu okullar milliyetsiz ve dejenere nesiller yetiştirecek şekilde organize edilmeye çalışılmıştır. Bu icraatı hiç bir suretle tasvib etmeyen Kıbrıs Türk halkının yaptığı çeyrek asırlık mücadeleden sonra, nihayet, Türk İşleri Komisyonu'nun raporundaki teklifleri kısmen kabul eden Müstemleke hükümeti, sözü geçen okulları, halk tarafından müntehap (seçilmiş) olması istenen, fakat halen hükümet tarafından mansup bulunan, 12 kişilik bir komisyonun idaresinde güya cemaat kontrolüne devretmiştir. Bu komisyon, hükümet tarafından nasbedilmiş (atanmış) olmasına rağmen, başlangıçta hareket serbestisini muhafaza ederek ve halkın dileklerine uyararak, İngiliz müdürlerin vazifelerine son vermiş, bütün kazalarda ve büyük köylerde orta okullar tesis etmiş ve ehliyetsiz öğretmenleri tasfiye ederek tedris kadrosunu süratle takviye etmiştir. Bu okullar, Milli Eğitim Bakanlığınız tarafından gönderilen iki müdür ve 18 öğretmenin iki senelik takdire değer mesailerі sayesinde, halen Türkiye orta okul ve liseleri gibi idare edilmekte ve mes'ut bir inkişaf devresine girmiş bulunmaktadır."⁵

Buraya kadar anlatılanlar, Kıbrıs'ın yakın geçmişi hakkında kısa bilgilerdir. Şimdi de Faiz Kaymak'ın, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu çalışmaları ile ilgili bilgiler verilecektir.

Kaymak, Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) ile Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi'nde (KMTHP) görev almış, fakat Faiz Kaymak'ın siyasi yaşamımızda ünlenmesi, 8 Eylül 1949 tarihinde kurulan, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'na başkan seçilmesi ile olmuştur.

Dr. Ziver Kemal Bodamyalızade⁶ ile 23 Eylül 2003 tarihinde Altay Sayıl'la yapılan söyleşide, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun kuruluşu hakkında anlattıklarından notlar:

"Federasyon Kıbrıs Türk Kurumları'nın, oluşturduğu birlikleri teşkil ediyordu. Örneğin, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (kısaca 'Federasyon' denmekteydi) oluşumunda; Viktorya Kız Lisesi Mezunlar Birliği, KATAK, Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (sonradan Kıbrıs Türktür Partisi) Kardeş Ocağı (Lefkoşa'da Sosyal Tesis, memurların toplandığı yerdi), Halk Kulübü, Kıbrıs Türk Lisesi Mezunlar Birliği, Türk İşçi Birlikleri, Spor Kulüpleri, Mağusa Umum Türk Arabacılar Birliği, Lefkoşa Türk Fırın İşçileri Birliği, Larnaka Türk Mavnacılar Birliği, Limasol Türk İşçiler Birliği gibi onlarca kurumun birleşmesinden Federasyon doğdu.

Federasyon, Kıbrıs Türk halkını ilgilendiren konularda, kararlarda, görüş çıkacaksa, icraatlar olacaksa, Kıbrıs Türk halkını temsilen karar ve mesajlar, 'federasyon imzası' ile çıkardı. Yine dış temaslar ve temsil edilme kurumlarca teker teker değil de, Federasyon başkanlığında yapılmaya başlandı."

8 Eylül 1949 tarihinde Lefkoşa'da saat 16:00'da Lefkoşa Kardeş Ocağı'nda yapılan toplantıda Federasyonun kuruluş çalışmaları sırasında sekreterlik görevini yürüten Dr. Ziver Kemal Bodamyalızade'den Federasyonun kuruluşu ile öğrenilen diğer bir bilgi de şudur:

"Kıbrıs Türklerinde halkı ilgilendiren çalışmaların ve siyasetin tek elden yürütülmesi fikri, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Başkonsolosu Fuat Bayramoğlu tarafından kendisi ön plana çıkmadan Kıbrıs Türk liderliğini yönlendirmesiyle, tüm Kıbrıs Türklerini temsil edecek bir kurum kuruldu. Kuruluş aşamasında federasyonu o gün temsil eden kurumların dışında, sonradan kurulacak olanlar da, federasyona katılma kararı benimsenerek kabul edildi."

Federasyonun kuruluş amacında, tüm konularda Kıbrıs Türk halkı arasında görüş ayrılığı olmaması ve hep birden hareket etme fikri vardı. Kardeş Ocağı'nda yapılan ilk toplantıda Federasyon Başkanı olarak Faiz Kaymak Bey seçildi.

"Toplantıyı Dr. Ziver açtıktan ve iştirak edenlere teşekkür ettikten sonra sözü Dr. Ziyad Hakkı'ya bıraktı. Dr. Ziyad, Türkiye'den ve adanın her köşesinden iştirak eden mümessilleri saygı ile selâmladıktan sonra, birlik ve beraberliğin öneminden bahsetmiştir.

Toplantının açılışını müteakip, kongre başkanlığına Türkiye Kızılay Umum Müdürü Dr. Remzi Gönenç, kâtipliklere de Dr. Ziver Kemal (Bodamyalızade) ve Dr. Burhan Nalbantoğlu seçilmişlerdi.

İlk sözü alan Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Genel Başkanı Dr. Derviş Manizade, birlik ve beraberliğin ehemmiyetini belirtmiştir. Dr. Manizade, Genel Başkanı bulunduğu cemiyetle Ankara'daki Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin "Kıbrıs Türk Kültür ve Yardım Birliği" adı altında birleşmeye karar verdiklerini ve bu kararın yakında her iki Cemiyet genel kurullarından geçirileceğini anlattıktan sonra Kıbrıs'taki parti ve kurumların da birleşmelerinin zarurî olduğunu ve Ada'daki Türkler arasında tam bir birliğin teessüsü halinde bu birliğin Türkiye'deki Kıbrıslılar Birliği ile daha sıkı temasta bulunmak ve davaya çok daha iyi şekilde hizmet etmek imkânının kazanılacağını belirtmiştir.

Dr. Manizade'den sonra söz alan Milli Parti (Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi) Genel Sekreteri Dr. Fazıl Küçük de, kendi partisinin bugüne kadar birçok hizmetlerde bulunduğunu 28 Kasım mitingini tertip etmekle Kıbrıs davasını bütün dünyaya duyurduğunu anlatmış, fakat Kıbrıs'ta müteaddit partiler halinde değil, tek bir parti halinde çalışmanın adanın selâmeti, Kıbrıs Türklüğü'nün bekası bakımından daha tesirli olacağını anlatmış ve partilerin birleşmesinden doğacak olan birliğe maddî ve manevî her türlü yardımı her zaman yapmaya hazır olduğunu söylemiştir.

Bundan sonra kürsüye gelen KATAK Başkanı Avukat Fadıl Korkut son birkaç sene içinde mevcut iki siyasi partinin fiili bakımdan birleşmiş olduklarını söyledi."⁷

Kıbrıs'taki siyasi bölünmelerin Kıbrıs davasına zarar vereceği düşüncesi ile, Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti iki seneden beri bu uğurda harcadığı çabalardan sonra nihayet Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti Kıbrıs Şubesinin davetiyle 8 Eylül 1949 tarihinde Kıbrıs'taki bütün Türk kurumlarının temsilcileri Kardeş Ocağı'nda toplanarak Türk Kurumları Federasyonu'nun kurulmasını sağlamıştı. Bu toplantıda Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) ile Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi (KMTHP) ile birleşerek "Kıbrıs Millî Türk Birliği" adı ile yeni siyasi partisi teşekkül etti. Kıbrıs Türk Kurumları (KTK) Federasyonu başkanlığına Faiz Kaymak, "Kıbrıs Millî Türk Birliği"nin başkanlığına da 1950'de Dr. Fazıl Küçük getirildi.⁸

İlk Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları ve Kıbrıs Türk Kurumları Birliği Ne Zaman ve Nasıl Kurulmuştur?

“1940’lı yıllara kadar Rumlarla birlikte aynı sendikalara üye olan Türk işçileri, üye oldukları Rum sendikalarının Enosis faaliyetlerini yoğun bir şekilde desteklemeleri sonucu, kendi bağımsız sendikalarını kurmaya karar verirler. İlk olarak Niyazi Dağlı başkanlığındaki 12 Türk dülger Rum sendikalarından ayrılarak ilk Türk Amele Birliği’ni kurdular. Çeşitli mesleklerden yeni katılımlar olmasıyla birlikte, Birliğin adı, 1943 yılında “Yapıcı ve Amele Birliği” olarak değiştirildi. Bu birlik, perde gerisinde Milli Parti Başkanı Dr. Küçük tarafından da desteklenmekteydi.

Bu arada Ağustos 1944’de Kıbrıs’ı ziyaret eden Sir Cosmos Parkinson’a Enosis lehinde bir muhtıra veren ve “Kıbrıs işçilerinin Enosis istediğini” iddia eden Rum PEO (Pankybria Ergatigi Omosbondia—Genel Kıbrıs İşçi Federasyonu) sendikasına üye Türk işçiler de bunu protesto için 22 Ağustos 1944 tarihinde bu solcu sendikadan ayrılarak, aynı gün “Güneş Türk İşçi Birliği”ni kurdular. Bu birliğe Niyazi Dağlı başkanlığındaki Türk işçileri de katılınca, 1000 civarında Türk işçisi bir çatı altında toplanmış oldu (15 Ekim 1944).

Daha sonra ismi “Lefkoşa Türk Birliği” olarak değiştirilen bu birliğin amaçları şöyle özetleniyordu:

- Kıbrıs’taki bütün Türk işçilerini bir çatı altında toplamak,
- Kıbrıs Adası Türk İşçi Birlikleri Siyasi Partisini kurmak,
- Kıbrıs’taki tüm kuruluşları bir çatı altında toplamak ve Enosis’e karşı tek bir vücut olarak karşı çıkmak.

Bunun hemen ardından çeşitli bölgelerde ve değişik kollarda yeni sendikalar kurulmaya başlandı. Ardından da, 1945 yılında 20 civarında sendikayı çatısı altında örgütleyen Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu kuruldu.

Böylece Kıbrıs Türkleri Enosis’e karşı mücadele eden ve bugüne kadar gelen en köklü işçi örgütünü oluşturmuşlardı.”⁹

“150 Soruda Kıbrıs Sorunu” adlı yapıtta “Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Nedir?” başlıklı yazıda Federasyon irdelendi.

“Kıbrıs Türk Kurumları Birliği’nin dağılmasından sonra Enosis’e karşı verilen mücadele bir süre dağınık şekilde sürdürüldü. Ancak her geçen gün artan Enosis faaliyetleri, dağınık çalışmanın Türk halkını bir sonuca götürmeyeceğini ortaya koyuyordu. Bu amaçla bir araya gelen tüm kurum ve kuruluşlar bir üst örgüt kurma yönünde karar alırlar ve 1949 yılında “Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu” adı ile kurulur ve birleşme

yönünde karar alırlar. Bu arada mevcut partiler de, "Kıbrıs Türk Milli Birliği" adı altında birleştirilir. ¹⁰

Faiz Kaymak'ın siyasi yaşamı ve Kıbrıs Türklerine yaptığı hizmetleri ve mücadelesi kendisinin kaleme aldığı; "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?" adlı kitabında kapsamlı olarak yer almaktadır. Konu kitaptan yapılan alıntılara geçiyoruz.

Faiz Kaymak, eserinde federasyonun girişimiyle Kıbrıs Türk halkının kazanımlarını şöyle özetliyordu:

"Oysa, Türkler Ada'nın meşru sahipleri olduğu halde ve anlaşmalarda, Ada'yı yeniden Türklere vermek kaydı bulunduğu dönemlerde de, hiç bir kez, Rumlar gibi Enosis taşkınlığı yapmamışlar, aksine Rumların Enosis tutkularını yererek, protesto ederek, hükümete hep destek olmuşlardı. Hükümetse, Türk halkının anavatanlarına olan sarsılmaz bağlılığını, Kıbrıs Türk toplumunun normal yaşantısı içinde izliyordu. Türkiye'de başlayan yenileşme hareketleri, Atatürk devrimlerinin getirdiği her yönlü yenilik ve ilerlemeler, Kıbrıs Türklerini de etkiliyordu: Yeni harfler, fes yerine şapka yasası, uygar yasanın kabulü, vb. gibi yenilik davranışlarının kolayca benimsenmesi, İngilizleri tedirgin ediyor, kuşkulandırmıyordu elbette. Başında fes taşıyanlar, sadece hükümete yaranmak isteyen uşak tıynetlilerdi ki, türüü çıkarlar ve ikbâl tutkusu yüzünden uyguladıkları bu bağnazlık; İngiliz politikasınca alkışlanıyordu. Türk halkının çoğunluğu bu tür kişilere nefretle bakıyor ve Türklüğüne daha çok bağlanıyordu. Hükümet, halkın bu sarsılmaz bağlılığını önlemek işlemine girişti ve sistemli bir biçimde hemen uygulamaya başladı: Ortaokullara ve liselere her bakımdan el konulmuştu. Maddî yardım ve vaâdlerde bulunarak, ortaokul ve lise komisyonlarını hükümet yönüne çekmeyi başarmışlar ve Mağusa dışında, tüm Türk okullarını denetimleri altına almışlardı. ¹¹

Kaymak yapıtında, "Yüzleştiğim Gerçekler" başlıklı yazısında ise, Türkiye'deki temaslarına değinirken Ankara'daki Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin ve genellikle başkan yardımcısının özverili çalışmalarına değiniyordu:

Yüzleştiğim Gerçekler

"1952 Eylül'ünde Federasyon Başkanı olarak ben de Türkiye'ye gönderilmiştim. Kısa bir süre önce de Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu harekete geçerek hem hükümete, hem de tüm okulları onların yönetimine teslim etmiş olan kurullara protestolarda bulunmuştu.

Amaç, Türk devlet erkânı ile ilişkilerde bulunup, yardım istemektir. Ankara'da Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin temsilcileri ve başkan yardımcısı Mehmet Ali Pamir ile ulusal gençlik örgütlerinin temsilcileri aracılığıyla 'Kıbrıs Heyeti' olarak ilişkilere başladık. Federasyonun hazırladığı 27 sayfalık raporu, devlet yöneticilerinin çoğuna vererek, Kıbrıs Türkleri'nin tüm sorunlarını ve dileklerini apaçık anlattık."¹²

1956 yılı sonlarında Kıbrıs'ın Türkler ve Rumlar arasında taksim edilme tezi ilk kez dönemin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes tarafından, Faiz Kaymak, Dr. Fazıl Küçük'ün kendisini ziyarete gittikleri sırada Kıbrıs Türk heyetine duyurulmuştu. Kaymak, "Bu fikriniz ne zaman gerçekleşecek" sorusunu Adnan Menderes "bir yıl" diye cevaplamıştı. Başbakanla sürdürülen konuşma şöyleydi:

"Başbakana ikinci bir soru yöneltmekter. kaçınmadım; 'Taksim oranı ne olabilir?' Bir an düşündü ve 'Yarı yarıya' dedi. En yetkili devlet adamının ağızından çıkan bu sözlere ne karşılık verilebilirdi?

Hey'etimiz birkaç gün sonra Ankara'ya dönerek, Cumhurbaşkanı'nı da ziyarette bulundu. Amaç, 'Kıbrıs Sorunu' konusunda kendisinin de görüşlerini öğrenmekti. Celâl Bayar, arkadaşım Dr. Fazıl Küçük'e dönerek: "Sizler bu 'Taksim' işine ne diyorsunuz?" diye sordu.

Küçük: 'Fevkalâde!' diye cevapladı. Bayar, sonra bana döndü ve: 'Sen ne dersin?' dedi.

Şunları söyledim: 'İngilizler Ada'dan çıkarsa, Kıbrıs'ın, Türkiye'ye verilmesini isteriz. Ne ki, Türk devleti bunu imkânsız bulur ve en uygun uzlaşma yolu Taksim'dir' derse, 'ehven-i şer'¹³ olarak kabul edeceğiz!"¹⁴

1957 yılı Nisan ayında Türkiye ve Kıbrıs Türkleri Taksim tezlerini savunuyor ve Türkiye bu konuda nota veriyordu.

Şaşırtıcı Davranışlar

"1957 Nisan ayının başlarında, heyetimiz, yine Ankara'ya çağrıldı; Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Menderes'le görüşecektik. Bu önemli çağrıya heyetçe katıldık. Menderes özel sekreterini yanına çağırarak, dosyalardan, daha önce verilen mektubun kopyasını çıkarmasını istedi. Gözlüklerini taktı ve bize nota'yı okumaya başladı: 'İngiltere ve Amerika'ya, taksim tezinden, Türkiye'nin caymayacağı bildiriliyor ve 'taksim'den başka bir yol yoktur...' diye konuyla ilgili inançlarını tekrarlıyordu !

Celâl Bayar da aynı dosyayı Başbakan gibi kendiliğinden okudu ve 'asla' sözcüğüne geldiği zaman, sesinin tonunu yükseltmişti. Kıbrıs'ın

'taksim' edileceğine bizi inandırmak için miydi acaba, yoksa, İngiltere ile Amerika'ya verilen notalarla, Türkiye'nin 'taksim' konusundaki, çabalarını anlatmak için miydi?

Sadece, gözünü gerçekler şuydu ki, nota verilen devletler, 'taksim' çözümünü hasıraltı etmişe benziyorlardı!"¹⁵

1958 yılında Kıbrıslı Türklerin istemi olan Taksim tezi. Türk bayrağındaki ay üzerindeki yazılar ve ayın ortasında bulunan ikiye bölünmüş Kıbrıs haritası görülmektedir.

Çatışan Güçler ve Kazanç

"Kıbrıs'ın iç durumu gün geçtikçe kötüleşiyordu. İngilizlerin sert tutumları, EOKA'cılarının daha da hırçınlaşmalarına yol açıyordu. 1 Nisan 1958'de, "Grivas Diyenis" imzasını taşıyan bildirimlerle, tedhişin yine başlayacağı ve tek amacın Enosis olduğu duyuruluyordu.

'Enosis'e karşı Türkler de 'taksim' üzerinde direniyor ve bu amaçla her yönde türlü gösteriler yapılıyor; 'Ya taksim, ya ölüm!' sloganı çığlıklarla yayılıyor. Aynı gösteri ve mitingler Türkiye'de de tekrarlanmaya başlanmıştı: Ya taksim, ya ölüm!

Türk devleti, İngiltere ve Amerika'ya verdiği notaları bu tür gösterilerle güçlendirmek istiyordu. Yunanistan'ın Enosis sloganı, Türklerin 'taksim' notası, Türk-Yunan çatışmasını arttırmış, Kıbrıs'taki Rum saldırılarından yok olmamak için, Rumlarla yan yana yaşayan Türkler, köy ve kasabalardaki barınaklarından uzaklaşmayı yeğliyorlardı. Azınlıkta olan Türk köyleri boşalmaya başlamıştı bile.

Olayların bu hızlı gelişimi, kan, ateş ve boğuşmaların yanı sıra; İngilizler, kendilerine özgü soğukkanlılığı hiç tavsamadan, Ada halkını plânlı bir uyuşmaya çekmek umudunu taşıyorlardı."¹⁶

1959 yılına gelindiğinde Kıbrıs'ta yeni bir anlaşma durumu meydana gelmişti. O da ne Kıbrıslı Türklerin istediği 'taksim' ve ne de Rumların istediği Enosis gerçekleşmişti. Sonuçta 16 Ağustos 1960'da kurulan ve üç yıl yaşayacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş ve iki halk temsilcileri

İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştu.

Londra-Zürih Andlaşmalarının Onaylanması

"28 Şubat 1959'da, Londra-Zürih andlaşmaları, devletçe onaylanması için Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuştu. Türk basını, Ana Muhalefet Partisi Başkanı İnönü'nün, Londra-Zürih andlaşmalarını tenkit ettiğini ve andlaşmalarının sağlam temeller üstüne kurulmamış olduğu yolunda savunmalarda bulunduğunu yazıyordu. Mecliste yapılan tenkitleri, Fatin Rüştü Zorlu şöyle cevaplandırmıştı: "Adadaki Türk toplumuna egemenlik ve efendilik temin ettik!"

Coşkun Kırca'nın konuşması ise ilgi çekiciydi: Madde madde tenkitler yaptıktan sonra, "Dimyad'a pirince giderken, evdeki bulgurdan da olduk".

Özel Olarak Ankara'ya Gidiyorum

27 Ekim 1957'de, Kıbrıs Türk toplum temsilciliği, Federasyon Başkanlığı görevinden uzaklaşmış bulunuyordum. Yine de, Türk kamuoyunun konu üstündeki düşüncelerini öğrenmek istedim. Bu amaçla Ankara'ya geldim. Sayın İnönü görüşme isteğimi hemen cevaplandırdı. Konu üstündeki düşüncelerimi kısaca anlattım. Dinledi ve şöylece konuştu: "Birlik olunuz ve Rumlarla iyi geçinmeye bakınız. Ben bunu Doktor'a da, Denктаş'a da söyledim."¹⁷

Federasyon tarafından çekilen telgraflar ve yapılan etkinliklere iki örnek:

9 Eylül Dolayısıyla Çekilen Telgraflar

Lefkoşa'nın fethi sırasında 09 Eylül 1570 tarihinde surlara ilk Türk bayrağının dikilişi anısına her yıl mevlit okutulmaktaydı. 1952 yılında okutulan mevlit için gazete ilânı: "Dün sabahleyin Bayraktar Camii'nde yapılan kutlama töreninden sonra Sayın Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü'ye ve Türkiye Genel Kurmay Başkanı'na ve İzmir Valisine Kıbrıs Türk Kurumları tarafından ayrı ayrı olmak üzere aşağıdaki telgrafın aynı çekilmiştir. 'İzmir'in Kurtuluş Bayramını Kıbrıs Türkleri Candan Kutlar.' Türk Kurumları adına Dr. Fazıl Küçük"¹⁸

"09 Eylül Lefkoşa'nın Türkler tarafından fethi münasebetiyle aynı gün (09 Eylül 1952) öğleden evvel saat 11.00'de Bayraktar Camii Şerifi'nde

Federasyon tarafından şühedanın ruhuna ithaf edilmek üzere Mevlid-i Şerif okutulacağından bütün Türk kardeşler davet olunur.”¹⁹

“Federasyon başkanı niteliğiyle, bu üç kişilik heyetin içinde ben de bulunuyordum. Öbür arkadaşlar şunlardı: Avukat Ahmed Mithat Berberoğlu ve Mağusa Parti Sekreteri avukat Ahmed Zaim.”²⁰

Federasyon heyetinin ilgililerden arzettiği istemler şöyleydi:

Türkiye'ye Yapılan Duyuru

“Ekselans,

1878 senesinde Osmanlı İmparatorluğu tarafından idaresi muvakkaten İngiltere'ye devredilmiş olan Kıbrıs adasında sakin 100 bin Türk her an Kıbrıs'ın Anavatanımız Türkiye'ye ilhakını arzu etmekle beraber, dünya siyaseti muvacehesinde şimdilik Kıbrıs Türkleri bu hislerinden feragat ve fedakarlıkta bulunarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin siyasetine uymakta ve Kıbrıs'ta 'Status Quo'nun muhafazasını kabul etmektedir.”²¹

Kıbrıs Türk heyetinin sömürge idaresinden istemleri ve bu kararları Türkiye ile tüm dünyaya duyurmaları şu şekildeydi:

“1. Kıbrıs Türkleri adanın Yunanistan'a ilhakını veya ilhaka götürecek herhangi bir Muhtariyet idaresini veya plebisit yapılmasını bir defa daha şiddetle red ve protesto eder.

2. Kıbrıs Türkleri Büyük Britanya tarafından Kıbrıs adasının tâbi olacağı yeni teşkilât kanununu ancak aşağıdaki şartlara bağlı olarak kabul ve tasvib edebilir.

Yukarıda adı geçen teşkilât kanunu yürürlüğe girmeden evvel bu Kanuna, ek bir protokol neşredilecek ve bu protokolda Kıbrıs Türkleri'nin aşağıda madde madde sıralanmış olan siyasî, içtimaî, dinî, kültürel ve ekonomik talepleri Hükümet tarafından kabul ve ilân edilecektir.

a) Evkaf idaresi kayıtsız şartsız Türk Cemaati'ne devredilecektir.

b) Türk Ortaokul ve Liselerinin tedrisatı Türkler tarafından idare edilecektir.

c) Adanın bilumum mevzuatında ve bilhassa Belediye Kanunlarında Türk hukuk ve menfaatlerini teminat altına alan hükümler ilân edilecektir.

d) Bilcümle Daire ve Mahkeme ve mes'ul makamlara memur tayininde nüfuz nisbetinde memur tayini yapılacaktır.

e) Adanın her kaza merkezinde, eskiden olduğu gibi, asgarî bir Türk Kaza Hâkimi bulundurulacaktır.

Ahmed Faiz Kaymak - Ahmed M, Berberoğlu - Ahmed Zaim (Kıbrıs Türkleri Namına Kıbrıs Türk Heyeti)''²²

17 Eylül 1954 günü siyasi temaslarda bulunan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyon Heyeti, Londra'da Sömürgeler Devlet Bakanı Mr. Henry Hapkinson'a Kıbrıs Türkleri'nin görüşlerini bildirmişlerdi.

"Sabah saat 11'den 12'ye kadar süren görüşmelerde; Enosis aleyhinde olduğumuzu ve Ada'daki İngiliz yönetiminden hoşnut bulunduğumuzu belirttik! Bu yönetimin sürmesini dilediğimizi açıkladık!"²³

Yukarıda sunulan beyanla Kıbrıs'taki Türk varlığını İngilizler de kabul etmiş ve Enosis istemiyle karşılarına çıkan Rumlara daha da güçlü olarak Kıbrıs'ta Enosis olmayacağını vurgulamışlardı.

İngiliz Sömürgeleri Devlet Bakanına yukarıda sunulan Federasyon kararı iletilince Kıbrıs Türk halkının görüşü İngilizlerin doğrultusunda olduğu için bu kez bir hafta sonra Türk heyetine Amerika yolculuğu görüldü. Heyet New York'ta İngiliz yetkililer tarafından karşılanmıştı. Faiz Kaymak'ın anılarında "New York'a Gidiyoruz" başlıklı paragrafi aynen aktarıyoruz:

New York'a Gidiyoruz

"24.9.1954'de heyetimiz New York'a vardı. Orada İngiliz delegasyonuna mensup bir kişi tarafından karşılanarak, Comodor Oteli'ne indik. Yine aynı kişinin aracılığıyla Birleşmiş Milletler üyelerinin toplandıkları binaya gittik. O gün Birleşmiş Milletler'in salonunda basın toplantısı düzenleyerek, Kıbrıs Türk halkının Enosis'e karşı olduğunu ve Türk kamuoyunun görüşleri açıklandı, anlatıldı. Elliye yakın gazetecinin izlediği bu toplantıda, 10 Yunanlı gazeteci de vardı. Üzüntüyle belirtmek isterim ki, bu basın toplantısında bir tek Türk gazetecisi veya muhabiri yoktu. Kıbrıs Rumlarının temsilcisi Rossides bile orada iken!..

Yunan gazetecilerinin soru yağmuruna tuttıkları heyetimizin sözcüsü avukat Ahmed Zaim, haklı davamızı savunmak uğruna, soruları cevapsız bırakmayarak, yarım saat süren konuşmaları başarıyla sonuca bağlamıştı.

Bir Yunanlı gazetecinin şu sorusu çok ilginçti: 'Sizler çoğunlukta olsaydınız, Enosis'i istemeyecek miydiniz?'

Bir başkası da; Kıbrıs'ta, Türk topluluğu denecek bir "toplum"un var olmadığını iddia etmiş ve hey'etimizi, Kıbrıs Türklerinin gerçek temsilcileri olarak değil, İngilizlerin "satılmışlar hey'eti" olarak nitelemişti!

Bu saçma ve gülünç hezeyanlar, hakettikleri cevabı hemen almıştır.

Aynı gün, Birleşmiş Milletler'in genel toplantısında konuşan İngiliz, Yunan ve Türk delegasyon başkanlarının bildirilerinde hey'etimiz de hazır bulunarak, konuşmaları dikkatle izlemiştir.

İngiliz delegasyonu başkanı, Devlet Başkanı Mr. Selwyn Loyd, Kıbrıs Türkleri'nin Enosis'e karşı olduklarını ve Ada'nın coğrafi ve tarihi bakımından Türkiye'ye olan ilişkisini çok iyi bildiğini açıklamak gereğini duydu.

Ertesi gün, İngiliz delegasyonu başkanı Mr. Loyd, kalmakta bulunduğu otelde, heyetimiz onuruna bir "çay" verdi. Bu süre içinde ana konu hep Birleşmiş Milletler'de geçen konuşmalarla ilgiliydi. Bize, edindiğiniz izlenimleri sordu. Söyledik. Cevaben: "Hiç korkmayınız. Birleşmiş Milletler, Kıbrıs'ı, Yunanistan'a ilhak için karar alabilse dahi, biz vermeyeceğiz! Donanmamız vardır, savunmayı biliriz" dediler.

27.9.1954'de, hey'et olarak, Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler'deki sürekli temsilcisi ve delegasyon başkanı Selim Sarper'i yerinde görmeye gittik. Sayın Sarper'in Birleşmiş Milletler'deki konuşmaları, Türk haklarını elde etmek ve savunmak yolunda görevini gereğince yerine getirebilmek için epey çaba harcadığı hemen seziliyordu! Çünkü, 'Kıbrıs Sorunu' konusunda somut bilgiler edinip, davranışa geçmek için, süre çok sıkıştı. Söz arasında, Kıbrıs'la ilgili ilk bilgiyi şoförü Osman'ın verdiği gazetelerden edindiğini söyledi. Bu sözü hiç unutamıyorum! Daha sonra, bir başka ilişkimizde, Birleşmiş Milletler'de konuşurken, şöylece açıklamıştı: "Büyük bir 'risk'e girdim; talimat verilmediği halde Kıbrıs'ı Türkiye'nin istediğini söyledim!"²⁴

Kıbrıs Rumları Ayaklanıyor, EOKA Harekete Geçiyor

İngilizlerin Kıbrıs'a "meşrutî yönetim" vermek istemelerinden sonra, Kıbrıs Türkleri'nin giriştiği çabaları açıklamıştım.

Kıbrıs Rumları ise bu uzlaşma teşebbüsü karşısında, daha ilkten, Enosis'ten gayri hiçbir yönetim yolunu benimsemeyeceklerini kesinlikle bildirmişlerdi. Ve bunun yanısıra Enosis propagandalarına girişerek, yaygaraya başlamışlardı.

Bu tutumlarını güçlendirmek için, öteden beri sürdürdükleri 'ürkütme' davranışlarını da plânlıca hızlandırmaya karar vererek, 1 Nisan 1955'te eyleme giriştiler. Lefkoşa'daki Devlet Radyo Evi'ne bomba koydular ve İngiliz kitaplığını ateşe verip, yaktılar! Aynı amaçla, Yunanistan'dan

gönderilen Grivas'ın örgütlediği EOKA 'tedhiş' hareketlerini hızlandırmak yolunda hesaplı bir biçimde çalışmaya başladılar.

Hükümet, Rumların bu cür'etleri karşısında eli-kolu bağlı gibiydi. Kısa bir süre sonra, Enosis çabalarını önlemek amacıyla Kıbrıs'a 'askerî güç' taşımaya ve her zaman bağlılıklarından yararlandığı Türk toplumundan yardımlar istemeye başladı. Bir yandan 'Muhtar yönetim' sistemi üzerinde, öte yandan da, Ada'daki polis güçlerine Türk polislerini de katma yolunda çalışıyordu.

EOKA'nın ürkütme eylemlerini Türklerin yardımıyla önlemek isteyen İngiliz hükümetinin politikası, dünya kamuoyunca belenmişti: Sömürge hükümetini söküp atarak, Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağışlamak yolunda, yine Yunanistan'ın yardımına yaslanan Kıbrıs Rumlarının ateşe bürünmüş gözlerini, Türk avuçları aracılığıyla küllüyecekti!

Kıbrıs Türk topluluğunun durumu, günden güne kritikleşiyordu. Çoğunluklar arasında sıkışıp kalan Türklerin varolmasını, onurunu düşünmek, Türk politikacıları için davaların en önce geleniydi! Onların yaşamasını sağlama bağlamak, daha doğrusu, tutuşmuş olan ateşten onları irak tutmak!²⁵

Türkiye'nin İngiltere Girişimleri

"Türkiye'yi hakları tanınmış olduğunu, bu toplantıya Türkiye'yi temsil etmek için Fâtin Rüştü Zorlu'nun katılacağını söyleyerek, onunla ilişki kurmanın daha olumlu olacağını bildirmişti.

Fatin Rüştü Zorlu ile, Ankara'da görüştük. Kıbrıs Türkleri'nin durumu ve istekleri konusunda özellikle durduk. Benden, Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rumların yerleştikleri köy ve kentleri ve bu alanlardaki nüfus dağılışını, orantılı olarak gösteren bir "harita" istedi. Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin aracılığı ile isteğini sağlamıştık. Zorlu, az bir zaman sonra, Adnan Menderes'le birlikte Londra'ya gidecekti. Federasyon Başkanı niteliğiyle, Ankara'daki ilişkilerimi tamamlayıp, Lefkoşa'ya dönmek üzereyken, Adnan Menderes tarafından İstanbul'a çağrıldım.

Görüşmemizden bir gün önce, İstanbul'da bir basın toplantısı düzenlenmiş, bu toplantıya Menderes de katılmıştı. Konuşması heyecanlıydı ve özellikle Makarios'un kişiliği üstünde toplanıyordu. İngilizlerin, Makarios'a gösterdikleri ilgiye değinerek şöyle dedi: 'İngilizler, bir kasaba papazına, devlet başkanlarına gösterilmesi gereken saygıyı gösteriyorlar!'

Ertesi günkü görüşmemizde, Başbakanın ilk sorusu şu oldu: 'Basın toplantısındaki sözlerim acaba nasıl bir etki yaptı? Yankılarını heyecanla bekliyorum...'

Menderes'in yanında Emin Kalafat da vardı. Bu 'merak'a gülümsedi. Ben öz konumuza hemen girdim: 'Kıbrıs sorunuyla ilgili, bundan öte nasıl bir politika izlemeliyiz?' dedim. Cevap, aynen şöyleydi:

"Londra konferansının toplanacağı bir sırada, size, şöyle bir politika izleyin, diyemem. Bakınız, konferanstan sonra tutmanız gereken en olumlu yolu ben size ayrıca bildiririm..."

Kısa bir süre sonra, Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ile Londra'ya uçtu. Lefkoşa'ya döndüğümde, İstanbul'da 6-7 Eylül olaylarının patlak verdiğini duyduk. Genel Sekreter Birgi'nin dediğince, 'konferans' tam fiyaskoyla sonuçlanmıştı.

Aynı konferansa Kıbrıs Türk Federasyonları da bir hey'et göndermişti. Toplantı dışı ilişkilerde bulunacak olan hey'et, 'resmen' Kıbrıs Türklerini temsil edecekti. Hey'et başkanlığına Dr. Fazıl Küçük'ü seçmiştik. Öbür arkadaşlarsa, avukat Ahmed Zaim ve avukat Mithat Berberoğlu idi."²⁶

"Amerika, 'taksim' tezine karşıdır. Filistin'de de biz bunu araştırdık. Fakat Arap âlemi aleyhimizedir!' 'Şu halde taksim tezine inanmak zor olacaktır.' 'Bizim, zor görünen konuları, oluşturmak yolunda tecrübemiz vardır. Amerika'yı ikna edeceğiz... Kıbrıs meselesi, Ortadoğu'da bir çıban başı niteliğine bürünmüştür."²⁷

Sonuç

Faiz Kaymak, Dr. Küçük'le işbirliği içindeydi. Türkiye'deki toplantılara Dr. Fazıl Küçük'le dönemin Türk ileri gelenlerinden Avukat Ahmed Mithat Berberoğlu, Avukat Ahmed Zaim, Avukat Osman Örek gibi Kıbrıs Türk halkının mücadele tarihinde iz bırakmış önemli kişilerle birlikte, Türkiye, İngiltere ve Amerika'ya gitti. Toplantılara katıldı; Kıbrıs Türk halkının varlığı için uğraştı. Federasyon Başkanı bulunduğu dönem, Federasyon'un önde gelen mücadelesi, Enosis'e karşı direnmesiydi. Federasyon başkanlığı döneminde Dr. Fazıl Küçük'ün Türkiye'nin katkıları ve Kıbrıs Türk halkının yardımıyla Federasyon'a sahip çıktı. Ticarete Türk'ten Türk'e kampanyasına önem verirdi.

Faiz Kaymak, öğretmenlikte, siyasi yaşamında ve ticaret hayatında, doğru, dürüst, çalışkan biriydi. Milliyetçi ve Atatürkçü idi. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı olduğu dönem ve sonrasında Türkiye'ye

devamlı giderdi. Türk Hava Yolları acenteliğinin Kıbrıs'ta kuruluşunu gerçekleştirip, Kıbrıs Türk yolcu uçaklarının Kıbrıs'a gelmesini sağladı.

Notlar

¹ Ali Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, Lefkoşa 1987, s.126

² Yayına Hazırlayan: Müfide Zehra Erkin, Faiz Kaymak, "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?", Anılar ve Belgeler, İstanbul, 1968, s.88

³ a.g.e. s.76

⁴ a.g.e. s.78

⁵ a.g.e. s.80-81

⁶ Dr. Ziver Kemal Bodamyalızade, 1914 Lefkoşa doğumlu. Kıbrıs Türklerinde Lefkoşa'nın ikinci belediye başkanı. Ölümü: 8 Kasım 2006.

⁷ Prof. Dr. Derviş Manizade, Dün, Bugün, Yarın, İstanbul, 1975, s.241-243

⁸ Prof. Dr. Derviş Manizade, Dün, Bugün, Yarın, İstanbul, 1975, s.422

⁹ Sabahattin İsmail, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, İstanbul, Ağustos, 1988. s.35

¹⁰ Sabahattin İsmail, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, İstanbul, Ağustos, 1988. s.38

¹¹ Faiz Kaymak, "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?", Anılar ve Belgeler, Yayına Hazırlayan: Müfide Zehra Erkin, İstanbul, 1968, s.13-14

¹² a.g.e. s.15

¹³ Ehven-i şer: Daha az kötü olan, kötünün iyisi.

¹⁴ a.g.e. s.51

¹⁵ a.g.e. s.54

¹⁶ a.g.e. s.56

¹⁷ a.g.e.s.59-60

¹⁸ Hürsöz Gazetesi, 10 Eylül 1949, s.1

¹⁹ Halkın Sesi Gazetesi, 6 Eylül 1952, S.2969, s.4

²⁰ Faiz Kaymak, "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?", Anılar ve Belgeler, Yayına Hazırlayan: Müfide Zehra Erkin, İstanbul, 1968, s.24

²¹ a.g.e.s.26

²² a.g.e. s.28-29

²³ a.g.e. s.32

²⁴ a.g.e. s.33-34

²⁵ a.g.e. s.38-39

²⁶ a.g.e. s.42-43

²⁷ a.g.e. s.50-51

Faiz Kaymak'ın Halkın Sesi Gazetesi'ndeki Yazılarının Listesi ve Federasyonla İlgili Haberler

14 Mart 1944 ile 19 Eylül 1958 tarihleri arasında Federasyon dönemindeki gazete yazıları (Faiz Kaymak'ın Halkın Sesi Gazetesi'ndeki yazıları genelde birinci sayfada yayınlanmaktaydı.)

13 Mayıs 1944	Milli Parti Niçin Kuruldu?
01 Temmuz 1944	Mektebin Vazife ve Gayesi
20 Temmuz 1944	Kıbrıs'ın Yunanistan'a İlhakı
16 Ağustos 1944	Sir Parkinson'un Adamızı Ziyaretleri Münasebetiyle
25 Eylül 1944	Okullarımız 1
26 Eylül 1944	Okullarımız 2
30 Eylül 1944	Okullarımız 3
02 İlk Teşrin (Ekim) 1944	Okullarımız 4
03 İlk Teşrin (Ekim) 1944	Okullarımız 5
05 İlk Teşrin (Ekim) 1944	Okullarımız 6
27 Son Teşrin (Kasım) 1944	Her Hak Bir Fedakarlığın, Çetin Bir Mesainin Mahsülüdür
05 İlk Kanun (Aralık) 1944	Okul Binalarımız ve Mefruşatı 1
07 İlk Kanun (Aralık) 1944	Okul Binalarımız ve Mefruşatı 2
08 İlk Kanun (Aralık) 1944	Okul Binalarımız ve Mefruşatı 3
12 İlk Kanun (Aralık) 1944	Okul Bahçelerimiz
27 İlk Kanun (Aralık) 1944	Öğretmenlerin Ehliyet Dereceleri 1
28 İlk Kanun (Aralık) 1944	Öğretmenlerin Ehliyet Dereceleri 2
25 Son Kanun (Ocak) 1945	Öğretmenlerin Becayışlikleri 1
27 Son Kanun (Ocak) 1945	Öğretmenlerin Becayışlikleri 2
30 Son Kanun (Ocak) 1945	Öğretmenlerin Becayışlikleri 3
26 Şubat 1945	Okullarda Dayak
21 Mart 1945	Muvaffak Olmanın Sırrı
04 Temmuz 1945	Bay Reşat Kazım'a
10 Temmuz 1945	Haksız Muarızlarımıza
03 Ağustos 1945	Niçin Yazıyorum?
21 Ağustos 1945	Sırtan Dişlerin Tehdidi Karşısında
13 Eylül 1945	Sekreter, Kazım Hoca Cevap Verdi 1
14 Eylül 1945	Sekreter, Kazım Hoca Cevap Verdi 2
15 Eylül 1945	Sekreter, Kazım Hoca Cevap Verdi 3
04 Nisan 1948	Mağusa Kasabası ve Asarı Atika Kanunu
10 Nisan 1948	Mağusa'nın Cenaze Arabası
17 Nisan 1948	Serseri Çocuklarımız
22 Nisan 1948	Aile Hayatımız
28 Nisan 1948	Kıbrıs'ın Müttesavver Anayasası
28 Nisan 1948	Liselerimizin İdaresi (I)
29 Nisan 1948	Liselerimizin İdaresi (II)
30 Nisan 1948	Liselerimizin İdaresi (III)
09 Mayıs 1948	Okuma Zevki
18 Mayıs 1948	Ada'da İngiliz İdaresi (I)

20 Mayıs 1948	Ada'da İngiliz İdaresi (II)
30 Mayıs 1948	Yaşama Hakkı
08 Haziran 1948	Propaganda ve Telkinatın Tesiri
13 Haziran 1948	Hissiyat ve Terbiyet Hissiyenin Ehemmiyeti
18 Haziran 1948	Muhakeme Kudreti ve Yanlış Hükümler
15 Temmuz 1948	Maarif Müfettişliği Meselesi
23 Temmuz 1948	Bir Hakikatın Açıklanması Münasebeti İle
28 Ağustos 1948	Okullarımızda Çalışkan, Ehliyetli ve Dirayetli Öğretmenlere Yer Verelim (I)
31 Ağustos 1948	Öğretmende Aranacak Evsaf (II)
03 Eylül 1948	Öğretmende Aranacak Evsaf (IV)
09 Eylül 1948	Öğretmende Aranacak Evsaf (V)
18 Ocak 1949	Belediye Seçimleri Yaklaşırken
30 Mart 1949	Belediye Seçimleri Yaklaşırken
31 Mayıs 1950	K.T.K. Federasyonunun Cumhurbaşkanı ve Başbakana Gönderdiği Telgraflar ve Aldığı Cevaplar
10 Aralık 1950	Milli Birliğin Konferansları Münasebetiyle Faiz Kaymak'ın Yazısı
17 Ocak 1951	Mağusa'daki Ayasofyamız (Şimdiki Mağusa Lala Mustafa Paşa Camii'n o yıllardaki adı.)
24 Ocak 1951	Bir İşgüzarlık Numunesi
22 Mart 1951	Federasyon Toplantısı
31 Mart 1951	K.T.K. Federasyonundan (Sayın Halkımıza)
8 Haziran 1951	K.T.K.Federasyonu Başkanlığından
10 Haziran 1951	K.T.K. Federasyonu Başkanlığından
14 Haziran 1951	K.T. K. Federasyonu Başkanlığından
20 Haziran 1951	Maarif Vergilerimiz
29 Haziran 1951	Ortaokullarımız
22 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır I
23 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır II
24 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır III
25 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır IV
27 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır V
28 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır VI
29 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır VII
30 Kasım 1951	Hükümet Türk Cemaatine Karşı Ağır Mesuliyetler Taşımaktadır VIII
07 Aralık 1951	Namık Kemal'in Mahbesinde
02 Temmuz 1952	Federasyon Faaliyetleri
01 Ağustos 1952	Müstemleke Maarifçiliğine Hız Verdiriliyor

13 Ağustos 1952	Federasyonun Dilekçesi
03 Eylül 1952	Mağusa Komiseri'nin Tebrik Mesajı
14 Ekim 1952	Kıbrıs Heyetini Çok Sayın Cumhurbaşkanımız Celal Bayar Çankaya Köşkü'nde Lütfen Kabul Buyurmuşlardır
21 Ekim 1952	K.T.Kurumları Federasyonun Toplantısı
25 Ekim 1952	K.T.K.Federasyonu Sekreterliğinden
2 Kasım 1952	Federasyona Gelen Telgraflar
02 Aralık 1952	Kıbrıs Türkü'nün Kahbe İftiralarla Şahlanması
05 Aralık 1952	Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonundan
19 Aralık 1952	Esareti Reddeden Ortaokullarımıza İlk Yardım Olarak Kıbrıs Kültür Derneği'nden 4.045 İngiliz Lirası Gönderildi
25 Aralık 1952	Yardım ve Federasyon
13 Ocak 1953	Evkaf İşlerimiz I
14 Ocak 1953	Evkaf İşlerimiz II
15 Ocak 1953	Evkaf İşlerimiz III
17 Ocak 1953	Anavatanımızın Milli Kültürümüzün İdamesi İçin
21 Ocak 1953	K.T. K. Federasyonun Faaliyetleri
22 Ocak 1953	Bir Köy İmanı
24 Ocak 1953	Federasyonun Bir Mektubu
25 Ocak 1953	Türk Debbağhanesi ve Evkaf Dairesi'nin Gayretkeşliği
27 Ocak 1953	Afendrika Çiftliği ve Türk Debbağhanesi
27 Ocak 1953	Esareti Reddeden Bayraktar Ortaokuluna Yardım (K.T.K.F. Okul Komisyonu'na 500 lira gönderildi)
28 Ocak 1953	Açlıktan Haykıran Din Adamları
30 Ocak 1953	Ne Cür'ettir Bu Cü'ret
30 Ocak 1953	Federasyon Heyetleri Köy Gezilerine Devam Ediyor Mağusa'daki Pertev Paşa'nın Kabri Nasıl Yapıldı
31 Ocak 1953	
03 Şubat 1953	K.T.K Federasyonunun Genel Kurul Toplantısı
12 Şubat 1953	K.T.K Federasyonu
15 Şubat 1953	Başkan Eisenhower'in Federasyona Teşekkürü
21 Şubat 1953	Federasyonun Köy Ziyaretleri
26 Şubat 1953	Afendrika Çiftliği Meselesi Ehemmiyetle Ele Alınmıştır
26 Şubat 1953	Federasyon Kültür Kolunun Faaliyetleri
12 Mart 1953	Federasyon Heyetimizin Köy Gezileri
02 Nisan 1953	K.T.K. Federasyonu Sekreterliği'nden
24 Nisan 1953	Federasyondan Beklediklerimiz
09 Mayıs 1953	Anavatan Gençliğinin Yeşil Adamıza Bağlılığı
30 Haziran 1953	Federasyon Telgrafları
09 Haziran 1953	Federasyonu Niçin Yıkamak İstiyorlar?
16 Haziran 1953	Federasyonun Pazar Günkü Mitingi
30 Haziran 1953	K.T.K. Federasyonu Eğitim İşleri Kolundan
15 Temmuz 1953	K.T.K. Federasyonu Başkanlığı'na Türkiye Milli Talebe Federasyonunun Gönderdiği Yazı

- 12 Eylül 1953 Felâketzedeleri Ziyaret
15 Eylül 1953 Felâket Bölgesini Dolaşıyoruz
22 Eylül 1953 Federasyonun Felâketzedelere İlk Yardımı
29 Eylül 1953 Mehmet Dana Efendi Lehine Yapılan
Muazzam Miting (Federasyon Başkanının
Sözleri)
30 Eylül 1953 Federasyonun Müftü Seçimi Kampanyası
01 Ekim 1953 Sempati Mesajları Devam Ediyor
03 Ekim 1953 Lefkoşa Komiseri'nin Bir Neticeci
Münasebetiyle (Faiz Kaymak)
07 Ekim 1953 Ankara Türk Kültür Derneği'nin Baf
Ortaokulu'na Büyük Yardımı
20 Ekim 1953 Sn. İffet Halim Oruz'un Federasyona Mektubu
21 Ekim 1953 Dr. İhsan Ali Bey'e
30 Ekim 1953 Federasyon Tarafından Tertiplenen Merasime Mahşeri
Kalabalık İştirak Etti (29 Ekim Bayramı)
03 Kasım 1953 Kongrenin Telgrafları
03 Kasım 1953 K.T.K. Federasyonu Beşinci Genel
Kongresinden
03 Kasım 1953 Faiz Kaymak Yeniden Başkanlığa ve Avukat Ahmet
Mithat Berberoğlu da Asbaşkanlığa Seçildi
05 Kasım 1953 Genel Muhasibin Federasyona Teşekkürü
14 Kasım 1953 Faiz Kaymak da Kıbrıs Türkleri'nin Atatürk'e ve
Anavatan'a Sonsuz Sevgi ve Saygılarını ve Bağlılıklarını
Belirtti
3 Aralık 1953 Federasyon Seçim Heyeti Faaliyetlerini Hızlandırdı
10 Aralık 1953 Müstemlekeler Bakanlığı'na Protesto Telgrafı Çekildi
20 Aralık 1953 K.T.K.Federasyonun Gazeteciler Birliği'ne Çekmiş
Olduğu Telgraf
03 Ocak 1954 Federasyon Aleyhtarı Hazimete Uğradı
05 Ocak 1954 Federasyon Başkanının Anavatandaki Temasları
12 Ocak 1954 Federasyon Protesto Etti
23 Ocak 1954 Federasyonun Zelzele Bölgesindeki Tetkikleri
2 Şubat 1954 Geçen Pazar Yapılan Federasyon İdare Kurulu Toplantısı
05 Kasım 1954 Kıbrıs Türk Heyeti Başkanı Faiz Kaymak'ın Köy
Gezileri
04 Aralık 1954 Başkan Faiz Kaymak İle Avukat A.Zaim Müftü Bey'le
Birlikte Newyork'a Gidecek
04 Aralık 1954 Başkan Faiz Kaymak Bugün Ankara'ya Hareket Ediyor
05 Aralık 1954 Federasyon Başkanı Sayın Faiz Kaymak, Devlet Hava
Yolları Uçağı İle Dün Ankara'ya Gitti
09 Aralık 1954 Federasyon Reisi Faiz Kaymak, Ankara'da Kıbrısla İlgili
Çevrelerle Daima Temasda.
05 Ocak 1955 Federasyon Başkanı Sayın Faiz Kaymak İle Bir Konuşma
25 Ocak 1955 Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Yıllık Kongresi
Geçen Pazar Lefkoşa'da Yapıldı. Sayın Faiz Kaymak
Tekrar Federasyon Başkanlığına Seçildi

- 14 Nisan 1955 Dr. Fazıl Küçük İle Berberoğlu Bugün Ankara'ya Gidiyor
- 21 Nisan 1955 Heyetimiz Ankara'da Temaslarına Devam Ediyor
- 30 Nisan 1955 Sayın Faiz Kaymak Dün Avdet Etti
- 04 Mayıs 1955 Federasyon Başkanına Gelen Telgraf
- 10 Mayıs 1955 Kıbrıs Türk Heyeti Azalarına Tehdit Mektupları
- 29 Mayıs 1955 Federasyon Tebrik Telgrafları
- 31 Mayıs 1955 Dr. Fazıl Küçük ve Faiz Kaymak Poli Köyünde
- 07 Haziran 1955 Değerli Misafirlerimizle Milli Birlik
- 23 Haziran 1955 Baş Yazarımız İle Federasyon Başkanı
- 12 Temmuz 1955 Müstemlekeler Bakanı Pazar Günü 21 Kişilik Türk Heyeti Kabul Etti
- 19 Temmuz 1955 Faiz Kaymak'ın Konuşması
- 22 Temmuz 1955 Kıbrıs Türkleri Davalarının Öncülerini
- 26 Temmuz 1955 Kıbrıs Türktür Davasının Kahramanları
- 30 Temmuz 1955 Kıbrıs Türktür Cemiyeti Eskişehir Şubesi'nden
- 25 Ağustos 1955 Faiz Kaymak'ın Anavatandaki Temasları
- 28 Ağustos 1955 Başvekil Sn. Adnan Menderes, Faiz Kaymak'ı İstanbul'da Kabul Buyurdular
- 11 Eylül 1955 Federasyon Başkanının Başvekilimize Gönderdiği
- 21 Eylül 1955 Yüzbin Kıbrıs Türkü Namına Dün Birleşmiş Milletlere Çekilen Telgraflar
- 23 Eylül 1955 Federasyon Başkanımızın Çektiği Telgraflar
- 04 Ekim 1955 Ekselans Kıbrıs Valisine
- 03 Kasım 1955 K.T.K. Federasyonu Sn Faiz Kaymak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sn. Refik Koraltan'dan Aşağıdaki Telgrafi Almıştır
- 08 Kasım 1955 Fatih R. Zorlu'nun K.T.K Federasyonu Başkanına Gönderdiği Bayram Mesajı
- 16 Kasım 1955 Kıbrıs Türktür Partisi Liderleri Dr. Fazıl Küçük, Dün Ekselans Vali İle Görüştüler
- 20 Ocak 1956 Lefkoşa Cami Komisyonları İçin Federasyon Ve Kıbrıs Türktür Partisi Namzetleri
- 24 Ocak 1956 Kıbrıs Türktür Partisi ve K.T.K Federasyonuna Karşı Cephe Olan Namzetler
- 24 Ocak 1956 Federasyon Namzetleri Lefke'de Kahir Bir Ekseriyetle Evkaf Seçimlerini Kazandılar
- 25 Ocak 1956 Sn. Lefkoşa Türk Halkına, Evkafı Kurtaranların Kimler Olduğunu Hatırla
- 26 Ocak 1956 Sn. Lefkoşa Halkına – Federasyon Namzetlerine Rey Verilmesi
- 27 Ocak 1956 Sn. Lefkoşa Türk Halkına– Federasyon Namzetlerine Rey Verilmesi
- 28 Ocak 1956 Sn. Lefkoşa Türk Halkına– Federasyon Namzetlerine Rey Verilmesi

- 29 Ocak 1956 Sayın Lefkoşa Türkü Reyini Parti ve Federasyon Namzetlerine Ver
- 31 Ocak 1956 Halkımız Kıbrıs Türktür Partisine ve Federasyona
- 31 Ocak 1956 Türk Liderleri Ankara'ya Gidiyor
- 01 Şubat 1956 Kıbrıs Türktür Partisi ile Federasyon Başkanı
- 02 Şubat 1956 Heyetimiz Ankara'daki Faaliyetlerine Başladı
- 10 Şubat 1956 Heyetimiz Ankara'daki Temaslarına Devam Ediyor
- 11 Şubat 1956 Heyetimiz Dün Ankara'dan Avdet Etti
- 28 Şubat 1956 K.T.K. Federasyonu Genel İdare Kurulunun Pazar Günkü Toplantısı
- 04 Mart 1956 K.T.K Federasyonu Başkanı
- 09 Mart 1956 K.T.K Federasyonu Başkanının Gazetemize Beyanatı
- 21 Mart 1956 Kıbrıs Türktür Partisi
- 30 Mart 1956 Federasyon Başkanı Faiz Kaymak Hariciye Vekilimizle Görüştü
- 15 Nisan 1956 Federasyon Başkanı Faiz Kaymak Evkaf İcra Komitesi Reisliğine Getirildi
- 17 Nisan 1956 Kıbrıs Türkleri'nin Tarihi Bayramı
- 10 Haziran 1956 Sayın Hariciye Vekilimiz Prof. Fuat Köprülü
- 20 Kasım 1956 Sayın Arif Demirer, Ulaştırma Bakanı
- 21 Aralık 1956 Dr. Fazıl Küçük ile Faiz Kaymak Bugün Ankara'ya Gidiyor
- 22 Aralık 1956 Dr. Fazıl Küçük ile Faiz Kaymak Türkiye'ye Gitti
- 23 Aralık 1956 Heyetimiz Anavatan'da Temaslarına Başladı
- 27 Aralık 1957 Dr. Fazıl Küçük ile Faiz Kaymak Reiscumhurumuz Celal Bayar Tarafından Kabul Edildi
- 3 Ocak 1957 Heyetimiz Ankara'dan İstanbul'a Geçti
- 4 Ocak 1957 Kıbrıs Türk Heyeti Başvekilimiz
- 5 Ocak 1957 Anayasa Hakkında İngiltere'ye Yapacağımız Mukabil Teklifler Hazırlanıyor
- 8 Ocak 1957 Başvekilimiz Adnan Menderes'in Basın Toplantısı
- 11 Ocak 1957 Kıbrıs'ın Müstakbel İdare Şekline Dair
- 13 Ocak 1957 Kıbrıs Meselesi Komisyonunun Raporu
- 16 Ocak 1957 Anavatandaki Heyetimiz Temaslarını Tamamlamak Üzere
- 19 Ocak 1957 Prof. Nihat Erim'in Riyasetindeki Heyet Bugün Geliyor. Dr. Fazıl Küçük ile Faiz Kaymak da Heyete Dahil Bulunmaktadır
- 20 Ocak 1957 Kıbrıs Türkleri Tarihi Bir Gün Daha Yaşadı
- 20 Ocak 1957 Kıbrıs Türk Heyetinin Atlattığı Büyük Kaza
- 24 Ocak 1957 Heyetimize Atılan Bomba
- 12 Şubat 1957 K.T. Kurumları Federasyonu'nun Yıllık Toplantısı
- 3 Nisan 1957 Acele Ankara'ya Çağrılan Kıbrıs Türk Liderleri Dün Uçakla Gittiler
- 4 Nisan 1957 Son Dakika, Liderlerimiz Reiscumhurumuzla Görüştü
- 6 Nisan 1957 Kıbrıs Türk Liderleri Ankara'da Temaslarına Devam Ediyor

7 Nisan 1957	Ankara'da Hummalı Siyasi Faaliyetler
10 Nisan 1957	Yeni Türk Politikası
12 Nisan 1957	Anavatan Hükümetimizin Kıbrıs'a Dair Son ve Kat'i Kararı
25 Nisan 1957	Küçük Hürriyet Partililerle
27 Nisan 1957	Anavatan Kabinesi Başvekilimiz
4 Mayıs 1957	Anavatan Gençliği And İçti (Kıbrıs Asla Yunanlıların Olmayacak)
4 Mayıs 1957	Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
11 Mayıs 1957	Dr. Fazıl Küçük Dün Ada'ya Avdet Etti
18 Mayıs 1957	Federasyon Açıklaması
20 Ağustos 1957	Dr. Fazıl Küçük İstanbul'a Gitti (Federasyonla ilgili)
21 Ağustos 1957	Dr. Fazıl Küçük İstanbul'da İlk Beyanatu
23 Ekim 1957	Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
31 Ekim 1957	Kıbrıs Rumlarının Görüşü
9 Kasım 1957	Türk Kurumları Federasyonu
14 Aralık 1957	Federasyon
7 Ocak 1957	K.T.K.Federasyonu Başkanı
21 Ocak 1957	K.T.K. Federasyonu'ndan
29 Ocak 1957	Kıbrıs Türk Halkına
11 Mart 1957	Federasyon ve Parti Gezileri

27 Ekim 1957 tarihinde Federasyon Başkanlığına Rauf Raif Denктаş seçilmiştir. 1958 yılı Eylül ayına kadar Federasyon haberleri:

22 Şubat 1958	Federasyon Yararına Büyük Konser
14 Mart 1958	K.T.K. Federasyonu Başkanlığı'ndan
14 Mart 1958	K.T.K. Federasyonu Başkanlığı'ndan
21 Mart 1958	Halkın Sesi Yazı İşleri Müdürü
26 Mart 1958	K.T.K. Federasyonu Sekreterliği'nden Çağrı
17 Nisan 1958	Evdim'de Federasyon Gecesi
14 Mayıs 1958	Federasyon Günü Münasebetiyle
15 Mayıs 1958	K.T.K. Federasyonu, Valiye Yeni Bir İhtar
19 Mayıs 1958	Parti ve Federasyon Başkanları Lefke'de
25 Mayıs 1958	Liderlerimiz Fatih Rüştü Zorlu ile Görüştü
27 Mayıs 1958	Liderlerimiz Ankara Temasları
27 Mayıs 1958	Anıtkabir'de
28 Mayıs 1958	Liderlerimiz Reiscumhurumuz ile Görüştü
31 Mayıs 1958	Heyetimiz Anıtkabir'de
1 Haziran 1958	Liderlerimiz Davamızı Hakkıyla Müdafaa Ediyorlar
3 Haziran 1958	Liderlerimiz Türkiye'de Muvaffakiyetli Temaslarına Devam Ediyor
4 Haziran 1958	Liderlerimiz Dün Başvekilimizle Görüştü
4 Haziran 1958	Bildirik
7 Haziran 1958	Federasyon Başkanımız Dün Avdet Etti
13 Haziran 1958	K.T.K. Federasyonu'nun Müsbet Çalışmalarının Hayırlı Neticelerinden Biri

- 13 Haziran 1958 Kurumlarımızın Protesto Telgrafları
17 Haziran 1958 K.T.K. Federasyon Başkanlığı'ndan
17 Haziran 1958 Federasyonun Teşekkürü
19 Haziran 1958 K.T.K. Federasyonu Başkanlığı'ndan
19 Haziran 1958 Federasyon Başkanı'nın Büyüklerimize Telgrafı
19 Haziran 1958 K.T.K. Federasyonu ve Kıbrıs Türktür Partisi'nden
20 Haziran 1958 K.T.K. Federasyonu Başkanlığı'ndan
20 Haziran 1958 K.T.K. Federasyonu ve Kıbrıs Türktür Partisi
Başkanlığı'ndan
22 Haziran 1958 K.T. K. Federasyonu Başkanlığı'ndan
27 Haziran 1958 K.T.K. Federasyonu ve Kıbrıs Türktür Partisi'nden Fedakar
Kıbrıs Türklerinin Kurban Bayramlarını Kutlama Mesajı
8 Temmuz 1958 Rumların Barbarlığı Karşısında
18 Temmuz 1958 K.T.K. Federasyonu'ndan Kamyon ve Otobüs Sahiplerine
29 Temmuz 1958 K.T.K. Federasyonu'ndan
3 Ağustos 1958 Bundan Ötesi K.T.K. Fedarasyonu Başkanı Rauf Raif
Denktaş
6 Ağustos 1958 Bir Rica
12 Ağustos 1958 Mac Millan Dr. F. Küçük Ve R. Denktaş İle Görüştü
21 Ağustos 1958 Federasyonun Büyük Bağışı
9 Eylül 1958 Ne Söylediler?
9 Eylül 1958 Haftanın Olayları
10 Eylül 1958 Yersiz Tevkiplere Son Verilmelidir
15 Eylül 1958 K.T.K. Federasyonu Başkanlığı'ndan

Hacıbulgur Kardeşlerin Kıbrıs Türk Eğitimine Yaptıkları Hizmetler

Ali NESİM*

Hacıbulgur Kardeşler Kimlerdir?

“Batmayan Eğitim Güneşlerimiz” adlı kitabı yazarken Hacıbulgur kardeşlere yer vermemem olanaksızdı. Vesime hanım 1976’da, Vecihe hanım 1979 yılında ölmüş, fakat Melahat, Hıfsiye ve Kadriye hanımefendiler Köşklüçiftlik’te Şehit Tuncer İlkokulu’ndan pek uzak olmayan bir evde birlikte yaşamakta idiler. Melahat hanım hasta ve tekerlekli sandalyedeydi. Diğer kızkardeşlerin sağlıkları iyiydi. Pekçok kez onları ziyaret ederek söyleşilerde bulunduk. Yıllarca Kıbrıs Türk eğitimine hizmet etmekle ve özellikle de Hacı Bulgurzade Ahmet Hulusi Efendi’nin kızları olmakla gurur duyuyorlardı.

Hacı Bulgurzade Ahmet Hulusi Efendi ve Birlik Gazetesi

Hacı Bulgurzade Ahmet Hulusi Efendi deyince ilk aklımıza gelen ‘Birlik’ gazetesi olmaktadır. Birlik gazetesi, 27 Aralık 1923’te kurulan Birlik Kulübü’nün yayın organıdır. Bu kulüp sadece gazete çıkarmakla kalmamış, Kıbrıslı Türklerin sosyal, siyasal ve ulusal bilişlenmesinde önemli görevler üstlenmiştir. Daha sonra Kardeş Ocağı adını almış ve halen bu adla sosyal bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir.¹ Şüphesiz gazetenin kulüple bağlantısı sadece aynı adı ve amacı taşımalarıdır. Olayların gelişimi ve özellikle maddi sıkıntılar bunu doğrulamaktadır.

Birlik gazetesi 4 Ocak 1924 yılında yayın hayatına başlamış ve 1931 İsyanı’yla birlikte İngiliz Sömürge Yönetimi’nin matbaa sahiplerinden istediği yüksek teminatı Ahmet Hulusi Efendi’nin yatıramaması üzerine kapanmıştır. Birlik, kulübün yayın organı olmakla birlikte, imtiyaz sahibi Hacı Bulgurzade Ahmet Hulusi Efendi’dir. Sorumlu müdürü ise Avukat Fadıl Niyazi Korkut beydir.²

Harid Fedai’nin incelemelerinden öğrendiğimize göre Türkiye Cumhuriyeti, konsoloslugu aracılığıyla o dönemde Kıbrıs’ta yayımlanan Türk gazetelerine maddi yardımda bulunuyordu. Ahmet Hulusi Efendi nakdi yardım yerine, daha mantıklı ve adil bir öneriyle tüm gazetelerin ortaklaşa kullanacakları bir matbaanın kurulmasını istemiş, ancak önerisi

* Araştırmacı yazar, Yakın Doğu Üniversitesi öğretim görevlisi, Lefkoşa

onayladı. Bu alanda Kadriye hanımın hizmeti yadsınamaz. Kendisi, söyleşimizde bu olayı şöyle anlatıyor;

“1960 yılında Cumhuriyet kurulunca, Rauf (Denktaş) bey beni de Cemaat Meclisi üyeliğine lâyük gördü. Seçime girdim; 1973 senesine kadar Cemaat Meclisi üyeliği yaptım. Öğretmenler kanununun geçmesi, lise ve ilkokul öğretmenlerinin eşit maaş almaları için komisyon başkanı olarak faaliyet gösterdim.”

Son olarak Kadriye hanımın öğretmenlik hakkındaki sözlerini ve de özgün öğütlerini dinleyelim. Ama unutmayalım ki, Kıbrıs Türk halkı bu günlere Hacıbulgur kardeşler gibi devrimci ve özveriyle çalışan öğretmenler sayesinde gelebilmiştir. Yine onu dinleyelim;

“Öğretmenlik yıllarımı hiç unutmam. Öğretmenleri onun için çok severim. İyi bir öğretmen olmak için öğretmenler öğrencilerini daima sevmeli, onlara güler yüz göstermeli, anne babalarından çok ilgi göstermelidir”.

Şimdi, Hacıbulgur kardeşlerin Kıbrıs Türk eğitimine ve uygarlık yolunda topluma yaptıkları katkıları daha iyi anlayabilmek için yeniden, onlarla yaptığım söyleşileri birlikte okuyalım.⁶

Hıfsiye Ziya Hacıbulgur

1903'te doğdum. 1917'de Viktorya İslam İnas Sanat Mektebi'ni bitirdim. 15 yaşında öğretmenliğe başladım ve tam 42 sene bu kutsal görevi severek yaptım.

1917'de göreve başladığım Viktorya'da 6 yıl öğretmenlik ve müdürelilik yaptım. Bu esnada Türkiye'den Suat Seyid Hanım müdüre olarak Viktorya'ya geldi. İlkokul öğretmenleri arasından beğendiklerini seçerek okula aldı. Okulun adını Viktorya Kız Lisesi yaparak 5 seneye çıkardı.

Suat Seyid Hanım çok medeni bir hanımdı. Kıbrıs Türk kadınının gelişmesi için çok çalıştı. Viktorya onun zamanında tedrisatta çok ilerledi. Ev ev gezerek aileleri teşvik etti, öğrenci sayısını artırdı. Hizmetleri unutulmayacak bir eğitimci idi. Ayrıldıktan sonra, 2 sene müdür vekilliği yaptım. Sonra Larnaka'da, Baf'ta, Lefkoşa'da müdürelilik yaptım. 1959 senesinde çok sevdiğim yıllarımı ve ömrümü verdiğim öğretmenlik mesleğimde 42 yıllık hizmetimden sonra emekliye ayrıldım.

Okulumuzun adının Viktorya olmasının sebebi şöyledir. Türkler bir kız ortaokulu açmak için faaliyete girerler, ancak ellerindeki para kafi gelmediği için 1901 senesinde İngiliz hükümetinden yardım ister.

İngilizler parayı verirler ancak okulun adının "Viktorya" olmasını şart koşarlar; böylece yarım kalan okul bitirilir.

Dedemiz Hacıbulgur, Lefkoşa'da "Hacıbuba" olarak bilinirdi, çok varlıklı bir kişiymiş; o kadar ki kürkünü taşımak için arkasında adamı varmış. Aynı zamanda alim adammış. Kıbrıs'ta müftü tayin olunmuş, ancak müftülük tayini İstanbul'dan gelene kadar bektaşiliğe girmiş ve bütün varını yoğunu bu yolda harcamış.

Babamız Ahmet Hulusi gençliğinde polisti. Ayrılmış ve yol ustabaşısı olmuş; daha sonra avukat katipliği yaptı. "Birlik Ocağı" bir gazete çıkarmak isteyince, gazetenin imtiyaz hakkını babamız üzerine aldı. Gazetenin adı "Birlik" idi. Ancak babam bütün masrafını görüyordu, varını yoğunu bu yolda harcadı. Babam çok hoşgörülüydü. İlk şapka giyenlerdendi. Atatürk'ün hayranıydı.

Türkiye Konsolosu Asaf bey ve konsolos muavini Kayserili Nazif Bey babamın çok iyi arkadaşlarıydılar. 1926'da ilk defa Cumhuriyet bayramı kutlandı, önce Nazif beye uğradık, sonra Asaf beye gittik. Bize orada çay ve bisküvi ikram ettiler. Kardeşim Necdet 6 yaşındaydı, bisküviyi çaya batırdı ve biz ona kızdık. Asaf bey öğleden sonra Silihtar'daki evimize geldi, bütün mahalle evimizin önünde toplandı, şarkılar milli marşlar söylendi, evimizin önünde büyük bir bayram yapıldı.

O sene kız kardeşim Melahat halâ İstanbul'da okurdu. 1927'de geldi, çarşafsızdı. Hepimiz çarşaflarımızı çıkardık. Asaf bey vakit vakit evimizi ziyarete gelirdi, mahalleli onu görmek için toplanırdı. Nazif bey de hergün bizde idi. İki kızı vardı. "İsterim kızlarım sizin gibi yetişsin" derdi. "Siz kökü Türkiye'de olan bir ailesiniz" derdi.

1925'te Türkiye'den iki öğretmen geldi. İlk defa Kıbrıs'ta anaokulunu açtılar. Birinin adı Emine Mukaddes, diğeri Fahriye idi. Fahriye hafif bir kadındı, erken ayrıldı. Emine hanım iki sene kaldı.

Okulumuz müdüresi Türkiyeli Seher hanım idi. Çok hanımefendi ve çok ciddi idi. Kur'anı Kerim, Türkçe, Tarih, Coğrafya, Matematik, Arapça, Farsça okurduk. Okulda tezgahta kumaş dokumayı, halı yapmayı, yastık, çarşaf ve dantel işlemeyi, dikiş dikmeyi, çorap, patik örmeyi öğrenirdik. İpek böceği besler ve ipek çıkarırdık.

Viktorya okulu 1 senelikti; sonra 5 seneye çıkarıldı. Okula çarşaf ve peçeli giderdik. Sınıfa girerken ayakkabılarımızı çıkarır, terlik giyerdik. Ders başlamazdan önce her sabah "Padişahım çok yaşa" diye bağırdık. "Büyük Hocanın" dediğimiz müdüremizin önünden geçer bir bir eteğini öperdik.

Sınıfta herkes çalışkanlığına göre otururdu. En önde sınıf birincisi otururdu. Başarısı artan öne gelir, eksilen arkaya geçerdi. Ayrıca başarılı çocuklara her ders için başarı belgesi verilirdi. Aferin, Tahsin, İmtiyaz ve Zeki-Cemil diye belgeler vardı. Her dersten en çok "Aferin" belgesi alan sınıf birincisi sayılırdı.

Öğleyin okulda kalırdık. Herkes yemeğini sefertası ile götürür ve okulda yerdi. Cezalı olanlar yemeğe çıkamazdı.

Kadriye Hulûsi Hacıbulgur

1905 senesinde doğdum. Cumhuriyetin ilân edildiği sene öğretmenliğe başladım. Kıbrıs'ın her tarafında kız mekteplerinde müdürelilik yaptım. Kızlara dersler yanında temiz olmayı, terbiyeli olmayı, iyi ev kadını olmayı öğrettim.

Tam 37 sene öğretmenlik yaptım, severek çalıştım. Pek çok öğrenciler yetiştirdim. Rauf Raif Denктаş, Osman Örek, Ümit Süleyman, Denктаş'ın ağabeyisi, Denктаş'ın hanımı Aydın hanım, Eczacı Kamuran hanım, Süheyla Küçük hanım, Latife Birgen hanım talebelerimdi. Pekçok öğretmenler yetiştirdim.

Kıbrıs Türkleri hep Atatürk'ün izinde gitmişlerdir. Hiç mecburiyet olmadığı halde Atatürk devrimlerini benimsemişlerdir.

Yanarağa'da öğretmen iken Himaye-i Eftal Cemiyeti Başkanı Dr. Fuad bey geldi. Ben hâlâ çarşafliydim. Civar köylerden de binlerce halk toplanmıştı. Babamız Himaye-i Eftal Cemiyeti'nin Kıbrıs temsilcisi idi. Cemiyet "Gürbüz Türk Çocuğu" adlı bir dergi çıkarır ve Kıbrıs'a gönderirdi. Hatta eski yazıda G ve K aynı yazıldığı için çoğu "kürbüz" diye okurdu. Babam bu dergiyi satar, para toplar ve Türkiye'ye gönderirdi. Fuad bey halka konuştu. Arkasından ben de peçemi açıp konuştum. Köylü "Fuad bey'den daha iyi konuştu" dediler; keselerinin ağzını açtılar, çok yardım yaptılar.

1927'de Lefkoşa'da üç anaokulu açıldı. Birisi Kardeş Ocağı olan yerde, birisi Yenicami'de, öteki de Tahtakale'de. Ben her üçünün de müdüresi idim. Arkasından 1932'de Baf'a 3. müdüre gittim. 1934'te Selimiye ilkokuluna müdüre oldum. Denктаş da orada talebem idi.

1960 yılında Cumhuriyet kurulunca Rauf bey beni de Cemaat Meclisi üyeliğine lââyık gördü. Seçime girdim. 1973 senesine kadar Cemaat Meclisi üyeliği yaptım.

Öğretmenler kanununun geçmesi, lise ve ilkokul öğretmenlerinin eşit maaş almaları için komisyon başkanı olarak faaliyet gösterdim.

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı Günlerinde Faiz Kaymak ve Gazete Yazıları

Altay SAYIL*

Bu çalışmanın konusu, Ahmed Faiz Kaymak Bey'in, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı günleri ve aynı dönemdeki gazete yazılarıdır. Kaymak, Kıbrıs Türk halkına, öğretmen, aile reisi, siyaset adamı olarak hizmet eden, İngiliz Dönemi'nde Kıbrıs Türk halkının mücadele tarihine ismini altın harflerle yazdıran onlarca idarecimizden biridir.

Ahmed Faiz Kaymak, 31 Mart 1904 Lefkoşa Ömerge Mahallesi doğumludur. İki kız ikisi de erkek olmak üzere dört kardeşin en küçüğüdür. Babası Hüseyin Efendi 1936 yılında 70 yaşında, annesi Zehra Hanım ise 1942 yılında 69-70 yaşlarında ölmüştür. Ahmed Faiz Kaymak Bey, ilkokul öğretmeni Fatma Tayyar (D.T. 1906 Mağusa - Ö.T. 1975) hanımefendi ile evlenmiş ve evliliklerinden bir oğulları olmuştur. Oğulları Ayhan Kaymak (D.T. 1936) Gazimağusa'da yaşamaktadır. Ahmed Kaymak'a lisede öğrenci olduğu yıllarda öğretmeni tarafından Faiz ismi de verilmesiyle adı Ahmed Faiz Kaymak olarak değiştirilmiştir. Ancak yaygın olarak bilinen ismi Faiz Kaymak'tır. Bu çalışmada merhumun ismi Faiz Kaymak olarak anılacaktır.

Lise öğreniminden sonra 1924-1941 yılları arasında öğretmenlik yapan Faiz Kaymak, sırasıyla Leymosun İlkokulu, Kıbrıs İslâm Lisesi, Lefkoşa Haydar Paşa, İpsillat (Sütlüce), Sinde (İnönü) ve Yenağra (Nergisli) ilkokullarında öğretmenlik yapmıştır.¹ 1941 yılında öğretmenlikten istifa edip, ticari hayata atılmıştır.

Faiz Kaymak emekliye çıktıktan sonra Kıbrıs Türk halkının dertleriyle daha fazla ilgilenmeye başlayarak, haksızlığa uğrayan Kıbrıslı Türklerin mağduriyetini, "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü" adlı eserinde ele alıyor ve 1878-1945 yılları arasındaki dönemde, İngilizlerin Kıbrıs'taki tutumunu şöyle özetliyordu: "1878'den İkinci Dünya Harbi sonlarına kadar Ada'nın inkişafı için hemen hiç bir gayret sarfetmemiş olan Kıbrıs müstemleke hükümeti, birbirine düşman iki unsurun yaşadığı bu memlekette, ekseriyetin ekalliyeti (azınlığı) ezmemesi için sosyal ve

* Araştırmacı yazar, Lefkoşa

iktisadi hiç bir tedbir de almamıştır. Türk çiftçisi ve Türk esnafı uzun zaman murabahacı (tefecî), Türk düşmanı Rum tüccarın insafına terk edilmiş, kredi müesseselerinin kurulmasını teşvik için son zamanlara kadar Kıbrıs hükûmetince hiç bir harekette bulunulmamıştır.”²

1931 yılında Rumların Kıbrıs'ta çıkardıkları isyan hareketi ve ardından 1 Nisan 1955 tarihinde Rumların başlattığı terör ve Enosis istemiyle Kıbrıslı Türkleri de kendi çıkarları doğrultusunda Kıbrıs'ta ayrı bir halk görmeye başlamışlardı.

Faiz Kaymak Kıbrıs'taki İngiliz İdaresi'nin Türklere insan haklarının öngördüğü yaşamdan kısıtlamalar getirdiğini vurguluyordu.

“Lozan Sulh Andlaşmasına gelinceye kadar Ada'daki Türk uyruklarıyla Şer'îye mahkemelerini Evkaf müessesesiyle, Müftülük makamını Osmanlı Hükümeti adına doğrudan doğruya idare etmiş olan İngilizler, Lozan'dan sonra, mahalli Rum unsurun yaptığı gibi, Türklerin de bir cemaat teşkilâtı kurarak kendi müesseselerini kendi kontrolleri altına almalarına ve Türkiye'deki inkılâplara uyararak bunları tadil ve islâh etmelerine sistematik bir şekilde mümanaat etmişler ve ayrıca, Kıbrıs Müftülük makamını da ilga ederek Kıbrıs Türk cemaatını son çeyrek asırlığında siyasi liderden olduğu kadar ruhani reisten de mahrum bırakmışlardır.”³

Kıbrıs Türk Halkının ataları tarafından kurulan Vakıflar, İngiliz Evkaf Murahhası tarafından istediği gibi idare ediliyordu. Türk mallarının çoğu elden gidiyor, Evkaf'taki Türk Murahhasın sözü geçmiyordu.

“5 milyon Sterlin değerinde emlâk ve akara (gelire) sahip olduğu tahmin edilen Kıbrıs Evkafı, bugün köhne ve kısır bir müessese halinde durmaktadır. Kıbrıs'ta Evkaf idaresinin rasyonelleştirilmesi ve Evkaf mallarının kıymetlendirilerek layık veçhile işletilmesi suretiyle elde edilecek muazzam gelirlerin Kıbrıs Türk topluluğunu süratle kalkındırıp iktisaden kuvvetli bir kitle haline getirmesi mümkünken, İngiliz müstemleke hükümetinin haksız ve yersiz müdahaleleri ve Türklere ait her işi sürüncemede bırakan icraatı yüzünden, Kıbrıs Türklerinin bütün kalkınma hamleleri akim kalmaktadır. 1928 yılında Müftülük makamı kaldırılarak, kendi atadıkları Fetva Eminliği altında maaşı İngilizler tarafından ödenen din görevlisi, ruhani lider atanmıştır. İlk atanan Fetva Emîni ise Hürremzade Hakkı Efendi'dir.

Kıbrıs Rum halkı, kendi başpiskoposunu istediği gibi seçerken, kendi kilise mallarını ve orta okullarını dilediği gibi idare ederken, bu nevi hakların Kıbrıs Türklerine tanınmamış olması hiçbir suretle izah

Yine Cemaat Meclisi üyeliğim zamanında arkadaşlarla köy köy, kasaba kasaba dolaştık. Halkımıza Rumların maksatlarını anlattık. Çok çocuk sahibi olmazsalar, bu adada Rumlarla baş edemeyeceğimizi söyledik. Birbirleriyle iyi geçinmelerini, çok çalışmalarını ve işlerinde ilerlemelerini söyledik. Başkanımız Denктаş beye devamlı raporlar veriyorduk.

Bir köye ikinci gidişimizdi. Bir evde içeriye doğru: "Kadriye, Kadriye" diye çağrıldığını duyuyordum. Belki çocukları olmuştur diye düşündüm ama genç değillerdi. Bir de baktım ki kuzu almışlar ve ona "Kadriye" ismini vermişler. Anladım ki beni çok seviyorlar.

Köy gezilerimizde Rumlar bizi köy köy, kahve kahve takip ederlerdi. Konuşmalarımızı dinlerler, rapor ederlerdi. Bir gün Rum polisler bizi durdurdu, saatlerce alıkoydu, otomobilimizi yokladılar. Öğretmenlik yıllarımı hiç unutamam. Öğretmenleri onun için çok severim. İyi bir öğretmen olmak için öğretmenler öğrencilerini daima sevmeli, onlara güler yüz göstermeli, anne babalarından çok ilgi göstermelidir.

Melahat Hacıbulgur

1901 senesinde doğdum. Babam Ahmet Hulusi, Birlik gazetesinin sahibiydi. Münür bey taraftarı olarak bilinirdi, ancak evkaftan para almazdı. Geçincemiz gazeteden değildi. Hatta kız kardeşlerimizin maaşı dahi gazeteye giderdi. Babamızı çok severdik; onun için maaşlarımızı gazeteye seve seve yatırırdık. Gazete dışarıda satılmaz, sadece abonelere dağıtılırdı. Taksi tutar köylere abone paralarını toplamaya çıkardık. Bazan taksi parasını bile toplayamazdık.

1930 seçimlerinde annem hastalandığı için babam onu Mersin'e ve Adana'ya götürdü; gazete çıkmadı. Münür bey yenilgisini gazetenin çıkmamasına bağladı, arkasından gazete durdu. Babam birkaç yıl daha avukat katipliği yaptı. 1937'de öldü.

Babam Cumhuriyet'in abonesi idi, ondan yazılar aktarırdı. Çok kitap getirtir ve okurdu. Bize bıraktığı en büyük miras kütüphanesidir. 6 yaşında her kitabı okurdum. Bilmediğim kelimeleri Lugat-ı Naci'ye bakardım. Konsolos Asaf beyin hanımı okumak için odacısını yollar, bizden kitap, gazete isterdi. Annem İsmet hanım okuma bilmezdi, ancak gazeteleri birbirinden ayırırdı.

Viktorya'yı bitirdikten sonra Türkiye'ye ilk defa bir kız olarak okumaya gittim. Annem istemediği ve çok ağladığı halde 1924'te babam ve

ağabeyim Mehmet Cevdet ile Larnaka'dan vapura bindik. Bizimle beraber 10 erkek talebe de okumaya gitti. Seher hanım da 1-2 ay önce ayrılmıştı. Vapur Türkiye'den gelirken Yunanlı göçmen doluydu. 120 kişiydiler. Hepsi Türkçe konuşurdu. Nüfus mübadelesi ile Yunanistan'a gideceklerdi. İtalyan vapuru önce Rodos'a sonra Pire'ye uğradı. Yunanlı göçmenler süslendiler, giyindiler, kendilerini karşılayacaklarını zannediyorlardı. Onları almaya mavnalar gelince hayal kırıklığına uğradılar. Vapur İzmir'de 2-3 saat durdu; ben inmedim, ağabeyim ve babam indi. Az kalsın vapuru kaçırıyorlardı. İzmir'in hep yanmış hali hâlâ gözlerimin önündedir.

İstanbul'da Seher hanıma teneke ile hellim, kolokas, muluhiya götürdük. Uzun uzun yol yürüdük, ben muluhiya torbasını, ağabeyim hellim tenekesini aldı. Seher hanım bir paşaların beslemesi idi; konağın yanında küçük bir evde otururdu. Bizi görünce çok sevindi.

Çamlıca'da Kıbrıslı Müdür Akil bey Türk vatandaşlığına geçip parasız okumamı teklif etti. Babam kabul etmedi, ancak daha sonra mektep parasını ödemedede oldukça zorluk çekti. 4 sene hiç Kıbrıs'a gelmedim. Erkekler İstanbul'da Suriye Kiraathanesi denen yerde toplanırlardı. Ben hiç dışarı çıkmazdım.

Gittikten 2-3 ay sonra Kadıköy'de yürüyüş oldu. Siyah önlük, beyaz başörtümüz vardı. Müdüre hanım başımızı açmamamızı tembih etti. Marşlar çaldı ve atlı süvariler geçerken ben ağlamaya başladım. Önümde Taşken adlı bir kız başını açtı, laubaliliğe başladı. Ben ona kızdım, ciddi olmasını söyledim, "sana ne" dedi. Benim çok garibime gitti, umurmasazlığın, insanların birbirinin işine karışmamasının ne olduğunu orada öğrendim.

1927'de 17 yaşında Viktorya'ya öğretmen olduğumda Suad Seyid hanım müdüre idi. Türkiye'deki lise programını Viktorya'da aynen uygulamaya başladı. O zamanlar Viktorya'da dikiş-nakiş derslerine daha çok ağırlık veriliyordu. Ben fen ve matematik vermeye başladım. Teneffüslerde kızlarla "ayak yere basmaz" oyunu oynardık. Ayağı yere basan yanardı, ya duvarın üstüne oturacak, ya dala asılacak, ya da yere yatıp ayakları yukarı kaldıracaktınız. Suad hanım, "sen kendini Erenköy'ün kemerlerinde mi zannettin" diyerek bana kızdı.

Birgün sınıfa girdim. "Terazinin bir kefesine daraları koyarız" dedim ve sınıfın iyilerine "dara nedir bilir misiniz?" diye sordum. Sınıfın iyileri "İran hükümdarı" dediler.

Birgün de maarif müdürü okula geldi. Hava sıcaktı, "derece kaçtır?" diye sordu. Santigrad olarak söyledik. Fahranhayd olarak sordu, ben söyledim. O ayrılınca Suad hanım Fahranhayd'ı hiç duymamıştı, sınıflara gittik, çocuklara sordu, onlarda C'den (Centigrad) F'ye (Fahrenheit) çevirmeyi biliyor, hayret etti.

1931'den sonra kanunlar zorlaştı, öğretmenlerin İngilizce imtihan geçmeleri şart koşuldu. Filozof'tan⁷ ders aldım ve geçtim. Çok iyi bir hoca idi.

1928'de son sınıflara yeni Türkçe kondu. Cumhuriyet gazetesi alfabeyi vermeye başladı. İki tane H vardı. Ötekini KH diye yazacaksınız deniyordu. Sonra bundan vazgeçildi. Maarif yeni yazıyı mecbur etmeden biz son sınıflara öğretmeye başladık.

Ağabeyim Mehmet Cevdet İstanbul'da Sanayi Mektebi'nde okudu. O zaman daha teknik üniversite yoktu. 5 sene kaldı ve Kıbrıs'a döndü. Kıbrıs'ta atölye açtı. Kıbrıs'ın en iyi makinisti ve şoförü idi.

Kral Hüseyin ve oğlu veliaht Abdullah Kıbrıs'a yazlığa gelirlerdi. Ağabeyim otomobillerinin bakımını yapardı. 1928'de onun özel şoförlüğünü yaptı. Fes giymesi şart koşuldu, sadece araba sürerken giymeyi kabul etti, babamın son fesini aldı, gitti. Kral Hüseyin ve Abdullah çok güzel Türkçe konuşurlardı. Uşağı Ermeni idi. Cevdet'i diğer hizmetçilerle beraber yemeğe oturtmak istedi, ağabeyim isyan etti. Hüseyin emir verdi ve ona ayrı masa kurdular.

Abdullah çocuktı, Cevdet'in yanına oturmuş ve Türkler aleyhine konuşmaya başlamış. Cevdet otomobili durdurdu, "ya sesini kes, ya da aşağıya in" demiş ve onu susturmuş. Bu olay üstüne ağabeyim işi bıraktı. Babamın fesi de Kral'ın arabasında kaldı.

Ağabeyim Kıbrıs'ta ilk harman makinesini yapmıştır, ilk traktörü alan Türktür. Rumlar kendine ortaklık teklif etti, ama kabul etmedi. Ancak Atalasa'da bir kazada kolunu makinaya kaptırdı. Tek kolla bile çok güzel otomobil kullanırdı. 57 yaşında öldü.

Biz 5 kızkardeş öğretemdik. Vecihe ve Vesime 1929'da öğretmenliğe başladılar. Vecihe 1979'da, Vesime 1976'da öldü. Vecihe 1941'de evlenmişti.

1932 senesinde Sıhhiye Müfettişi oldum. Kıbrıs'ta o zamanlar malarya hastalığı çok yaygındı. İnsanların yüzde doksanı malaryalıydı, hasta sarı renkli, devamlı ateşli idiler. Bu hastalık geldi mi 2-3 senede ancak geçerdi. Ben kurulan laboratuvarında çalışmaya başladım. 1937'de Yunanistan'ın Kavala şehrinde 4 ay kaldım. Orada tahlil yapmayı

öğrendim. Kıbrıs'a dönünce çalışmalarımız sürdü. Köy köy gezer okullarda çocuklardan kan alır ve tarama yapardık. Eczacı Kamuran hanımın babası Aziz bey, Kıbrıs'ta malaryanın yok edilmesi için kurulan teşkilatın başındaydı. Çalışmalar çok başarılı oldu ve 1950-52 yıllarında artık Kıbrıs'ta bu hastalığın kökü kazılmış oldu.

İkinci Dünya Savaşı çıktığında hergün valiye sunulacak enformasyon raporunu yazardım. Mr. Stanley müdür idi. Bir gün bana sordu: "Türkiye Alamanya'nın yanında harbe girerse, Kıbrıs Türkleri kimi tutacak?" Ben de "Tabii İngilizleri değil Türkiye'yi tutacak, çünkü herkesin Türkiye'de akrabası vardır, Türkiye vatanımızdır" dedim. Ertesi gün daktilo ettiğim raporun başhaberi "Kıbrıs Türklerinin düşüncesi böyledir" diye yazıyordu.

1954'te Kıbrıs'ta ilk defa kurulan Kan Bankası'nın başına geçirildim. Rumlar benim bu göreve getirilmeme itiraz ettilerse de ciddi ve Rum-Türk ayırımı yapmadan çalıştığım için benimle devamlı işbirliği yaptılar. Ancak 1960'tan sonra Rumlar yavaş yavaş hastahanedeki kadroları ellerine geçirdiler. 1963'ten sonra ise tamamıyla ayrıldık. Türk tarafına zor geçtim.

Türk tarafında da Kan Bankası'nı kurdum ve 1970 senesine kadar elimden geldiği kadar bu işi yapmaya çalıştım.

Bir insan ister öğretmen, ister memur olsun işini sevmeli, canla başla çalışmalıdır. İşyerlerinde dedikodu, çekememezlik en zararlı şeydir. Cemaatimizin devamlı ilerlemesini istersek daima ön plana kendimizi değil, mesleğimizi geçirmeliyiz ve zevkle, sebatla, arkadaşlarımızı severek ve onlarla yardımlaşarak çalışmalıyız. Ben Sıhhiye Müfettişi olduğum zaman hükümet işinde çalışan kadın hiç yoktu. Türkçe işleri Ermeni kadınları yapardı. Ben Türk kadınlarının da aynen Avrupalı kadınlar gibi iş yapabileceklerini ispat ettim. Beraber çalıştığım İngiliz doktorlar daima beni takdir etmişlerdir. Bugün kızlarımızın bilgili, görgülü, medeni olduklarını görmek beni çok mutlu etmektedir.

Vecihe Hacıbulgur

1979 yılında ölen Vecihe Hanımı tanıtabilmek üzere 1959 yılında Atatürk İlkokulu tarafından yayımlanmış bulunan "Küçüklerin Sesi" adlı dergide yer alan bir söyleşiye başvurduk. O tarihte Vecibe Hanım, Atatürk İlkokulu Kızlar bölümü başöğretmeni bulunuyordu. Söyleşide Vecibe hanım yaşamını şöyle anlatmaktadır.

“23 Eylül 1916 senesinde Lefkoşa’da doğdum. İlk tahsilimi Gönendere, Yanağra ve Mağusa İlkokullarında yaptım, Ortaokulu, şimdiki ismiyle Adnan Menderes, eski ismiyle Viktorya Kız Ortaokulu’nu pek iyi derecede bitirdim.

Öğretmenlik ettiğim yerler, Lefke, Tuzla, Beyarmudu ve Akıncılar’dır. 1942-1943’de Lefkoşa Ayasofya Kız Okuluna Müdür Muavini, 1943-44’de ilk açılan Kız Öğretmen Koleji’ne Türk kızları için mesul öğretmen tayin olundum. 1945-46’da burs alarak Londra Maarif Üniversitesi’ne gönderildim. Bir sene sonra adaya döndüm. 1951-52’de Yeni Cami Erkek İlkokulu’na başöğretmen oldum. Beş sene Öğretmen Koleji’nde Türkçe öğretmeni, Yeni Cami Erkek İlkokulu’nda başöğretmenlik yaptım. 1957-58’de Selimiye Kız Küçüklere başöğretmen olarak geçtim. Şimdi 1959’da Atatürk Kız İlkokulu’nda başöğretmenim.

Çocukları o kadar çok severim ki, 11 Haziran 1959’da bir çingene çocuğunu arabam ile basmamak için kendi hayatımı tehlikeye koydum. Kaburga kemiklerim kırılarak 6 hafta hastanede yattım. Çektiğim bütün acılara rağmen hiçbir zaman çocukları sevmekten pişman olmadım.

Boş vakitlerimi ev işleri ile geçiririm. En çok sevdiğim renkler mavi, sonra yeşildir.

Benim nazarımda ideal bir talebe, çok çalışkan, oldukça akıllı, temiz, dikkatli, devamlı ve güzel huylu olmalıdır. Hem arkadaşları ile geçinmeli, hem de saygılı olmalıdır.”

“23 Eylül 1916 senesinde Lefkoşa’da doğdum. İlk tahsilimi Gönendere, Yanağra ve Mağusa İlkokullarında yaptım, Ortaokulu, şimdiki ismiyle Adnan Menderes, eski ismiyle Viktorya Kız Ortaokulu’nu pek iyi derecede bitirdim.

Öğretmenlik ettiğim yerler, Lefke, Tuzla, Beyarmudu ve Akıncılar’dır. 1942-1943’de Lefkoşa Ayasofya Kız Okuluna Müdür Muavini, 1943-44’de ilk açılan Kız Öğretmen Koleji’ne Türk kızları için mesul öğretmen tayin olundum. 1945-46’da burs alarak Londra Maarif Üniversitesi’ne gönderildim. Bir sene sonra adaya döndüm. 1951-52’de Yeni Cami Erkek İlkokulu’na başöğretmen oldum. Beş sene Öğretmen Koleji’nde Türkçe öğretmeni, Yeni Cami Erkek İlkokulu’nda başöğretmenlik yaptım. 1957-58’de Selimiye Kız Küçüklere başöğretmen olarak geçtim. Şimdi 1959’da Atatürk Kız İlkokulu’nda başöğretmenim.

Çocukları o kadar çok severim ki, 11 Haziran 1959’da bir çingene çocuğunu arabam ile basmamak için kendi hayatımı tehlikeye koydum. Kaburga kemiklerim kırılarak 6 hafta hastanede yattım. Çektiğim bütün acılara rağmen hiçbir zaman çocukları sevmekten pişman olmadım.

Boş vakitlerimi ev işleri ile geçiririm. En çok sevdiğim renkler mavi, sonra yeşildir.

Benim nazarımda ideal bir talebe, çok çalışkan, oldukça akıllı, temiz, dikkatli, devamlı ve güzel huylu olmalıdır. Hem arkadaşları ile geçinmeli, hem de saygılı olmalıdır.”

Notlar

¹ Kardeş Ocağı hakkında geniş bilgi şu makalelerden edinilebilir:

Yeni Kıbrıs Dergisi Cilt 3, Ağ-Ey. 1986. A. Nesim'in "Kardeş Ocağı" makalesi.

Yeni Kıbrıs Dergisi Cilt 4, Ekim 1986 H. Fedai'nin "Bir Değınme Kardeş Ocağı" makalesi.

Fatma Azgın'ın Kardeş Ocağı'nın ilk kadın üyesi olması dolayısıyla Yeni Düzen gazetesinde 2001 yılı yazı dizisi.

² Hacı Bulgurzade Ahmet Hulusi Efendi hakkında bakınız: Kıbrısın Yetiştirdiği Değerler Cilt 1, Ahmet An, 2002.

³ Birlik gazetesinden yaptığı günümüz Türkçesine çevirileri Harid Fedai Kıbrıs gazetesinde halen "Eski Basınımızdan" adı ile sürdürüyor. Özellikle Harid Fedai'nin, Birlik'in Türkiye'ye göç karşıtı olmasıyla ilgili araştırması son derece ilginç bilgiler sunmaktadır. Bu makaleyle ilgili olarak bakınız: DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler-3: Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut, Osman Örek, Nevzat Karagii, 2006.

⁴ Birlik gazetesi ve Hacıbulgur kardeşler hakkında Servet Sami Dedeçay'ın "Kıbrıs'ta Enformasyon veya Yazılı Sözlü Basın", 1982, adlı eserinden de yararlanılabilir.

⁵ A. Nesim. Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, 1987.

⁶ a.g.e.

⁷ Filozof, Necmi Sagıp Bodamyalızade'nin lakabıdır. Bu konuda, adı geçen eğitim kitabımızdan ve Ahmet An'ın "Kıbrısın Yetiştirdiği Değerler" Cilt 1, 2002 adlı eserinden bilgi edinilebilir.

Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde İlkere Sahip Bir Kadın: Kadriye Hulûsi Hacıbulgur

Neriman CAHİT*

Kıbrıs Türk kadını konusundaki kaynakların azlığı ve sessizliği içinde kaybolmuş birçok ayrıntıya bir nebzecek ışık getirmek, bir mum ışığı olsa dahi, o ışığı toplumun belleğine yansıtmak amacıyla hazırlamaya karar verdim bu bildiriye. Çünkü, bu tür çalışmaları bir divancı ustası gibi üst üste koyarak kadınımızın ve dolayısıyla toplumumuzun bu konudaki belleğini oluşturacağımıza inanıyorum.

Ve belki, kadınlarımızın konuya ilgisini artırarak, kendi geçmişlerine duyacakları ilgiyle, her türlü belgenin tekrar değerlendirilmesine, kıyıda köşede kalanın, önemsenmeyenine ortaya çıkarılmasına bir nebzecek olsun katkı ve neden olur umudunu taşıyorum. Ama tabii beklentim, bu araştırmaların, isimler listesinin/biyografi listesinin ötesine geçmesi. Dilerim ki, bu yıl DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin "başarılı kadınlarımız" konusunda attığı bu ilk adım devam eder ve daha ileride bu konuda çok ayrıntılı araştırmalara da yol açar.

Bu konu, neredeyse en önde gelen bir ilgi alanım olmasına karşın, maalesef çok az veri dışında, elde avuçta pek de bir şeyin olmadığı gerçeği beni çok üzüyor. Çünkü, bu tür çalışmalar yapılırken, yalnızca üzerinde durulan kişiyle ilgili bilgilerle yetinilmemeli, yaşanan dönem de aydınlığa çıkarılmalı.

O yüzden de ben bu çalışmamda, konuya, gerekli tanımlar dışında yaklaşacağım. Çünkü ancak böylelikle o dönem kadınının kendine özgü doğası ve kültürü konusunda bilgi vermiş olacağım.

Kadınımızı, onun yaşantısı ve varoluşumuzdaki rolünü açığa çıkardıkça, belgeleştirdikçe, kendi toplumsal varlığımızın karanlık köşelerine de ışık tutabiliriz ancak. Ben, bu konuya "toplumsal cinsiyet" yönünden de bakacağım.

Kadriye Hulûsi Hacıbulgur (1905-1988)

20. yüzyılın başında Lefkoşa'da doğan Kadriye Hulûsi Hacıbulgur, Kıbrıs kültürünün çok iyi benimsendiği bir ailede dünyaya geldi. Ama, doğduğu toprağın-vatanın, değil kadınları, erkekleri de dahil, özgürce

* Araştırmacı yazar, Lefkoşa

düşünen, yapan, belli hakları olan insanlar değil, önce, “Padişahın kulu” daha sonra da “Kralın/Kraliçe’nin mut-i bendesi” bir Müstemleke yönetiminde, o zamanın aydın ve yurtseverlerinden sayılan, “Birlik Ocağı” kurucularından ve “Birlik Gazetesi” imtiyaz sahibi ve editörü Hacı Bulgurzade Ahmet Hulûsi Efendi’nin, yine kendi gibi yetiştirdiği ve çok iyi bir eğitim sağladığı (iki oğlan ve) beş kızından biriydi.

O süreçte toplumun sosyal hayatı tam anlamıyla yasaklı bir bölgeydi. Kadınlara ayrılan alan çok az, “kişisel” ve “kadınsı”ydı. Kadınlar, o dönemin kültüründe, zayıf cins olarak çekingen, “kutsal erkek alanlarını” bozamayacak kadar zayıf ve geride idiler. Ne özel ne de kamuya açık yerlerde konuşup, performans sergileyerek varolabilirlerdi. Mahkemelerde tanıklıkları dahi geçersizdi.

Görüldüğü gibi, kadının ne özel ne de kamuya açık yerlerde konuşup, performans sergileyerek varolabileceği bir dönemde, şartları, aklı, bilinci ve sezgileriyle zorlayıp lehine kullanarak, alışılmışın dışında, kendi hayatının kalıbını kendisi dökerek, erkek dünyasına girip mücadelesini orada veren, daha da ötesi, bunu kazanıp sürdüren ve gerek kendisi gerekse diğer cinslerine de bu kapıları açmayı sürekli zorlayan ilk kadınlarımızdandır Kadriye Hulûsi.

Şu anda, bir parantez açıyor ve bir olguyu da dillendirmek istiyorum: Evet, bu çalışmaya “cinsiyet” yönünden de bakmış ama araştırmam boyunca da aklımda hep şu soruları tutmuşum: Bu her alandaki öncü kadınlarımız ne kadar “cinsiyet bilinci” taşıyorlardı? Kadınların “ikincil konumu”nun ne kadar farkındaydılar? Erkek meslektaşlarıyla ilişkileri neydi? Ya diğer kadınlarla ilişkileri?

Kuşkusuz, bu çalışmanın gayesi bu değildi ve başat olarak da araştırmanın önüne geçmedi. Zaten, sayıları çok az ve seyrek olarak, her alanda tek tek ortaya çıkan ve var olmaya çalışan bu kadınlarda, gerçek anlamda bir “bilinç gelişimi”, dayanışma, süreklilik, sorgulama ve profesyonellik girişimi gelişmedi aralarında. Aslında bu gerçek(lik) toplumumuzun da aynasıydı. Aynasıdır hâlâ...

Yakın Tanıklık

Gerek öğrencisi gerekse daha sonraki meslek yaşamımda müdürlüğünü yaptığı okulun öğretmeni olarak çok yakından izlediğim Kadriye Hulûsi, yaşamı “iş+disiplin+sıkı çalışma” arasında geçmiş başarılı bir kadındı diyebilirim. “Ama ne pahasına!” diyerek de eklemek şartıyla. Çünkü, bir kadın olarak, bir insan olarak, onun lehine kullanacağım(ız) imgeler,

aslında onun için neredeyse bilinçli ya da bilinçsiz, özgürlüğüne birer tehdit, birer kısıtlamaydı. Çünkü, o süreçte ve hep erkeklerin yer alıp bir yerlere geldiği, şartların kadınlar aleyhine çok açık verdiği acımasız ve “eşitliksiz koşuda” ender kazananlardan biriydi.

Babasının ona ve onun da kızkardeşlerine bu konuda olumlu geçirimleri/edinimleri oldu. Hayatı hep bir “yarış atı” gibi yaşadı ve yaşattı. Her yarışın en başında, yenilmeyeceğini ilan eder gibi bir tavır sergileyerek girdi ve sürdürdü. Onun yetiştiği dönemde, evinin dışına çıkıp bir mesleğe soyunmak için olağanüstü cesaretli olmak gerekirdi. O, bunu cesaretle ve sabırla başarmaya çalıştı ve böylece, arkasından başkalarının da gelmesini hırsıyla sağladı. O güne kadar kadınlara biçilen rolün sadece “ev ve üreme alanı” olduğu bir dönemde, böyle bir “hırs” her türlü kurala aykırıydı.

Yaşadığı dönemde, hiç kuşkusuz, onun olanaklarına sahip başka kadınlar da vardı. Ama, onun farkı, şartları aklıyla zorlayıp lehine kullanmasını bilmesiydi.

Hayatı hiç kolay değildi. Sürekli sorumlu ve ciddi yaşamak... Üstelik, kadınların hiç de söz sahibi olmadığı bir süreçte... Kanıyla, canıyla, tüm insanüstü çabası ve salt bir “görev insanına” dönüşerek, olağanüstü bir sağduyu, azim ve görev bilinciyle... daha doğrusu zorunluluğuyla...

İlklerin Kadını

İngiliz Dönemi’nde dahi pek çok merciyi etkileyen, hayatının yarısı, genelde o dönemde erkeklerin yaptığı bir görevde, başöğretmenlikte, başarıyla geçen Kadriye Hulûsi Hacıbulgur, Kıbrıs Türk kadınının sosyal tarihinde “İklere” sahip kadınlarımızdan biridir. Şöyle ki:

Kıbrıs Türk basın tarihinde iki gazetede, “Söz” ve “Birlik” gazetelerinde, babalarına hem maddi hem manevi yardım eden, yazı yazan, görev üstlenen kızlar örneğinden biridirler. Kadriye Hulûsi’nin bu bağlamda, babasının kurucularından ve editörü olduğu “Birlik” gazetesine katkıları olmuştur. Bir gazetede yazı yazan ilk kadınlarımızdandır.

İlk kadın başöğretmenlerimizdendir.

İlk çarşafı atan - daha da ötesi - köy köy dolaşp, bunun öncülüğünü yapan kadınlarımızdan biridir.

Meclise - Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi’ne - giren ilk kadınıımızdır.

KıbrısTürk Posta pullarında Beria Remzi ile birlikte resmi yer alan kadınıımızdır.

Anılarımdaki Kadriye Hulûsi

Ben, Kadriye Hulûsi'yi sekiz yaşında tanıdım. Köyden okumak için Şeher'e (Lefkoşa'ya) getirilen, gurbette (Şeher'de) tutunacak hiç bir dalı olmayan bir ailenin çocuğu olarak, Şeher'in yabancılığı ve acımasızlığına ek oldu, okumak için yazıldığım "Ayasofya İlkokulu" Müdiranımı Kadriyanımın otoriter, sert yüzü ve tavırları... Ve günlerce ayırında olmasam da, belki de bilinçaltıma o zamandan yazıldı: "Buralarda, sonradan da hayatta, tutunmak için tek gücüm, aklım ve çok çalışmak..."

Ondan iki kez de dayak yedim. Haksızca, yüzüme atılan tek bir tokat. Ama, tokat değildi acıtan; yüzünün ifadesi ve sertliği ve hiç araştırmaya gerek duymadan yaptığı yargısız infazdı.

Onu yakından tanımam öğretmenliğim döneminde oldu. İlk tayinim okuduğum okula, Ayasofya İlkokulu'na çıkmıştı ve müdiresi hâlâ Kadriye Hulûsi'ydi. Okulumuzun adı değişmiş, "Atatürk İlkokulu" olmuş ve şimdiki yerine taşınmıştı. Ve ben, oradaki çalışmalarım da başka bir Kadriye Hulûsi tanıdım.

Dönem, Müstemleke dönemi... Ama ben artık hayata bilinçle bakmaya yönelen biri olarak Kadriyanımı sırf bir sertlik ve otorite olarak tanımlanamayacak denli tanımaya, hatta sevmeye, saygı duymaya başlamış genç bir öğretmendim.

Onunla ilgili kulağıma sürekli çarpan tanımlama: "Erkek gibi müdüre" idi. Özellikle de onu tanımaya başladıkça, o dönemin, "kadını, bazı yönlerden erkeğe dönüştüren şartlarının" altını çizdim. Değil mi ki, erkeklerin güçlü olduğu bir dönemde bu sertlik, belki de bir ihtiyat tedbiriydi.

"Bir erkek gibi müdüre/kadın..." tanımını yıllar sonra yeniden düşündüğümde, diyorum ki; sadece kendi için değil ama, su yüzünde bir bilinçle de olsa, kadınların daha iyi bir toplumsal konum kazanmaları için böyle davranıyor olabilirdi.

O dönemde, erkeklerin dahi, Sömürge yönetimine karşı varolabilme ve kendini ifade etme özgürlüklerinin olmadığı düşünülduğünde, kadınlar için hiç de kolay değildi. Nerde kaldı ki, kadınların Sömürge yönetimine ek olarak, "erkek otoriterliğinden icazet almaları" da gerekiyordu. Başka türlü kadının hafifliği anlamına geliyordu.

İşte Kadriye Hulûsi eğitim-öğretim yoluyla bunu başardı. Bu konuda, gerçekten de çok güçlü sezgileri vardı. Üstlerine karşı çok dikkatli, boynu kıldan ince, ama alttakileri sorgulama, azarlama v.b. tavırları...

O dönemde bir kadın için yüksek sesle konuşmak hiç de kolay değildi. Ama o, gerektiği yerde bir pamuk ipliği gibi naif, ama gerektiğinde de bir İngiliz sicimi kadar sağlam bir direnci yaşayıp, yaşatabildi.

Yalnız başöğretmen olarak yaptıkları değil, babası ve onun gazetesine yaptığı maddi ve manevi yardımlar, yazdığı yazılar, erkeklerden geri kalmama çabalarını yansıtır ki, bizim dönemde dahi “yazmak” bir cesaret gerektiriyordu.

Onunla öğretmen-müdire ilişkisinin biraz ötesine ne zaman, nasıl gittiğimizi anımsamaya çalıştığımda, kesin bir zaman dilimi gelmedi belleğime. Ama, onun ölçütünün sadece “başarı” olduğunu ve bunu engelleyen hiçbir mazareti kabul etmediğini daha göreve başladığımız ilk günden, sözleri bir yana, hali ve ödünsüz tavrıyla koyuyordu ortaya. Ve, kısa bir süre sonra da, kendi ölçütlerine göre not veriyor ve bu nota göre de ya durmadan sizi azarlıyor, ya da üzerinize ağır görev yağıyordu, sizi okşar gibi överek. İşte o görev yığıklarından biri de bendim. İnanılmayacak görevler yüklüyordu. Özellikle de okulun dış imajıyla ilgili yarışmalar, etkinlikler, fen deneyleri, spor çalışmaları, bilgi yarışmaları v.b.

Zamanla beni odasına çağırıp sohbet eder olduk. Daha doğrusu, korku mu saygı mı bilmem, o konuşur, ben dinlerdim. Çok az da olsa bazen kendi hayatından bahseder, kendisini, karanlık bir gecede, elinde mum dahi olmadan, yalnız başına, bir hedefe varmaya çalışan, inançlı ve kararlı bir yolcuya benzetirdi.

Her insan gibi onun da zayıf yanları, insani hataları vardı. Örneğin bana o dostça yaklaşımı ve yüklediği onca göreve karşın, o günlerin koşulları içinde - bugün anlamak mümkün olsa da - beni çok şaşırtan ve üzen bir anım var. “Müstemele yasaklarına” göre, okullarda Türk bayrağı bulundurmamak, milli günleri kutlamak v.b. mümkün değildi. O günlerde sınıf kapılarımız açık olmalıydı ama zaten müdür ve müfettişler bizi sınıf odamızın pencerelerinin altında da dinlerlerdi genelde. Bunu bildiğim halde, bir 23 Nisan günü çocuklara günün anlam ve önemiyle ilgili konuşma yaptım ve meslek yaşamımın ilk ihtarını alma talihsizliğini yaşadım.

Evet, konumuza devam edelim: İnsanı ve meslekî zaaf ve mecburiyetlerine karşın, onu farklı yapan yanları da vardı. Bazen beni odasına çağırır, ya da genelde teneffüslerde odamda birşeyler okuyor olduğumu bildiğinden odama gelir, ya güncel, ya geçmiş ya da genel olarak önemseydiği, anımsadığı birşeyler anlatırdı. Çok kısa ve öz olarak.

Bu anlatı süresince de, karşındakıyla, dokunarak, iletişim içinde olurdu. Özellikle elleri en faal, en etkili iletişim aracıydı onun. Şimdi dahi, sadece şekilleriyle değil, dokunumlarıyla da belirginleşiyor bende.

“Sırrını, sen sen ol, kimseye söyleme. Sırrını söylediğin insanı efendin yaparsın. Her an ona karşı boynun eğik olur ‘ya söylerse’ diye... Çünkü her sır, silahtan çıkan kurşun gibidir; bir daha geri döndüremezsin. Sırrını kendin taşımalsın....”

“Kimseyle mecbur olmadıkça kavga etme, çünkü hiç bir kavgada kazanan yoktur. İki taraf da kaybeder” yollu nasihatler yapardı.

Kıbrıs Türk toplumunda, o dönemde, bağımsızlığını kazanmaya çalışan, çok az bir dereceye kadar da bunu başaran bir kadındı... Ki, bağımsızlık, biliyorsunuz, ilk başlarda, Osmanlı ve İngiliz Dönemi’nde, “düşsel” bile değildi...

Doğanın Kendisi Gibi...

Yorulmak bilmez güçlü bir kadındı. Tıpkı doğanın kendisi gibi... Çok canlı, etkileyici bir kişiliğe sahipti. Çok akıcı konuşurdu. Güçlü bir belleği, tarz ustalığı ve karizması, onu her ortamda etkili kılardı. İfade ve tavırları, genelde kişiye göre değişir ve o kadar yerli yerinde bir hal alırdı ki... Alim ya da zalim, uslu ya da çığırktan her insana istediği herşeyi yaptırabilirdi.

“Bazı kadınlar, bazı görevlerle geldiler dünyaya” derdi. Sonsuz bir sabrı var gibi görünürdü ama sonunda, bir çıktı mı, bir çıkardı. Mükemmeliyetçiydi. Yaptığınız iş öyle değilse yandığınızın resmiydi. Ne kendi rahat eder ne de sizi rahat ettirirdi. Ama, bir işi iyi yaptığınızda da, fazla bir şey değilmiş, görevinizmiş gibi davranırdı çoğu kez. O günün şarlarında da bu, doğaldı.

Ne kadar başarılı ve yarışır durumda da olsa, geleneklerin de etkisiyle sanırım, erkek müdürlerle dişe diş yarışsa bile, her zaman erkek meslekdaşlarına daha saygılı bir mesafedeydi. Hatta Kurucu Meclis’te bile... Ama, aynı dönemin erkek başöğretmen ve görevlileriyle karşılaştırıldığında, onun pek de eksikleri olmadığı görülür. Bu yüzden de ‘saçı uzun, aklı kısa’ya, ülkemizde, ilk karşı örneği teşkil edenlerden biridir. Çarşafı ilk çıkararak da bunu güçlendirmiştir. Dimdik yürüyüşü, kendine güveni de başka bir örnekti.

Bize öğütlerinden biri de, “yaşamın tek bir anını bile hafif geçirmemek”ti. Kitabî değildi ama güçlü pratiğiydi onu geliştiren... Ve, o, tek bir anını dahi ‘hafif geçirmemeye’ çalıştı yaşamı süresince...

Yazmaya meraklıydı. Sürekli küçük küçük kağıtlara notlar alırdı. Babasının gazetesine yazdıklarını çok sıkı bir otosansürden geçirdiğini, birçoğunu yayınlamaya cesaret edemediği için yok ettiğini söylemişti bana. Bizim dönemimize kadar uzanan ağır sömürge yasalarına göre, kamu görevlilerinin yazıp/yayımlamaları kesinlikle yasaktı. Hemen işten durdurulurdunuz... Takma adla yazsanız bile... Kadriyanım da, o zamanın çok önemli kişilerinden “kabul ve tasdik” gördüğü halde, ihtiyatı elden bırakmadığını söylerdi.

Bir Görev Gibi Yaşamak...

Sadece o dönem değil, daha sonraki nesiller gibi, hayatı o da bir görev gibi yaşadı. Ne var ki, Kıbrıs Türk kadını, kendi farklılıklarından pek de öyle vazgeçmedi. Okudu, yazdı, örgütlendi ve tüm yasak ve baskılara karşın çok yavaş da olsa, bir ipek böceği gibi kozasını örmeyi sürdürdü.

Kadriye Hulûsi gibilerse, ellerinden geldiğince örnek olmaya çalışarak yaptılar bunu... Kadriyanım bu konuda, aslında kendinin çok mütevazı olduğunu, ama hayattaki rolü gereği, bunu, içinde hep saklı tutarak, çok ciddi bir maske ile ders verir gibi dolaştığını söylerdi. Sabah zil çalıp da toparlanıldığında elinin bir hareketiyle sadece öğrenciler değil, öğretmenler de hizaya gelirdi. Verdiği ürküntünün o da farkındaydı. Tek bir kelime dahi söylemez, sadece elini öne doğru kaldırır ve dimdik bakardı. Bu da otoritesi için yeterliydi!

Biz öğretmenlere de - o zaman kızlar ayrı, erkekler ayrı okuyordu - sık sık “çok konuşmayın... çok konuşan akıllıca söz etmez. Konuşmak yerine dinleyin, ama çok iyi dinleyin” diye öğüt verirdi.

Kız çocuklarının eğitimi üzerinde çok durur, “Zavallı kadınlar, okuyamamış kızlar” diye iç geçirirdi. Ne kadar da, kadının yeri evi olsa da, bilgi edinmesi, aklını kullanabilmesi için eğitilmesi gerektiğini söyler, bunun mücadelesini yapardı.

Her türlü israfı karşıydı. Okulda küçük bir kağıdın, bir silginin, bir kalemin israfına dahi canı sıkılır, azarlama yanında, uzun uzun örneklemeler de yaparak nasihatler verirdi.

Bana hep yalnız, çok yalnız gelirdi yaşamı. Niçin hiç evlenmediğini bilmiyorum. Bunu, benim değil, kimsenin sormaya cesaret edemediğini sanıyorum. Ama, onun yapısında ve hırısında bir kadın için evliliğin sınırlamaları ve denetimini kabul edebilecek bir kişiliği yoktu. Bir de, onların döneminde nikah olan kadın, hemen meslekten durdurulurdu.

Bana birkaç kez şu uyarıda bulunmuştu: “Erkekler, çok şey bilen kadınları sevmezler... Daha yumuşak başlı ol...”

Yaşadığı hayat, ona daha uygun olandı ve kendi seçimiymiş sanıyorum... Sonuçta, Kadriye Hulûsi’yi tam anlatabildim mi... Sanmıyorum... Onca yakın ilişkimize karşın (ki başka dostlarından da duydum bunu) yine de bir sır perdesi var gibiydi en yakınıyla bile arasında... Ve hep öyle kaldı.

Kadriyanımla ilişkilerde hep dominant olan oydu. O seçerdi, o konuşurdu. Siz sadece dinlerdiniz. Yıllar sonra, belki ilk kez, onunla ilgili anıları yoğun olarak düşünmeye başladığımda, su yüzüne çıkanların hiç de az olmadığını görmeme karşın, elle tutulmasa bile, boşlukta uçuşan ama adlandıramadığım, ya da, adlandırmak istemediğim bazı nüanslar vardı.

Ama eğer Kadriye Hulûsi’nin portresi altına kısa ve öz birkaç cümle yaz deseler, şunları yazardım:

“Kadriye Hulûsi Hacıbulgur’un yaptıkları, başardıkları cesaret gerektirirdi. O, bu cesaretle Müstemleke yönetiminin sert bukağısını dengelemeyi bilen ender insanlardan, başarılı ilk kadınlarımızdan biridir...”

Bir eğitim müfettişinin deyişiyle: “Kadriye Hulûsi adı, Kıbrıs Türk eğitiminde en mükemmel başöğretmenlerden birinin adıdır.”

Kadriye Hacıbulgur'un Çok Yönlü Hizmetleri

Kemal YÜCEL*

1905 doğumlu olan Kadriye Hacıbulgur Hanım, o zaman kız öğrenciler için ilkokuldan sonra en yüksek okul olan ve 1902 yılında açılan Viktorya Kız Mektebi'nden henüz 15 yaşında iken mezun olup, Ortaköy İlkokulu'na öğretmen olarak atanmış ve böylece mesleğe ilk adımını atmıştır.

Aslında o tarihe kadar, Türk öğrenciler için herhangi bir Öğretmen Okulu ve Koleji yoktu; Viktorya Kız Okulu'ndan mezun olan öğrenciler, mesleki formasyon kazanmadan öğretmen oluyorlardı. Aynı şekilde erkek öğrenciler de o zamanki lise düzeyinde olan İdadi'den mezun olduktan sonra ilkokullarda öğretmen olabiliyorlardı.

O yıllarda Kıbrıs'a Maarif Müdürü olarak tayin edilen ve bu eksikliği fark eden John Spencer, hem Türk hem de Rum ilkokullarını teftiş edip durumun çok kötü olduğunu saptadıktan sonra, adanın Yüksek Komiseri'ne Kıbrıs'ta Rum ve Türk öğrencilerin devam edecekleri, bir İngiliz müdürle bir Türk ve bir Rum öğretmenden oluşacak kadrosu ve İngiliz dili ile tedrisat yapacak bir Öğretmen Koleji'nin açılması önerisinde bulunmuştur. Yüksek Komiser, Maarif Müdürü'nün bu önerisini İngiltere Sömürgeler Bakanına göndermiş ve fakat bakan, kolejin açılması durumunda Rumların buraya öğrenci göndermeme ihtimali ve endişesi ile bu öneriyi reddetmiştir.

Daha sonra 1913 yılında İngiltere'den gelen Talbot ve Cape adında iki uzman eğitimci de Kıbrıs'ta bir yıl kalıp adadaki eğitimin durumu hakkında geniş ve ayrıntılı bir rapor hazırlamış ve öğretmenlerin yetiştirilmesi için İngilizce tedrisat yapacak bir Öğretmen Koleji'nin açılmasını önermişlerdir. Bu öneri de kabul edilmemiş ve Öğretmen Koleji Türk ve Rum erkek öğrenciler için ancak 1937 yılında Omorfo (Güzelyurt) Öğretmen Koleji olarak açılmıştır. Kız öğrenciler için ise 1943 yılında bir Öğretmen Koleji açılarak, haftanın üç gününde öğrencilik ve diğer üç gününde de öğretmenlik yapmaları suretiyle öğretmen yetiştirme yoluna gidilmiştir. 1959 yılında toplumlar arasındaki çatışmalar nedeniyle, Türk öğretmen adayları için Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji, Rum öğrenciler için de ayrı bir Öğretmen Akademisi kurulmuştur.

Kadriye Hanım meslek hayatına Ortaköy İlkokulu'nda başlamış ve

* Emekli öğretmen, Lefkoşa

burada iki yıl çalıştıktan sonra, 2 yıl Yenağra köyünde görev yapmıştır. Bu köyde çalışırken, 5 Ekim 1927'de Kıbrıs'a gelen Himaye-i Edfal Cemiyeti Başkanı Dr. Fuat Bey, İstiklal Savaşı'nda şehit düşen askerlerin yetim bıraktıkları çocuklara yardım sağlamak amacıyla, bir program çerçevesinde Yenağra köyüne de uğramış ve civar köylerden gelen köylülerin de katılımı ile coşkulu bir şekilde karşılanmış ve bu arada Kadriye Hanım'ın görevli bulunduğu Kız Mektebi'ndeki toplantıya katılmıştır. Okula geldiği zaman bayraklarla, Gazi'nin fotoğraflarıyla, marşlarla karşılanmış ve çeşitli hatiplerin konuşmalarından sonra Kadriye Hanım ilk defa olarak peçesini açarak ateşin bir konuşma yapmıştır. Dr. Fuat Bey bu karşılamadan ve yapılan konuşmalardan çok duygulanmış ve özellikle Kadriye Hanım hakkında sitayişkâr sözler sarfetmiştir. Henüz 17 yaşında iken böyle bir etkinlikte bulunan Kadriye Hanım'ın yıldızı bundan sonra kısa sürede çok parlamış ve bir sene sonra dördüncü sınıf öğretmenlikten üçüncü sınıfa terfi etmiştir. (O zamanki köy öğretmenin bu konu ile ilgili yazısı Ek'tedir)

Yenağra'dan sonra Lefkoşa'daki bir anaokuluna verilen Kadriye Hanım burada 3 yıl çalıştıktan sonra ikinci sınıfa terfi ederek, Lefkoşa'daki Yenicami Anaokulu'na müdire olarak nakledilmiştir. Bu okulda iki yıllık hizmetten sonra, birinci sınıf müdire olarak Baf Kasabası'na verilmiş, oradaki kız ilkokulunda altı yıl başöğretmenlik yapmış ve 1938-39 ders yılından itibaren Lefkoşa'daki Ayasofya Kız İlkokulu'na tayin edilerek orada da 20 yıl müdirelik yapmıştır.

1958 yılında Lefkoşa'daki Atatürk İlkokulu'nun inşa edilmesiyle, 1000 öğrencili bu okulun kızlar bölümüne devam eden 500 öğrencinin müdiresi olmuştur. 1959-60 ders yılı sonunda emekliye ayrılmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 16 Ağustos 1960'ta kuruluşu ile, anayasanın öngördüğü Türk Cemaat Meclisi'nin tek kadın üyesi olarak meclis çalışmalarına büyük katkılarda bulunmuştur. Aralık 1963'te Rumların başlattığı olaylar nedeniyle, Kıbrıs Parlamentosu'nun Türk üyelerinin Türk Cemaat Meclisi üyeleriyle birleşmeleri sonucu, uzun yıllar burada da çalışmalarını sürdürmüştür.

Kadriye Hanım'ın önemli hizmetlerinden birisi de Türk halkının moralini yükseltmek amacıyla oluşturulan bir komite üyesi olarak da arkadaşları Reşat Süleyman Ebeoğlu, Ali Süha ve Talat Yurdakul ile köy köy dolaşması ve toplumun siyasal, toplumsal ve ekonomik konularda bilgilendirilmesine ciddi yardımlarda bulunması olmuştur.

Kadriye Hanım'ın 40 yıllık öğretmenlik ve müdirelik hayatı esnasında

bazı sınıflarda Türkçe ve Din dersi vermesi yanında; Rumların 1931 İsyanı'ndan sonra İngiliz Sömürge Hükümeti'nin 1934 yılından başlayarak 1958 yılına kadar sürecek olan ve her iki toplumun okullarında kitapsız tedrisatı mecburi kılan kararının, memleket eğitimine yaptığı büyük zararın giderilmesi yönünde ciddi yardımları da olmuştur. Hükümetin bu uygulama ile esas amacı Rum toplumunun milli hislerini zayıflatmak olmasına rağmen, 1931 İsyanı'nda Türklerin en ufak bir suçu olmadığı halde, onlar da haksız biçimde cezalandırılmışlardır. Kitapsız tedrisatın zararlarını asgariye indirmek amacıyla, o zamanki Muallimler Cemiyeti, 'Kılavuz Notları' diye her sınıfta verilecek derslerin müfredatını özet olarak bir kitap halinde hazırlayarak okullara dağıtmıştır. Kadriye Hanım müdire olduğu okulda, bu müfredatın işlenmesi hususunda sınıflara girerek yardımcı olmuştur.

Kadriye Hanım bir taraftan kalıtım yoluyla sahip olduğu yetenek ve özellikleri, diğer taraftan gazeteci olan babasının dört kızı ve iki oğlunu yetiştirirken özellikle güncel olaylar ve tarihi konular hakkında onlara yardımcı olması (o kadar ki, tüm kızlar bu tarihi konuları adeta dramatize edercesine işliyorlardı), yine Kadriye Hanım'ın okumayı çok seven bir kişi olması ve ayrıca okula teftişe gelen müfettişlerle eğitim konularında fikir teati ederek donanımlı bir müdire olmak için gayret göstermesi; ona mesleki formasyon görmemesinden doğabilecek eksikliklerini giderebilmesi yönünde çok yardımcı olmuştur.

Sonuç olarak Kadriye Hanım'ın mesleki çalışmalarını değerlendirecek olursak; aşağı yukarı 300 öğretmen teftiş etmiş olmanın, Öğretmen Koleji'nde 6 sene, DAÜ'de 1 sene pedagoji ve metot dersleri vermenin, yine DAÜ'de 1994-96 yıllarında yüksek lisans (master) yapmanın, ayrıca 1 sene İngiltere'de Newland Park Teachers Training College'de ve bir sene de Almanya'da her tip öğretmen kurumlarında incelemelerde bulunmanın sonucu olarak elde edilen birikim ışığında şunları söyleyebilirim: Kadriye Hanım çok çalışkan, çok gayretli, çok güzel Türkçe konuşan, hitabet kabiliyeti yüksek, kişilik sahibi, sosyal ilişkileri çok güçlü, otorite sahibi müstesna bir insan ve çok kıymetli bir öğretmen idi.

Ek

Larnaka'dan 80 Lira
Lefke'den 75 Lira
Yenağra'dan 73 Lira 19 Şilin
Gime'den 45 Lira
Poli'den 45 Lira
Mora'dan 4 Lira
Selçuk Galib Bey'den 1 Lira
Lefkoşa'da Mustafa Ananiya'nın Kahvehanesinden 3 Lira 6 Şilin 1 Kuruş
TOPLAM 1057 Lira 5 Şilin 5 Kuruş

Yukarıdaki miktar bin elli yedi lira, beş şilin, beş kuruş olup; her ne kadar da bir milyona yakın yetimlerimizin birer tabak çorba içmelerine ancak kafi gelirse de, toplumumuzun içinde bulunduğu acınacak duruma karşın, pek kısa bir süre içinde toplanılabilmesi bu miktarın azlığına delalet etmez, görüşündeyiz. Bu bakımdan halkımızın gösterdiği özveriyi takdir ve tebrik eyeriz.

Yenağra'da Bayram

5 Ekim 1925 Yenağra'nın cidden bir bayram günü idi. Bugün Büyük Millet Meclisi üyelerinden Himaye-i Etfâl Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)nun sayın başkanı Doktor Fuad Beyefendi'nin, Mesarya Köylerinin merkezi olmak üzere seçtikleri Yenağra'yı şereflendirdikleri gündür.

Köyümüze geleceklere, birkaç gün öncesinden civar köylerimize bildirmiş olmakla, özverili köylüler dalga dalga Yenağra'ya gelmeye başladı ve kalabalık gittikçe yoğunluk kazandı. Saygın konuğumuzun geçeceği yollar görevlendirilen gözcüler tarafından izlenmekte, "Yetimler Babası"na karşı herkeste büyük ve derin bir hürmet beslenmekte idi. Biz konuğumuzu heyecanla beklemekte iken, bazı otomobillerin tozu dumana katarak tarafımıza doğru gelmekte oldukları görüldü. Bu yalnız bir ziyaret değil, anavatanın öz duygularını bize karşı, milli hislerle çırpınan halka aktaracak bir ulu kişi idi. Bu bakımdan bu kutsal konuğun bir an önce gelmesi sabırsızlıkla beklenmekte idi.

Süregelen savaşların vatanın bağırında açukları yaraların en büyüğünü oluşturan, kuşkusuz, her tarafı düşman zincirleriyle çiğnenen vatanı kurtarmak için senelerle arslanlar gibi çarpışarak Türklüğüne bugünkü bağımsızlık ve egemenliği kazandıran aziz şehitlerin, kahraman Mehmetçiklerin bize birer emanet olarak bırakmış oldukları yetimlerdir. Bu yetimlerin sayısı dokuz yüz bini bulmuştur. Bu dehşet verici rakam karşısında yüreklerimizin sızlanmamasına imkân yoktur.

İşte bu yetimlerin gözlerinden sızan kanlı yaşları dindirmek ve onların üzüntülerini gidertmek gibi milli bir görevi yüklenen Fuad Beyefendi'nin büyük bir özveri göstererek; şimdiye dek gidip gördükleri ülkeler ve yerler yanında bir sefer derecesinden başka bir şey olmayan köyümüz Yenağra'ya kadar gelmeleri, o yetimler için yüreğinde taşıdıkları yüksek duygunun pek büyük bir göstergesidir.

Yenağra 5 Ekim tarihini sonsuza dek yüreğinde canlı bir hatıra olarak saklayacak ve bu günü yaşatan Doktor Beyefendi'ye saygısını sürdürecektir.

Otomobillerin köye yaklaşması üzerine toplu halde köyün dışına çıkmış ve kendileriyle beraber Karpaz'dan gelmiş Kadı Hakkı Efendi'nin aracılığı ile hazır bulunanlar birer birer takdim edilmiştir.

Halkın içten gelen gösterileri karşısında yaya olarak köye girilmiş ve

dinlenmeleri için ayrılan Muhtar Derviş Efendi-zâde Şükrü Bey'in evlerine konuk olmuşlardır. Orada beş on dakika dinlendikten sonra yine aynı merasimle Kız Mektebi'ne gidilmiştir. Okulun kapısı bayrak ve dallarla ve Büyük Gazi'mizin resimleriyle süslenmiş idi.

Saygın konuk, birlikte gelenler ve toplanan halk, bir bütün olarak okula girdiler.

Başlarında, Yenağra'nın pek değerli ve kıymetli bayan öğretmeni Kadriye Ahmed Hulusi Hanımefendi olduğu halde bütün öğrenciler saf tutarak aziz konuklarını selâmladılar. Doktor Fuad Beyefendi çok duygulanarak bayan öğretmen ile öğrenciler hakkında değerli sözler söyledikten sonra kendilerine ayrılan yere oturdular. Sonra da sırasıyla Mağusa eşrafından Mahmud bey, Lamaka Müderrisi Hulusi Efendi ve Avukat Ahmed Nimetullah Bey de yerlerini aldılar.

Hey'etle beraber gelen Mağusa dava - vekillerinden (avukatlarından) midhat Bey, ilk olarak ayağa kalkmış ve pek değerli sözlerti arasında özellikle Fuad Beyefendi'nin ilk kez Mağusa'ya çıktıklarını ve gidişlerinin de yine Mağusa'dan olduğunu belirtmiş; ve bu açıdan Mağusa kazası halkının bu büyük şerefe nail olduklarından tebriğe değer bulduklarını ve bütün Ada İslamlarının selam ve saygılarının büyük kurtarıcımız Gazi Paşa Hazretleri ile diğer din kardeşlerimize ulaştırılmasını istirham etmiş ve alkışlanmıştır.

Bundan sonra bütün yüreklerin titrediği Fuad Beyefendi kalkarak yetimlerin acınacak durumlarına değinmiş ve bu yavruların yaşadıkları yoksunluğu gidermek için Kıbrıs Türklerinin kıymetli yardımlarına ve kendisi için gösterilen ilgiye teşekkür etmiştir. Sözlerine devamla bu hayırlı girişimin sürdürülmesi için düzenli bir örgüt kurulup her kişinin yılda iki buçuk şilin vermesini önermiş ve şiddetli alkışlarla konuşmalarını bitirmiştir.

Bundan sonra Müderris Hulusi Efendi tarafından dini bir konuşma yapılmış ve dinsel esaslara dayatılarak birçok ayet-i kerime okunarak İslamlar arasındaki dayanışma ve birliğin gereklerinden; sonra da İstiklal Harbi yetimlerinin acınacak durumlarından açık bir dille söz etmiş ve dinleyiciler üzerinde derin bir etki yapmıştır.

Ardından, saygın bayan öğretmenimiz Kadriye Hanımefendi ayağa kalkarak ateşli bir konuşmaya başlamış ve hazır bulunanları milli görevlerini yerine getirmeye çağırarak alkışlanmıştır.

Adamızda birinci defa olarak böyle bir resmi törende bir konuşma yapmakla medeni cesaretini gösteren ve böylelikle kadınlar aleminde yeni bir dönemin başlamasına önayak olan bu saygın öğretmeni içtenlikle selamlarım.

Yetimlerin acınacak hallerini pek canlı bir surette dile getiren sözleri bütün yürekleri dağlamış ve herkese gözyaşları akıtmıştır. Özellikle öğrencilerin okudukları milli şiirler ise her türlü takdir ve tebriğe değerdi.

Konuşmanın ardından herkes özveri yarışına girişmişti. Şimdi şehit yavruları için çarpan yürekler coşmuş, Anavatan aşkıyla harekete gelen hislerle yetim yavruların acınacak halleri gözler önünde canlanır gibi olmuştur. Bu durum karşısında üzüntüye boğulan halk, özveriden çekinmeyerek anavatana karşı olan görevini yerine getirmekten zevk duyuyordu.

Civar köylerin getirdikleriyle yardım miktarı çoğalmış ve bir iki saat gibi az bir süre zarfında hiç de küçümsenmemesi gereken 73 lira, 9 şilin 7 kuruş kadar bir para toplanmıştır. Özverili halkımıza teşekkür etmek boyun borcumuzdur.

6 Ekimde Ada'mızdan ayrılarak anavatana dönmek durumunda bulunan bu yüreklendirici konuşumuz ayağa kalkmış ve Kıbrıs'ta gördüğü yakın ilgiden bir kez daha mutluluğunu dile getirmiş ve bayan öğretmen hakkında övgülerde bulunmuştur. Aramızdan ayrılacağı için de üzüntüsünü belirttikten sonra herkesin ellerini samimiyetle sıkarak otomobiline binmiş ve gözden kaybolmuştur.

Bize bu şerefli günü yaşatan Doktor Fuad Beyefendiye selâmetler dilerken, anavatandaki görevinde başarılarını temenni ederek oralardaki yetimler kadar yetim olan bizleri de unutmamalarını yineleriz.

5 Ekim 1925 Ycnağra Öğretmeni
Huseyin Zihni

Aile Anılarında Kadriye Hacıbulgur

Sevin UĞURAL*

Güner BURGUL**

Teyzem Kadriye Hacıbulgur

Kadriye Hacıbulgur hakkında şimdiye kadar pek çok yerde kimdi, nasıl birisiydi, ne özellikleri vardı, toplum için neler yapmıştı gibi ve benzeri konularda yazılar yayınlanmıştır. Bunların tümü, Kadriye Hanım hakkında toplumun bilmesi gereken gerçekleri anlatır. Ancak benim anlatacağım, bunların ötesinde, kişiliğinde bütün öteki anlatılanları taşıyan Kadriye Hanım'ın diğer bir özelliğidir. Kısacası benim anlatacağım 'teyzem Kadriye Hacıbulgur'dur. Kadriye Hanım benim annemin ablası, yani teyzemdi. Bu kısacık yazıda bir aile büyüğü olarak 'Kadriye teyzem'den bahsetmeye çalışacağım.

Kadriye Hacıbulgur 1905 yılında soğuk bir Kasım ayı gecesinde doğmuş. Doğduğu gece 'Kadir Gecesi' imiş, bu nedenle adını Kadriye koymuşlar.

Benim, teyzemle ilgili sevgi sözcükleri ve kucaklaşmaların yanında ilk 'ciddi' anım 7 yaşına rastlar. O dönemde ilkokul ikinci sınıftaydım. Her okul yılının başında öğretmen sınıfta bir 'sınıf mümessili' seçerdi. O yaşta sorumluluklarının ne olduğunu şimdi hatırlamadığım bu görev için o yıl ben seçilmiştim. Teyzem zaman zaman iki-üç haftalığına Mağusa'ya gelir, bizde kalırdı. Yine öyle bir zamandı. Eve gidip 'mümessil' olduğumu söyleyince beni karşısına aldı ve bir sürü şey söyledi. Söylediklerinin hepsi temelde sorumluluk almanın önemine, başarının sırlarına, topluma ve millete yararlı olmaya ilişkindi. "Çok önemli bir konuma getirilmiştim ve başarılı olmak için elimden geleni yapmalıydım. İnsan sorumluluk almayı küçük yaşta öğrenmeliydi. İlerideki başarıların sırrı burada yatmaktaydı. Ne yapıp ne edip bu zor görevi layikiyle yerine getirmeliydim." Bu başarıma karşılık bir hediye haketmiştim. Teyzemle kitapçıya gittik ve 'Tropen' dolma kalemim için bir şişe mürekkep aldık. Kendimi çok önemli ve mutlu hissetmişim. Dikkatinizi çekmek isterim ki, ben henüz 7 yaşındaydım. Daha sonra bu sorumluluk alma ve başarı söylemleri hep devam etti. Annem de bu konulara çok önem verirdi ama Kadriye teyzem başkaydı. O, ilk kadın Cemaat Meclisi üyesiydi. Onun söylediklerini daha farklı bir şekilde dikkate alırdık.

* Yrd. Doç. Dr., Ekonomi Bölümü, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa

** Emekli öğretmen, Lefkoşa

Kadriye Hanım'a göre, kadınların evin dışında erkekler kadar başarılı olması gerekirdi. Ancak bu, kadının başarılı olması için yetmezdi. Kadın evde de çok iyi bir ev hanımı olmalıydı. Çok güzel yemekler yapıp, dikiş dikebilmeliydi. Kendisi de zaten öyleydi. Çok güzel yemekler ve pastalar yapardı. İngilizce yemek ve pasta kitapları vardı. Kişilik özelliği miydi, yoksa öğretmen olmanın verdiği bir özellik miydi bilmem, yemek yaparken veya dikiş dikerken bizi yanına alır ve işini anlata anlata yapardı. Örneğin, çok küçük bir yaşta, pastaların üzerindeki küçük gümüş rengi şekerlere 'silver balls' dendiğini öğrenmem gerektiğini söylemişti. Ayrıca, bir kadının mutfağı her zaman temiz ve tertipli olmalıydı. Her şey o kadar yerli yerinde durmalıydı ki, eğer bir gece elektrik kesilirse kadın karanlıkta mutfağa gidip, kahveyi ve cezveyi bulup, kendisine kahve yapabilsin. Dışarıya çıkılacaksa mutfak işleri bitmiş olmalıydı. Bizim ailede şimdi zaman zaman uygulanamasa da, hâlâ "yemeğimiz pişmiş, mutfağımız temiz, o halde gezmeye gidebiliriz" sloganı geçerlidir.

Bizim elbiselerimizi annem dikerdi. Çok güzel ve çok çabuk üretti ama Kadriye teyzem öyle değildi. Ona göre şık bir bayanın kıyafetleri her zaman bol teyel dikilmeliydi ki, beğenmediği bir yeri varsa hemen söksün ve düzeltsin. Kendisi de hep öyle yapardı. Aynı elbisenin en az üç yerini söker, 'daha güzel olması için' yeniden dikerdi. Bir kez ben 12 yaşındayken ablası Hıfziye teyzemle birlikte bana bir elbise dikmişlerdi. Hatırlıyorum, elbisenin provası bir saatten fazla sürmüştü. Onlar, "şu firfir böyle mi dursun, şöyle mi dursun" diye tartışırken hayatımda ilk ve tek kez bayılmışım. Her iki teyzem de çok üzülmüştü; Kadriye Hanım "Gördün mü Hıfziye Hanım, çocuğu bayıltık" demişti. Biz şimdi kardeşler bir araya geldiğimizde bu olayları mutlulukla anarız.

Kadriye Hacıbulgur kendi kendisiyle barışık bir insandı. Başından geçen komik olayları anlatıp gülmeyi, güldürmeyi severdi. En çok güldüğü iki olayın birinde; Cemaat Meclisi üyesi olarak bir köye gittiklerinde konuşmasını bitirdikten sonra köyün muhtarı gelmiş, "Aman Kadriye Hanım, bizde bir yaşlı kadın var, sizi çok sever; illa ki evinde misafir etmek ister, sevdiğinizi duydu da size mulihiya pişirdi, yemeğe gider misiniz?" demiş. Kadının evine gitmişler, yemeği yemişler, teyzem çok beğendiğini söyleyince kadın "Kadriye Hanım ben sırf senin için çok güzel yaptım, zaten adaşın da çok beğendi" demiş. Teyzem bu tanımadığı adaşını görmek istemiş. Kadın da teyzemi ona götürmüş. Meğer kadın teyzemi çok sevdiği için biricik keçisine "Kadriye" adını vermiş, mulihiyanın dallarını da keçi Kadriye yemiş. Diğer bir olayda;

Türkiye’de yaşayan dayım Kıbrıs’a gelirken 5 tane ablasına birer burç kolye hediye getirmiş. Kadriye Hanım hariç herkesinki burcuna uygun gelmiş. Kadriye teyzem Kasım sonu doğumlu, yay burcunda. Kuyumcu, dayıma Kasım sonu akrep burcudur demiş. Akrep burç da bulamamışlar veya belki de yanlışlıkla olmuştur, Kadriye Hanım’a bir yengeç burcu hediye gelmiş. Kahkahayı atar “Gördünüz mü, ben ne kadar kısmetsizim, yay nere, akrep nere, yengeç nere” diye dalga geçerdi. Sonradan o yengeç burcunu bana vermişti, “Al bari sen akrep burcundasın” diye.

Kadriye Hanım her zaman kendine ve çevresine çok hakimdi. Ancak, Alzheimer hastalığına yakalanıp hayatının son 3 yılını kendini bilemeden geçirdi ve 1986 yılının Ağustos ayında hayata gözlerini yumdu. Kendisini düşündüğümde aklıma gelen tek hüznü anım budur.

Halam Kadriye Hacıbulgur

1975 yılında Konya’ya bisiklet takımını götürecektim. Kadriye halam, “Güner, oraya gittiğinde Bulgur soyadını telefon rehberinden ara ve onlardan biriyle konuşmaya çalış” dedi.

Konya’da ilk işim, rehberden ‘Bulgur’ soyadını aramaya başlamak oldu. Ali Osman Bulgur, terzi, Menekşe Sineması yanı... Hemen bir taksiye atlayarak terzi atölyesine gittim. Ona Kıbrıs’tan Bulgur ailesinin bir ferdi olarak geldiğimi söyledim. Biraz sohbet ettikten sonra beni alıp Karışman’ın bir köyüne götürdü. Orada Hacı Nine ile buluştuk. Ninenin gözleri görmüyordu. Doksanlık yaşlı kadın, “Rus harbinden sonra bir zabitimiz terhis olmuş ve Kıbrıs’a bulgur götürmeye başlamıştı” diyordu. İşte bu Kıbrıs’a bulgur tüccarlığı yapan, dedemizin amcası Hacı Buba imiş. Dedem Ahmet Hulusi Hacıbulgur, küçük yaşlarda hem annesini hem de babasını kaybettiğinden onu amcası Hacı Buba büyütüştür.

Dedem amcası öldükten sonra, Kıbrıs’ta kalmış ve Ortaköy’lü İsmet Hanımla evlenmiş. Önceleri polislik, daha sonra avukat katipliği yapmış ve en sonunda da ilk Türkçe gazete olan *Birlik* gazetesini çıkarmıştı. Yedi tane çocuğu olmuş, yedisini de okutmuş, o dönemde kızlarının bile çalışmasını teşvik etmişti.

Kadriye Hacıbulgur 1905 yılında Hacıbulgur ailesinin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla öğretmenliğe başlamıştır. 37 yıl öğretmenlik yapmıştır. Öğrencileri arasında Rauf Denктаş, Osman Örek, Ümit Süleyman, Kamuran Aziz, Süheyla Küçük ve daha niceleri vardır. Atın çektiği

arabayla ta Baf'a gidip, öğretmenlik yapmış; Mesarya'da, İskele'de, Mağusa'da izler bırakarak öğretmenliği ve başöğretmenliği sürdürmüştür.

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla seçimlere katılarak Cemaat Meclisi üyesi olmuştur. İlk bayan milletvekili olarak 1973 yılına kadar köy köy dolaşarak, insanımızın dertlerini dinlemiş, onların sorunlarına çözümler üretmeye çalışmıştır.

Kadriye Hacıbulgur'u herkes çok severdi. Girne Kapısı'ndan Sarayönü'ne kadar yürüdüğümüzde, birçok insan gelir, ellerine sarılarak onun hatırını sorardı. O birçoğunun ismini dahi bilmez, ancak bunu belli etmezdi. Bayram günleri onun elini öpmeye gelenlerle evde mahşeri bir kalabalık yaşanırdı.

Çok güzel yemekler yapardı; hatta yaptığı meyveli yılbaşı pastası çok ünlüydü. Yaptığı pastaların içerisine o zamanlar şilin dediğimiz, madeni paraları koyar, parayı bulanı o günün şanslısı ilan ederdi.

Çok güzel konuşan bir hatipti. Ailemizin tüm nişan yüzüklerini o takar, yemeklerimizde ilk konuşmayı o yapardı. İnsanların ruhlarını etkileyecek sözleri seçmesini çok iyi bilirdi.

Meslek hayatında çok otoriter, prensip sahibi biriydi. Kızmaz, dövmez ama bakışlarıyla ne demek istediğini karşısındaki hemen anlayıverirdi.

Çok milliyetçi; Atatürk'e ve devrimlerine bağlı biriydi. Dedem Kıbrıs'ta ilk şapkayı giyenlerden biri olurken, Kadriye halam da ilk peçe çıkaran kızdı.

Ailesi için her türlü fedakârlığı yapan biriydi; maaşının tümünü babasına verir, kendisi harçlık alırdı. Yurt dışında üç kardeşinin okumasında katkıları çok olmuştur.

Çocukları çok severdi, onları eğlendirmek için elinden geleni yapardı. Biz ilk sandalye oyununu, ilk bilmeceleri ondan öğrendik.

Adab-ı muaşeret kurallarını en ince ayrıntıları ile bize anlatırdı. Temizlik düzen ve intizama çok önem verirdi. Özellikle bunları genç kızlardan çok beklerdi.

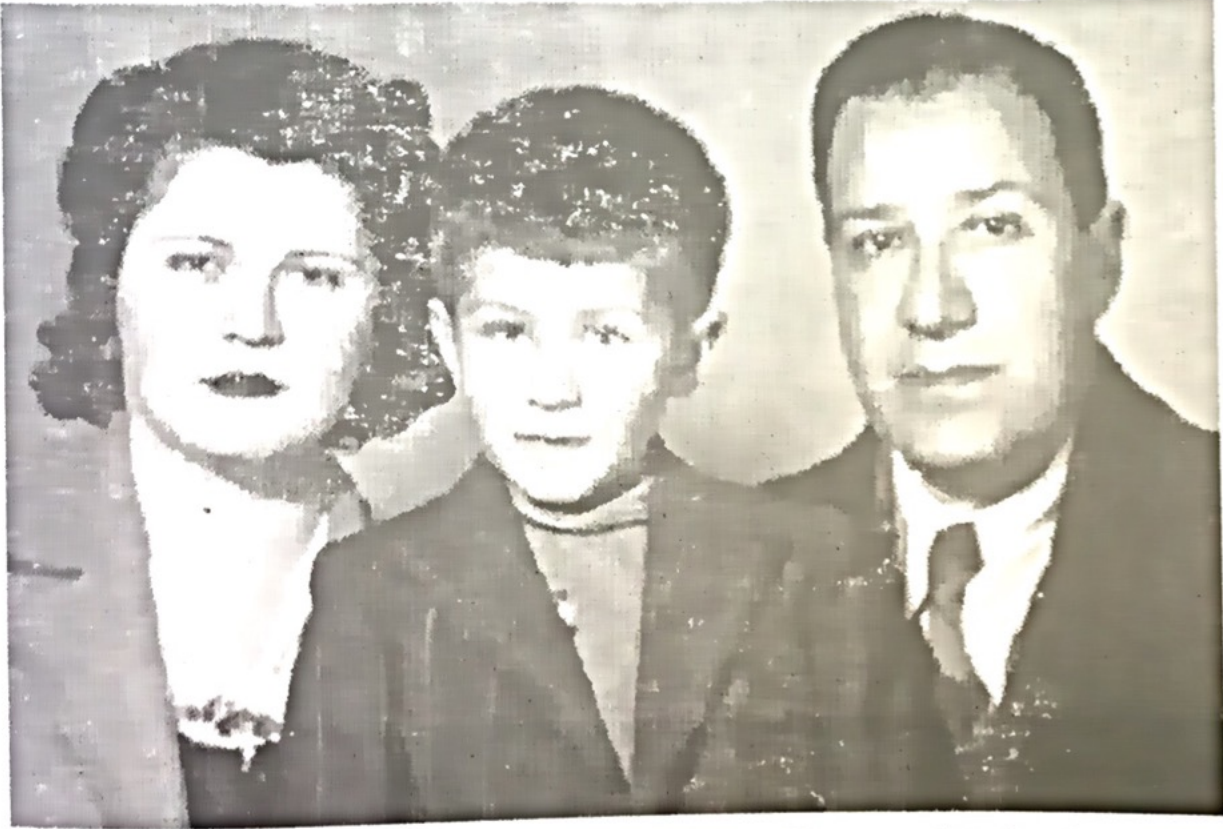
Çalışmalarında hiç zaman mevhumu yoktu. İşini bitirinceye kadar çalışırdı. O, her zaman öğretmek isterdi. Kendi bilgilerini, kendi deneyimlerini, gençlere aktarmak onun en büyük tutkusuydu. Hele hele köy kızlarını eğitmek, bilgilendirmek, onun en önde gelen hazlarından biriydi. Yaptıklarını hatırlamak bize her zaman mutluluk ve kıvanç verir.

Fotoğraflar

Ahmet Necati Özkan'a Ait Fotoğraflar

1950

M. Necati Özkan 1940'lı yıllarda eşi Leman Hanım ve büyük oğlu Ahmet Necati Özkan ile birlikte

Alemdar Gazi Camii (Bayraktar Camii) Şerifi'nde okunan mevlidden sonra camiden ayrılanlar. En soldaki sarıklı, Müftü Yakup Celal Menzilcioğlu; onun sağında uzun boylu gözlüklü tüccardan Elhac Abdülkadir Efendi, müftünün solunda sarıklı gözlüklü Müftüzade İmam Hafız Şefik Efendi, onun yanında gözlüklü kravatlı Evkaf Vekili Veli Bey, M. Necati Özkan, onun solunda Kıbrıs Gazetesi sahibi Mehmet Akif Bey

1930 Kavanin Meclisi Seçimleri (Halkçı Grup). Remzi Okan, Dr. Pertev Zühtüzade, Necmi Avkıran, Ahmet Raşit, M. Necati Özkan, Fadıl Niyazi Korkut

Akaça, Dere Suyu komisyonu üyeleri, Türk, Rum karışık ve köy çocukları ile birlikte (1932)

Lefkoşa Uluslararası Havaalanı. M. Necati Özkan, TC Lefkoşa Konsolosu, TC Devlet Hava Yolları Müdürü ve diğer yetkililer (1949)

Yenicami Avlusu. Necati Özkan ve İmam,
Evkaf Murahhası Musa İrfan Bey'in Mezarında

Necati Özkan İstiklâl Gazetesi Matbaası'nda (1952)

İstiklâl Partisi Limasol toplantısında

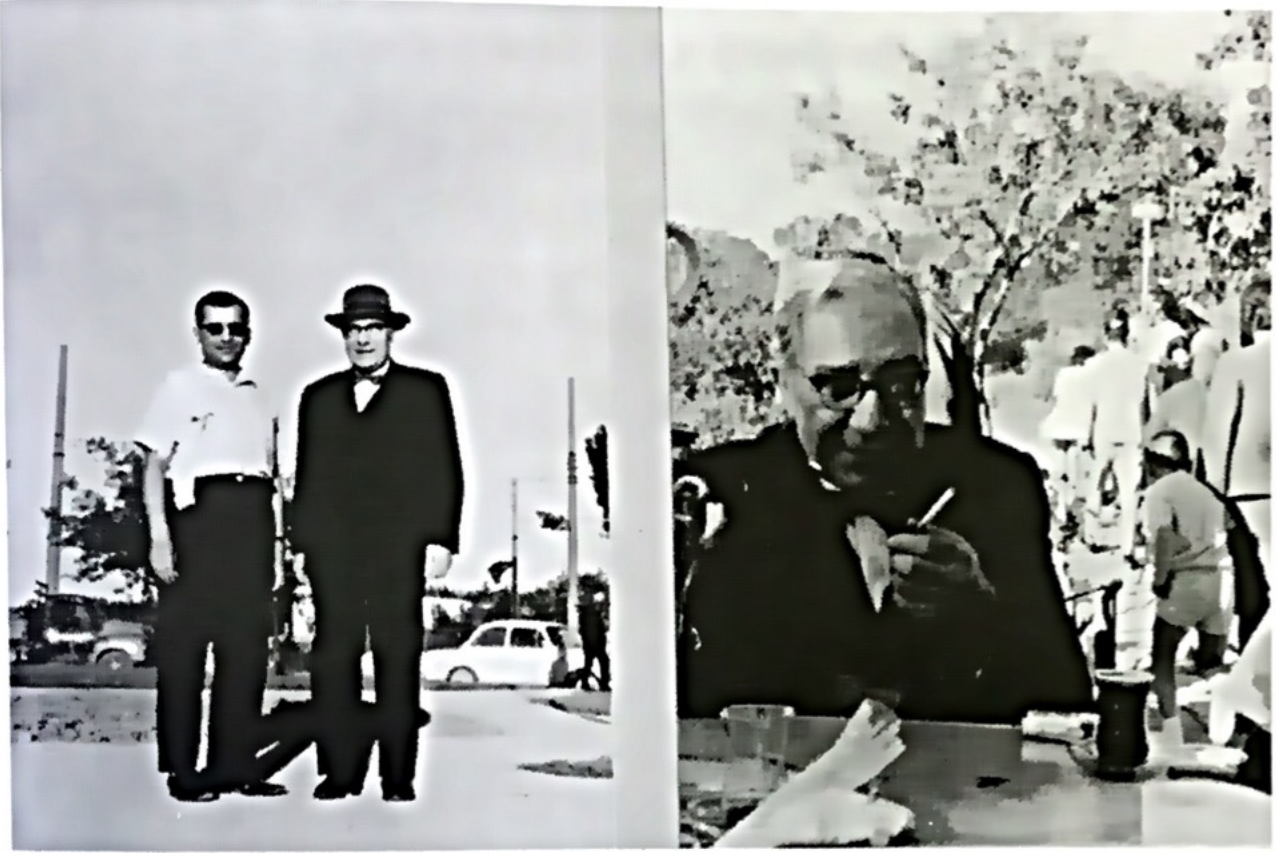
Dr. Fazıl Küçük, Rauf Denktaş ve Necati Özkan'ı bir arada yansıtan bir resim
(1960'lı yıllar)

M. Necati Özkan ve dostları. Soldan ikinci Türkiye Kaççıları Ali Rıza Yiğitbaşıoğlu
(Larnaka Limanı, 1978)

M. Necati Özkan Ankara ziyaretinde dostları ile birlikte

Ankara ziyareti - Baf'lı Selçuk Sait ile birlikte (solda)

M. Necati Özkan eşi ile birlikte

Faiz Kaymak'a Ait Fotoğraflar

Faiz Kaymak

Lefkoşa Türk Lisesi son sınıf talebesi ve talim heyetinden bir kısım (1927)

Dr. Fazıl Küçük, Faiz Kaymak, Avukat Fadıl Niyazi Korkut, 1955 öncesi bir etkinlikte

Başvekil Adnan Menderes Başvekâlette Kıbrıs Heyetini kabul ettiği gün Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan ile birlikte (11.10.1952)

Sol başta İngiliz Kein Butler, ortada Kıbrıs Türk Kurumları Başkanı Faiz Kaymak, sağda KMTHP Başkanı Dr. Fazıl Küçük

1954 Eylül ayında New York'ta Birleşmiş Milletler binasında Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Temsil Heyeti, Pakistan Hariciye Vekili Zaferullah Han ile görüşürken

İsmet İnönü ile görüşmesi sırasında (4 Temmuz 1960)

Faiz Kaymak Evkaf Binası önünde

Kadriye Hulûsi Hacıbulgur'a Ait Fotoğraflar

Kadriye Hulûsi Hacıbulgur

Kadriye Hanım Lefkoşa'da Neapoli'deki evlerinde (şimdi Deniz Plaza'nın yanındaki Hacıbulgur apartmanının olduğu yer) (1940'ların başı)

Kadriye Hanım ve "siyah arabası" (1950'lerin sonu)

Selimiye İlkokulu, alt sırada ortada Müdire Kadriye Hulûsi Hacıbulgur

Selimiye İlkokulu Müdire Kadriye Hulûsi Hacıbulgur (25.5.1958)

Selimiye İlkokulu'nda müsamere, müdire Kadriye Hulûsi Hacıbulgur, öğretmen Tomris Güney, ortada taçlı Aydın Denктаş

Lefkoşa'da bir sergide Kadriye Hacıbulgur, Dr. Fazıl Küçük ve Makarios

Kadriye, Vecihe, Melahat Hacıbulgur ve anneleri İsmet Hanım. (1960'ların başı)

Melahat Hacıbulgur, Hıfsiye Ziya, Kadriye Hacıbulgur (1980'lerin başı)

Hıfsiye Ziya (Kadriye Hanım'ın ablası), babalarının can dostu olan Raif Bey'in oğlu
KKTC kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş, Kadriye Hacıbulgur

Kadriye Hanım ve meşhur yılbaşı kekleri

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları

1. *Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies* (1996). Edited by Emel Doğramacı, William Haney, Güray König.
2. *Birinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu* (1998). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Ayşen Dağlı, M. Kansu.
3. *I. Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Şiir Gecesi* (1998). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Ayşen Dağlı, M. Kansu.
4. *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri 1. Cilt* (1998). Bahire Uzman İnan.
5. *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri 2. Cilt* (1998). Mürüvvet Atalay, Bahire Uzman İnan.
6. *Proceedings of the Second International Congress on Cyprus Studies, Volume I, Presentations in English* (1999). Edited by: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
7. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt II, Türkçe Bildiriler, Edebiyat-Sanat* (1999). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
8. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt III, Türkçe Bildiriler, Tarih-Kıbrıs Sorunu* (1999). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
9. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt IV, Türkçe Bildiriler, Halkbilim-Çeşitli Konular* (1999). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
10. *A Time to Remember (First Edition 1999, Second Edition 2000)*. Korkmaz Haktanır.
11. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler 1. Sempozyumu: Niyazi Berkes* (1999). Yayına Hazırlayan: İsmail Bozkurt.
12. *Hatıralar Fadıl Niyazi Korkut* (2000). Yayına Hazırlayanlar: Harid Fedai, Mustafa H. Altan.
13. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume I, Tarih/History* (2000). Yayına Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
14. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume II, Dil-Edebiyat/Linguistics-Literature* (2000). Yayına Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
15. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume III, Kıbrıs Sorunu-*

- Turizm/Cyprus Issue-Tourism* (2000). Yayına Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
16. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume IV, Halkbilim-Genel Konular/Folklore-Miscellaneous* (2000). Yayına Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
 17. *IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu Bildirileri* (2000). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Fedora Arnaut.
 18. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 2. Dr. Hafız Cemal Lokmanhekim, Mehmet Aziz, Dr. Alpay Kelâmi* (2001). Yayına Hazırlayan: Ülker Vancı Osam.
 19. *Dördüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Fourth International Congress on Cyprus Studies* (2002). Editör/Editor: Ülker Vancı Osam.
 20. *Beşinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Fifth International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume I, (2005)*. Editör/Edited by Ülker Vancı Osam.
 21. *Beşinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Fifth International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume II, (2005)*. Editör/Edited by Ülker Vancı Osam.
 22. *Kıbrıs Türk Görsel Sanatlar Arşiv Projesi – Panel ve Söyleşiler* (2006). Yayına Hazırlayan: Zehra Şonya.
 23. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 3. Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut, Osman Örek, Nevzat Karagil* (2006). Editör: Necdet Osam.

Bu kitapta, toplum belleğinde iz bırakmış üç değerli Kıbrıslı Türk'ün (M. Necati Özkan, Faiz Kaymak ve Kadriye Hulûsi Hacıbulgur) adına yapılmış sempozyumda sunulan bildirileri bir araya getirdik.

M. Necati Özkan İngiliz yönetimine karşı seçim kazanmış ilk Kıbrıs Türk lideri ...

Faiz Kaymak Kıbrıs Türk toplumunun örgütlenmesinde ve milli dava mücadelesinde büyük rol oynayan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun ilk başkanı

Kadriye H. Hacıbulgur ise uzun yıllar yaptığı öğretmenliğinin yanı sıra, Cemaat Meclisine giren ilk kadın olarak, Kıbrıs Türk kadınının aydın yuzunu simgelemekte .

ISBN 975-8401-40-8-0

9 758401408000